

KONGRES
LEKTORSKEGA
DRUŠTVA
SLOVENIJE
2022

MITI
VČERAJ,
DANES,
JUTRI

Kongresni zbornik
Lektorskega društva Slovenije

MITI VČERAJ, DANES, JUTRI

Uredil
Rok Dovjak

Lektorsko društvo Slovenije
Ljubljana 2022

Kazalo

Erika Kržišnik:	
Uvodna beseda: Zborniku Lektorskega društva Slovenije na pot	6
Potek kongresa	8
Nina Ledinek, Andrej Perdih:	
Luščenje in interpretacija specifičnih jezikovnih informacij iz sodobnih jezikovnih virov	10
Andreja Kalc:	
Lektorski komentarji in pripombe: hipoteze za oblikovanje kompetenčnega opisa lektorskega dela	12
Gašper Tonin:	
Jezik v znanstvenem besedilu – med lektorjem, urednikom, avtorjem in recenzentom: primer s področja medicine	17
Urh Ferlež:	
Francija, lektor kot <i>relecteur-correcteur</i>	22
Zarja Zver:	
<i>Au-delà du français à la française</i>: Položaj lektorstva v frankofonskih državah zunaj Francije	27
Zarja Zver:	
<i>United in diversity</i>: Prevajalska in lektorska dejavnost znotraj institucij Evropske unije	32
Vili Grdič:	
Lektorska dejavnost v Nemčiji	39
Darinka Koderman Patačko:	
Utrinki o delovanju britanskega združenja CIEP (videopredstavitve)	44

Nataša Müller:

Lektor, urednikov nepogrešljivi sodelavec: Zakaj si uredniki ne želimo, da mama pije kot riba in kolne kot mornar?46

Maja Sužnik:

Lektor in naročnik z roko v roki ali kako biti enakovreden partner v poslovnem odnosu51

Diana Grden Jenko:

Lektor ki ga ni: *Life is a Cabaret, old chum. Ljubezen je kabaret, prijatelj moj.*54

Jana Zidar Forte:

(Ne)vidnost tolmaškega poklica v času dela na daljavo – izziv ali priložnost?56

Matej Šekli:

O jezikovni normativnosti nenormativno61

Rok Dovjak:

Spletna anketa o potrebah po lektoriranju in delovnih razmerah v tej dejavnosti68

Nataša Purkat:

10 mitov o stalnem strokovnem (e-)usposabljanju lektorjev in jezikovnih svetovalcev93

Saška Štumberger:

Projekt Razvijanje veščin za uspešno lektoriranje in urejanje besedil97

Okrogla miza:

Jezikovna ideologija, poklicni stereotipi ter primeri dobre prakse lektorjev in jezikovnih svetovalcev 101

Predavatelji in razpravljavci 102

Uvodna beseda

Zborniku Lektorskega društva Slovenije na pot

Do bolonjskega študija sem za študente imela seminar iz lektoriranja v tretjem in četrtem letniku študija slovenistike, po bolonjskem programu ima isti seminar strašno razvlečeno ime, ker hoče poudariti, da lektor ni samo dvoživka, razpeta med šibo božjo in čistilko, temveč »idealni bralec«, ki tudi svetuje, kako naj bo napisano besedilo, da bo bralcu povedalo tisto, kar mu je avtor res hotel povedati, in tako, kot je za vrsto in tip besedila ter predvidenega bralca najprimerneje, in ne nazadnje, da je v skladu s knjižnojezikovno normo – odstop od nje ni prepovedan, mora pa biti v besedilu funkcionalen, tj. mora bralcu nekaj povedati. Da lektor to zmore, mora najprej imeti določen talent, ki je deloma dan, deloma pa z branjem velike količine raznovrstnih besedil pridobljen. Prepričana sem namreč, da je prvi besedilni korpus vsakega, ki hoče biti povezan z jezikom, korpus besedil v njegovi glavi – le tako tudi elektronski besedilni korpusi zanj niso samo statistični podatek, temveč vrednost, ki jo s seboj nosi jezikovni znak. Poleg talenta mora imeti lektor ustrezno znanje o jeziku, njegovi slovnici in slovarju, le tako ima lahko dober in soustvarjalen odnos do jezikovne norme. Ne nazadnje mora imeti tudi primeren odnos do avtorja – vsi vemo, da obstaja popravek s škornjem in popravek z baletno copatko, in vsebine besedila – ni treba, da se lektor strinja z besedilom, a edina rešitev v primeru nestrinjanja z vsebino je nesprejetje besedila v lekturo, nikakor ne »popravljanje« besedila.

Zdaj, ko je pred menoj vsebina prispevkov z v oktobru 2022 prirejenega 2. kongresa Lektorskega društva Slovenije, vidim, kaj vse so študentje, ki so to pos-

lušali, diplomirali in zdaj delajo kot lektorji, že morali – in bodo še morali – narediti, da bo njihov poklic v slovenskem prostoru dobil svoje »normalno« mesto, njegovi nosilci pa ustrezno afirmacijo v družbi (o tem prim. prispevek o lektorju, ki ga ni, ali o nevidnosti tovrstnih poklicev v času dela na daljavo).

Razširiti so morali svoje znanje v različnih smereh: za natančnejše poznavanje elektronskih besedilnih korpusov in zato boljšo oceno vrednosti iz njih pridobljenih podatkov je kongres ponudil delavnico o luščenju in interpretaciji jezikovnih podatkov iz sodobnih jezikovnih virov; morda na prvi pogled nepričakovano tudi v smeri zgodovine jezika, a navsezadnje je to njegova časovna dimenzija, v kateri so spremembe mnogo manj nenadne in zato bolj razumljive tudi v razmerju do jezikovne normativnosti – na to se navezuje prispevek o jezikovni normativnosti na nenormativen način; o zahtevah, ki jih postavlja lektoriranje strokovnega in zlasti znanstvenega besedila, govori prispevek o odnosu med lektorjem, urednikom, avtorjem in recenzentom znanstvenega besedila, pa tudi razmislek o razširitvi lektorskega dela v smeri jezikovnega svetovanja, prim. prispevek o mestu le-tega v lektorskih opombah. Vzpostavili, vzdrževali in celo razširili so stalno izobraževanje, tudi precej čez meje vsebin svojega študija: dodali so ekonomske in finančne vidike, razvijajo organizacijske sposobnosti, razmišljajo tudi o psiholoških razsežnostih komunikacije z naročniki in/ali avtorji; o vsem tem beremo v prispevkih o raziskavi trga, o podiranju mitov o lektorjih in njihovem delu, v razmišljanju o odnosu lektor – naročnik kot partnerskem odnosu in ne nazadnje v delavnici o obvladovanju stresa.

Pri tem, kot se je pokazalo na kongresu, jim prihaja naproti tudi njihov matični študij, o čemer je govora v prispevku o projektu, ki ga razvijajo na Oddelku za slovenistiko FF UL.

Poskrbeli so za informacijo o primerljivosti lektorskega poklica in dela v Evropi in zunaj nje, prim. prispevke o stanju v Franciji, Belgiji, Švici, Nemčiji in celo Kanadi; dalje še o delu lektorjev v okviru institucij EU in predstavitev delovanja podobnega združenja v Veliki

Britaniji. Iz teh prispevkov najprej lahko sklepamo, kako pomembno mesto pri uveljavljanju lektorstva ima organizirano delovanje nosilcev tega poklica v okviru društvene dejavnosti.

Zato vse čestitke Lektorskemu društvu Slovenije in njegovemu vodstvu za pripravo dobrega in koristnega strokovnega srečanja.

Erika Kržišnik

Potek kongresa

Četrtek, 6. oktobra 2022

- 9.00 dr. Nina Ledinek in dr. Andrej Perdih:
Luščenje in interpretacija specifičnih jezikovnih informacij iz sodobnih jezikovnih virov
- 11.00 dopoldanski forum
mag. Andreja Kalc:
Diskurzi jezikovnega svetovanja v lektorskih opombah
Gašper Tonin:
Jezik v znanstvenem besedilu – med lektorjem, urednikom, avtorjem in recenzentom
Urh Ferlež:
Francija, lektor kot relecteur-correcteur
Zarja Zver:
***Položaj lektorstva v frankofonskih državah zunaj Francije in
Prevajalska in lektorska dejavnost znotraj institucij Evropske unije***
Vili Grdič:
Lektorska dejavnost v Nemčiji
Darinka Koderman Patačko:
Utrinki o delovanju britanskega združenja CIEP (videopredstavitev)
- 14.30 popoldanski forum
Nataša Müller:
Lektor, urednikov nepogrešljivi sodelavec
Diana Grden Jenko:
Lektor ki ga ni*
Maja Sužnik:
Lektor in naročnik z roko v roki ali kako biti enakopraven partner v poslovnem odnosu
dr. Jana Zidar Forte:
(Ne)vidnost tolmaškega poklica v času dela na daljavo – izziv ali priložnost?
dr. Matej Šekli:
O jezikovni normativnosti nenormativno
- 17.00–18.30 Lea Avguštin:
Kako lahko obvladujem stres
- 19.30 družabni večer z Melanholiki

Petek, 7. oktobra 2022

7.00 jutranja telovadba z Leo Avguštin

9.00 dopoldanski forum

Rok Dovjak:

Raziskava trga

Nataša Purkat:

10 mitov o stalnem strokovnem (e-)usposabljanju lektorjev in jezikovnih svetovalcev

dr. Saška Štumberger:

Projekt Razvijanje veščin za uspešno lektoriranje in urejanje besedil

10.30 okrogla miza, odprta za javnost (moderatorica: dr. Matejka Grgič):

Jezikovna ideologija, poklicni stereotipi ter primeri dobre prakse lektorjev in jezikovnih svetovalcev (razpravljavci: dr. Tina Lengar Verovnik, dr. Eva Vrtačič, dr. Erika Kržišnik, dr. Milica Antić Gaber, dr. Vojko Gorjanc)

Luščenje in interpretacija specifičnih jezikovnih informacij iz sodobnih jezikovnih virov

Cilj drugega kongresa Lektorskega društva Slovenije je poglobljena in sistematična analiza jezikovnih in strokovnih mitov oziroma jezikovnoideoloških jeder, ki oblikujejo jezikovne izbire jezikoslovcev praktikov (t. i. specializiranih jezikovnih uporabnikov) in s tem vplivajo na nereflektirano spreminjanje jezikovnega standarda. Sem gotovo sodi tudi sorazmerno neraziskan očitek jezikovnim svetovalcem o ustvarjanju vzporedne jezikovne norme. V sodobnosti kljub povečani liberalnosti in bolj pragmatičnemu pristopu k leksikalnim in stilnim izbiram nekaj takih predpostavk izhaja iz napačnega tolmačenja informacij dostopnih jezikovnih in normativnih virov ali celo povsem zgrešenega razumevanja njihove funkcije.

Na delavnici, posvečeni predstavitvi naprednejših oblik brskanja po dostopnih korpusih za slovenščino in drugih (predvsem odprtokodnih) virih, smo na podlagi izbranega gradiva iz publicističnih besedil obravnavali problemski sklop vsakdanjih jezikovnih zagat in korpusa kot orodje za njihovo razrešitev. Spoznavanje in razumevanje pomena korpusov za praktično delo z besedili se nam zdi ključno za zavedanje »korpusnega obrata«. Ker se zavedamo, da se znanja, pridobljenega na delavniških izobraževanjih, ne da usvojiti iz povzetka, tu opozarjamo le na pomen nadaljnjega izpopolnjevanja na tem področju in željo društva, da se tovrstne dejavnosti nadaljujejo.

Ideološko jedro: Predvsem srednja in starejša generacija lektorjev, prevajalcev in urednikov korpusa uporablja intuitivno, saj niso imeli dostopa do ustreznih predstavitev. V delu skupnosti so se oblikovala puristična prepričanja, kot so: »Zdaj pa bo norma diktirala samo še raba.« Teza iz prevodoslovnega priročnika avtorja starejše generacije: »Korpusantstvo nas ne bo pripeljalo nikamor.« Pri liberalnejših jezikoslovcih je nasprotno prisotna praksa nekritičnega presojanja pojavnic v npr. korpusu standardne slovenščine.

Predlagana dejavnost: Predstavitev uporabnosti spoznanj korpusnih pristopov za zahtevnejše jezikovne uporabnike. Kritičen pregled frekvenc v Gigafidi 2.0 in realna ocena njihove slogovne vrednosti ter prikaz zahtevnejših primerov kolokabilnosti.

- Načini luščenja pravopisnih informacij v različnih virih in orodjih
- Načini luščenja in tolmačenja slovničnih informacij: predložne zveze, skladnja + ločila
- Kolokabilnost in vezljivost: kolokacija vs. stalna besedna zveza
- Jezikovni viri kot osnova za slogovne odločitve

Izvajalca delavnice:

dr. Nina Ledinek, raziskovalka in sourednica enojezičnih razlagalnih slovarjev;

dr. Andrej Perdih, raziskovalec in slovaropisec.

Iskanje z regularnimi izrazi in CQL

Osnovna sintaksa → [podatkovni tip = „iskalni pogoji“]; podatkovni tipi: lemma, word, lc, tag ...

- [lemma = „hiša“] = išče vse oblike besede *hiša*
- [word = „hiša“] = išče samo obliko *hiša*
- [tag = „Som.*“] = išče občnoimenske samostalnike moškega spola
- [lc = „sobota“] = išče oblike *sobota* in *Sobota* (zanemari veliko začetnico)

Večbesedne enote, skladijske strukture → več oglatih oklepajev z iskalnimi pogoji

- [lemma = „brati“] [lemma = „med“] [lemma = „vrstica“] = išče „oblikoslovno“ različne pojavitve zveze *brati med vrsticami*
- [tag = „P.“] [lemma = „dirka“] [word = „po“] [tag = „Sl.*“] = išče pridevnik + oblike besede *dirka* + predlog *po* + lastno ime

Nadomestni znaki . * ? +

- . = kateri koli znak
- * = 0 ali več znakov
- ? = 0 ali 1 znak
- + = 1 ali več znakov

Pogosto uporabljamo kombinacijo .*

- hiš.* = besede, ki se začnejo na *hiš*

Logični operatorji | &

- | = ALI
- & = IN

Kombiniranje iskalnih pogojev

- [lemma=„citraten|Krebsov“] [lemma=„cikel|ciklus“] = poišče pojavitve vseh 4 možnih kombinacij (*citratni ciklus*, *Krebsov ciklus*, *citratni cikel*, *Krebsov cikel*)
- [word = „prev.*“ & tag = „G.*“] = poišče besede, ki se začnejo na *prev* in so glagoli

Skupine znakov [], [^]

- [A-Z] – velike črke; [a-z] – male črke; [0-9] – številke; [A-ZČŽŠ] – velike črke slovenske abecede

Ločila, ki so del sintakse regularnih izrazov → pred tak znak vstavimo poševnico \

- . = poljuben znak \. = pika kot ločilo

Andreja Kalc

Slovenski raziskovalni inštitut

a.kalc@slori.org

Lektorski komentarji in pripombe: hipoteze za oblikovanje kompetenčnega opisa lektorskega dela

Prispevek se posveča preliminarni analizi lektorskih komentarjev v urejevalnikih besedil. Komentarji lektorjev in lektorice v različnih oblikah so namreč sorazmerno objektivno merljivo gradivo za analizo specifičnih poklicnih kompetenc. Izvedena je bila analiza lektorskih komentarjev, dostopnih v korpusu Lektor in zbirki povednih primerov iz osebnega arhiva.

Ključne besede: jezikovni pregled, poklicne kompetence, argumentiranje, jezikovna kritika, purizem, področna stilna norma, kakovost storitev, dobri strokovnjak, lektorska licenca

1 Uvod

Številna prizadevanja, dejavnosti in projekti Lektorskega društva Slovenije od ustanovitve leta 1996 so bili usmerjeni predvsem v dva cilja, in sicer 1) v strokovno usposabljanje lektorjev in lektorice¹ ter 2) ureitev položaja lektorskega poklica.² Lektoriranje kot dejavnost zaradi narave posegov v avtorska besedila³ še zmeraj spremljajo številne javne in zasebne po-

lemike, ki velikokrat temeljijo na utrjenih stereotipih o dejavnosti in kompetencah lektorjev.⁴ Ob tem ostajamo lektorji in naročniki brez natančno opredeljenega kompetenčnega okvira⁵ v obliki prosto dostopnega orodja, ki bi tovrstne polemike in težave pomagal tehtno in konstruktivno rešiti. Opisi, ki so dostopni v okviru slovenističnih in drugih jezikoslovnih študijskih programov, niso povsem primerni za strokovno rabo v skupnosti izurjenih poklicnih lektorjev. Enako pomanjkljivi za navedeno specifično uporabo so opisi lektorske dejavnosti in poklica lektor npr. Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje.⁶ Številna strokovna soočenja in javne razprave, na katerih so člani društva sodelovali ali jih sami organizirali, so pokazala izjemno potrebo po oblikovanju jasnejših standardov lektoriranja in jezikovnega svetovanja.

2 Opredelitev poklicnih kompetenc

Dozdajšnji poskusi vrednotenja lektorskih storitev, ki so izhajali iz preverjanja ustreznosti lektorskih popravkov (torej izdelka), kot je bil izredno pomem-

1 Kjer je zaradi gospodarnosti uporabljen izključno moški slovnični spol, je mišljen kot nevtralen za vse spole.

2 Natančna kronologija dejavnosti in projektov, ki so jih člani društva izvedli, je dostopna na prenovljeni spletni strani, in sicer si lahko prenesete *Kroniko Lektorskega društva Slovenije 1996–2016* (Stanonik, 2016).

3 Navedimo npr. korektno in problemsko definicijo Primoža Viteza (2009, 393) v prispevku, ki je v lektorski skupnosti sicer naletel na nekaj nelagodja ali celo neodobravanja: »Lektoriranje je jezikovna dejavnost. To pomeni, da je vsaka lektorska intervencija jezikovno dejanje. Kakor v splošnem velja za vsakršno dejanje, tudi lektorski poseg s seboj prinese določene stvarne posledice. Izhodiščna specifična lektorskega dejanja je pač ta, da tovrstna jezikovna intervencija poseže v že obstoječ tekst, ki ga je napisal nekdo drug, ne lektor sam, v tekst torej, ki že ima svojega avtorja. Lektorjevo jezikovno intervencijo gre zato opredeliti kot službo lektoriranemu besedilu.«

4 Glej npr. seznam osnovnih lažnih mitov in stereotipov o lektorjih na vstopni strani Lektorskega društva Slovenije. Naštujemo nekaj najtrdovratnejših: »Lektorji so jezikovni samodržci in nasilniki. Lektorirajo se predvsem diplomske naloge. Za lektoriranje je usposobljen vsak profesor slovenščine ali slovenist. Lektoriranje pomeni vstavljanje in brisanje vejic.«

5 Pojem kompetence v prispevku razumemo, kot ga opredeljuje Muršak (2012, 52): »Zmožnost ustrezne uporabe rezultatov učenja v različnih okoliščinah (izobraževanje, delo, osebni ali poklicni razvoj). Kompetence ni mogoče omejiti zgolj na kognitivno dimenzijo (uporabo teorije, konceptov in tacitnega ali skritega znanja); vsebuje tudi uporabni vidik (s tehničnimi spretnostmi vred), medosebno delovanje (npr. socialne ali organizacijske spretnosti) in etične vrednote. Poklicne kompetence ali zmožnosti so kompetence, ki jih posameznik potrebuje za uspešno delovanje na določenem poklicnem področju. Delijo se na generične poklicne kompetence, ki so skupne za podobne poklice, in poklicnospecifične kompetence, ki so značilne za posamezne poklice oz. delovna področja.«

6 Glej npr. opis poklica na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ).

ben pilotni projekt preskusa za podeljevanje lektorske licence (Lektorsko društvo Slovenije, 2015), so pokazali neustreznost tovrstnega pristopa. Tudi pravopisne in slovnične posege v besedila, pri katerih ne bi smelo biti večjih odstopanj, saj bi morala načeloma celotna testna skupina popravljati enako, je bilo težko ocenjevati, ker so udeleženci poskusa nekatera težavna mesta različno utemeljevali. Pri evalvaciji eksperimentalnega preverjanja so številni udeleženci izpostavili tudi negativni vpliv okoliščin lektoriranja na preskusu, in sicer težave z opremo in urejevalnikom besedila ter časovni in psihološki pritisk ob dejstvu, da delo usposobljenega strokovnjaka⁷ preverjajo in vrednotijo kolegi in kolegice. Še težje je oziroma skoraj nemogoče bi bilo v takem primeru ocenjevanje stilističnih posegov v besedila, saj za to obstaja še manj opredeljenih in s tem preverljivih kriterijev, za slovenščino pa je gradivo o področnih stilnih normah skopo, fragmentarno, slabo dostopno, zastarelo ali celo neobstoječe.⁸ Na tem mestu je treba poudariti, da sicer udobnih jezikovnih brusov v obliki seznamov prepovedanih leksemov ali »jezikovnokritičnih« purističnih priporočil, kot je pri nekaterih lektorjih priljubljen seznam *Jezik naš vsakdanji* Janeza Sršena (1998) ali npr. *Slovenščina za Slovence* Janeza Gradišnika (1967), danes seveda ne moremo upoštevati kot zanesljive jezikovne priročnike. Vsaka praksa ima, razvidno, vselej tudi učinke, in nezadostna reflektiranost prakse, ki načeloma sloni na prav spoznavno napačnih predpostavkah (imenujmo jih kar »lektorski miti«), neželene učinke. Tudi te učinke, po vsej verjetnosti predvsem implicitne, bi bilo treba v prihodnosti resno raziskati.

Kot je torej pokazal omenjeni projekt *Strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje lektorjev slovenskih besedil*, je vrednotenje in ocenjevanje lektorskega dela težavno. Vendar obstajajo mehanizmi, ki bi lahko bili

v tem primeru v pomoč. Analize lektorske dejavnosti se lahko lotimo z najpreprostejšo komunikacijsko shemo:

avtor – lektor (= jezikovni posrednik) –

/urednik, tehnični urednik/ – /besedilo/ – naslovnik

Pri pisnih besedilih, ki nas zanimajo v kontekstu tega prispevka, naslovnika in njegove potrebe po dekodiranju lahko opredelimo le abstraktno, saj je množica potencialnih besedilnih zvrsti, področij in posledično bralcev neobvladljivo obsežna. Ob tem pa cilj tega prispevka seveda ni natančna pragmatična analiza celotnega komunikacijskega procesa okrog besedil, del katerega je jezikovni pregled. Temeljno sporazumevanje pri pripravi besedil za javno rabo načeloma poteka med lektorjem in avtorjem ali kvečjemu usposobljenim naročnikom, ki zagovarja avtorjeve in svoje »besedilne pravice« (urednik, projektni vodja, različni drugi naročniki). Horizont pričakovanja urejenosti besedil in njihove berljivosti pri ciljnih publikah na ta proces seveda vpliva in boljša, kot je usposobljenost vpletenih v to fazo, bolj je ta pragmatični horizont v ospredju njihovih posegov (razumljivost, jasnost, urejenost, primernost izbire jezikovnih sredstev, upoštevanje specifičnih stilnih norm, inkluzivna raba jezika ipd.).

Poglobljena raziskava o lektorskih komentarjih, ki je v okviru tega prispevka zaradi njene obsežnosti žal nismo mogli izvesti, bi hipotetično morala pokazati tudi različne stopnje obvladovanja tovrstnih veščin. Objektivna in natančna opredelitev lektorskih kompetenc torej, s katero bi lahko strokovno soočenje stališč in tudi storitev premestili z ravni stereotipov, lažnih mitov in predstav ter posledičnih komunikacijskih šumov na raven za skupnost konsenzualnih in opisanih lektorskih pristopov, bi pripomogla k uspo-

⁷ Ustrezna formalna izobrazba jezikoslovne smeri in izkazana večletna praksa pri delu z raznovrstnimi besedili, ne samo zaključnimi deli.

⁸ Glej poročilo projekta *Strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje lektorjev slovenskih besedil* (Lektorsko društvo Slovenije, 2015); še posebej povedno je poglavje o presojanju slogovnih posegov (Stilistika, zvrstnost), iz katerega je razvidna metodološka nedoslednost (sicer tudi terminološka in pojmovna) pri argumentiranju jezikovnih, pomenskih in slogovnonormativnih ter s tem tudi lektorskih napak oz. nedoslednosti. To je glede na pionirsko fazo opisa lektoriranja kot prakse povsem razumljivo, to seveda tovrstnim praktičnim poskusom »opredeljevanja polja« ne odvzame ne vrednosti ne legitimnosti. Analiza popravkov na nekaterih mestih namreč sloni na jezikovni kritiki, torej tudi vrednostnih ocenah popravkov, žal pa ne doseže ključnega spoznanja in perspektive, da je lektoriranje tudi in predvsem proizvajanje pomenov. Če navedemo primer: »Velika začetnica Evrope ni vprašanje za nobenega od lektorjev, zanimivo pa je pogledati zvezo *širrom Evrope*. Pravopis 2001 to roditeljsko zvezo označuje s črno piko, vendar tega ni opazilo 6 lektorjev iz referenčne skupine. Za *širrom po Evropi* (ki je pravilna zveza) se je odločil en lektor [...]. Ob tem zgledu se zapiše ugotovitev, da v pravopis ni pomembno le pogledati, treba ga je tudi pravilno brati.« (Odebelila avtorica prispevka.) Glej tudi prispevek Kristine M. Pučnik (2018).

sabljanju lektorjev, kakovosti storitev, izobraževanju naročnikov oz. uporabnikov lektorskih storitev ter ne nazadnje tudi k dobri in sproščeni podobi javne slovenščine. Če bi si dovolili nekaj retoričnega pretiravanja, bi lahko rekli, da zaradi umanjkanja tovrstnega orodja lektorji in lektorice težko izpolnjujejo celo zakonska določila. Večine lektorske dejavnosti glede na zaposlitveno strukturo slovenskih lektorjev (ti so v večji meri samozaposleni) načeloma ne sankcionira delovnopravna zakonodaja, temveč Obligacijski zakonik (OZ-UPB1, 2007), ki v 2. točki 6. člena določa: »Udeleženci v obligacijskem razmerju morajo pri izpolnjevanju obveznosti iz svoje poklicne dejavnosti ravnati z večjo skrbnostjo, po pravilih stroke in po običajih (skrbnost dobrega strokovnjaka).« Strokovna skupnost bi morala torej zadovoljivo jasno opredeliti, kaj pri lektoriranju pomenijo pravila stroke in njeni običaji, torej kaj za lektoriranje in jezikovno svetovanje pomeni skrbnost dobrega strokovnjaka, saj gre za pojme, ki si jih različni akterji znotraj izobraževanja, strokovnjaki na trgu in naročniki oz. uporabniki storitev zelo različno razlagajo. Nezanemarljive ob tem premisleku so tudi ugotovitve v redkih raziskavah, ki so se v preteklosti lotevale dela slovenskih lektorjev in v katerih so raziskovalke izpostavile pomen poklicne samopodobe lektorjev⁹ in ustrezne komunikacije z avtorji: »Novinarji naj tako pogosto ne bi razumeli, čemu so bili popravki v njihovih besedilih potrebni, ali pa naj se s popravki ne bi strinjali, lektorji pa naj bi se počutili kot necenjeni čistilci besedil, ki hkrati svojih posegov – in posredno svoje vloge – pogosto ne znajo ali ne morejo dovolj prepričljivo utemeljiti.« (Červ in Lorgar Berginc, 2009, 750.)

3 Tipologija lektorskih opomb

Obsežnejše gradivo v tej fazi torej ni bilo dostopno, vendar sem imela na voljo imela le omejen obseg tovrstnih komentarjev, zbranih in vidnih v podatkovni bazi lektorskih popravkov v korpusu Lektor, ki ga je izdelal dr. Damjan Popič s sodelavci. V skladu s

splošno razširjeno kulturo poljudnostrokovnih in praktičnih pogovorov o urejanju besedil za javno objavo sem se oprla tudi na naključno (torej ne sistematično in upoštevajoč zvrstne specifike ob obsežnejšem gradivu, kot bi bilo treba, da bi lahko na podlagi statističnih meril trdila kaj pozitivnega) zbrane komentarje iz lastnega arhiva. V korpusu Lektor je bilo dostopnih 338 komentarjev, ki so bili vneseni neposredno v pregledana besedila, zaradi česar lahko sklepamo, da so bile razlage in opozorila veliko bolj lakonična, kakor bi pričakovali od komentarjev v oblačkih pregledovalnikov besedil ali v programih za računalniško podprto prevajanje. Od teh 338 komentarjev jih je bilo samo 14 iz avtorskih besedil, vsi preostali so bili iz prevodov. To pri morebitni prihodnji analizi načeloma ne bi smel biti kriterij razlikovanja lektorskih kompetenc, saj se slovenski lektorji izredno redko specializirajo za posamezne besedilne zvrsti. Majhnost in z njo povezane specifike trga jim namreč drugače kakor prevajalcem ne zagotavljajo zadovoljive ravni zaslužka, da bi lahko izbirali področje. Pri strokovnih debatah znotraj Lektorskega društva Slovenije in tudi širše strokovne skupnosti vendarle ugotavljamo, da so honorarji za lektoriranje sprejemljivi predvsem pri naročnikih iz javnega sektorja, občutno nižji pa na področju knjige in kulture.

Naša hipoteza je bila, da bodo komentarji lektorjev, ki jih razumemo kot izredno udobno in priročno orodje, saj je njihovo brisanje v urejevalnikih besedil in drugih računalniških programih, ki jih uporabljajo jezikovni posredniki, izredno preprosto, ukazno in s tem hitro, dobro izkoriščeni s tehtnimi pojasnili, na podlagi katerih bi se že lahko lotili neke preliminarne diskurzivne analize, morda celo kritične diskurzivne analize. Toda skopost jezikovnih sredstev teh vnosov je izredno omejila ugotovitve. Delno je to lahko odvisno od individualnega sloga dela posameznih lektorjev: nekateri veliko komentirajo, ker se skušajo približati avtorju, drugi se tudi v želji po optimizaciji delovnega procesa komentarjem izogibajo in sami sprejemajo odločitve, ki bi sicer pripadle pristojnosti avtorjev ali urednikov. Enako, kakor je v prevodo-

⁹ »Da se lektorji počutijo poklicno manjvredne, je potrdila anketa, izvedena leta 2000 (Logar, 2001) – med komentarji o lektorskem delu so namreč tam prevladovali tisti, ki kažejo negativno poklicno samopodobo.« (Červ in Lorgar Berginc, 2009, 750.)

slovju že uveljavljeno raziskovanje individualnih pristopov in metod dela pri prevajalcih,¹⁰ bi potrebovali vzpostavitev resnejših tovrstnih »terenskih« raziskav tudi za slovenske lektorje. Tako pridobljeno gradivo bi bilo neprecenljivo pri različnih oblikah strokovnega usposabljanja lektorjev, nedvomno pa bi ob soočenju z izkušnjami kolegov pripomoglo k izboljšanju poklicne samopodobe lektorjev. Redno sondiranje terena bi omogočilo tudi zaznavanje sprememb na trgu, s čimer bi se dejanskim potrebam lažje prilagajali tudi izobraževalni programi.

Provizorična klasifikacija lektorskih komentarjev, pridobljenih iz Lektorja, je omogočila sintezo v naslednjih ugotovitvah:

- Za referiranje na popravek ali mesto v povedi so lektorji uporabljali skoraj izključno kazalne zaimke, izogibali so se torej jezikoslovni terminologiji in žargonizmu, ki bi jih sicer pričakovali pri tovrstnih komentarjih: »tukaj bi tudi lahko bil zaznamek za indeks«; »Tole je odveč glede na prejšnji stavek.«; »tole ni ustrezno!«; »tole res mora biti enotno!«.
- Za posredovanje slogovnih in vsebinskih napotkov so uporabljali vprašalnico, pogojnik ali členek morda, nikjer jih niso utemeljevali s specifično stilno normo, nihče tudi ni neposredno nagovarjal avtorja ali avtorice: »ali bi bilo mogoče ...«; »morda tudi ...«.
- Slog komentarjev je pogosto pričakovano pogovoren, saj ta besedila nedvomno zaznamuje hitrost pisanja, tipkarske napake so zato pogoste: »tole res mora biti enotno!«; »glej zgoraj«; »jaz bi dal kar (Splošne) Osnove poučevanja«.

Tudi iz prejšnjih navedkov je videti, da na nekaterih mestih uporabljajo klicaje kot sredstvo prepričevanja o resnosti argumentov in jih ne podkrepijo s klasičnim ali strokovno podprtim utemeljevanjem. V tej funkciji nastopi tudi vprašaj: »je tole ustrezen prevod???« Le nekaj komentarjev s tega seznama se je dejansko dotaknilo stilne norme, potrdili pa so utemeljenost uvo-

doma opisanega purističnega poseganja v besedila: »tole je hrvatizem; morda bi bilo bolje uporabiti nekaj takega kot efektirati«. Komentar se je nanašal na glagol efektirati, ki je v normativnih virih označen samo s kvalifikatorjema knjižno in neobčevalno.

Iz prevodnega arhiva avtorice tega prispevka pa izhaja nekaj primerov moteče lektorske prakse. Zanimivo je, da je ta diametralno nasprotna na začetku omenjeni slabi poklicni samopodobi lektorjev. To bi lahko identificirali z »ideološkim jedrom«, ki žal trdovratno prežema lektorsko skupnost, ne pripomore pa veliko k dobremu sporazumevanju z naročniki lektorskih storitev. Gre za prepričanje lektorjev o tem, da so avtorji njihov Drugi (= zaznavna je implicitna obsodba, da so nevedni, jezikovno neuglajeni, površni, neizobraženi), mi (= slovenisti, lektorji, edini in s tem elitni nosilci visoke stopnje obvladovanja slovenščine) pa edini zasedamo ekskluzivno mesto vedenja, kar nam daje posebno moč nad avtorjem. Tovrstno moralno obsojanje bi pogojno lahko identificirali s prakso, ki jo je opisal že Tomo Korošec. Monika Kalin Golob (1999) takole opozarja na obče mesto slovenskega jezikoslovja s sklicevanjem na Koroščevo oceno odnosa do poročevalskih besedil v slovenski tradiciji:

*Podal je tudi oris dotedanjih raziskav, tj. od Breznikovega (1967) pisanja o »časnikarski slovenščini« v 30. letih do sočasnega razpravljanja o tej problematiki, in zgodovinskemu pregledu razmišljanja o jeziku poročevalstva namenil kar 100 strani (Korošec 1976: 11–103) ter ugotovil, da se je s slovenskim poročevalskim jezikom ukvarjalo na videz veliko jezikoslovcev in nejezikoslovcev. Na videz zato, ker večina prispevkov **ostaja na ravni jezikovne kritike**; avtorjev večinoma niso zanimala časopisna besedila kot del publicistične funkcijske zvrsti s posebnimi jezikovnimi in stilnimi značilnostmi, ampak **so ta besedila presojali le po napakah (pravopisnih, slovničnih), ki se v njih pojavljajo**.¹¹*

¹⁰ Glej npr. odmevno raziskavo med sodobnimi slovenskimi književnimi prevajalci z naslovom *Anketa o delu in življenju sodobnih slovenskih literarnih prevajalk in prevajalcev*, ki sta jo zasnovala in izvedla Urška P. Černe in Gašper Malej za tematsko število revije *Dialogi* leta 2017.

¹¹ Besedilo odebela avtorica tega prispevka.

Iz tovrstne kritike namreč izhaja, kot utemeljuje Monika Kalin Golob v nadaljevanju razprave, neprijetna posledica:

Korošec je take razprave zavrnil, saj vrednotenje z merili jezikovne pravilnosti ni raziskovanje in ugotavljanje stila, ampak le jezikovna kritika, ki hitro postane navajanje gradiva za bolj ali manj puristično zgražanje nad jezikovnimi napakami, zato so trditve tovrstnih razpravljalcev nesprejemljive, saj »so osnovane na neizčiščenem predmetu raziskave«.

Navedimo primer tovrstne jezikovne kritike, posredovan v komentarjih prevajalki. Lektorica namreč ni upoštevala vpliva številnih dejavnikov, ki so oblikovali »fond napak«. To je bila obsežnost prevoda (34 avtorskih pol) iz enega izmed vzhodnoslovanskih jezikov, ki ne poznajo pomožnih glagolov, izredne skladenjske zapletenosti dolgih povedi in goste metaforične mreže te proze. Pripis k seznamu napak je bil: »frekventne napake«. Čeprav je bilo opozorilo morda dobronamerno, je bil učinek nasproten. Sledil je seznam napak, ki so bile evidentno posledica prevajalkine nepozornosti: »manjkajo pomožni glagoli biti (& svojilni zaimke se), primer: K. nekako uspelo, da je profesorju razkril misli o dušah. kakor (da) bi - velikokrat manjka da; kadar je neobhodno, sem do-

dala; napačna raba predlogov s/z - npr. omehčanih z spolzkimi blazinami ...« Tovrstni »odnosni« komentarji, ki so vsebinsko morda potrebni (prevajalka si ne bi smela dovoliti tolikšne površnosti), izredno vplivajo na oceno lektorjeve usposobljenosti, ki jo hote ali nehote pri sebi opravi avtor.

4 Sklep

Orisana analiza v nobenem pogledu ni zadovoljiva, nakazuje pa po eni strani nujnost resnejše zastavitve in izvedbe obširnejše raziskave lektorskih komentarjev, ki bi jo lahko v prihodnje izvedla strokovna skupnost ali študentje jezikoslovnih smeri v okviru zaključnih del. Iz tako zastavljene analize bi lahko sestavili objektivne opise posebnih kompetenc lektorjev, ocenjevanje in vrednotenje lektorskega dela bi bilo na taki podlagi ustrežnejše in tudi mogoče, lažje bi utemeljevali različne stopnje usposobljenosti lektorjev za delo. Z ugotavljanjem neučinkovitih lektorskih pristopov bi gotovo pripomogli k boljšemu sporazumevanju med lektorji in uporabniki njihove storitve: lektoriranje ne bi smelo biti (in pri poklicnih lektorjih načeloma tudi ni več) zgolj intuitivno poseganje v besedilo, temelječe na eterični predpostavki lektorjeve vseobsegajoče vednosti in avtoritete.

Viri in literatura

- Červ, G., Lorgar Berginc, N. (2009): Novinarji in lektorji: v slogi je moč? *Teorija in praksa* 6, 750.
- Gradišnik, J. (1967): *Slovenščina za Slovence*. Maribor: Obzorja.
- Kalin Golob, M. (1999): Publicistika in poročevalstvo. *Slavistična revija*, 179–194.
- Korpus Lektor. https://lektor.sketchengine.co.uk/run.cgi/first_form?corpname=fidaplus_lektor (15. 11. 2022).
- Lektorsko društvo Slovenije. <https://www.lektorsko-drustvo.si/> (15. 11. 2022).
- Lektorsko društvo Slovenije (2015): Evalvacija poskusnega preizkusa za lektorsko licenco: končno poročilo skupine za licenco pri Lektorskem društvu Slovenije. Poročilo projekta *Strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje lektorjev slovenskih besedil*. https://www.lektorsko-drustvo.si/wp-content/uploads/2021/11/Evalvacija_zal_ektorsko_licenco_2015-v.pdf (15. 11. 2022).
- Muršak, J. (2012): *Temeljni pojmi poklicnega in strokovnega izobraževanja*. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- OZ-UPB1 = Obligacijski zakonik. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 97/2007.
- P. Černe, U., Malej, G. (2017): Anketa o delu in življenju sodobnih slovenskih literarnih prevajalk in prevajalcev. *Dialogi* 53/10, 9–85.
- Pučnik Mlakar, K. (2018): Lektorska licenca in drugi poskusi regulacije poklica. V: Pregelj, B. (ur.): *Bela knjiga o prevajanju 2018: premiki na področju prevajanja, tolmačenja, podnaslavljanja in lektoriranja v Sloveniji*, 139–141. http://belaknjigaoprevajanju.si/files/2019/03/Bela_knjiga_cela.pdf (26. 10. 2022).
- Sršen, J. (1998): *Jezik naš vsakdanji*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Stanonik, T. (2016): *Kronika Lektorskega društva Slovenije 1996-2016*. Ljubljana: Lektorsko društvo Slovenije.
- Vitez, P. (2009): Lektoriranje in odgovornost. *Infrastruktura slovenščine in slovenistike. Simpozij ODOBJA* 28, 393–399.
- ZRSZ = Opis poklica: Lektor. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. https://www.ess.gov.si/ncips/cips/opisi_poklicev/opis_poklica?Kljuc=854 (3. 11. 2022).

Gašper Tonin*Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani in Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani**gasper.tonin@gmail.com*

Jezik v znanstvenem besedilu – med lektorjem, urednikom, avtorjem in recenzentom: primer s področja medicine

Jezikovno urejanje znanstvenih besedil lahko jezikoslovcem brez izkušenj predstavlja velike težave. Znanstveno besedilo namreč sledi zakonitostim ožje terminološke norme, poleg tega pa mora lektor, da lahko zadovoljivo lektorira znanstveno besedilo, dobro poznati tudi strokovno področje in njegove jezikovne posebnosti. Dodaten izziv pri znanstvenih besedilih predstavlja lektoriranje prispevkov v znanstvenih revijah – poleg avtorja in lektorja namreč za jezik in pravilno rabo terminologije pogosto skrbita tudi urednik in recenzent. Včasih tako med njimi pride tudi do navzkrižij glede jezikovnih vprašanj. V prispevku bom predstavil razmerje in sodelovanje vseh naštetih, pri čemer bom izhajal iz svoje izkušnje pri medicinski znanstveni reviji Medicinski razgledi.

Ključne besede: *znanstveno besedilo, Medicinski razgledi, ožja terminološka norma, terminologija, terminološki viri*

1 Uvod

V prispevku se bom osredotočil na ožjo terminološko normo, pri čemer bom pregledal glavne metajezikovne dokumente, katerih poznavanje in uporaba sta zaželena pri normativnem urejanju besedil s področja medicine. Predstavil bom tudi uredniški postopek v reviji *Medicinski razgledi* ter vlogo avtorja, urednika, recenzenta in lektorja pri jezikovni podobi znanstvenih prispevkov.

2 Ožja terminološka norma in področje medicine – glavni metajezikovni dokumenti

Ožja terminološka norma teži k poenotenju terminologije, kar je nujno za obvladovanje velike količine informacij, ki z raziskovanjem nastajajo znotraj stroke. V strokovnem jeziku sicer veljajo nekatera pravila, na katera smo normativno pozorni v splošnem jeziku, a ta niso popolnoma prekrivna z normo, ki jo moramo upoštevati v strokovnem besedilu. Pri strokovnem jeziku tako govorimo o t. i. ožji terminološki normi, ki ponekod odstopa od splošne pravopisne (Žagar Karer, 2015, 221–222). Nekateri avtorji so že opozarjali na to, zakaj Slovenski pravopis 2001 in Slovar slovenskega knjižnega jezika nista vedno ustrezna za normativne odločitve v besedilu (Gorjanc, 2003; Jemec Tomazin, 2012; Logar Berginc, 2001; Žagar Karer, 2015). Oba sta namreč zasnovana za splošnega uporabnika jezika in ne strokovnjaka. Terminologija in strokovni jezik pa imata svoj metajezikovni opis največkrat podan v obliki terminoloških slovarjev, nomenklatur, učbenikov ali prispevkov v znanstvenih revijah (ki se lahko dotikajo širših ali ožjih normativnih težav področja, glej npr. Boc in Čebašek (2013) ter Levec in Slabe (2019)).

Pri urejanju besedila se morajo vsi udeleženci (avtor, urednik, recenzent in lektor) zavedati nekaterih osnov ožje terminološke norme, čeprav jo spoznajo vsak s svojega vidika.

Temeljni terminološki dokument s področja medicine je nedvomno *Slovenski medicinski slovar*, ki je dosto-

pen tudi na portalu Termania. Slovar vsebuje termine, ki naj bi jih študent medicine spoznal med dodiplomskim študijem (Adamič et al., 2002, VIII). Tudi po tem slovarju se moramo naučiti brskati, da nam lahko dobro služi. Podobno kot Slovar slovenskega knjižnega jezika tudi *Slovenski medicinski slovar* vsebuje slogovne kvalifikatorje, ki običajno kažejo, da je termin odsvetovan (žargonski, nestrokovni, starinski, slabšalen ali poljuden) – na prednostni termin usmerja puščica. Podobno kazalko upoštevamo pri nekaterih tujejezičnih terminih, ki so vključeni v slovar (npr. angl. *screening* → *presejanje*). Biti je treba previden, saj vse puščice ne usmerjajo nujno k prednostnemu terminu, pač pa k terminu, ki označuje isti pojem, avtorji pa terminološke definicije niso napisali pri vsaki izmed takih terminoloških sopomenk, ampak le pri eni izmed njih (iztočnica *pnevmonija* je tako preusmerjena na iztočnico *pljučnica* – a slovar, kot je pojasnjeno tudi v uvodu, termina v takem primeru obravnava kot enakovredna) (Adamič et al., 2002, IX).

Poleg slovarja so uporabni terminološki dokumenti tudi učbeniško gradivo in vsebina različnih znanstvenih člankov, iz katerih lahko vsaj približno ocenimo ustaljenost določenega termina. Včasih nam pri tem pomaga že brskanje po spletu, pa tudi po portalu dLib ali repozitorijih nekaterih medicinskih revij (npr. *Zdravniškega vestnika*, *Medicinskih razgledov* ali revije *ISIS*). Specializirani korpus, ki bi vseboval predvsem medicinska strokovna besedila, še ne obstaja. Čeprav je znotraj projekta Slovenska znanstvena besedila: viri in opis nastal Korpus akademske slovenščine, ta vsebuje bolj malo znanstvenih besedil, ki bi se neposredno dotikala kliničnega dela medicine (Erjavec, 2019). Poleg naštetega so uporabni tudi nekateri drugi terminološki dokumenti, ki pa so pogosto zelo specifični za različna podpodročja medicine (nomenklature in klasifikacije). Nekatera druga besedila, ki jih priporočam ob poglobljenem urejanju medicinskih znanstvenih besedil, so *Angleško-slovenski slovar izbranih izrazov iz biokemije in molekularne biologije* (Abram et al., 2012) ter posamezni prispevki za področje splošne terminologije (npr. Humar (2009), Žagar Karer (2007; 2018; 2005), Žagar Karer in Fajfar (2019; 2020), Tonin (2022b), Vintar (2008), Žele (2009)) in ožje za področje medicinske terminologije (Kališnik (2004), Sket (2011), Tonin (2021, 2022a), Jakoša et al. (2021)).

Poleg različnih metajezikovnih dokumentov priporočam tudi uporabo in brskanje po Terminologišču in spletni Terminološki svetovalnici tega portala.

3 Uredniški postopek (primer Medicinskih razgledov)

Medicinski razgledi so dvojno slepo recenzirana medicinska revija, ki izhaja štirikrat letno in v kateri so objavljeni raziskovalni in pregledni znanstveni prispevki ter klinični primeri s področja medicine.

Postopek prikazujem na sliki 1 (deli uredniškega postopka so predstavljeni s številkami v oklepajih). Prispevek ob prejetju v uredništvo pregleda odgovorni urednik, ki ga lahko sprejme ali pa njegovo objavo zavrne (1). Ob sprejetju v uredniški postopek je prispevek dodeljen uredniku. Ta do objave skrbi za usklajevanje med avtorjem, recenzentom, tehničnim urednikom in lektorjem.

Po uredniških popravkih in uskladitvi delovne različice z avtorjem anonimizirani prispevek pregleda še recenzent s primerne področja medicine – tega določi odgovorni urednik (2). Pri recenzentskem postopku (4) se uredništvo drži načel dvojno slepe recenzije, kar sicer upočasni celoten postopek, saj je vezni člen med recenzentom in avtorjem tako vedno urednik. Tudi različne jezikovne dileme se med njima običajno rešujejo le z urednikovim posredovanjem. Po primerni recenzentski oceni in popravkih avtorjev prispevek pregledata še lektorja za slovenski in angleški jezik (5). Ob tem urednik lektorske popravke pošlje avtorju, ta pa nato (če je treba) odgovori uredniku in ta lektorju. Po uskladitvi je prispevek pripravljen za objavo v reviji (postopek vključitve pripravljenega lektoriranega prispevka v revijo na sliki ni prikazan). Vsak prispevek pred grafičnim prelomom uredniško pregleda tehnični urednik, ki je zadolžen za posamezno številko revije. Po prelomu in grafičnem oblikovanju končni prispevek znova pregledajo urednik, tehnični urednik, avtor, odgovorni urednik in po presoji tehničnega urednika tudi navzkrižni urednik (*cross-check editor*). Lektor korektur običajno ne pregleduje (Tonin, 2021, 40–42; Tonin in Markovič, 2022, 74).

Slika 1: Uredniški postopek pri *Medicinskih razgledih* kot vzorec postopka v znanstveni reviji.

3.1 Avtor

Avtor besedila se pri pisanju pogosto zanaša na vire, napisane v angleščini (slovenskih virov je za medicinske prispevke običajno malo). To občutno vpliva na njegov slog, uporabo terminologije in celotno strukturo besedila. Včasih se zgodi, da avtor kakšen del dobresedno prevede iz angleščine, na to pa je (če tega nista opazila urednik in recenzent) že večkrat opozoril tudi lektor na podlagi sloga. Čeprav preverjanje vsebinske podobnosti in plagiatorstva ne spada v domeno lektorjevega dela, smo v uredništvu dobronamerne opombe vedno zelo veseli.

3.2 Urednik

Urednik je odgovoren za pregled mikro- in makrostrukture prispevka, in sicer tako, da bo ta ustrezal pravilom in navodilom revije. Ta so določena in zapisana v internem dokumentu, ki je bil v vednost dan tudi lektorju. Pravila na makrostrukturni ravni urejajo npr. zgradbo izvlečka in raziskovalnih prispevkov z določenimi naslovi, na mikrostrukturni ravni pa zapisovanje kratic, napisov ob slikah in tabelah, akademskih naslovov, navajanje in citiranje virov, iskanje primerne terminologije in bežen vsebinski pregled itd. Poleg tega je urednik odgovoren tudi za komunikacijski proces med vsemi drugimi udeleženci postopka, skrbi pa tudi za pristnost besedila (preveri, ali je besedilo plagiat). Poskrbeti mora za primerno raven komunikacije in v primeru recenzije za anonimizacijo ob dvojno slepi recenziji. Delo urednika ni, da popravlja pravopisne ali slogovne spodrsaljaje, je pa dobrodošlo, če opazi večje, sploh pomenske, ki jih lektor morda ne bi opazil, ker ne pozna proučevanega področja. Urednik pri *Medicinskih razgledih* mora tako imeti nekaj znanja polstrokovnjaka za določeno

podpodročje medicine, obenem pa mora imeti tudi nekaj osnovnega jezikoslovnega znanja. Z vidika polstrokovnjaka poskrbi tudi, da je besedilo nedvoumno – velikokrat avtor in recenzent, ki opisano temo že dobra poznata, te ne znata videti z gledišča nekoga, ki se z njo sreča prvič, kar takemu bralcu omogoči prepoznavo dvoumnih ali manj jasnih mest v besedilu. Dodaten nadzor nad kakovostjo izvajata še navzkrižni urednik (tj. sourednik, ki še enkrat pregleda celoten prispevek in doda svoje opombe) in tehnični urednik, ki ima v uredništvu največ izkušenj in ne skrbi le za enotno podobo publikacije, ampak tudi za uvajanje mlajših urednikov v delo ter zadnji pregled pred grafičnim prelomom. Včasih ob kakšnem izrazu pride do nestrinjanja že med urednikom in avtorjem (največkrat glede slovenjenja, primer je npr. *brahialna arterija* → *nadlaktna arterija*). Preprostejše primere urednik rešuje sam, pri čemer si pomaga s smernicami revije, ob zapletenih pa za nasvet običajno povpraša tudi recenzenta in lektorja. Uredniki s pomočjo lektorjev pripravljajo tudi smernice revije in poskušajo oblikovati enotno terminološko podobo slovenskega medicinskega jezika. Uredništvo *Medicinskih razgledov* je že večkrat organiziralo kongres ali predavanje, ki so se ga udeležili različni jezikoslovci, večkrat tudi lektorji.

3.3 Recenzent

Recenzent poskrbi predvsem za vsebinsko primernost besedila. Praviloma je strokovnjak na istem področju kot avtor in dobro pozna opisovano tematiko. S svojo opombo oceni, ali je besedilo primerno in dovolj strokovno za objavo. To naj bi vključevalo tudi pregled terminologije – nekateri recenzenti so pri tem bolj dosledni, drugi manj.

Včasih se zgodi, da recenzent in avtor želita vzpostaviti vsak svojo terminološko različico, nazadnje pa njuno rešitev spremeni še lektor. Ob takih primerih urednik vodi dogovarjanje glede primerne terminologije. Zelo redko se zgodi, da recenzent predlaga nekatere večje jezikovne popravke ali pa prispevek zavrne zaradi prešibke jezikovne podobe.

3.4 Lektor

Lektor pri Medicinskih razgledih je reden, a ne stalno zaposlen. Vsak novi lektor je izbran v izbirnem postopku na podlagi kompetenc in uvajalnega obdobja – zunanje, nestalne lektorje je uredništvo iskalo le ob večjih projektih (izdajanje zbornika, učbenika itd.). Ob iskanju zunanjega lektorja je uredništvo vedno poskrbelo, da so imeli ti že izkušnje z lektoriranjem strokovnih besedil (zaželeno medicinskih besedil). Lektorju urednik pošlje prispevek, ko so usklajeni avtorjevi, urednikovi in recenzentovi popravki, besedilo pa bi na tej stopnji že moralo biti vsaj vsebinsko neoporečno. Lektor besedilo pregleda v skladu s splošnojezikovno in ožjeterminološko normo, svoje popravke pa vnaša neposredno v dokument s funkcijo sledenja spremembam. Vse popravke, ki bi morda lahko pomenili tudi spremembo pomena, označi s funkcijo dodajanja robnih opomb in v opombi nato zapiše jezikovno zagato in predlog za njeno rešitev. Lektor tako ne sme samo mehanično popravljati, ampak je zaželeno, da tudi vsebinsko razume razsežnost svojih popravkov. Tak primer je npr. pridevnik *srčnožilni*, ki bi ga kot priredno zloženko lahko zapisali z vezajem, *srčno-žilni* (takrat bi nam pomenil *srce in žilje*). Ni pa nujno, da je pri tem tudi avtor mislil *srce in žilje* (čeprav npr. raba našo odločitev utemeljuje), saj avtor lahko zapiše tudi *srčnožilni*, ko želi nakazati na *tak, ki je v povezavi s srčnimi žilami* (npr. *srčnožilni obvod*). Čeprav je taka raba pridevnika manj pogosta, je izpričana.

Če lektor pozna uveljavljeno slovensko ustreznico (ki je lahko določena tudi v smernicah revije), lahko izraženo prevzeti termin zamenja s pomenskim kalkom (npr. *kardiovaskularni* → *srčno-žilni*), pri čemer pa mora paziti na zapis obeh izrazov (tu se zanaša na ožjo terminološko normo in terminološka načela).

Lektor vse popravke uskladi z avtorji in urednikom, v redkejših primerih tudi z recenzentom. Največkrat do večjih težav ne prihaja, če lektor z revijo sodeluje že dlje.

4 Sklep

Strokovni jezik, ki temelji na dogovoru strokovnjakov in pri katerem težimo k čim večji poenotenosti, da preprečimo večje terminološke zmede, vedno zahteva upoštevanje normativnosti. V slovenskem medicinskem prostoru se pod vplivom tujih jezikov (v preteklosti latinščina, danes angleščina) oblikuje prek različnih slovarjev, učbenikov in znanstvenih revij. Jezikovna vloga sodelavcev pri oblikovanju omejenih besedil (urednikov, lektorjev in recenzentov) je, da znajo uporabljati in avtorjem priporočiti primerne jezikovne vzorce, pri čemer upoštevajo splošno in ožjo jezikovno normo. Poznati morajo tako usmeritve, ki veljajo za splošni jezik, kot splošne in posebne področne terminološke metajezikovne dokumente. Ob tem je nujno sodelovanje in složno reševanje večjih jezikovnih zadreg, strokovno besedilo pa se oblikuje šele s sodelovanjem vseh naštetih.

Viri in literatura

- Adamič, Š., et al. (2014): *Slovenski medicinski slovar*. Ljubljana: Medicinska fakulteta.
- Amebis d. o. o. (©2010–2022). Termania. <https://www.termania.net/> (5. 9. 2022).
- Abram, V., et al. (2012). *Angleško-slovenski slovar izbranih izrazov iz biokemije in molekularne biologije*. Ljubljana: Slovensko biokemijsko društvo.
- Boc, A., Čebašek, V. (2013): Vene spodnjih udov – anatomija in nova terminologija. *Zdravniški vestnik* 82 (1). 31–40.
- Erjevec, T., et al. (2019): *Korpus akademske slovenščine*. Repozitorij CLARIN. <https://www.clarin.si/repository/xmlui/handle/11356/1244> (3. 9. 2022).
- Fajfar, T., Žagar Karer, M. (2019). Analiza kratic v terminoloških slovarjih. *Slavistična revija* 67 (4). 551–567.
- Gorjanc, V. (2003). Objektiviziran pogled na jezik in Slovenski pravopis. *Slavistična revija* 51 (2). 131–134.
- Humar, M. (2009). Sinonimija v slovenskih terminoloških slovarjih. V: Ledinek, N., Žagar Karer, M., Humar, M. (ur.): *Terminologija in sodobna terminografija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 78–95.
- Jakoša, S., Breznik, I. S., Glavač, D. (2021): Sopomenke v poimenovalnem sistemu termina celica v Slovenskem medicinskem slovarju. *Slavistična revija* 69 (4). 393–411.
- Jemec Tomazin, M. (2012): Terminologija v slovenskem pravopisu. V: Jakop, N., Dobrovoljc, H. (ur.): *Pravopisna stikanja: Razprave o pravopisnih vprašanjih = Junctures of orthography*. Ljubljana: Založba ZRC. 213–220.
- Kališnik, M. (2004): Uporaba slovenščine, latinščine in angleščine v sodobnem slovenskem zdravstvu. V: Humar, M. (ur.): *Terminologija v času globalizacije: Zbornik prispevkov s simpozija: Ljubljana, 5.–6. junij 2003 = Terminology at the time of globalization: Collected papers from the scientific conference: Ljubljana, 5th-6th June 2003*. Ljubljana: ZRC SAZU. 229–232.
- Karer, M. Ž. (2007): Terminološko svetovanje med teorijo in prakso. V: Stabej, M. (ur.): *Obdobja 28: Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 443–448.
- Karer, M. Ž. (2018): Upoštevanje terminoloških načel v terminografski praksi. *Slavistična revija* 66 (2). 235–249.
- Karer, M. Ž., Fajfar, T. (2020): Sinonimija v terminologiji: Analiza normativnih odločitev v terminoloških slovarjih. *Slavistična revija* 68 (4). 491–507.
- Levec, T., Slabe, D. (2019): Ustreznost uporabe besednih zvez „dajanje“ ali „nudenje“ prve pomoči. *Revija za zdravstvene vede* 6 (2). 66–76.
- Logar Berginc, N. (2001): Računalniško izražje v Slovenskem pravopisu 2001. *Slavistična revija* 51 (2). 135–138.
- Sket, D. (2011): Razvoj in perspektive slovenske medicinske terminologije in leksikografije – Zgodovinska vloga Zdravniškega vestnika. *Zdravniški Vestnik* 80. 142–147.
- Terminologišče. <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce> (15. 9. 2022).
- Tonin, G. (2021): *Medicinska terminologija: Terminotvorni postopki in kratice*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko.
- Tonin, G. (2022a): Medicinska terminologija in terminotvorje // Medical Terminology and Term-formation Processes. *Medicinski Razgledi* 61. 47–62.
- Tonin, G. (2022b): Kratični termini in priporočila za njihovo uporabo. *Jezik in slovstvo* 67 (1–2). 209–221.
- Tonin, G., Markovič, G. (2022): Uredništvo medicinskih razgledov – danes in jutri. *Medicinski Razgledi* 61 (Suppl 1). 73–76.
- Vintar, Š. (2008): *Terminologija: Terminološka veda in računalniško podprta terminografija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za prevajalstvo.
- Žagar Karer, M. (2015): Ožja terminološka norma in odstopi od pravopisne norme v terminologiji. V: Dobrovoljc, H., Verovnik, T. L. (ur.): *Pravopisna razpotja: Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC. 221–229.
- Žagar, M. (2005): Determinologizacija (na primeru terminologije fizike). *Jezik in slovstvo* 50 (2). 35–48.
- Žele, A. (2009): Pomenotvorne zmožnosti z vidika /de/terminologizacije (v slovenščini). V: Ledinek, N., Žagar Karer, M., Humar, M. (ur.): *Terminologija in sodobna terminografija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 125–137.

Urh Ferlež

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

ferlez.urh@gmail.com

Francija, lektor kot *relecteur-correcteur*

Članek predstavlja delo francoskih lektorjev ter razvoj in stanje francoskih normativnih priročnikov, v sklepu pa to primerja s položajem slovenskih lektorjev. Poskusom normiranja francoskega jezika lahko sledimo v 17. stoletje. Do leta 1966 je bila *L'Académie française* edina ustanova, ki je normirala francoski jezik. Stališča do jezikovnih vprašanj sprejema še danes, čeprav jih javnost včasih dojema kot zastarela. Po letu 1966 je bilo ustanovljenih več jezikovnoposvetovalnih organov v okviru ministrstva za kulturo. Lektor se pri svojem delu lahko ravna po priporočilih akademije ter po številnih slovarjih in avtorskih slovnica francoskega jezika. Naloge francoskega lektorja so podobne nalogam slovenskega lektorja, prav tako ne obstaja poseben študijski program za lektorje. Poklic lektorja v Franciji v zadnjih dveh desetletjih izumira, nadomeščajo ga računalniška orodja za preverjanje besedil. Preostali lektorji delajo kot samozaposleni ali v nekaterih večjih založniških, časopisnih in medijskih hišah. Dohodek francoskih lektorjev je relativno nizek, prav tako je v družbi slabo poznan njihov poklic.

Ključne besede: lektor, Francija, *Académie française*, jezikovna norma, *nouvelle orthographe*

1 Uvod

Francoski jezik je z 276 milijoni govorcev, od tega 68 milijoni v Franciji, peti največji svetovni jezik. Gre torej za jezik in kulturo z globalnim dometom ter ogromno produkcijo besedil, Francija je po številu letno izdanih naslovov med državami na četrtem mestu (Statista, 2018). Po obsegu je dejavnost francoskega založništva in časnikarstva s slovenskim neprimerljiva, lahko pa primerjamo položaj slovenskega in francoskega lektorja ter normativne priročnike, s katerimi si pri

svojem delu pomagajo. V prispevku bom najprej predstavil razvoj norme francoskega jezika in omenil sodobne jezikovne priročnike, s katerimi si lektor pomaga pri svojem delu. Nadaljeval bom s predstavitvijo položaja poklica lektorja v Franciji in zapis sklenil s primerjavo delovnih obveznosti francoskega in slovenskega lektorja.

2 Norma francoskega jezika

Postavljanju norme francoskega jezika lahko skozi zgodovino sledimo v 17. stoletje. Leta 1634 je kardinal Richelieu kot minister kralja Ludvika XIII. ustanovil *L'Académie française* (Francoska akademija). Njena naloga je bila francoskemu jeziku dati natančna pravila, ga očistiti pretiranega vpliva grščine in latinščine ter narediti takega, da bo v njem mogoče pisati tako o umetnosti kot znanosti. Akademija je opravljala funkcijo varuha norme, postavljala pravila, pripravljala slovarje in slovnico ter razvijala terminologijo. Od ustanovitve se njen ustroj ni spremenil, še danes ima štirideset članov, ki imajo dosmrten mandat.

Danes pa akademija ni več institucija, ki bi suvereno postavljala normo, a še vedno sprejema svoja v javnosti odmevna stališča do jezikovnih vprašanj. Ta pogosto dvignejo precej prahu, leta 2017 je ogorčenje dela francoske javnosti povzročilo odklonilno stališče akademije do uvajanja ženskih oblik za poklice (*Académie française*; Roppert, 2017; Candea, 2019).

Do začetka 19. stoletja je akademija veljavna slovnica in pravopisna normativna pravila vsakih nekaj let posodabljala glede na jezikovno realnost, zadnjič so se večje spremembe zgodile leta 1835. Ta različica pravopisa se uporablja še danes, a ima več nedore-

čenih mest, nedoslednosti, predpisuje veliko diakritičnih znamenj, ki otežujejo zapis, ipd. Po drugi svetovni vojni je javnost akademijo v odnosu do jezikovnih vprašanj dojemala kot zastarelo, zato je bila leta 1966 ustanovljena posvetovalna komisija za jezikovna vprašanja, ki so jo sestavljali predvsem jezikoslovci. V naslednjih letih se je njen organizacijski ustroj večkrat spremenil, še danes pa deluje v okviru francoskega ministrstva za kulturo. Komisija je pripravila obsežno posodobitev pravopisa, ki se je prijelo poimenovanje »nouvelle orthographe« (novi pravopis) in je zastareli pravopis poenostavila in razrešila nekatere anomalije (Conseil supérieur de la langue française, 1990). Novi pravopis je kot alternativo staremu sprejela tudi akademija, a se v Franciji ni nikdar zares uveljavil, bolj z odprtimi rokami so ga sprejeli v Valoniji in Švici (Ministère de la culture, 2022).

Po katerih jezikovnih priročnikih se torej ravna francoski lektor? Priročnik, ki bi ustrezal slovenskemu pravopisu, ne obstaja. Prav tako ne obstaja organ, ki bi mu bilo, kakor v Sloveniji Pravopisni komisiji pri SAZU in ZRC SAZU, zaupano revidiranje jezikovnih pravil, ki bi se jih učili in jih upoštevali vsi govorci. Komisija francoskega ministrstva za kulturo je z neuspehim novim pravopisom izgubila nekaj ugleda. Lektor se lahko pri svojem delu sklicuje na objave akademije, ki na svojih spletnih straneh redno objavlja pravopisna, terminološka in slovnična priporočila, obstaja tudi nekakšna svetovalnica. Ta vidik francoske jezikovne realnosti je nekoliko paradoksalen, saj akademija uradno ne bdi nad normo francoskega jezika in je ne predpisuje. Kljub številnim kritikam mnogi pisci in lektorji pri svojem delu mnenje akademikov še vedno upoštevajo, prav tako je »akademijska norma« francoščine načeloma še vedno prisotna v učbenikih za pouk francoščine kot prvega jezika. Akademija izdaja svoj slovar (Dictionnaire de l'Académie française), vendar sta najbolj uveljavljena komercialna slovarja *Petit Robert* in *Petit Larousse*, ki dopolnjena izideta vsako leto. Obstaja več sodobnih avtorskih slovníc francoskega jezika, najbolj uveljavljena je opisna slovnica Mauricea Grevisa *Bon usage*, ki v posodobljenih izdajah izhaja od leta 1936.

Več pravopisov, slovníc in slovarjev ter odsotnost trdne norme pri govorcih, piscih in lektorjih v nekaterih primerih poraja dvome, kako kaj zapisati, popraviti. V primerjavi s slovenskim prostorom se zdi, da so uporabniki jezika pri svojih odločitvah nekoliko samozavestnejši in svobodnejši, pogosto so dovoljene dvojnice, veliko je priporočil namesto pravil. Marsikateri sodobni pisatelj ali novinar jezikovna pravila obravnava svobodomiselnó in objavlja besedila, ki niso povsem v skladu s pravopisnimi priporočili. Kakšna sta torej vloga in položaj lektorja v taki jezikovni skupnosti?

3 Lektor v Franciji

Sprehod po straneh za poklicno usmerjanje nam pove, da bi slovenski lektor v Franciji opravljal poklic *relecteur-correcteur*, kar bi lahko prevedli kot »ponovni bralec-popravljačev«. Gre za nekoga, ki preveri slog, skladnjo, slovnico in pravopis, zlasti ločila. Poleg tega preveri koherentnost besedila ter skladnost naslovov, podnaslovov in povzetka z napisanim, lahko tudi verodostojnost napisanega in virov.

Lektor naj ne bi globlje posegal v besedilo, razen če mu je izrecno naročeno, naj del besedila znova napiše, skrajša ali uredi (Jobijoba).

V Franciji poseben študijski program za poklic lektorja ne obstaja. Za pridobitev potrebnih kompetenc je priporočena diploma iz študijskih smeri, povezanih z mediji, francoskim in tujimi jeziki, književnostjo, bibliotekarstvom, založništvom ali komunikologijo. Lektor naj bi obvladal francoski jezik, slovnična in pravopisna pravila, bil spreten in razgledan pisec ter izučen uporabnik računalniškega orodja za urejanje besedil. Lektorji si pri delu lahko pomagajo s številnimi slogovnimi priročniki (Kelformation; Portail Auto-Entrepreneur, 2022).

Poklic lektorja uradno ni reguliran. Zaposlujejo jih predvsem založbe, časopisne hiše in podjetja, ki se ukvarjajo s komuniciranjem. V zadnjih letih je opazen velik upad stalnih lektorskih zaposlitev. Razlog za to so nova računalniška orodja za pregledovanje bese-

dil, ki jih lahko uporabljajo na primer novinarji sami. Večina lektorjev je tako samozaposlenih, pogosto so v prekarnem položaju. Lektorica Sophie Brissaud je leta 1998 na kongresu Svetovne tipografske zveze v Lyonu predstavila prispevek o svojem umirajočem poklicu (Brissaud, 1998). Francoski dnevnik *Libération* je leta 2010 objavil reportažo o poklicu lektorja, ki izginja. Novinarji so se pogovorili s preostalimi lektorji prestižne pariške založbe Gallimard, ki so v svoji karieri popravljali dela najpomembnejših sodobnih francoskih pisateljev. Potarnali so o nizki plači, ki so si jo morali izboriti, saj bi bilo za založbo ugodnejše plačilo po avtorski pogodbi. Gallimard je že leta 2010 nekatere knjige pred izdajo popravljajl samo z računalniškimi programi (Launet, 2010).

Dohodek lektorjev v Franciji velja za slabega. Statistike opozarjajo, da je zaradi narave poklica težko podati povprečno oceno zaslužka. V najboljšem primeru naj bi zaslužili 2000 evrov neto mesečno, minimalna plača v Franciji je bila v juliju 2022 1300 evrov. Povprečna urna postavka je 15 evrov na uro za običajno besedilo, pri čemer naj bi lektor v eni uri popravil 8000 znakov. Postavka se zviša, če je potrebno hitro lektoriranje, če je treba del besedila ponovno napisati, če je besedilo zahtevno ipd. (CIDJ.com).

Za primerjavo lahko obiščemo spletne strani dveh samozaposlenih lektorjev. Prva lektorica popravi 1000 znakov s presledki za 3,55 evra, za 4,55, če je potrebnih veliko popravkov, in 12 evrov, če je treba besedilo ponovno napisati. Za daljša besedila je postavka nižja (Sophie Viguiet, 2022). Drugi lektor popravi 1000 znakov s presledki za 2,5 evra, če je napak veliko ali če stranka zahteva posebne storitve, je postavka temu primerno višja (Solution orthographe, 2020).

4 Slovenski in francoski lektor

Naj prispevek sklenem s primerjavo slovenskega in francoskega lektorja. Vrnimo se k reportaži *Libération* iz leta 2010, ki je poročala o lektorjih, zaposlenih pri Gallimardu. Poudariti je treba, da so lektorji, zaposleni pri založbah, kot v Sloveniji re-

dneje in navadno bolje plačani kot samozaposleni lektorji. Gallimard je leta 2010 zaposloval petnajst lektorjev, od tega je imel le eden redni dohodek (1900 evrov neto mesečno), preostali so bili plačani honorarno 13 evrov na uro (ena ura oziroma 9000–10.000 znakov s presledki), kar mesečno nanese 1800 evrov, če je dela dovolj. Če te zneske sopostavimo z minimalno plačo, ugotovimo, da poklic lektorja v Franciji ni posebej dobro ovrednoten. Glede na to, da so Gallimardovi lektorji v danih razmerah plačani razmeroma dobro za svoj poklic, lahko njihovo postavko primerjamo s priporočenim cenikom Lektorskega društva Slovenije. Gallimardov lektor je leta 2010 zaslužil 2,2 evra na stran (1500 znakov s presledki), kar je 1,2 evra manj od najnižje priporočene cene Lektorskega društva. Če upoštevamo, da je Francija država z višjimi življenjskimi stroški, gre izračun še bolj v prid slovenskemu lektorju (Launet, 2010; Lektorsko društvo Slovenije).

Poklic lektorja je v Franciji v javnosti slabo poznan. Ker je francoščina bistveno bolj jezikovno opremljena kot slovenščina, lektorji počasi izgubljajo bitko z računalniškimi orodji za popravljanje besedil. V Franciji je lektoriranje skoraj izključno v domeni medijev in založb, ni na primer navade, da bi študentje diplomska ali magistrska dela dali v branje poklicnemu lektorju, kar še dodatno znižuje potencialen obseg dela.

5 Sklep

Primerjava francoskega in slovenskega prostora na področju popravljanja besedil nam pokaže tako podobnosti kot razlike. Nedvomno lahko podčrtamo, da v Franciji obstaja poklic, ki je podoben slovenskemu lektorju. Morda preseneti dejstvo, da velik svetovni jezik, ki v svojih slovničnih pravilih velja za zelo rigoroznega, nima ustanove, ki bi imela mandat, da pripravlja splošno veljaven normativen pravopisni priročnik. Iz tega sledijo nekatere zadrege, ki jih občutijo uporabniki jezika in včasih prav gotovo otežijo delo lektorjev. Čeprav slovenski lektorji pogosto niso zadovoljni s svojim poklicnim položajem v slovenski

družbi, se zdi, da je položaj njihovih francoskih kolegov slabši. V prvi vrsti se to kaže v nizkih plačilih, ki jih prejemajo za svoje delo, ter v vedno manjšem številu lektorskih delovnih mest v založbah in medijskih hišah. Položaj lektorjev poslabšujejo tudi dobro razvita programska orodja, ki lektorja po celostnosti dela sicer ne morejo nadomestiti, žal pa je z njimi zadovoljnih vse več potencialnih uporabnikov lektorskih storitev.

Za konec lahko preberemo odlomek iz kolumne dolgoletne francoske lektorice Sophie Viguier (2022, prevod avtorja prispevka).

Poklic lektorja nujno zahteva izobraževanje, saj razen osnov pravopisa in slovnice šola tega znanja ne da dovolj. In brez pravega znanje nimamo pojma, kakšno moč ima lektor nad besedilom; biti dober v pravopisu ne zadostuje. Daleč od tega. Najpomembneje ni znati slovar Larousse ali slovnico Grevisse na pamet. Najpomembneje je znati podvomiti v pravem trenutku ali preveriti, kadar dvomimo!

Kar zadeva iskanje dela, treba je potrpati na veliko vrat in se izkazati, kot za vsako stvar. Stalne lektorske službe predstavljajo danes le majhen del poklica, saj zaposlujejo le še velike založniške hiše, a potencialnih strank je veliko: razna podjetja, časopisi, državna uprava, agencije za komuniciranje, društva, študenti, blogerji, mladi pisatelji ... Veliko poklicev potrebuje lektorske storitve.

Seveda po drugi strani potencialne stranke odvrčajo potrebni stroški za storitev – mnogi dajo besedilo raje prebrati prijatelju ali sodelavcu – ni profesionalno, je pa zastoj. Konkurenca je huda tudi med lektorji, ki delo opravljajo po zelo različnih tarifah, spet v želji po pridobitvi strank. Treba pa je vedeti, da tarifa odseva izkušnje lektorja ... Po mojem mnenju je treba znati izgubiti potencialne stranke, namesto da povsem razvrednotimo svoje delo – sploh ko imamo za sabo že neko delovno dobo.

Verjetno ni treba posebej poudariti, da dober glas seže v deveto vas. Treba je znati prepričati stranko z delom, zadovoljiti njene želje, ne le to, s svojim delom jo morate osupniti.

S tem delom je torej mogoče zaslužiti dostojno plačo, ker je dela dovolj, le najti ga je treba, se znajti in imeti veliko različnih strank.

Poglejmo ne koncu še naše delo v odnosu do konkurence računalniških popravilcev. Možno je, da nas bo nekega dne osupnila njihova kvaliteta, a za zdaj smo še daleč od tega. [...] Kljub enciklopedičnemu znanju, ki ga imajo o pravopisu in slovnici, jim manjka tisto, česar so sposobni le ljudje: razumeti to, kar berejo, ali celo razumeti to, kar je avtor hotel povedati.

Viri in literatura

- Académie française: *L'histoire* [Zgodovina]. <https://www.academie-francaise.fr/institution/lhistoire> (30. 7. 2022).
- Benzizouht, C. (2017): *À qui appartient la langue française ?* [Komu pripada francoski jezik?] Le Pointe. [tps://www.lepoint.fr/culture/a-qui-appartient-la-langue-francaise-21-07-2017-2144733_3.php](https://www.lepoint.fr/culture/a-qui-appartient-la-langue-francaise-21-07-2017-2144733_3.php) (30. 7. 2022).
- Brissaud, S (1998): *La lecture angoissée, ou la mort du correcteur* [Branje v strahu ali smrt lektorja]. *Cahiers Gutenberg* 31. 38–44.
- Candea, M. (2019): La féminisation de certains mots est un débat politique et non pas linguistique [Feminizacija nekaterih besed je stvar politične, ne jezikovne razprave]. Huffpost. https://www.huffingtonpost.fr/life/article/la-feminisation-de-certains-mots-est-un-debat-politique-et-non-pas-linguistique_148699.html (30. 7. 2022).
- CIDJ.com: *Correcteur/Correctrice* [Lektor/lektorica]. <https://www.cidj.com/metiers/correcteur-correctrice> (30. 7. 2022).
- Conseil supérieur de la langue française (1990): *Les rectifications de l'orthographe* [Predlog pravopisa]. V: Journal officiel de la République française : Édition des documents administratifs (6. 12. 1990). Pariz: Direction des journaux officiels. 1–18. https://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/rectifications_1990.pdf (30. 7. 2022).
- Content & Marketing (2019): *10 conseils de relecture pour ne laisser aucune faute vous échapper* [Deset nasvetov za lektorje]. <https://www.redacteur.com/blog/conseils-relecture-texte/> (30. 7. 2022).
- Dictionnaire de l'Académie française. <https://www.dictionnaire-academie.fr/> (24. 8. 2022)
- Jobijoba: *Fiche métier Relecteur-correcteur* [Opis lektorjevega dela]. <https://www.jobijoba.com/fr/fiches-metiers/Relecteur+correcteur> (30. 7. 2022).
- Launet, E. (2010): *Correcteurs à rude épreuve* [Lektorji na hudi preizkušnji]. Libération. https://www.liberation.fr/culture/2010/01/06/correcteurs-a-rude-epreuve_602767/ (30. 7. 2022).
- Lektorsko društvo Slovenije: *Priporočene cene*. <https://www.lektorsko-drustvo.si/priporocene-cene/> (30. 7. 2022).
- Ministère de la culture (2022): La délégation générale à la langue française et aux langues de France [Komisija za jezik pri ministrstvu za kulturo]. <https://www.culture.gouv.fr/Nous-connaître/Organisation/La-delegation-generale-a-la-langue-francaise-et-aux-langues-de-France> (30. 7. 2022).
- Portail Auto-Entrepreneur (2022): *Correcteur-relecteur* [Lektor]. <https://www.portail-autoentrepreneur.fr/academie/fiches-metiers/communication-multimedia/relecteur-correcteur> (30. 7. 2022).
- Kelformation: *Relecteur* [Lektor]. <https://www.kelformation.com/fiches-metiers/relecteur.php> (30. 7. 2022).
- Roppert, P. (2017): *L'Académie française est-elle encore utile?* [Ima Académie française še smisel?] <https://www.radiofrance.fr/franceculture/l-academie-francaise-est-elle-encore-utile-7236258> (30. 7. 2022).
- Solution orthographe : Correction et formation (2020): *Tarifs de correction* [Cene lektoriranja]. <https://solution-orthographe.fr/tarifs-de-correction/> (30. 7. 2022).
- Sophie Viguier – Correctrice (2022): *Tarifs pour les particuliers* [Cenik za fizične osebe]. <https://www.sophieviguiercorrectrice.com/pages/tarifs/tarifs-pour-les-particuliers.html> (30. 7. 2022).
- Statista (2018): *Journée mondiale du livre : Les pays qui publient le plus de livres au monde* [Svetovni dan knjige: Države, ki izdajo največ knjig na svetu] <https://fr.statista.com/infographie/12527/les-pays-qui-publient-le-plus-de-livres-au-monde/> (30. 7. 2022).

Zarja Zver

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

zver.zarja@gmail.com

*Au-delà du français à la française:*¹

Položaj lektorstva v frankofonskih državah zunaj Francije

Prispevek se osredotoča na položaj lektorskega dela v frankofonskih državah in tako dopolnjuje članek o organiziranosti poklica v Franciji. Popotovanje od Kanade do Belgije osvetli različne za lektorja pomembne vidike dejavnosti, in sicer društveno organiziranost, infrastrukturo in položaj na trgu dela, pri čemer vseskozi stremi k primerjavi med državami, tudi s Slovenijo. Skupna točka predstavljenih frankofonskih držav je uradni jezik francoščina, ki pa si ta naziv deli še z enim ali več drugimi jeziki, zato igra jezikovna politika še kako pomembno vlogo. Lektorji, ki so največkrat samozaposleni ali pa delajo pri založniških in medijskih hišah, tako prispevajo k ohranjanju in promociji jezika, četudi delujejo iz ozadja in je pomen njihovega dela pogosto prezrt. Prispevek torej stremi k predstavitvi dejavnosti drugod, in četudi neposredno ne podaja predlogov za izboljšave, želi spodbuditi medsebojno povezanost in sodelovanje znotraj stroke.

Ključne besede: lektorska dejavnost, frankofonija, Kanada, Švica, Belgija

1 Uvod

Francoščina sodi med jezike z največ govorniki na svetu, saj se je v preteklosti razširila v skorajda vse kotičke sveta. Francosko govoreči deli Severne Amerike, Karibov, Afrike, Oceanije in Indijskega oceana še danes opominjajo na francoski kolonialni imperij, ki je razpadel šele v drugi polovici 20. stoletja. V 17. stoletju je francoščina postala jezik evropskega plemstva in se uveljavila kot osrednji jezik sporazumevanja v znanosti,

gospodarstvu in diplomaciji, za katerega je bil usoden šele vzpon britanskega imperija in ZDA. Tedaj je moč francoskega jezika v primerjavi z angleščino začela upadati, kljub temu pa ostaja uradni jezik v kar 39 državah. Danes bi tako lahko govorili o več francoščinah, saj se je jezik prilagodil okolju posameznih držav, poleg tega pa se uporablja tudi v mnogih organizacijah in institucijah (World Data). Ker je Francija predmet drugega prispevka, nas bodo v tem članku zanimala zlasti Kanada, Švica in Belgija, ki so jim skupne tudi nekatere okoliščine jezikovnega razvoja. Vse tri so frankofonske države, kjer si francoščina položaj uradnega jezika deli s še enim ali celo več jeziki, poleg tega se razlikuje od tiste, ki jo govorijo v matici – *la Métropole*. Ustrezna skrb za jezik je potemtakem še kako pomembna – in zato so potrebni prav lektorji.

2 Kanada – dežela javorjevega lista (*Le pays à la feuille d'érable*)

Naše potovanje po položaju lektorstva začnemo v Kanadi, morda zato, ker je organiziranost lektorske dejavnosti še najbolj jasna in podobna tej, ki jo poznamo v Sloveniji.

Lektorji se primarno združujejo pod okriljem društva *Association canadienne des réviseurs (Réviseurs Canada)*, ki šteje okoli 1300 članov. Skrbi za promocijo in izvajanje lektorskih storitev v angleščini in francoščini. Društvo je neprofitna organizacija ter član svetov *Book and Periodical Council (BPC)*, ki združuje

¹ Več o francoščini po francosko.

različna jezikoslovna društva, in *Conseil des ressources humaines du secteur culturel (CRHSC)*, ki se ukvarja z razvijanjem izobraževalnih programov na področju kulture. Izpostaviti velja zlasti članstvo v CRHSC, zaradi katerega so člani društva upravičeni do popustov pri stroških usposabljanja in gradiva za strokovno izpopolnjevanje (*Révisers Canada*, 2022a). Zaradi velikosti društva in dvojezičnosti se telo deli na več lokalnih oddelkov, med katerimi je za namene tega prispevka zanimiv predvsem francosko govoreči oddelek *Révisers Québec*. Dejansko je francosko govorečih članov v celotnem društvu po navedbah *Révisers Québec* zgolj 200. Kot morebitno težavo člani oddelka izpostavljajo dejstvo, da frankofonske univerze v Kanadi ne omogočajo celovitega študija lektoriranja, temveč le dodatne, tečajem podobne vsebine: na Univerzi v Montrealu je mogoče opraviti 45-urni tečaj lektoriranja; Quebeška univerza v Montrealu v okviru dodiplomskega študija jezikoslovja ponuja predmet Tvorjenje in lektoriranje besedil; je pa nekakšen program pregledovanja francoskih besedil vzpostavila Univerza v Sherbrooku (*Révisers Canada*, 2022b).

Na kratko: pot do poklica lektorja je vse prej kot enovita, podobna je tej, ki jo poznamo pri nas – lektorji se izšolamo na različnih univerzitetnih smereh, največkrat s področij jezikoslovja, prevajanja, novinarstva, komuniciranja in študija književnosti. Za opravljanje tega poklica je po navedbah spletne banke poklicev kanadske vlade in njene quebeške različice *Qualifications Québec* potrebna zgolj opravljena matura iz ustreznega jezika oziroma novinarstva ali komunikacij ter zadovoljiva mera izkušenj; nekoliko bolj presetljiv pa je zaznamek, da je v nekaterih primerih članstvo v društvu *Révisers Canada* zahteva kanadskih delodajalcev (*Qualifications Québec*, 2022). Možnosti za zaposlitev se lektorjem precej povečajo, če uspešno opravijo program za pooblaščenega lektorja *Programme d'agrément en révision linguistique*, ki ga izvaja prav omenjeno društvo – gre za nekakšen certifikacijski postopek v francoskem jeziku, ki ocenjuje usposobljenost kandidatov za jezikovno urejanje in primerjalno revizijo besedil, prevedenih iz angleščine

v francoščino. Z opravljenim preizkusom si posameznik pridobi naziv »pooblaščen_i_a lektor_ica« (*Réviser(e) agréé(e)*) in, v primeru uspešno opravljenega preizkusa iz primerjalnega urejanja besedil, še »pooblaščen_i_a strokovnjak_inja za splošno in primerjalno pregledovanje besedil« (*Professionnel(le) agréé(e) en révision générale et comparative*). Nadgrajevanje znanja je vseživljenjsko, česar se zavedajo tudi pri *Révisers Québec*: letno organizirajo več celodnevni seminarjev (v zadnjih časih webinarjev), ki so v osnovi namenjeni prav mladim nadobudnežem, vendar pa uradno ne mentorirajo. Prav tako namen društva ni iskanje dela pridruženim članom, čeprav ponudbe za delo posreduje zainteresiranim članom.

Kot izrecno neprofitna organizacija se *Révisers Canada* vzdržuje kakršnega koli poseganja na trg, zato – za razliko od slovenskega lektorskega društva – ne daje podatka o priporočenih cenah za lektorske storitve. Omenja le, da se lektoriranje največkrat računa po urni postavki, ki je odvisna od številnih dejavnikov, med drugim od vrste besedila, zahtevnosti, strokovnega znanja, ki ga lektor potrebuje za delo, jezika in celo od lokalnega trga – z drugimi besedami, lektorji v velemestih lahko zaračunajo drugačne cene od tistih na deželi. Dejavnikov je torej precej, tako da se povprečna cena za uro lektorskih storitev giblje pri okoli 30 kanadskih dolarjih (22,87 evra, a se lahko povzpne vse do 100 (76,38 evra) (*Révisers Canada*, 2022b). Za boljšo predstavbo lahko navedemo podatke quebeške vlade: v celotnem letu 2015 je lektor v Québecu zaslužil približno 57.000 dolarjev. V tem glavnem frankofonskem delu Kanade je bilo lektorjev leta 2020 okoli 4000, od tega 68,1 % žensk.

Kar 44 % vseh je bilo zaposlenih pri ponudnikih medijskih, avdiovizualnih in kulturnih vsebin, 13 % pri javni upravi, 11 % pri marketinških podjetjih in 7 % v administraciji. Delež samozaposlenih ni opredeljen, je pa sama perspektivnost poklica v obdobju 2021–2025 ocenjena kot dobra (*Gouvernement du Québec*, 2022). Zdi se torej, da skrbi za frankofonske kanadske lektorje ni, saj so dobro društveno organizirani in iskani na trgu dela – pa je tako tudi v frankofonskih koticah naše celine?

3 Švica – dežela čokolade (*Le pays du chocolat*)

Neposredno na Francijo mejijo tri države, v katerih je francoščina eden izmed uradnih jezikov – to so Švica, Belgija in Luksemburg. V Evropi pot nadaljujemo v francosko govoreči Švici, ki se podobno dobro zaveda, kako pomembna je vloga lektorjev za ohranjanje kakovosti jezika. Krovno društvo, ki združuje strokovnjake v predtiskarskem sektorju, se imenuje *Association suisse des typographes (AST)*, švicarsko združenje tipografov. Ustanovljeno je bilo leta 1984, danes pa ima dve podskupini – glavna ima sedež v Lozani, vanjo pa sodijo strokovnjaki iz vseh francosko govorečih kantonov, druga je manjša in deluje v Ženevi (*Association suisse des typographes*, 2022). Najpomembnejši dosežek lozanske skupine AST je švicarski tipografski kodeks *Guide du typographe*, ki je prvič izšel leta 1943 z namenom »uskladitve načina pisave in sestave besedil« v švicarski francoščini, od leta 2015 pa je v veljavi zadnja, razširjena, sedma izdaja (Wikipedia, 2021). A še pomembnejše za namene tega prispevka je društvo švicarskih popravljalcev *Association romande des correcteurs et de correcteurs d'imprimerie (ARCI)*, ki je leta 1999 uradno prešlo pod okrilje društva AST, a kljub temu deluje razmeroma samostojno. Danes ARCI šteje okoli 250 članov in se tudi sam ponaša s publikacijo, društvenim zbornikom *Trait d'Union* (»Vezaj«), ki izhaja štirikrat letno in vsebuje lingvistično obarvane vsebine. Revija uspešno opravlja promocijsko vlogo, saj je z dobršno mero slik, stripov, rekov in križank privlačna celo za strokovno manj podkovane bralce (Richard, 2020c). Člani se udeležujejo tudi drugih aktivnosti, denimo državnega tekmovanja iz pravopisa (*Championnat suisse d'orthographe*), tekmovanj iz nareka (*Dictée Mouvement des Aînés*), knjižnih sejmov (*Fête du Livre, Saint-Pierre de Clages*) in drugih prireditev za spodbujanje rabe francoskega jezika (*Verbophonie*) (Richard, 2020a). Gre torej za aktivno društvo, ki se financira s članarino, njegovi člani pa se morajo seveda ukvarjati z lektoriranjem.

In kako do poklica lektorja v frankofonski Švici? Spletni portal o poklicnih možnostih *Orientation.ch* za pot do poklica lektorja navaja dveletno izobraževanje, ki

ga pod okriljem izobraževalnega urada *Office paritaire de formation professionnelle pour la communication visuelle* izvaja švicarsko društvo za tisk in komunikacije *Viscom* ter vključuje teoretično plat in praktično usposabljanje pri založniški ali medijski hiši, tiskarni ali v administraciji. Zdi se preprosto, a pogoji za pristop k programu so precej strogi, saj mora posameznik opraviti sprejemni izpit iz znanja maternega in tujega (angleškega ali nemškega) jezika, zraven pa predložiti potrdilo o usposobljenosti *Certificat fédéral de capacité (CFC)* s področja grafične industrije in imeti leto dni lektorskih izkušenj, pri čemer je diploma CFC enakovredna pri nas opravljeni srednji strokovni šoli. Posameznik se programa lahko udeleži tudi, če ima potrdilo CFC z drugega področja ali maturo in tri leta lektorskih izkušenj, lahko pa razpolaga tudi z druge vrste potrdilom in osmimi leti lektorskih izkušenj. Po zaključenem izobraževanju dobi listino, s katero postane usposobljeni_a lektor_ica (*Correcteur BF, Correctrice BF*) (*Orientation.ch*, 2022). To potrdilo o usposobljenosti lektorjem odpre dodatne možnosti v svetu založništva, novinarstva, multimedijskih vsebin in tiskarstva. Nemalo je samostojnih prevajalcev, ki za lekturo besedila srednje težavnosti zaračunajo 70–90 švicarskih frankov (71,74–92,24 evra) na uro.

Pri smernicah za odločanje o ceni lektorskih storitev ARCI upošteva hitrost branja poljudnoznanstvenih in publicističnih besedil, ki se giblje pri okoli 15.000 znakov na uro. Na podlagi obsega besedila za pregled se za stranko pripravi ponudba, ki je odvisna od zahtevnosti besedila, kar pomeni, da se za tehnično težavnejša besedila zaračuna 110–120 % običajne cene, medtem ko se za ponatise in boljše spisana besedila cena zniža na 90 % priporočene cene. Za redno ponavljajoča se dela in velike količine besedila načeloma obvelja popust 5–20 %, medtem ko lahko lektor za delo ponoči ali ob koncu tedna in praznikih zaračuna dodatek v višini 50–100 % (Richard, 2020b). Kar nekaj je torej vzporednic s priporočenimi cenami Lektorskega društva Slovenije, tako da se zdi, da bi se tudi v Švici kar dobro znašli. Kaj pa v francoski severni sosedi?

4 Belgija – dežela ravnine (*Le plat pays*)

Za konec se torej ustavimo še v Belgiji, ki jo sestavljajo Flandrija, Valonija in avtonomna pokrajina Bruselj. Za prebivalce te večjezične države je vprašanje jezika pogosto sporna tema in dejstvo je, da je jezikovni konflikt med Flandrijo, kjer se govori nizozemščina, in Valonijo, kjer se govori francoščina, v srčiki etnično-gospodarskega razkola v državi (Language Conflict Encyclopedia, 2020). Bruselj ostaja uradno dvojezičen, tako da se bomo v tem prispevku osredotočili na položaj lektorskega poklica v omenjenih dveh francosko obarvanih območjih. V primerjavi s Kanado ali Švico je lektorsko delo v Belgiji precej manj jasno začrtana dejavnost, o čemer govori skop izkupiček spletnih zadetkov. Ti ne omenjajo nikakršnega društva, kar postane še bolj skrb vzbujajoče, ko ugotovimo, da na spletni strani bruseljsko-valonske službe za informiranje o študijskih in poklicnih možnostih *Service d'Information sur les Études et Professions (SIEP)* na seznamu z jezikom povezanih poklicev lektor sploh ne obstaja (SIEP: Métiers, 2022). So pa zato toliko bolj dobrodošle informacije, dostopne na spletni strani s podatki o položaju na trgu dela za različne poklice v bruseljski pokrajini, *Information sur le Marché du Travail en Région de Bruxelles-Capitale (IMT-B)*. Spletno mesto lektoriranje umešča med tiskarske, založniške in avdiovizualne dejavnosti, natančneje v pripravo za tisk. Sektor, ki združuje našete dejavnosti, je najbolje zastopan prav v Bruslju, kjer je koncentracija televizijskih in radijskih postaj ter časopisnih in založniških hiš največja, kljub temu pa se obseg sektorja v zadnjih letih v Belgiji in tudi v Bruslju krči zaradi konkurenčnih pritiskov in digitalne preobrazbe. Leta 2019 je sektor na državni ravni obsegal 28.900 plačanih delovnih mest, poleg tega pa še 13.000 samozaposlenih – dejansko je vsako deseto delovno mesto v tem okolju samozaposlitev, zato gre za razmeroma pomembno pot v to dejavnost. IMT-B nadalje razdeli sektor na 5 ločenih dejavnosti: tiskarsko industrijo (*imprimerie*), založništvo (*édition*) – kamor se uvršča tudi poklic lektorja, vsaj po podatkih belgijskega združenja urednikov *Association des éditeurs belges*

(ADEB), ki med nalogami urednikov navaja tudi izbiro vsebine, preverjanje smiselne povezanosti besedila ter njegovih skladenjskih, pravopisnih in tipografskih značilnosti –, video- in kinematografsko dejavnost, snemanje zvoka in glasbeno založništvo, produkcijo radijskih in televizijskih oddaj. Podatki kažejo, da je zastopanost spolov v založniški dejavnosti približno enakovredna, s 57 % moških in 43 % žensk (*Information sur le Marché du Travail*), natančnejši podatki za samostojen poklic lektorja žal niso na voljo. Opis poklica sicer najdemo tudi na valonski spletni strani o poklicih *Le Forem*, ki kot uradni organizaciji, povezani z lektorstvom, navaja mednarodno društvo *Association typographique internationale* in že omenjeno združenje ADEB, pa vendar nobena od teh organizacij ne ureja lektorske dejavnosti, torej je ne zastopa, ne organizira izobraževanj ali določa ceni-ka storitev (*Le Forem*, 2022). Lektorji se torej lahko včlanijo le v sorodna društva, poleg ADEB sta to tudi bolj jezikovno usmerjeni *Cercle belge de linguistique (CBL)* in *Compagnie de lecteurs et d'auteurs (CLÉA)* ter grafično usmerjeno *Fédération de l'industrie graphique Belge (FEBELGRA)*.

Predstavnica direktorata za francoski jezik z ministrstva za kulturo federacije Valonija - Bruselj pravi, da študijski program lektorstvo tudi v Belgiji ne obstaja, temveč so lektorji največkrat imetniki diplome s področja jezikoslovja, književnosti ali prevajalstva in tolmačenja. Ministrstvo sicer podpira belgijsko leposlovje z različnimi subvencijami in štipendijami, a denar je namenjen zlasti avtorjem, urednikom in založniškim hišam, prevajalcem in drugim vidnejšim ustvarjalcem v sektorju, ki ga predstavljajo literarne revije in različna književna društva (Virginie Tumelaire, e-poštno sporočilo avtorici, 28. 8. 2022). Lektorstva kot samostojne dejavnosti federacija oziroma država torej ne podpirata. Posledično je sam položaj lektorjev na trgu dela precej neurejen, postavka, ki je lahko podana na uro ali število znakov, pa odvisna od zahtev naročnika ali standardne cene storitve, ki jo ponuja posamezen lektor. Pregled spletnih cenikov ponudnikov teh storitev v Belgiji pokaže, da se cene kot pri nas razlikujejo skladno s težavnostno

stopnjo lektoriranja, in sicer na popraviljanje zgolj slovničnih in pravopisnih napak (ang. *proofreading*, fr. *correction simple/relecture d'épreuve/relecture simple*), poglobljeno lektoriranje besedila s stilnimi pomanjkljivostmi (*correction approfondie/complète*) ter preoblikovanje in jezikovno redigiranje besedila (*réécriture/reformulation*). Osnovna cena za bolj temeljito lekturo se giblje pri 30 evrih na 10.000 znakov, kar je primerljivo s cenikom LdS. Lektoriranje ima torej tudi v Belgiji svoje standarde, četudi ti niso tako celovito urejeni kot v nekaterih drugih frankofonskih državah ali pri nas.

5 Sklep

Zdi se, da je lektoriranje del ustaljenega postopka izdaje kakršne koli publikacije, najsi bo ta elektronska ali natisnjena, pa vendar dejavnost marsikje še

vedno ni docela urejena. Uradni organi frankofonskih držav Kanade, Švice in Belgije na svojih straneh poklic sicer omenjajo, a so razmeroma skopi z informacijami o izobrazbi, možnostih zaposlitve ali povprečni plači. Prav zato je za to dejavnost nujna dobra organiziranost na ravni društva, ki mora poskrbeti za določene standarde, kot so povprečne cene za storitev, in sodelovati pri ozaveščanju o poklicu. To še posebej dobro uspeva lektorskima društvoma *Révisers Canada* in *ARCI* v frankofonski Švici, medtem ko v Belgiji tovrstna organizacija še ne deluje, njene naloge pa tako delno prevzemajo druga jezikovno-tiskarska združenja. Toda ne glede na stanje društvene organiziranosti in položaj na trgu dela je pri iskanju po spletu najti mnogo ponudnikov lektorskih storitev, kar pomeni, da lektorji, katerih delo je v javnosti pogosto spregledano, vztrajajo – iz ljubezni do jezika in upanja na boljši jutri.

Viri in literatura

- Association suisse de typographes (2022). <https://ast-arci.ch/ast/> (24. 8. 2022).
- Gouvernement du Québec (2022): *Révisers/révisseurs, rédacteurs/rédactrices et chefs du service des nouvelles* [Lektorji, uredniki/redaktorji in odgovorni uredniki informativnega programa]. <https://www.quebec.ca/emploi/metiers-professions/explorer-metiers-professions/5122-revisers-revisseurs-redacteurs-redactrices-et-chefs-du-service-des-nouvelles#description> (23. 8. 2022).
- Information sur le Marché du Travail en Bruxelles-Capitale: *Imprimerie, édition et activités audiovisuelles* [Tiskarska, založniška in avdiovizualna dejavnost]. <http://imtb.actiris.be/Pages/SectImtDescription.aspx?secteur=236> (26. 8. 2022).
- Language Conflict Encyclopedia (2020): *Walloon and Flemish in Belgium*. <https://www.languageconflict.org/conflict/walloon-and-flemish-in-belgium/> (26. 8. 2022).
- Le Forem (2022): *Horizons Emploi – Préparateur correcteur des industries graphiques*. [Zaposlitvena obzorja – korektor v grafični industriji] <https://www.leforem.be/Horizonemploi/rome/46211.html> (30. 8. 2022).
- Orientation.ch (2022): *Correcteur BF / Correctrice BF* [Lektor/lektorica]. <https://www.orientation.ch/dyn/show/1900?id=599> (24. 8. 2022).
- Qualifications Québec (2022): *Révisers/révisseurs, rédacteurs-révisseurs/rédactrices-révisseurs et chefs du service des nouvelles* [Lektor_ica, korektor_ica in odgovorni uredniki informativnega programa]. <https://qualificationsquebec.com/reconnaissance-competences/profession/revisers-revisseurs-redacteurs-revisseurs-redactrices-revisseurs-et-chefs-du-service-des-nouvelles/quebec/> (23. 8. 2022).
- Révisers Canada (2022a): *À propos de Révisers Canada* [O Lektorjih Kanade]. <https://www.revisers.ca/propos-revisers-canada> (23. 8. 2022).
- Révisers Canada (2022b): *Révisers Québec: FAQ* [Lektorji Québeca: Pogosto zastavljena vprašanja]. <https://www.revisers.ca/node/11414> (23. 8. 2022).
- Richard, S. (2020): *Activités* [Dejavnosti]. Association romande des correctrices et correcteurs d'imprimerie. <https://ast-arci.ch/arci/archives/category/publications> (24. 8. 2022).
- Richard, S. (2020): *Trait d'Union*. Association Romande des correctrices et correcteurs d'imprimerie. <https://ast-arci.ch/arci/archives/category/publications> (24. 8. 2022).
- Richard, S. (2020): *Tarifs* [Postavke]. Association romande des correctrices et correcteurs d'imprimerie. <https://ast-arci.ch/arci/archives/category/tarifs> (24. 8. 2022).
- SIEP: Métiers (2022): *Lettres* [Jezik in slovstvo]. <https://metiers.siep.be/domaines/lettres/> (26. 8. 2022).
- Wikipedia (2021): *Guide du typographe* [Tipografski vodnik]. https://fr.wikipedia.org/wiki/Guide_du_typographe (24. 8. 2022).
- World Data: *French speaking countries*. <https://www.worlddata.info/languages/french.php> (26. 8. 2022).

Zarja Zver

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

zver.zarja@gmail.com

United in diversity:¹ Prevajalska in lektorska dejavnost znotraj institucij Evropske unije

Osrednja tema prispevka je lektorska dejavnost znotraj institucij Evropske unije, natančneje Evropske komisije. Dejavnost se znotraj EU umešča v prevajalsko delo, zato je o njej nemogoče govoriti brez poznavanja temeljnih jezikovnih služb EU, ki igrajo ključno vlogo pri postopku objave evropskih dokumentov in skrbijo za dosledno spoštovanje načela večjezičnosti. Lektoriranje v pravem pomenu besede se izvaja le na osnutkih v izvirnem jeziku, pa še to zgolj na željo avtorja besedila – precej večjo težo ima preverjanje ustreznosti vsebine prevodov v ostalih uradnih jezikih. Prispevek zato namenja nekaj več prostora mehanizmom za preverjanje kakovosti prevedenih besedil, vendar se trudi čim celoviteje predstaviti tudi lektorsko službo Generalnega direktorata Evropske komisije za prevajanje, ki z različnimi kampanjami in publikacijami zadnja tri desetletja učinkovito prispeva k ozaveščanju o pomenu jasnega pisanja in k širjenju lektorskega dela na vse več področij in tipov besedil.

Ključne besede: Evropska unija, Evropska komisija, Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje, DGT-EDIT, Clear Writing for Europe, Urad za publikacije Evropske unije

1 Uvod

Evropska unija je mednarodna politično-gospodarska zveza, sestavljena iz 27 držav članic. Njeni začetki segajo v čas po drugi svetovni vojni, ko je z namenom krepitev miru in gospodarskega sodelovanja nastala Evropska

skupnost za premog in jeklo (ESPJ, ang. ECSC), predhodnica Evropske gospodarske skupnosti (EGS, ang. EEC), vzporedno s katero je bila ustanovljena tudi Evropska skupnost za jedrsko energijo (EURATOM). Po podpisu združitvene pogodbe (*Merger Treaty*, tudi *Treaty of Brussels*), ki je posamezne nadzorne institucije teh skupnosti leta 1973 združila v enoten upravni aparat, je osrednjo vlogo znotraj t. i. tristebne strukture prevzela Evropska skupnost (ES, prej EGS). Zaradi več širitev in porasta zanimanja med državami Vzhodne Evrope za vstop v zvezo je na ravni skupnosti moralo priti do več sprememb in tako je leta 1993 v veljavo stopila Maastrichtska pogodba (*Maastricht Treaty*), s katero je bila formalno vzpostavljena Evropska unija (EU). Danes si EU prizadeva za mir, demokracijo in temeljne svoboščine prebivalstva, obenem pa vzpostavlja enotno monetarno unijo s skupnim notranjim trgom ter skrbi za enakopraven, trajnosten gospodarski razvoj in solidarnost med članicami. Posebno pozornost namenja varstvu okolja, tehnološkemu napredku in socialni pravičnosti. Skladno z idejo enakopravnosti se zavzema tudi za ohranjanje kulturne raznolikosti in jezikovne pestrosti, ki je z vidika komunikacije na tovrstni meddržavni ravni velik izziv. Večjezičnost je eden izmed temeljev EU, saj spodbuja medkulturni dialog in tvori vključujočo družbo. Da bi se kar najbolj približala svojim državljanom, ima EU kar 24 uradnih jezikov in prav v vsakega se prevajajo vsi uradni dokumenti, zakonodaja in druge vrste objav za javnost, pa najsaj bodo v pisni ali elektronski obliki (Evropska unija). Mnoštvo besedil, ki jih organizacija takšne razsežnosti objavlja, torej zahteva celovit, učinkovit mehanizem, sestavljen iz vrste jezikovnih strokovnjakov, zlasti prevajalcev in lektorjev.

¹ Združeni v različnosti.

Prispevek želi karseda nazorno predstaviti njihovo delo, posebno pozornost pa posveča organizaciji lektorskega dela v organih EU.

Preden lahko povemo kaj o lektorskem delu znotraj institucij EU, je treba poznati temeljno strukturo skupnosti. Skladno s 13. členom Pogodbe o Evropski uniji (*Treaty of the European Union*) institucionalni okvir EU zajema sedem temeljnih institucij, med katere spadajo Evropska komisija (v nadaljevanju Komisija), Evropski parlament (v nadaljevanju Parlament), Svet Evropske unije (v nadaljevanju Svet), Evropski svet, Sodišče Evropske unije, Evropska centralna banka in Računsko sodišče (EUR-Lex, 2016). Prispevek obravnava zgolj prve štiri, s poudarkom na Komisiji. Vsaka institucija ima namreč svojo prevajalsko službo, katere del je lektorska služba, a je zaradi dolžine prispevka nemogoče opisati delo vsake izmed njih. V nadaljevanju tako na kratko opišemo postopek objave dokumentov EU, ki ga moramo poznati za razumevanje vlog posameznih jezikovnih služb, nato predstavimo prevajalski službi Parlamenta in svetov ter se osredotočimo na metode preverjanja kakovosti prevodov in lektoriranje znotraj Komisije.

2 Postopek objave dokumentov EU

Lektoriranje znotraj EU se v grobem umešča v prevajalsko dejavnost, ki je zaradi 24 uradnih jezikov nepogrešljiva za uspešno delovanje EU. Zaradi zapletenega postopka objave besedil prevajanje poteka na več ravneh, zato mora imeti vsaka od jedrnih institucij svoje strokovnjake. Komisija kot najvišji politični organ pripravlja zakonodajo in druge vrste dokumentov, kot so tehnična poročila, strateški načrti, sporočila za javnost in spletne strani, v okviru preiskav pa neposredno komunicira tudi z državljani in državami članicami. EU tako vpliva na številna področja vsakdanjega življenja državljanov, da pa bi jih prepričala tudi o dodani vrednosti evropskega sodelovanja, mora pri pripravi besedil upoštevati pravno podlago večjezičnosti, pri tem pa stremeti k enakovredni kakovosti primerljivih vrst besedil. To je še posebej pomembno pri zakonodaji in pravnih besedilih.

Tovrstna besedila zahtevajo posebno obravnavo, saj prevajalske napake in druga neskladja povečajo tveganje za finančne ali politične spore. Pravni učinek teh besedil mora biti v vseh jezikih enak, zato prevajalska služba Komisije v dokumentu s smernicami za preverjanje kakovosti govori kar o »večjezičnem oblikovanju zakonodaje«, prevajalce pa imenuje za »institucionalne glasnike za svoje jezike« (DGT ABCD Quality Advisors, 2015, 2–6). V primeru rednega zakonodajnega predloga Komisija pripravi besedilo, in sicer v angleščini ali francoščini. Prevajalci na Komisiji besedilo prevedejo v preostalih 23 uradnih jezikov, da se lahko nanj odzovejo vlade držav članic in druga zainteresirana javnost (Taylor, 2011, 107). Napisani zakonodajni predlog se v vseh različicah pošlje tudi Parlamentu in Svetu, ki morata o besedilu soglašati, da ta postane pravni akt EU. Vendar pa s predlogom nista nujno takoj zadovoljna – besedilo spreminjata v nekaj obravnavah (Evropska komisija II.). Na tej točki prideta na vrsto prevajalski službi Parlamenta in Sveta, ki ob vsakem popravku besedilo ustrezno prilagodita in prevedeta, da je razumljivo vsem članom Sveta in poslancem v Parlamentu, katerih delovni jeziki so vsi uradni jeziki EU. Prevajalsko in lektorsko delo si z namenom spoštovanja načela večjezičnosti in povečanja delovne učinkovitosti tako izmenjujejo tri službe: prvi je na potezi Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje, sledita Generalni direktorat Evropskega parlamenta za prevajanje in prevajalska služba Generalnega sekretariata Sveta Evropske unije.

3 Prevajalske službe institucij EU

Generalni direktorat Evropskega parlamenta za prevajanje (DG TRAD) s sedežem v Luksemburgu zaposluje skupno 660 prevajalcev, 250 asistentov in 235 članov osebja, ki so razvrščeni v 24 jezikovnih enot. Njihovo delo dopolnjujejo različne vrste podpornih enot, kot je enota za IT-podporo, posebno mesto pa zaseda enota za jasen jezik in urejanje (*Clear Language and Editing Unit*). Delo te enote je podobno delu lektorske službe generalnega direktorata Komisije za

prevajanje (*Editing Unit*, DGT-EDIT), saj se obe ukvarjata z lektoriranjem besedil v izvirnem jeziku, vendar pa enota Parlamenta pregleduje jasnost zgolj nezakonodajnih vrst besedil. Glavni namen teh služb je zagotavljanje razumljivih izvirnikov, saj le ti omogočajo kakovosten prevod in skladnost med jezikovnimi različicami (Evropski parlament).

Generalni sekretariat Sveta (GSS) je eno izmed stalnih teles evropske javne uprave, ki s svojim delom podpira Evropski svet in Svet. Prevajalska služba GSS, ki jo enako sestavlja po ena jezikovna enota na jezik, šteje 600 prevajalcev in 300 članov osebja. Kakovost prevodov tako kot druge predstavljene prevajalske službe zagotavlja raba različnih prevajalskih in jezikovnih orodij, kot so terminološke in druge podatkovne zbirke ter slogovni priročniki, možnost komunikacije prevajalcev s pisci izvirnikov in specializiranost prevajalcev za določena področja. Ker pa tudi to ne pomeni brezhibnosti prevoda, je pregled prevedenih besedil znotraj GSS del običajnega postopka. Ta se glede na namen in vrsto besedila deli na natančni pregled (*thorough revision*) za politično najpomembnejše vrste dokumentov, splošen dvojezični pregled (*standard revision*), površinski pregled (*light revision*), pri katerem gre za kombinacijo eno- in dvojezičnega pregledovanja, pregled zgolj ciljnega besedila (*review*) in neobvezni pregled (*optional revision*) (Hanzl in Beaven, 2017, 139–146). Termina *revision* in *review* prevajamo kot *pregled*, *pregledovanje*. Izpostaviti moramo razliko med tema pojmomoma in nam bližjim pojmom *editing*, ki pomeni *urejanje*, *lektoriranje*. V primerjavi z lektoriranjem, ki se izvaja na enojezičnem besedilu, je pregledovanje (*revision*, *review*) postopek, značilen za določanje ustreznosti prevoda – čeprav gre za neke vrste preverjanje jezikovne pravilnosti, se to bolj osredotoča na ustreznost vsebine in sporočilnost besedila, ki mora biti v vseh jezikih enaka.

Podobno delitev pojma *lektoriranje* pozna tudi Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje (DGT), katerega dejavnost je osrednja tema tega prispevka. Z okoli 1750 zaposlenimi je največja prevajalska služba na svetu, ki letno proizvede okoli 1,5 milijona stra-

ni (Wikipedia, 2022). Kot drugi dve prevajalski službi tudi DGT zagotavlja storitve, potrebne za izpolnjevanje evropske zaveze večjezičnosti, a je njegova vloga še toliko bolj pomembna, saj je Komisija odgovorna za pripravo osnutkov dokumentov v vseh 24 jezikih in za vzpostavljanje stika s prebivalci EU. Brez pomoči DGT, ki Komisiji omogoča komunikacijo s članicami in njihovimi državljani, bi ta le stežka opravljala svoje delo, zato lahko o DGT upravičeno govorimo kot o polnopravnem partnerju Komisije pri zakonodajnih in drugih dejavnostih ter komunikacijskih postopkih. DGT s svojim delovanjem soustvarja učinkovito skupnost, to pa mu uspeva prav s prevodno in lektorsko dejavnostjo najvišje kakovosti (Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje, 2021, 1–2). Kakšni mehanizme za zagotavljanje kakovosti torej uporablja Komisija? Postopek praviloma poteka na dveh ravneh, najprej na ravni izvirnika, nato na ravni prevoda.

4 Preverjanje kakovosti prevedenih besedil

DGT pri preverjanju kakovosti prevodov upošteva smernice, objavljene v dokumentu *DGT Translation Quality Guidelines*. V nasprotju s prevajalsko službo GSS, ki razločuje pet načinov pregledovanja besedil, DGT pozna le dva med njimi, *revision* in *review*. Pri prvem gre za primerjalno pregledovanje vsebine v ciljnem jeziku z vsebino v izvirnem jeziku, pri drugem pa za preprostejši enojezični pregled vsebine v ciljnem jeziku. Ker je namerna takšnega pregledovanja ustvariti besedilo z dodano vrednostjo in sporočilnostjo, primerno za dogovorjeni namen, mora biti upoštevanih nekaj temeljnih načel – pregledovalec načeloma popravlja le napake, ki jih je treba popraviti, in ne tistega, kar bi lahko bilo drugače, vendar pa lahko poda predloge za izboljšavo; da pa ne bi prišlo do zgolj korigiranja besedila (*proofreading*), ki je drugačen in manj zanesljiv prijem preverjanja kakovosti, mora biti pregledovalec ustrezno jezikovno usposobljen in seznanjen z vsebinskim področjem in tipom besedila (DGT ABCD Quality Advisors, 2015, 3). Kdaj se torej uporablja *revision*, natančen pregled, in kdaj *review*, preprost pregled?

Izbira je odvisna od vrste besedila, zlasti od obsega tveganja v primeru napak. Smernice omenjajo štiri vrste besedil: pravna besedila, politična in upravna besedila, sporočila za javnost in dokumente, ki tvorijo podlago za oblikovanje zakonodaje in političnih strategij EU (zakonodaje držav članic, njihova mnenja na predloge EU, korespondenca z državljani EU in drugimi zainteresiranimi stranmi). Ker je zadnja kategorija precej razvejena in se zahteve glede kakovosti razlikujejo glede na posamičen namen besedila, bomo pod drobnogled postavili le prve tri. Pri teh je odločitev odvisna od ocene tveganja v primeru napak, ki je najvišja pri pravno-političnih besedilih in nižja pri sporočilih za javnost.

Kategorija pravnih besedil zajema pravne akte EU (pogodbe, uredbe, direktive, sklepe, priporočila, mnenja, mednarodne sporazume), dokumente, rabljene v upravnih in pravnih postopkih (npr. vloge sodiščem, uradne opomine, ugovore, obrazložena mnenja), dokumente, ki zadevajo javna naročila in programe financiranja (ponudbe, razpise, vloge za nepovratna sredstva), ter razpise za prosta delovna mesta in razpise EPSO.² Ker je pri teh besedilih tveganje ob neskladjih med jezikovnimi različicami veliko, vse podvrste potrebujejo temeljit pregled (*full revision*). Smernice pri prevajanju teh besedil svetujejo rabo terminoloških zbirk (npr. *IATE*) ter v skladu s pravili za pripravo osnutkov in standardizacijo različic zapovedujejo rabo priročnikov za snovanje pravnih besedil, kot so *Joint Practical Guide – JPG* (Skupna praktična navodila), *Manual of Precedents*, *Joint Handbook for the presentation and drafting of acts subject to the ordinary legislative procedure*, *Interinstitutional Style Guide* (Medinstitucionalni slogovni priročnik) ter drugi jezikovnospecifični slogovni priročniki (DGT ABCD Quality Advisors, 2015, 5–9). Med naštetimi velja izpostaviti predvsem Medinstitucionalni slogovni priročnik v slovenskem jeziku, ki poleg podrobnih smernic o sestavi pravnih aktov in drugih publikacij vsebuje tudi tipografska navodila, pravila, skupna vsem jezikom, in pravila za pisanje v slovenščini.

Kategorija političnih in drugih uradnih dokumentov, vezanih na upravne zadeve, obsega besedila, ki jih Komisija pripravi, da bi pojasnila zakonodajne predloge in utemeljila svoje politične vizije. Gre za spremne dokumente pravnih aktov (delovne dokumente raznih služb, ocene vplivov okolja, finančne izkaze in pojasnjevalne opombe), bele in zelene knjige ter druge upravne dokumente (proračune, poročila, smernice).

Ti tipi besedil so podlaga pri oblikovanju zakonodajnih predlogov in strategij, a pravno niso zavezujoči, zato zadostuje kombinacija dvojezičnega z enojezičnim pregledovanjem (kombinacija *revision* in *review*). Pod pogojem, da se profila prevajalca in pregledovalca dobro ujemata s področjem, ki ga obravnava besedilo, zadostuje zgolj pregled v ciljnem jeziku (*full review*). Temeljit dvojezični pregled (*full revision*) je priporočljiv za pomembnejše dokumente, kot so zelene in bele knjige, večletni strateški spisi in politična komunikacija (DGT ABCD Quality Advisors, 2015, 9–11).

V zadnjo kategorijo spadajo sporočila za javnost, članki za objavo v tisku, govori, intervjuji, brošure, plakati in spletna besedila. Gre za vrste besedil, preko katerih Komisija nagovarja neposredno ljudi in skuša v njih vzbuditi zaupanje in zanimanje za zadeve EU. Informacije morajo biti zanesljive, lahko dostopne in predstavljene na privlačen način, zato se svetuje upoštevanje navodil, strnjenih v vodniških *Guidelines for Better Press Releases*, *Guidelines on how to write on the Web* in *How to write clearly* (»Pišimo jasno«). Pri teh besedilih je ključna sporočilnost, zato je najpomembnejša ustrezna lokalizacija v smislu prilagajanja besedila ciljni kulturi. Ker je pregledovanje drugotnega pomena, se tudi v tem primeru vzporedno pregledovanje največkrat kombinira z enojezičnim ali pa se opravi le pregled v ciljnem jeziku. Temeljit dvojezični pregled se izvaja le pri sporočilih za javnost in člankih o temah, ki bi lahko bile sporne za dotično državo članico (DGT ABCD Quality Advisors, 2015, 12–15).

² European Personnel Selection Office (EPSO) je urad, ki z izborom kandidatov na splošnih razpisih in razpisih za specializirane strokovnjake pomaga zadovoljiti potrebe EU po zaposlenih.

5 Lektoriranje izvirnikov

Cilj Komisije je pripraviti osnutke dokumentov, ki se v vseh jezikih berejo kot originali. Toda v kar 23 od 24 primerov gre za prevode, pri katerih je popolna ekvivalenca z izvirnikom praktično nedosegljiva – bolje bi bilo torej reči, da je vsakič znova cilj proizvesti besedilo, ki se bere »kolikor je le mogoče« kot original. Za doseganje tega cilja je poleg opisanega preverjanja kakovosti prevoda potreben še en pogoj – kakovost izvirnika. Za dobro napisan izvirnik, ki pomeni temeljni pogoj za kakovosten prevod v druge jezike, pa je odgovorna prav lektorska služba – v pravem pomenu besede.

Pri opisu prevajalske službe Evropskega parlamenta smo že predstavili delo enote *Clear language and Editing Unit* in omenili, da znotraj DGT Evropske komisije deluje podobna jezikovna enota *Editing Unit* (DGT-EDIT). Gre za razmeroma nov oddelk znotraj generalnega direktorata Komisije za prevajanje, ustanovljen po zaslugi kampanje *Fight the Fog*, ki so jo v 90. letih znotraj organizacije začeli prevajalci v angleški jezik, da bi avtorjem, odgovornim za pisanje dokumentov na Komisiji, pomagali pri snovanju besedil v razumljivejšem jeziku. Zaradi ozke usmerjenosti v angleški jezik, na račun katere je bila kampanja deležna kar nekaj kritike, je leta 2010 prišlo do prenove iniciative in zaživela je v novi večjezični različici, kampanji *Clear writing for Europe*, pri kateri smernice za učinkovito pisanje prispevajo prevajalci v vse jezike (Murphy, 2013, 239). Iniciativa avtorjem osnutkov – strokovnjakom, ki morajo pisati v angleškem oziroma francoskem jeziku, čeprav ta ni nujno njihov materni jezik – ponuja praktične nasvete in spletne vire, e-poštno linijo za pomoč in celo tedenske nasvete za jasno pisanje. Ob tem, da nagrajuje avtorje najbolj napisanih besedil in izvaja programe usposabljanja in ozaveščanja osebja, je DGT tudi posodobil publikacijo *How to Write Clearly* (»Pišimo jasno«), ki je od leta 2012 na voljo v 24 uradnih jezikih (Evropska komisija I.).

Tovrstno izobraževanje pa ni zmanjšalo potrebe po omenjeni lektorski službi DGT-EDIT, ki letos obeležuje

svojo dvajseto obletnico. Služba generalnim direktoratom Komisije pomaga pri pripravi osnutkov.

Besedila v izvirnem jeziku (angleščini in redkeje francoščini) pregleda, popravi in predlaga izboljšave. Kljub temu vpliv lektorske službe ni tako velik, kot bi lahko bil, saj imajo zadnjo besedo vedno avtorji sami, ki lahko popravke zavrnejo (Murphy, 2013, 239). Poleg tega lektoriranje kot eden izmed korakov pri pripravi osnutka dejansko ni obvezen. Pa vendar se zdi, da se EU vse bolj zaveda pomena lektoriranja, saj je DGT-EDIT leta 2020 z več kot 32.000 popravljenimi stranmi dosegla najvišjo produkcijo doslej. Gre za 7,8-odstotno povečanje glede na leto 2019, pri čemer so lektorirani dokumenti večinoma t. i. politično občutljivi in/ali pomembni zakonodajni predlogi (PSI – *politically sensitive and important initiatives*). Leto 2020 je bilo za lektorsko dejavnost sploh prelomno, saj je Evropska komisija na pobudo DGT sprejela celovito strategijo ozaveščanja o pomenu in postopkih jasnega pisanja in urejanja (*clear writing and editing strategy*), s katero je še dopolnila kampanjo *Clear writing for Europe* (Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje, 2021, 7–8). Ambiciozni so tudi projekti za prihodnost: Komisija želi lektorsko dejavnost vključiti v postopek pisanja vseh osnutkov, pri tem pa se zaobljublja, da bo še naprej ozaveščala o temeljnih razumljivega pisanja in razvijala uredniška orodja. Na tem področju DGT z Generalnim sekretariatom Evropske komisije in Generalnim direktoratom Evropske komisije za informatiko (DG DIGIT) sodeluje pri razvijanju novega orodja *EdiT* za skupno pripravo zakonodajnih osnutkov, ki bo nadomestil urejevalnika *Word* in *LegisWrite* (Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje, 2020, 7). Spremembe na področju lektorske politike znotraj Evropske komisije, osrednjega komunikacijskega kanala EU, se zaradi vse večjega zavedanja pomena učinkovitega sporazumevanja v vse bolj raznovrstnem svetu dogajajo hitreje kot kadar koli prej, zato lahko v prihodnosti skoraj zagotovo pričakujemo celostno integracijo lektorskega dela v postopek objave besedil.

6 Jezikovno-uredniške storitve Urada za publikacije

Zadnji člen v postopku objave besedil je Urad za publikacije Evropske unije (v nadaljevanju Urad), uradni ponudnik založniških storitev za vse institucije, organe in agencije EU. Urad omogoča neposreden dostop do prava EU, publikacij in vseh drugih vrst informacij javnega značaja, s čimer krepi preglednost in kredibilnost Unije ter širi znanje. Je neke vrste glavni urednik in založnik EU, zato med njegove naloge spada tudi končni jezikovni pregled besedil. Ker pa je v nasprotju s preostalimi institucijami Urad agencija, se pri opravljanju svojega dela v veliki meri zanaša na zunanje izvajalce, kar velja tudi za storitve, ki zadevajo jezikovno urejanje (Urad za publikacije Evropske unije, 2022, 76–77). Raziskava o jezikovno-uredniških praksah je leta 2020 poleg 30-odstotnega povečanja povpraševanja po jezikovnem urejanju pokazala tudi okrepljeno sodelovanje med jezikovno službo Urada in avtorskimi službami drugih institucij. Z namenom identifikacije potreb avtorskih služb jih je Urad leta 2021 vključil v spletno anketo, v kateri je 65 % vprašanih menilo, da je potrebna širša uveljavitev jezikovno-uredniških storitev, zlasti lektoriranja (*copy editing*), korigiranja (*proofreading*) in urejanja spletnih vsebin. V primerjavi z notranjimi jezikovnimi službami institucij je Urad tudi glavni ponudnik omenjenih storitev (60 % proti 46 %), prav zdaj pa poteka še tržna raziskava o storitvah jezikovnega urejanja, katere rezultati bodo objavljeni januarja 2023. Izsledki teh študij služijo razmisleku o možnostih izboljšanja jezikovnih storitev, ki jih Urad ponuja institucijam in agencijam EU, in tvorijo podlago za oblikovanje novega medinstitucionalnega okvirnega sporazuma na tem področju, s katerim želi Urad svojim naročnikom zagotoviti višjo kakovost objavljenih publikacij (Urad za publikacije EU, 2022, 30–32). Optimizacija dela na področju jezikovnega urejanja je nujna zaradi povečanja produktivnosti – leta 2021 je bila ta za kar 27 % višja v primerjavi z letom prej. Število večjezičnih publikacij, ki zahtevajo podrobno jezikovno urejanje in lektoriranje, je leta 2021 ves čas naraščalo, kar se je odrazilo v znatno večjem številu najetih pogodbenih izvajalcev.

Ti so skupno popravili 18 % strani splošnih publikacij, od tega 15 % v angleščini, 82 % v drugih uradnih jezikih EU in 3 % v drugih tujih jezikih. Urad je tudi eden glavnih pobudnikov za povečanje učinkovitosti metod jezikovnega urejanja in preverjanja kakovosti, vodja poskusnega projekta snovanja poslovne inteligence in izdajatelj priročnika za jezikovno urejanje (*Language Editing Handbook*) (Urad za publikacije EU, 2022, 45–46). Delo Urada za publikacije nedvomno pomembno dopolnjuje delo jezikovno-uredniških in prevajalskih služb institucij EU.

7 Sklep

Pisni jezik je osrednje sredstvo sporazumevanja Evropske unije, ki tako komunicira s svojimi državljani in državami članicami, ohranja demokratična načela in postavlja smernice za vsestranski civilizacijski napredek v smeri zelenega gospodarstva, digitalizacije, socialne pravičnosti in enakopravnosti. Skladno z načelom večjezičnosti morajo biti besedila, ki jih izda Evropska unija, dostopna v vseh 24 uradnih jezikih, dosegati pa morajo še določene jezikovne standarde, ki so zlasti v primeru pravnih, političnih in upravnih dokumentov, pri katerih je tveganje v primeru neenake interpretacije jezikovnih različic veliko, še posebej pomembni. Posebno pozornost pri tvorjenju dokumentov EU tako namenja zagotavljanju kakovosti in jezikovne pravilnosti, za kar je zaradi kompleksnosti procesa odgovornih več različnih jezikovnih služb. Najpomembnejšo vlogo med njimi imajo Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje (DGT), Generalni direktorat Evropskega parlamenta za prevajanje (DG TRAD) in prevajalska služba Generalnega sekretariata Sveta Evropske unije. Osnutke dokumentov v angleškem ali, redkeje, francoskem jeziku tvorijo strokovnjaki pod vodstvom Komisije, zato kot ključnega akterja na področju lektorskega in prevajalskega dela izpostavljamo DGT Evropske komisije. DGT prvi prejme osnutke za pregled in prevod, pod njegovo okrilje pa sodi tudi posebna lektorska služba DGT-EDIT. Kakovost objavljenih dokumentov se zagotovi z vrsto mehanizmov, ki se umeščajo v

čas pred in med prevajalskim delom ter po njem. Še pred samim pisanjem se avtorje dokumentov redno izobražuje in ozavešča s kampanjami, kot je *Clear Writing for Europe*, na njihovo željo pa se napisana besedila v izvirnem jeziku predajo v lekturo lektorski službi DGT-EDIT, ki poskrbi za kar najvišjo kakovost izvirnika in olajša delo prevajalcem. Ti med prevajalskim postopkom kakovost in enakovrednost različic zagotavljajo ob rabi različnih medinstitucionalnih in jezikovnospecifičnih priročnikov, terminoloških zbirk in prevajalskih orodij ter spominov. Zadnji korak je preverjanje ustreznosti prevoda, ki se glede na vrsto besedila opravi s primerjavo ciljnega besedila z izvirnikom ali, če gre za besedila z nižjo stopnjo tveganja, kot so sporočila za javnost in spletne objave, le s podrobnim pregledom besedila v ciljnem jeziku.

Šele ko dokument prestane vse te kakovostne mehanizme znotraj Komisije, je pripravljen za nadaljnjo obravnavo. V primeru zakonodajnih predlogov se poda v razpravo Evropskemu parlamentu in Svetu, ki osnutek spreminjata, prevajanje popravkov in zagotavljanje kakovosti pa tako padeta na pleča njunih lastnih jezikovnih služb. Končni pravni in drugi dokumenti se nato, tako kot druge vrste besedil, namenjeni neposredni objavi, predajo še Uradu, ta pa opravi končni jezikovni pregled. Ta v zadnjih nekaj letih opaža porast zanimanja za lektorske storitve, zato se zanaša na vse več pogodbenih izvajalcev in sodeluje pri optimizaciji metod jezikovnega urejanja, s čimer precej prispeva k promociji lektoriranja kot obveznega koraka pred objavo besedil.

Viri in literatura

- DGT ABCD Quality Advisers (2015): *DGT Translation Quality Guidelines* [Smernice za kakovost prevedenih besedil]. Bruselj/Luksemburg: Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje.
- Epsa. <https://epso.europa.eu/sl/about-epso> (18. 10. 2022).
- EUR-Lex (2016): *Pogodba o Evropski uniji*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A02016M%2FTXT-20200301> (23. 8. 2022).
- Evropska komisija (I): *Clear Writing for Europe* [Jasno pisanje za Evropo]. https://ec.europa.eu/info/departments/translation/clear-writing-for-europe_sl (12. 9. 2022).
- Evropska komisija (II): *Sprejemanje zakonodaje EU*. https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/adopting-eu-law_sl (30. 8. 2022).
- Evropski parlament: *Translation at the European Parliament* [Prevajanje v Evropskem parlamentu]. <https://www.europarl.europa.eu/translation/en/translation-at-the-european-parliament/organisation> (31. 8. 2022).
- Evropska unija: *Načela, države članice, zgodovina*. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history_sl (23. 8. 2022).
- Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje (2020): *Strategic plan 2020–2024* [Strateški načrt 2020–2024]. Bruselj/Luksemburg: Evropska komisija.
- Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje (2021): *Annual Activity Report 2020* [Letno poročilo o dejavnostih 2020]. Bruselj/Luksemburg: Evropska komisija.
- Hanzl, J., Beaven, J. (2017): Quality Assurance at the Council of the EU's Translation Service [Zagotavljanje kakovosti znotraj prevajalske službe Sveta Evropske unije]. V: Svoboda, T., Biel, L., Loboda, K. (ur.): *Quality aspects in institutional translation* [Vidiki kakovosti pri institucionalnem prevajanju]. Berlin: Language Science Press. 139–153.
- Murphy, A. C. (2013): Incorporating Editing into the Training of English Language [Integracija jezikovno-uredniških praks v učenje angleškega jezika]. V: Taviano, S. (ur.): *The Interpreter and Translator Trainer: English as a Lingua Franca* [Usposabljanje tolmačev in prevajalcev: Angleščina kot lingua franca] 7(2). London in New York: Routledge. 235–255.
- Taylor, S. (2011): The European Union and National Legal Languages: an Awkward Partnership? [Evropska unija in državni uradni jeziki: neposrečen par?]. *Revue française de linguistique appliquée* 16/1. 105–118.
- Urad za publikacije Evropske unije (2022): *Annual Management Report 2021: A year in facts and figures* [Letno poročilo o upravljanju 2021: Leto v dejstvih in številkah]. Luksemburg: Urad za publikacije.
- Urad za publikacije Evropske unije: *O Uradu za publikacije*. <https://op.europa.eu/sl/web/about-us/> (14. 9. 2022).
- Wikipedia (2022): *Directorate-General for Translation* [Generalni direktorat Evropske komisije za prevajanje]. https://en.wikipedia.org/wiki/Directorate-General_for_Translation (1. 9. 2022).

Vili Grdič

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

grdic.vili@gmail.com

Lektorska dejavnost v Nemčiji

Lektorska dejavnost v Nemčiji se izvaja podobno kot v Sloveniji. Sicer pa nemški lektorji opravljajo malce drugačno storitev, saj besedilo pregledajo predvsem s slogovnega in vsebinskega stališča ter podajo napotke za izboljšavo. Njihovo delo lahko vključuje tudi korekturo, to je pregled pravopisne in slovnične pravilnosti besedila, kar je primerljivo s slovensko lekturo. Ločijo med različnimi vrstami lekture: lekturo oglasnih besedil, podnapisov, prevodov ipd. Poklic lektorja v Nemčiji ni uradno reguliran in zaščiten ter ne zahteva posebnega izobraževanja ali licence. Poleg založniških lektorjev, ki v založbah in medijskih hišah vse bolj prevzemajo funkcijo urednikov, poznamo tudi samostojne oz. samozaposlene lektorje, ki v svojo delo pogosto vključijo tudi korekturo. Nemško Združenje samostojnih lektorice in lektorjev že od leta 2000 povezuje svoje člane, skrbi za strokovna izobraževanja ter izdaja strokovno literaturo in priporočila za izvajanje storitev.

Ključne besede: lektor, korektor, Nemčija, vrste lektore, honorarji

1 Uvod

Lektorji in lektorice so nepogrešljivi urejevalci besedil. S strokovnim znanjem o slogu, pravopisu in slovnicah ter drugimi veščinami, ki jih danes poklic zahteva, skrbijo za čim učinkovitejši prenos avtorjevih besed ciljni publiki. V različnih državah se lektoriranje oziroma kakršnega koli urejanja besedil lotevajo drugače, poklic je tudi različno sprejet in cenjen. Tudi založbe, medijske hiše in druge ustanove znotraj ene države se držijo vsaka svojih pravil in besedila urejajo malce

drugače. V prispevku predstavljam, kako se z lektoriranjem ukvarjajo nemški lektorji in lektorice, opisujem njihovo delo, vrste lektoriranja in nekatere druge jezikovne storitve, ki jih ponujajo, ter vlogo Združenja samostojnih lektorice in lektorjev (*Verband der Freien Lektorinnen und Lektoren*).

2 Pojma Lektor in Korrektor

Tudi v Nemčiji nekatere jezikovne strokovnjake imenujejo *lektorji*, a njihove delovne naloge so malce drugačne kot v Sloveniji. Nemški *Lektor*¹ dá strokovno mnenje o tem, kako je besedilo napisano, torej se ukvarja z vsebino, logiko, zgradbo in slogom besedila (VFLL 1; Jürgens, 2022). Naj bodo znanstvena, strokovna, leposlovna, poljudnoznanstvena ali promocijska besedila, lektorji se vsakega lotijo s poglobljenim branjem in glede na besedilno vrsto vključijo ustrezen celostni pregled vsebine. Ob tem tudi vzdržujejo stik z avtorjem ter prevzemajo del obveznostih pri projektih založbe (Duden; SCBK, 2020). Lektoriranje, kot ga poznamo pri nas, sicer tudi lahko zajema nekatere uredniške posege v besedilo, predvsem pa se ob koherenci ukvarja s pravopisom, slovnicami, črkovanjem in zatipki.

Tako storitev, tj. ožjejezikovni pregled besedila, pa v Nemčiji imenujejo *Korrektur* (VFLL 2). V besedišču sicer obstaja še nekaj razlik.

¹ Lektor je tudi poimenovanje za visokošolskega učitelja, ki vodi tečaje in vaje, najpogosteje za učenje tujega jezika (Duden). Primerljiv je z lektorjem – slovenskim visokošolskim učiteljem tujega jezika (Minimalni standardi, 2021).

NEM.	SLO.
der Lektor, die Lektorin	lektor, lektorica (glede na kontekst tudi <i>urednik, urednica</i>)
das Lektorat ²	lektura, lektoriranje
lektoriieren	lektorirati
der Korrektor, die Korrektorin	korektor, korektorica (prevajamo tudi kot <i>lektor, lektorica</i>)
das Korrektorat, ³ das Korrekturlesen, die Korrektur	korektura, korekturno branje (tudi <i>lektura</i>)
korigieren	korigirati, (jezikovno) popraviti (tudi <i>lektorirati</i>)

Tabela 1: Nemški pojmi, povezani z lektorji in korektorji, ter slovenski prevodi.

3 Lektor kot poklic

V Nemčiji poklic lektorjev ni uradno reguliran in zaščen, zanj tudi ni študijskega programa in licence za opravljanje dela (Schmidt in Schaaf, 2020, 9; Sommerfeld, 2022). Po navadi imajo nemški lektorji jezikovno izobrazbo s področja germanistike, lahko pa glede na potrebe podjetja tudi s področja prava, pedagogike, zgodovine, biologije ipd. Dodatna znanja pridobijo s tečaji in delavnicami, nasploh pa začnejo po načelu »*learning by doing*« (Leskovec, 2022).

3.1 Lektorji v založbah

Najznačilnejši so lektorji v založbah, kjer podajajo strokovno mnenje glede leposlovnih ali strokovnih del. Zlasti pri leposlovju lektorji poglobljeno proučijo vsebino in zgradbo dela, slog, predstavitev in razvoj likov ter dialoge. Pri lektoriranju se sprašujejo na primer naslednje (Bühnemann, 2022):

- Je zgodba likov verjetna in razumljiva?
- Ali dialogi služijo svojemu namenu?
- Ima besedilo *infodump*?⁵
- Se dogajanje, stanje ali čustveno doživljanje likov lahko nazorneje opiše z metaforami ali primerami?
- So konflikti dovolj zaostreni?
- Bi se liki lahko spoprijeli z večjimi težavami?

Delo založniških lektorjev pa se v zadnjem času očitno spreminja in pri delu opravljajo tudi druge naloge. Vse pogosteje prevzemajo kar uredniško vlogo.

Imamo lektorje in glavne lektorje [Cheflektoren], vendar je njihovo delo pri vsaki založbi urejeno drugače. Načeloma je treba vsako knjigo izdelati čim ceneje, zato je treba zaposliti čim manj plačanih delavcev. Tako lektor – ali kot se danes pogosto reče: Product Manager [izdelčni vodja] – prevzame vlogo, ki so jo prej opravljali lektorji, založniški pomočniki, produkcijski oddelek, oblikovalci, korektorji in redaktorji. Pogaja se z avtorjem/prevajalcem, pripravlja urnik in ga ureja. Skupaj z oblikovalcem ali produkcijskim oddelkom določi postavitev dokumenta in naslovnico. Če produkcijskega oddelka ni, kar je značilno za manjše založbe, se pogaja tudi s tiskarjem. Ta izračuna ceno projekta in varčuje toliko časa, dokler se vodstvo z njo ne strinja. Včasih (odvisno od založbe) besedilo uredi zunanji sodelavec. Zelo pogosto pa mora izdelčni vodja to storiti sam. Korektorji so kot ločen oddelek danes zelo redki. (Leskovec, 2022; prevedel Vili Grdič.)

3.2 Samozaposleni lektorji

Njihovo delo pogosto vključuje tudi korekturo, lahko jo zaračunajo kot dodatno storitev. To pa pomeni, da besedilo preberejo najmanj dvakrat: prvič lektorirajo in si

² Tudi oddelek za lektorje v založbah in medijskih hišah (Duden).

³ Tudi oddelek za korektorje v založbah in medijskih hišah (Duden).

⁴ Annika Bühnemann je nemška lektorica z zanimivim kanalom na Youtubeu in s spletno stranjo. Na njej objavlja predvsem nasvete o pisanju proze. Med drugim je posnela tudi nekaj videov, kako lektorira leposlovna besedila, in v njih pojasnila postopek in svoje razmišljanje.

Kanal: Annika Bühnemann von Vom Schreiben leben, <https://www.youtube.com/c/VomSchreibenleben/>.

Primer lektore: Beispiel-Lektorat Nr. 3: Ich lektoriere eure Texte! | Mirjam | Infodump und Dialoge, <https://www.youtube.com/watch?v=ApUyB8nhtU>.

Blog: Vom Schreiben leben <http://www.vomschreibenleben.de>.

⁵ *Infodump* je angleški izraz za preobilje informacij, še posebej v proznih besedilih. Značilen je za pisatelje začetnike, ki bralca (včasih že na začetku zgodbe) obremenjujejo s predolgimi opisi likov, prostora, preteklosti oseb ipd.

ustvarijo vtis o slogu in vsebini ter podajo napotke za izboljšanje, drugič pa se osredotočijo na pravopis in slovnico (Müller, 2022). Samozaposleni lektorji danes ponujajo vse več jezikovnih storitev, ki vključujejo tudi avtorjevo sodelovanje, tako pa poleg lektoriranja lahko opravljajo še uredniško funkcijo. Z avtorjem besedila se lahko dogovorita, da ga lektor spremlja na njegovi poti pisanja, torej še pred začetkom skupaj pregledata načrt dela, literarne like, zaplet ipd., med nastajanjem dela lektor nudi ustrezno podporo in z vsebinskimi ter slogovnimi nasveti avtorja pripelje do konca pisanja, takrat pa sledi še lektura dela (Müller, 2022).

Lektoriranje diplomskih in magistrskih del ter doktorskih disertacij je zelo pogosto in lahko vključuje tudi korekturo. Včasih sta v ceno všteti obe storitvi (VIR 1). Lektor preveri, ali se v delu izpolnijo vsebinske napovedi iz povzetka in uvoda, ali je delo pravilno členjeno in berljivo, oceni primernost sloga ipd. ter glede na ponujeno storitev lahko besedilo še pravopisno in slovnično izboljša.

Vse pogostejše številna podjetja, ki se ukvarjajo z lektoriranjem, ponujajo tudi druge storitve: tujejezično lekturo in korekturo, pomoč pri citiranju, lekturo naveden in bibliografskih navedb virov in literature, oblikovanje dokumenta (uskladitev s smernicami revij ali ustanov), prevod povzetka v angleščino, preverjanje plagatorstva, avdiotranskripcijo ipd. (VIR 1; VIR 2). Razširja se tudi ponujanje storitev v določenem časovnem okviru: hitra lektura v 12 ali 24 urah, srednje hitra v od treh do petih dneh in splošna v od sedmih do štirinajstih dneh, seveda s primernim dvigom cene glede na časovno omejitev (VIR 3).

3.3 Obračunavanje dela

Podobno kot pri nas lektura in korektura večinoma obračunavajo po znakih, najpogostejše 1500 znakov s presledki, ponekod meja sega tudi do 1800 (Jürgens, 2022). V praksi so tudi pavšalna plačila, urna postavka in avtorske pole, ponekod tudi plačilo glede na število vrstic besedila.

Urna postavka	32–47 €
Dnevni pavšal	320–470 €
Lektorska stran	5,30–8,90 €

Tabela 2: Splošni predlogi za honorarje (neto), 2010.

	Urna postavka	Postavka na stran
Lektura sloga	od 42 €	5,30 €
Splošna lektura	od 47 €	7,40 €
Lektura in pregled prevoda	od 47 €	
Lektura oglasnih besedil ⁶	od 53 €	
Lektura strokovnih ali učnih gradiv	od 53 €	
Korektura	od 32 €	

Tabela 3: Predlogi honorarjev za različne storitve (neto), 2010.

Združenje samostojnih lektorice in lektorjev je do leta 2010 objavljalo predloge neto honorarjev za lektorske storitve (gl. tabeli), ki so jih oblikovali na podlagi raziskave honorarjev znotraj združenja, in nekaj priročnih nasvetov (VFL 3).

Splošni nasveti pri postavljanju cen (VFL 3):

- Upoštevajte različne zvrsti besedil in strokovna področja.
- Upoštevajte, da imajo naročniki različne zahteve in potrebe.
- Svetujemo testne lekture, da spoznate naročnikove potrebe in besedilo, pa tudi da vidite, ali so potrebne še druge storitve (npr. korektura).
- Priporočamo dodatek na nujnost v višini 50–100 % (sploh pri urni postavki ali dnevnih pavšalih).
- Pri večjih posegih v besedilo se pogovorite o avtorskih pravicah za besedilo. Svetujemo, da zaračunate 1–9 % maloprodajne cene za prodan izvod.

⁶ Lektura oglasnih besedil (das Werbelektorat) zajema pregled raznih promocijskih izdelkov in besedil, npr. reklamnih oglasov, letakov, brošur, revij, katalogov, objav na družbenih omrežjih; pa tudi poslovnih besedil, tj. poročil, koledarjev, zaposlitvenih oglasov, izjav za javnost, objav na blogu ali spletni strani, samodejnih e-poštnih odzivov, sporočil (Rosenbohm, 2021). Zahteva poznavanje trženja, trga in tistih strokovnih področij, za katera lektoriramo (bančništvo, prehrana, šport ipd.), pogosto je za tako lekturo na voljo tudi manj časa (VFL 3).

- Dodatni stroški: potni stroški, kopije, telekomunikacija, morebitni stroški s knjižnicami ipd.; do 10 % končne cene.

4 Vrste lekture

Slovenski lektorji se dobro zavedamo, da so si lekture med seboj različne glede na zvrst besedila, ki ga lektoriramo. Leposlovja se bomo lotili drugače kot strokovne literature, oglasnih besedil ali filmskih podnaslovov. V Nemčiji dokaj formalno razlikujejo med lektoriranjem posameznih zvrsti besedil, pogosto ponujajo lekturo le za določena besedila, pa tudi le z določenimi temami (psihologija, šport ipd.).

Nemščina dopušča enostavno tvorbo novih zloženkov, zato so se za nekatere vrste lekture izoblikovale svoje besede:

- Standardlektorat
splošna lektura
- Verlagslektorat
lektura leposlovja in strokovnih besedil v založbi
- Übersetzunglektorat
lektura (in včasih vsebinski pregled) prevoda
- Werbelektorat
lektura oglasnih besedil
- Fremdsprachenlektorat
lektura tujejezičnih gradiv (npr. učbenik za ang.)
- Untertitellektorat
lektura podnapisov

5 Združenje samostojnih lektorice in lektorjev

Leta 2000 so se nekateri nemški lektorji in lektorice povezali v združenje *Verband der Freien Lektorinnen und Lektoren* (VFLL). Združenje uspešno deluje še danes in zdaj zajema več kot 1100 članov. Potegujejo se za interese nemških lektorjev in lektorice, organizirajo izobraževanja in strokovne delavnice, urejajo svoj blog in knjižne izdaje. Članom priskrbijo tudi dober prostor za samopromocijo, saj si vsak lahko ustvari profil s sliko in navede podatke za stik. Posameznik na kratko predstavi sebe, svoje dosežke (še posebej

sodelovanje pri pomembnejših lektorskih projektih), področja in vrste lektoriranja ter zanimanja (VFLL 4, v tem viru si lahko ogledate profile članov).

Pri področjih lektoriranja navajajo npr.:

- spletne strani, blogi in poslovna korespondenca,
- leposlovje (omenijo tudi zaželeno podpodročja, npr. kratke zgodbe, ljubezenski romani, kriminalke, otroške in mladinske knjige),
- strokovna besedila (npr. biografije, znanstveni in strokovni članki, knjige za samopomoč),
- promocijska besedila,
- igre, aplikacije.

Navedejo tudi strokovna področja, ki jih zanimajo, npr.:

- veganska hrana,
- zgodovina gledaliških kostumov,
- poljska kultura in literatura,
- bibliotekarstvo.

Ponujajo še druge storitve:

- korektura,
- svetovanje in načrtovanje pisanja,
- redakcija,
- prevajanje.

6 Sklep

Nemški jezikovni prostor glede urejanja besedil in skrbi za jezik izkazuje podobno stanje kot slovenski, vendar so vloge pri urejanju besedil porazdeljene drugače. Pri nas besedilo za objavo pripravita predvsem lektor in urednik. Slovenski lektor opravlja delo nemškega korektorja, v manjši meri tudi nemškega lektorja. Ta v založbah opravlja vlogo urednika, ki sodeluje s korektorjem, samozaposleni lektorji pa ponujajo še več drugih jezikovnih storitev, npr. transkripcijo govora. Društvena organiziranost je dobra, obstaja register lektorjev in ponudba specialnih lektur. Stanovska pripadnost se je po pojavu strojnih pregledovalnikov morda še okrepila.

Viri in literatura

- Bühnemann, A. (2022): Osebna korespondenca po e-pošti.
- Duden = *Duden online*. Dudenredaktion. <https://www.duden.de/> (30. 9. 2022).
- Jürgens, K. (2022): Osebna korespondenca po e-pošti.
- Leskovec, A. (2022): Osebna korespondenca po e-pošti.
- Minimalni standardi (2021) = Minimalni standardi za izvolitev v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in visokošolskih sodelavcev na visokošolskih zavodih. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 95/2010, 17/2011, 91/2020 in 163/2021.
- Müller, A. (2022): *Wie wird man Lektorin? (+ wie finde ich eine +Tipps fürs Selbstlektorat)*. Video na kanalu Julia K. Stein. <https://www.youtube.com/watch?v=26wFJkywYBs> (18. 9. 2022).
- Rosenbohm, K. (2021): *Werbelektorat – was bedeutet das?* Die Orthografin. <https://die-orthografin.de/das-ist-werbelektorat/> (29. 9. 2022).
- Schmidt, S., Schaaf, G.-D. (ur.) (2020): *Gemeinsam für Textqualität*. Verband der Freien Lektorinnen und Lektoren. https://www.vfl.de/documents/147/vfl_broschuere_2020_web.pdf (20. 10. 2022).
- Sommerfeld, E. (2022): Osebna korespondenca po e-pošti.
- SCBK (2020) = Der Homo Lektor. Scriptbakery. <https://www.scriptbakery.de/de/%E2%80%8Ctextanalytics/der-homo-lektor/> (9. 11. 2022).
- VFL 1 = *Was bedeutet lektorat?* <https://www.vfl.de/was-ist-lektorat/was-bedeutet-lektorat/> (30. 9. 2022).
- VFL 2 = *Korrektorat*. <https://www.vfl.de/glossary/korrektorat> (30. 9. 2022).
- VFL 3 = *Honorarempfehlungen für freiberufliche Lektoratsarbeit 2009/2010*. Verband der Freien Lektorinnen und Lektoren. <http://xn--korrektor-klm-smb.de/pdf/vfl.pdf> (27. 9. 2022).
- VFL 4 = *Das Lektoratsverzeichnis – Lektor/-innen suchen und finden* <https://www.lektoren.de/> (17. 9. 2022).
- VIR 1 = *Was ist Lektorat & Korrekturlesen?* Scribbr. <https://www.scribbr.de/lektorat-korrekturlesen/#genderkorrektur> (18. 9. 2022).
- VIR 2 = *Lektorat für die Masterarbeit*. Bachelor print. <https://www.bachelorprint.de/korrekturservice/lektorat/lektorat-masterarbeit/> (18. 9. 2022).
- VIR 3 = *Lektorat Express*. 1a Studi. <https://www.1a-studi.de/lektorat/express> (18. 9. 2022).

Darinka Koderman Patačko

Prevajanje, lektoriranje in podnaslavljanje, RTV Slovenija
darinka.koderman@siol.net, darinka.kodermanpatacko@rtvslo.si

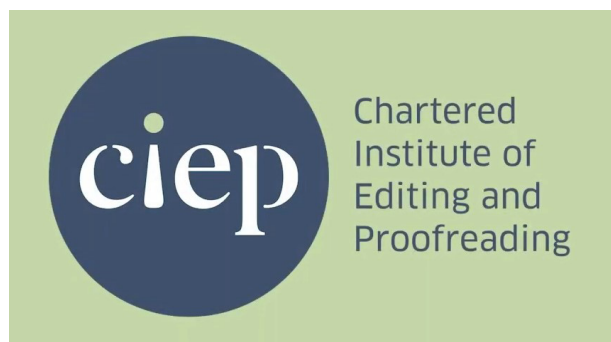
Utrinki o delovanju britanskega združenja CIEP (videopredstavitev)

Lektorsko društvo Slovenije je ob pripravah na svoj drugi kongres vzpostavilo stik s sorodnim britanskim združenjem CIEP (*Chartered Institute of Editing and Proofreading*). V dogovoru z njegovo predstavnico je pripravilo kratko videopredstavitev o tem, kako njegovi člani in avtorji besedil, ki z njimi sodelujejo, dojemajo vlogo te organizacije.

Ključne besede: *Chartered Institute of Editing and Proofreading (CIEP)*, sorodno združenje, jezikovno urejanje

1 Uvod

Po brskanju po spletu in drugih virih pri raziskovanju mita, da v tujini, še posebej v angleško govorečih okoljih, ne poznajo poklica lektorja, se je izkazalo, da to ne drži. Prav narobe, dejavnost urejanja besedil je večinoma zelo dobro opredeljena, razdelana in regulirana, le opis del in nalog posameznih poklicnih profilov, ki se ukvarjajo s tem področjem, se navadno razlikuje od prakse v slovenskem okolju.

Slika 1: Logotip združenja CIEP.

Ena izmed organizacij, ki skrbi za strokovno usposobljenost in povezovanje jezikoslovcev praktikov, je britansko združenje *Chartered Institute of Editing and Proofreading* (CIEP).

2 Britansko združenje CIEP

Chartered Institute of Editing and Proofreading (CIEP) iz Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske je nepridobitna organizacija, katere osnovni namen je spodbujanje kakovosti pri urejanju besedil v angleškem jeziku. Deluje kot podporna mreža na tem področju in svojim članom zagotavlja tudi usposabljanja. Združenje s prvotnim imenom *Society of Freelance Copy-Editors and Proofreaders* je bilo ustanovljeno leta 1989. Na prvem sestanku je prisostvovalo le nekaj več kot 60 posameznikov. Leta 2001 se je združenje preimenovalo v *Society for Editors and Proofreaders* (SfEP), leta 2020 pa na podlagi leto prej pridobljene ustrezne listine preoblikovalo v zdajšnji *Chartered Institute of Editing and Proofreading*,¹ ki deluje kot pooblaščen institucionalno telo na tem področju.

V angleškem jeziku vse dejavnosti, s katerimi se poklicno ukvarjajo člani te organizacije, zaobjemata izraza *proofreading* in *copyediting* (tudi *copy-editing* in *copy editing*).² Ta sicer nista popolnoma prekrivna z razdelitvijo vlog in nalog na tem področju v slovenskem jezikovnem okolju, vendar večinoma vse opravljamo lektorji, zato v Lektorskem društvu Slovenije CIEP pojmujejo kot sorodno združenje.

¹ Da bi se izognili zmed, so vsa ta poimenovanja v videopredstavitvi skržena na izraza društvo in združenje.

² Slovenjenje bi potrebovalo širšo razlago, vendar bi izraz *proofreader* lahko pogojno prevedli kot korektor, izraz *copyeditor* pa kot jezikovni urednik ali jezikovni svetovalec. V videopredstavitvi, pripravljeni za slovensko poklicno in jezikovno okolje, je za oba uporabljen prevedek lektor.

Slika 2: Gradivo združenja CIEP, iz videopredstavitve.

Število njegovih članov se je od ustanovitve močno povečalo: trenutno jih je okoli 3000 in so z vseh koncev sveta (Kanada, Avstralija, Južna Afrika, Malezija, Hongkong itd.). V Veliki Britaniji, od koder je večina članstva, se povezujejo v območnih skupinah.

Upravni odbor organizacije poleg dveh zaposlenih v pisarni sestavljata še dva častna člana, do 12 (zdaj 11) vodij oziroma direktorjev za posamezna področja in zunanji finančni svetovalec.

Pregledno in podrobno urejeno spletno stran sproti posodablja in na njej med drugim objavljajo tudi kratke videoposnetke. Podrobnejši pogled razkrije izredno razvejenost CIEP-ovih dejavnosti: spletišče združenja ponuja register s predstavitev članov in iskalnikom po besedilnih zvrsteh in drugih ključnih besedah, možnost prijave na izobraževalne tečaje ter več specializiranih smernic za urejanje besedil.

Slika 3: Prizor iz podnaslovljene videopredstavitve.

V dogovoru s predstavnico CIEP-a za komuniciranje Louise Harnby smo posebej za kongres Lektorskega društva Slovenije 2022 tri izmed CIEP-ovih videoposnetkov³ povezali v krajšo videopredstavitvev

in jo podnaslovili v slovenščini. Dopoldanski forum prvega dne kongresa smo namreč želeli popestriti s prikazom mnenj o tem, zakaj se kolegi v tujini povezujejo v tej organizaciji, v čem vidijo prednosti sodelovanja in kako jih dojemajo avtorji besedil. Ogled posnetka je mogoč na Youtubeu.

Viri in literatura

CIEP. <https://www.ciep.uk/> (18. 10. 2022).

³ Naslovi uporabljenih videov: *What are the CIEP forums?*, *Working with an editor*, *Why members join the CIEP*.

Nataša Müller

Mladinska knjiga

natasa.mueller@mladinska-knjiga.si

Lektor, urednikov nepogrešljivi sodelavec: Zakaj si uredniki ne želimo, da mama pije kot riba in kolne kot mornar?

Lektor je nepogrešljiv urednikov sodelavec in prispeva k boljšemu končnemu izdelku. Kot urednica prevodnega leposlovja bom opisala svoje delo, spregovorila o tem, kaj uredniki od lektorjev pričakujemo, kaj pogrešamo in zakaj je lektor za nas eden ključnih sodelavcev. Uredniki opažamo, da na mlajše prevajalce močno vpliva angleščina, enako velja tudi za mlajše lektorje. Ti na primer za slovenščino nenačnega besednega reda, podredij in idiomov ne čutijo več kot tujih. Na podlagi zgledov iz prakse bom opisala, kje si uredniki želimo korenitejših posegov v besedilo. Za konec bom navedla še nekaj primerov, kako so lektorji s svojimi posegi rešili ponesrečene prevode.

Ključne besede: lektor, urednik, prevajalec, popravki, izvirnik, prevod

1 Uvod

Sem urednica prevodnega leposlovja pri založbi Mladinska knjiga. Na začetku poklicne poti sem bila prevajalka, zdaj sem urednica, pri obeh dejavnostih pa je bil in je še vedno moj zvesti spremljevalec lektor. Zame ni nič manj pomemben od prevajalca, saj je samo skupaj z njim prevod lahko najboljši.

Imela sem veliko srečo, da sem začela prevajati na RTV Slovenija, kjer so bili zaposleni dobri lektorji, od katerih sem se ogromno naučila. Tudi zdaj – pa se vse poklicno življenje ukvarjam s prevajanjem in urednikovanjem – si svojega dela brez lektorja ne predstavljam. Po pomembnosti je takoj za prevajalcem,

včasih je celo pomembnejši; dober lektor namreč reši še tako slab prevod. Teh v zadnjih letih ni malo.

2 Urednikovo delo

Na kratko bom opisala delo urednika v založbi, da razložim, zakaj je lektor za urednika nepogrešljiv. Vsak urednik skrbi za svoj del programa, kar pomeni, da spremlja dogajanje na trgu, bere strokovne revije, obiskuje sejme, se sestaja z agenti in si dopisuje z njimi, prebira kataloge tujih knjig in prebere nešteto rokopisov, da vsako leto izbere določeno število naslovov za svoj program. Nato poišče prevajalca in lektorja, ureja pogodbe zanju, daje napotke oblikovalcem glede oblikovanja knjige in knjižne opreme, bere in usklajuje korekture, piše besedila za platnice in katalog izdaj založbe, agentom pošilja naslovnice v potrditev, z oddelkom trženja sodeluje pri oglaševanju, nastopa na tiskovnih konferencah, se pogovarja z novinarji, spremlja avtorja, če ta pride na obisk, predstavlja knjige knjigarnarjem. Uredniki v naši založbi smo komparativisti, jezikoslovci, slovenisti in kombinacije naštetega, z izostrenim čutom za jezik, a pri urejanju in izboljševanju prevodov se v prvi vrsti opiramo na lektorje. V velikih založbah v tujini poznajo urednike in redaktorje. Uredniki oblikujejo program, redaktorji pa se ukvarjajo z besedilom. Pri nas uredniki delamo oboje. Na leto uredim približno 18 knjig, včasih tudi kakšno več.

Tudi če bi se ukvarjala samo z redakcijo prevodov, je to (pre)malo časa za delo z besedilom.

Prvi bralec prevoda je zato lektor, ki lahko hitro presodi, ali je prevod dober ali ne, ali so potrebni koreniti posegi v besedilo ali samo kozmetični popravki. Ko ga pregleda, besedilo pregledam še jaz, prevajalec nato sprejme oziroma zavrne popravke. Kar ostane nejasno, pretehtamo skupaj z lektorjem. Šele potem gre besedilo v prelom in korekturo.

3 Urednikova pričakovanja

Kaj urednik pričakuje od lektorja? Da ne bo samo vstavil vejice in popravil zatipke. To pomeni, da bo tam, kjer se prevajalec pretirano oklepa skladnje ali idiomatike izvirnika, besedilo izboljšal, da se bo bralo bolj slovensko, bolj tekoče. Lektor in urednik lažje vidita, kje izvirnik prevajalca preveč zavede.

Vem, da ima veliko lektorjev slabe izkušnje z avtorji, naj so to prevajalci ali pisci izvirnih besedil, ker ti pravijo, da se lektorji preveč vtikajo v besedilo, in imajo zato pogosto zadržke pri korenitejšem poseganju. Uredniki večinoma nimamo tovrstnih zavor, kajti vemo, da prevajalci včasih preveč sledijo izvirni predlogi in ne sprevidijo, kako se besedilo zatika, avtorji izvirnih besedil pa se včasih izražajo slabo, nerazumljivo ali se ponavljajo, vendar posege dojemajo zelo osebno.

Drži, uredniki smo zoprni: če se lektor besedila loti preveč pobožno in skoraj ničesar ne popravi, nismo zadovoljni, če popravlja preveč in ima določene fiksacije, spet ni prav.

Opažamo, da na mlajše prevajalce pri delu močno vpliva predvsem angleščina, enako velja tudi za mlajše lektorje. Nekateri na primer za slovenščino nenaravnega besednega reda, podredij in idiomov ne čutijo več kot tujih, zato urednik pogosto zavija z očmi. V takih primerih se vpraša, ali je sploh pametno, da je dal lektorju na voljo toliko časa, če mora zdaj popravljati za njim in je zato sam v časovni stiski pri pripravi besedila za tisk.

Količina popravkov v besedilu je seveda odvisna od tega, kakšno besedilo je prevajalec oddal. Zgodilo se mi je že, da je bilo lektorici nerodno, češ, se bo zdelo,

da nisem nič naredila, ker ni bilo kaj popraviti. Ja, to se zgodi, ampak na žalost preredit. Roki za prevajalce – in seveda tudi lektorje – so vedno bolj neusmiljeni, če to ne drži – v naši založbi so roki pretežno razumni – pa so honorarji že leta nespremenjeni, tako da je naravnost očitno, kdaj je prevajalec (in lektor) hitel, da bi v kratkem času naredil čim več. Ampak še vedno trdim, da odgovoren avtor od sebe ne bo dal zmazka, ne prevajalec ne lektor.

4 Primeri z urednikove mize

Naj z zgledi ponazorim, kje bi si uredniki želeli odločnejše lektorske roke. Večinoma so vzeti iz besedil, prevedenih iz angleščine, ker je teh največ, izbrani pa so tudi zato, ker je v njih kalkov, okorno slovenjenih fraz, neustreznega besednega reda in lažnih prijateljev največ.

Vsi zgledi so iz knjig, ki sem jih uredila jaz ali moji sodelavci, in sicer so taki, ki jih lektorji niso popravili, pa bi jih lahko ali celo morali.

4.1 Trpnik in tvornik

Slovensko knjižno izročilo daje prednost tvorniku, saj znanega vršilca dejanja v slovenščini brez težav izpustimo, kar v nekaterih jezikih ni mogoče.

Trpnik v slovenščini pogosto povezujemo z zakrivanjem vršilca (prim. Si zalil rože? → So rože zalite?, Razbil sem kozarec. → Kozarec se je razbil.), torej s posebnimi pragmatičnimi okoliščinami, ne zgolj s členitvijo po aktualnosti. Zdi pa se, da je trpnik sprejemljivejši, če osebek označuje neživo in nečloveško.

Steklena hiša je ovita v meglo. → Steklenu hišo ovija megla.

Laura je bila olajšana. → Laura si je oddahnila.

Bila je naslonjena na pult. → Naslanjala se je na pult.

Očarana je bila nad njegovim videzom. → Očaral jo je njegov videz.

Bil je mnjenja, ... → Menil je, ...

Njegovega potrpljenja je bilo konec. → Potrpljenje ga je minilo.

4.2 Zveze z glagoloma začeti in postati

Besedne zveze z glagolskimi primitivi (imeti, dati, postati, začeti) delujejo papirnato, predvsem pa se nekateri glagoli zato prepogosto ponavljajo, kar zmanjša bralni užitek.

začeti plesati → zaplesati

začeti teči → pognati se v tek/steči¹

začeti se smejati → zasmejati se

postati jezen → razjeziti se

postalo mu je jasno → dojel je, spoznal je

4.3 Položaj osebk v zloženi povedi

V slovenščini se osebek razkrije že v odvisnem stavku.

Ko je odprl vrata, je Paul zagledal soseda. → Ko je Paul odprl vrata, je zagledal soseda.

Ko je zanosila, je bila Sigrun devetnajstletna študentka. → Ko je Sigrun zanosila, je bila devetnajstletna študentka.

4.4 Svojljni zaimek in povratni svojljni zaimek

Povratni svojljni zaimek v prevodih pogosto umanjka – čeprav je navadni svojljni zaimek dopusten – z rahlim pomenskim odtenkom – le pri prvi osebi množine (Navijamo za naše). Prav tako pogosto pa je zaimek *svoj* odveč.

Potisnil je naprej *svojo* spodnjo ustnico.

Vdihava njen vlažni, nekoliko kovinski vonj, občuti ga v zadnjem delu *svojega* grla.

Svojo zdravniško prakso je prekinil kmalu po *svoji* poroki.

V zadnjih letih se je tako dobro navadila skrivati *svoje* resnične občutke, da ji je to že prešlo v kri.

Potreboval bo čas, da prežveči besede *svoje* hčerke.

Prvič sem videl *svojega* očeta leto dni po *svojem* rojstvu.

4.5 Namenilnik

Potem je odšel, da bi opravil nekaj telefonskih klicev.

→ Potem je šel opraviti nekaj telefonskih klicev.

Prišel je, da bi pobral njihove podpise. → Prišel je pobrat njihove podpise.

4.6 Sosledica časov

V angleščini se v sestavljenih povedih o dogajanju v preteklosti preteklik v odvisnem stavku prevaja s preteklikom, v slovenščini pa s sedanjikom.

Med večerjo je Sylvia čutila, da so se drugi izogibali njenemu pogledu. → Med večerjo je Sylvia čutila, da se drugi izogibajo njenemu pogledu.

Moral je priznati, da je imela močno prezenco. → Moral je priznati, da ima močno prezenco.

Opazil sem, da je bila še zmerom vznemirjena zaradi spora. → Opazil sem, da je še zmerom vznemirjena zaradi spora.

Prižgal sem luč in se prepričal, da nisem imel prividov. → Prižgal sem luč in se prepričal, da nimam prividov.

4.7 Izboljševanje sloga, kopičenja enakih besed

Na mizici v predsobi je ležal lepo zložen kupček pisem in jedilnikov za dostavo hrane, to pa je bilo tudi edino, kar je v stanovanju spominjalo na red. Na tleh je bil velik zelen madež, poleg njega pa črepinje. Steklo, pod katerim je bila uokvirjena majica nogometnega kluba Liverpool, je bilo razbito, klubska mizica sredi sobe pa je stala postrani, kot bi jo kdo grobo odrinil.²

4.8 Vrivanje neslovenskega načina izražanja

Zaradi vseprisotnosti angleščine so zlasti izrazi iz tega jezika kalkirani. Pogosto se tudi zgodi, da se angleške večpomenke zaradi podobnosti besed (lažni prijatelji) vztrajno prevajajo napak (npr. extravagant kot ekstravaganten nam. razsipen), ali pa se pod tujim vplivom širi pomenski obseg besed v slovenščini (npr. patetičen kot pomilovanja vreden nam. čustven). Včasih pa tuja predloga preprosto spodbudi rabo enega izmed mogočih načinov izražanja v slovenščini, s čimer se izgublja možnost izbire ali pomenskega barvanja.

¹ Opozorila bi na večpomenskost prvega izraza: Prijatelj je začel teči (v tekaški skupini).

² Sploh glagol biti lahko deluje zelo monotono, zato ga je smiselno nadomestiti s »polnokrvnejšimi« glagoli.

4.8.1 Kalki

Je v srednjih dvajsetih letih. → Je sredi dvajsetih let.

Je v zgodnjih šestdesetih. → Je na začetku šestdesetih.

Nadaljeval je svojo pripoved. → Pripovedoval je naprej.

Jaz pa tega ne bi rad delil z novinarji. → Jaz pa tega ne bi rad povedal/zaupal novinarjem.

Nista nič več kot prijatelja. → Sta le prijatelja.

S pomočjo škarij je odprl škatlo. → S škarjami je odprl škatlo.

Vzemi si čas. → Ne hiti.

Natočil je kozarec zanj. → Natočil ji je kozarec.

Vse, kar potrebuješ, je ... → Potrebuješ le .../Ne potrebuješ drugega kot ...

Kaj lahko storim zate? → Kako ti lahko pomagam?

Ker mi je mar. → Ker mi ni vseeno.³

Sem poln strahu/jeze. → Prežema me strah/jeza.

Greg in jaz → midva z Gregom

profesionalni športnik → poklicni športnik

dva dni nazaj → pred dvema dnevoma/
predvčerajšnjim

anglosaksonski → anglosaški

4.8.2 Vedno znova enaki prevodi

Videti je bila ... → Zdelo se je/Dajala je vtis/
Spominjala je na ...

Nekaj gre narobe. → Nekaj se ponesreči.

ekstravaganten → razsipen

pred dvema letoma → predlani

občutek krivde → slaba vest

osemnajst mesecev → leto in pol

šest mesecev → pol leta

sofisticiran → prefinjen/omikan/kultiviran

najeti → angleški *hire* ima dva pomena: najeti in zaposliti

srečati → spoznati

preveč reven → prereven

preveč zahteven → prezahteven

z lahkoto → zlahka

z razumevanjem → razumevajoče

s hladnostjo → hladno

4.9 Primeri pomanjkljive lekture

Že je stal tudi kozarec zanj, in gledala je, kako ga je mož napolnil zanj.

Takrat je opazila, da je pod prvim listom še en.

Ozrla se je k gradbenim strojem.

Sylvia je v Bretagni tu in tam že videla palme.

Protest proti gradbenim posegom pri otoku, naravnemu biseru v južni Bretanji, do zdaj poteka povsem mirno.

In v času prodaje ste bili s strani francoskih oblasti jasno razglašeni za dedinjo.

Trkanje je postajalo vse glasnejše, vse bolj pereče.

Ker se tako začne konec.

Povsod sem videla vesele ljudi, ki so uživali v poletju, imeli piknik, pekli na žaru ali se kopali v jezeru.

Njegov nasmeh se je poglobil.

Saj nisva tako daleč po starosti.

Ugasnil je nočno lučko in na široko odprl okno.

Sešteti ena in ena.

Njene besede so bile podobne vodnemu curku.

Lasje so mlahavo viseli navzdol.

Skomignila sem z rameni.

Izbruhnil je v slapove smeha.

Bal se je, da se ne bomo mogli zadržati hihitanja.

Če jo je kdo vprašal, kakšno bo vreme, je odgovorila za japanke.

A na koncu sem rekla, da bi bil Claes moral priti in da bi vsak normalni oče nekaj storil za sina.

Življenje so mu naredili neznosno.

Pretiraval je v svoji reakciji.

Prosili smo ga, naj za nas obnovi zgodbo.

To jo dela privlačno.

³ Takšna raba se je razširila pod vplivom angleškega *I care about you*; v slovenščini se *mar* veže s predmetom v rodilniku: mar biti komu koga/česa.

Bistroju je bilo ime Nebesa.⁴

4.10 Primeri dobre lekture

Prevara je povzročila pravi škandal, čigar odmev je dosegel vsak kotiček planeta. →

Nastal je pravi škandal, ki je odjeknil po vsem svetu.

Po tonu in po temu, kako je stisnil ustnice, je bilo jasno, kako težko mu je bilo govoriti s to neprisiljeno intonacijo. → Njegov ton in stisnjene ustnice so izdajali, kako težko mu gre z jezika ta lažna sproščenost.

Nisem si ga upala niti dotakniti, da ne bi uničila impulza, ki ga je po nekaj dneh preprirov pripravil do tega, da me je uslišal. → Nisem si ga upala niti dotakniti, da ne bi zatrila vzgiba, ki ga je po nekaj dneh preprirov pripravil do tega, da me je uslišal.

Uboga malčica, nič ni prevzela od vitke, plemenite Marine. → Uboga malčica, prav nič se ni vrgla po vitki, plemeniti Marini.

Malo smeha za konec

človek, ki poučije → *potrošnik, uporabnik (v izv. consumir)*

Pobijali so upornike in malomarneže. → *simulante (ne malomarneže)*

Bil je goreč borec proti fašizmu na najbolj utrudljivih položajih. → *na najzahtevnejših položajih*

To se je zgodilo lepi številki ljudi. → *lepemu številu*

Zglasil se bo avtoritetam. → *oblastem*

Bili so kot prestrašeni šolarji pred direktorjevim kabinetom. → *ravnateljstvom*

Da bi očistil ime svoje družine, ... → *opral*

Novice so padale druga na drugo. → *so deževale*

Trudil se je, da me ne bi pogledal s kančkom očesa. → *kotičkom*

Nismo našli skoraj nič, kar bi praktično uporabili. → *skoraj nič uporabnega*

Nekateri so bili od teh absurdnih batin ranjeni do smrti. → *Nekatere so med tem absurdnim*

pretepanjem pobili do smrti.

Tukaj bomo poginili. → *pomrli*

Železna plošča je drgetala v vetru. → *se je tresla*

Da bi prišel kar najdlje stran od smrti. → *da bi pobegnil smrti*

Mama pije kot riba in kolne kot mornar. → *pije kot žolna in preklinja kot furman*

Nakopal si je brutalen deficit človeške topline. → *manjkalo mu je človeške topline*

5 Sklep

Ko urednik dobi slab prevod, bi najraje dal odpoved. Ne zgodi se velikokrat, ampak vsaj enkrat na leto se. Vsakemu uredniku. Takrat je treba popraviti skoraj vsak stavek, tisto, kar nastane, pa je tako rekoč nov prevod. Ker urednik hitreje prezre napake in nerodnosti, ko se prebija skozi besedilo, je zato brez lektorja izgubljen.

Želim vam, da se opogumite in si pri lekturah, ki vam jih zaupamo, drznete popravljati več. Če se vam zdi, da posegate preveč, se najprej posvetujte z urednikom. Uredniki in prevajalci smo predlogov za izboljšave vedno veseli. Na koncu pa vam bodo hvaležni tudi bralci.

⁴ Rešitve: ji ga je napolnil; še eden; h gradbenim strojem; v Bretanji; pri otoku, naravnem biseru; za zdaj poteka; so vas francoske oblasti razglasile; moteče; ker je to začetek konca; prirejali piknike; nasmeh se je razširil; med nama ni velike/tolikšne razlike v starosti; na stečaj odprl; sešteti dve in dve; so bile hladne tuš; so ji mlahavo viseli; skomignila sem; bruhal je v smeh/v salve smeha; vzdržati hihitanja; za japonke; vsak normalen oče; zagrenili so mu življenje; pretirano se je odzval; nam obnovi zgodbo; zaradi tega je privlačna; bistro se je imenoval Nebesa.

Maja Sužnik

Jezikovne storitve Peresce

maja.suznik@peresce.si

Lektor in naročnik z roko v roki ali kako biti enakovreden partner v poslovnem odnosu

Odnos med naročnikom in izvajalcem, v našem primeru lektorjem, zna biti zapleten in občutljiv, a je treba razumeti, da je lahko uspešen le, če temelji na medsebojnem spoštovanju. Obe strani v poslovnem odnosu nekaj potrebuje, prav tako obe nekaj pričakujeta in obe sta lahko zadovoljni le, če so te potrebe in pričakovanja izpolnjena. Vsak odnos se gradi. Torej tudi poslovni odnos, njegova gradnja pa temelji na številnih dejavnikih. Predvsem je lažje graditi, če so želje in potrebe obeh strani jasno izražene. Trdna partnerstva temeljijo na dejstvu, da obe strani poznata svoje pravice, predvsem pa se zavedata svojih dolžnosti. Prispevek se podrobneje osredotoča na to, kako in na kakšni osnovi lektor zastopa svoje pravice, vključno s pravico do poštenega plačila, kaj pošteno plačilo sploh je in k čemu nas s tem v zvezi zavezujejo tako poklicna kot splošnočloveška etična načela.

Ključne besede: lektor, naročnik, poslovni odnos, sodelovanje, poslovni partner

1 Uvod

Prispevek se natančno poglobi v vprašanje, kako v primeru lektorja ali lektorice¹ zagotoviti, da je ta kot izvajalec naročila enakovreden partner v poslovnem odnosu.² Torej da ne zdrsne v podrejeni položaj, v katerem ima slabša pogajalska izhodišča

tako za dogovarjanje o ceni kot roku dokončanja naročila. Prav tako kot naročnik potrebuje lektorja, da zanj izvede neko storitev, tako tudi lektor potrebuje naročnika, da za svojo storitev prejme plačilo, s katerim lahko ne samo preživi, ampak dostojno živi.

2 Vse je v odnosu

Odnos med lektorjem in njegovim naročnikom je dvostranski. V osnovi je dokaj preprost; za lektorja to pomeni, da je naročnika najprej treba pridobiti (kadar ne gre za redno zaposlenega lektorja v institucijah, saj tam naročnike pridobivajo drugi ljudje, strokovnjaki na tem področju), potem se lahko začne načrtovanje skupnega dela in se nadaljuje v najpomembnejši del, izvedbo. Po oddani lekturi je pri aktivnih naročnikih³ mogoče pričakovati, da bodo lekturo opremili še s kakšnimi vprašanji, komentarji in korekturami, ki jih lektor ponovno pregleda, preden odda usklajeno besedilo. Za konec sledi še ena, nič manj pomembna zadeva, in sicer izdaja računa!⁴ Pogosto se zgodi, da nam v preobilici drugega dela za izdajo računa kar nekako zmanjka časa, a vendarle si ga je tudi za to nujno treba vzeti, in to čim prej po dokončani storitvi.⁵

Najpomembnejše pa pride na koncu. Brez tega se namreč ves prej vložen trud, čas in energija ne splačajo. Ne smemo pozabiti, da je treba odnos z naročnikom ohranjati! To nikakor ne pomeni, da ste vsiljivi

1 V nadaljevanju besedila bom besede moškega spola, ki označujejo ljudi glede na njihov poklic ali položaj v odnosu, uporabljala za oba spola.

2 Šest zlatih vodil za dobre poslovne odnose najdemo tudi na spletni strani Kluba slovenskih podjetnikov (SBZ).

3 Osebo naročnike ločim na dve skupini: aktivne in pasivne. Aktivni naročniki so tisti, ki pri nastajanju in urejanju besedila sodelujejo, torej želijo lekturo z vključeno funkcijo sledenja spremembam. Tak naročnik lekturo ob oddaji tudi natančno pregleda in na določene popravke poda komentarje ali postavi kakšno vprašanje. Druga vrsta naročnikov so pasivni naročniki, torej tisti, ki želijo prejeti samo čistopis lekture in dajo jasno vedeti, da želijo imeti z besedilom čim manj dela.

4 Lektorsko društvo Slovenije ponuja razpredelnico priporočenih cen za lektorske storitve (Lektorsko društvo Slovenije).

5 Pri tem nikakor ne gre pozabiti, da upravičenci do e-računov, torej javne institucije, račune plačujejo v 30 dneh od izstavitve.

in vanj ves čas drezate s prošnjami za delo. Vsekakor pa to pomeni, da se nekajkrat na leto oglasite, morda s pohvalo, če o naročniku zasledite kaj dobrega v medijih ali na družbenih omrežjih, nikakor pa tudi ne škodi, če ob praznikih, kot je novo leto, pošljete voščilo, ki je vedno najboljše, če ima osebno noto.

Pa si pogledjmo še odnos v drugo smer, torej s strani naročnika. Na njem je, da lektorja najprej izbere. Sledi skupno načrtovanje dela, pregled opravljene lekture in njena potrditev. Za zaključek je seveda na mestu, da naročnik račun plača v roku. Tudi vsak preudaren naročnik bo s preizkušenim in dobrim lektorjem, s katerim rad in dobro sodeluje, ohranjal odnos.

Povezavo med lektorjem in njegovim naročnikom označujejo trije pojmi: sodelovanje, partnerstvo in odnos. Osnova je vsekakor sodelovanje. Po SSKJ glagol sodelovati pomeni 1) biti dejavno povezan zaradi skupne dejavnosti in 2) skupaj z drugimi biti udeležen pri kakem delu. Obe definiciji primerno opišeta sodelovanje med lektorjem in njegovim naročnikom.

Druga pomembna zadeva je partnerstvo. Če spet uporabimo SSKJ, ta partnerja definira kot: kdor s kom sodeluje, zlasti v gospodarstvu. Dodaja pa tudi ekspresivno možnost, in sicer: sodelavec ali tovariš. Partnerstvo implicira, da sta oba partnerja (ali več njih) enakovredna. Vendar pa v resničnem življenju to ni vedno samo po sebi umevno, pogosto bo ena stran skušala uveljavljati svojo premoč (najpogostejše naročnik, saj on storitev plačuje), druga pa morda nevede zdrsne v podrejeno vlogo. Ravnotežje v partnerstvu je vedno treba iskati aktivno.

Tretji pomemben pojem je odnos. Da se ne izneverim SSKJ-ju, ta pravi takole: kar se izraža, kaže v ravnanju s kom, vedenju do koga. Pri odnosu je najpomembnejše naslednje: Odnos se gradi!

Gradi se na naslednjih štirih stvareh:

- 1) Gradi se skozi čas.
- 2) Gradi se na dobro opravljenem delu.
- 3) Gradi se na poštenem plačilu.
- 4) Gradi se na skupnih interesih.

Odnos se torej gradi s časom. Na začetku so sodelovanja običajno previdna, dokler se ne poznamo in navadimo delati skupaj, dokler se ne zgradi zaupanje. Čez čas delo teče kot švicarska ura in sodelovanje postaja vse lažje. Težave in nesporazumi se rešujejo sproti in ob vzajemnem spoštovanju.

Odnos se gradi na dobro opravljenem delu, ki je osnova odnosa, o katerem govorimo. Že sam odnos se je sploh vzpostavil zaradi želje po opravljenem delu, naročnik si seveda želi, da je delo dobro opravljeno, enako velja tudi za lektorja, ki je na dobro opravljeno delo lahko ponosen in se pod takšno besedilo z veseljem podpiše.

Odnos se gradi tudi na poštenem plačilu. Dobro opravljeno delo si zasluži pošteno plačilo, v skladu z dogovorom ob naročilu in ob prevzemu dela. Pošteno plačilo je relativen pojem, ki ga lahko obe strani enako razumeta samo, če ga na začetku sodelovanja natančno dorečeta.

In končno, odnos se gradi na skupnih interesih. Podobno kot pri tem, da se odnos gradi s časom, da z minevanjem časa in vse več sodelovanja ta odnos raste, tako se odnos gradi tudi na tistih stvareh, predvsem hobijih in zanimanjih, ki so naročniku in lektorju skupni. Na tak način lažje vzpostavimo pristnejši odnos, ki je vsem v zadovoljstvo. Hkrati pa je tudi delo lektorja lažje, če sam podrobno pozna določeno področje, izrazje, ki se na tem področju uporablja, in glavne avtoritete.

Vsak odnos pa vključuje tudi določena pričakovanja. Vsekakor je upravičeno pričakovati, da bo delo dobro opravljeno: strokovno, v dogovorjenem roku in po dogovorjeni ceni. Potem pa se najdejo tudi pričakovanja naročnika, ki so manj upravičena, in če se jim odločimo ustreči, zahtevajo dodatno plačilo. Naročnik namreč pogosto pričakuje, da bo lektor tudi prevajalec, grafični oblikovalec, svetovalec, tajnica, da bo vedno na voljo in da bo čarodej.

Upravičena pričakovanja lahko strnemo v en sam stavek: Delo naj bo opravljeno v skladu z dogovorjenim.

V vsakem odnosu ima vsaka stran tudi svoje pravice in dolžnosti. O pravicah smo nekaj povedali že na

začetku: pošteno plačilo, normalni, v stroki določeni roki in konstruktiven odnos.

Pa si nekoliko natančneje ogledimo še dolžnosti obeh strani. Naročnik upravičeno pričakuje, da bo delo opravljeno v dogovorjenem roku. Ko se določa rok, je treba biti natančen. Izognimo se okvirnim opredelitvam, kot so: kmalu, čim prej, se ne mudi, do konca tedna. Dogovoriti se za rok pomeni navesti datum in uro oddaje lekture.

Vsekakor je dolžnost lektorja, da delo opravi strokovno. Lektor je strokovnjak za jezik (ZRSZ). Pri jeziku ne sme šepati. Vsekakor je dodana vrednost, če je lektor specializiran za določeno področje, na katerem je dobro podkovan in za katero potem lahko dosega tudi višje postavke.

Še zadnja pomembna dolžnost lektorja pa je ta, da je delo opravljeno po dogovorjeni ceni. Za ceno se je vedno treba dogovoriti takoj in po temeljitem pregledu besedila, to pomeni ob sprejemu naročila. Ne pustite se pretentati pogostemu zagotovitvi naročnika – za ceno se bomo že dogovorili. Pa tudi vi ne govorite tega!

Naročnik mora ob oddaji naročila vedeti za strošek, ki ga bo naročilo predstavljalo, za lektorja pa je tudi edino primerno, da je jasno, koliko bo za opravljeno delo zaslužil. Cena se postavlja na stran, to pomeni 1500 znakov brez presledkov ali 250 besed. Spet, na kratko: Dolžnost lektorja je, da je delo opravljeno v skladu z dogovorjenim.

3 Sklep

Uspešne in dobre zgodbe se lahko pišejo le, kadar lektor in naročnik delata z roko v roki. Enakopraven partner v poslovnem odnosu je lektor lahko tedaj, ko ve, da je svoje delo dobro in strokovno opravil, ko je s svojim delom zadovoljen sam in ko je z njegovim delom zadovoljen naročnik. V takem primeru je upravičen do poštenega plačila, ki ga naročnik tudi z veseljem poravnava. Najboljša partnerstva so dolgotrajna – sčasoma se namreč obe strani bolje spoznata, manj je treba pojasnjevati, delo teče hitreje in bolj sproščeno. Vse to temelji na gradnji odnosa, kar se odvija postopoma, stoji na dobro opravljenem delu, na poštenem plačilu in na skupnih interesih. Bistvo ohranjanja dobrega in enakopravnega partnerstva pa se skriva v preprostem pričakovanju obeh strani, in sicer da bo delo opravljeno v skladu z dogovorjenim.

Viri in literatura

Lektorsko društvo Slovenije. Priporočene cene. <https://www.lektorsko-drustvo.si/priporocene-cene/> (4. 10. 2022).

SBZ = Slovenian Business Club. Zlata vodila. <https://www.sbc.si/o-sbc/zlata-vodila> (3. 10. 2022).

SSKJ = Bajec, A. (ur.), et al. (2014). Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Fran. <https://fran.si/> (3. 10. 2022).

ZRSZ = Opis poklica: Lektor. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. https://www.ess.gov.si/ncips/cips/opisi_poklicev/opis_poklica?Kljuc=854 (3. 10. 2022).

Diana Grden Jenko

Društvo slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev
diana.grden@gmail.com

Lektor ki ga ni¹ *Life is a Cabaret, old chum.* *Ljubezen je kabaret, prijatelj moj.*

AV-prevodi naj bi bili najbolj brani prevodi v Sloveniji, pa vendar ti prevodi niso skoraj nikoli lektorirani. Z izjemo na RTV Slovenija in v Slovenski kinoteki sodelovanja lektorjev s podnaslovnimi prevajalci ni. Lektor manjka, ne obstaja. Ga ni. Zato v prispevku opisujem zgledna načina dela na RTV in v Slovenski kinoteki, potem pa orišem vsa druga okolja, v katerih naročniki delo lektorjev redno prelagajo na AV-prevajalce oz. ga niti ne zahtevajo ...

Ključne besede: AV-prevodi, odsotnost lektoriranja, javni zavodi, zasebne agencije

1 Uvod

Vsi vemo, kaj so podnaslovi oz. podnapisi. V Sloveniji jih je za tuje televizijske oddaje že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja uvedla takratna Televizija Slovenija, v kinematografih pa so že 40 let prej v slovenščino prevajali mednapise pri nemih filmih. V 30. letih, ko smo dobili prve zvočne filme, je bil ljubljanski Kino Union v veliki dvorani Grand hotela Union edini slovenski kinematograf, ki je filme prikazoval s slovenskimi podnapisi. »Zasluge za to je imel Milan Kham, ki je pridobil posebno napravo za podnaslavljanje. Ostali kinematografi so si morali tako priskrbeti njegove distribucijske kopije ali pa filme prikazovati s hrvaškimi napisi, včasih celo v cirilici« (Žun, Bajsič, 2017). Danes pride v stik s podnapisi, pa naj bodo dobri ali slabi, vsak, ki obišče kinodvorane in gleda televizijo, DVD-filme ali pretočne

televizijske kanale. Zaradi našega življenjskega sloga so postali podnapisi celo daleč najbolj brana besedila. Tako se je zgodilo, da **»povprečen gledalec prebere več podnapisov kot knjig in časopisov skupaj, za številne je to tudi edini stik z nekoliko kompleksnejšim jezikom«** (dr. Kozma Ahačič v oddaji *Panoptikum*, RTV Slovenija, 2022).

Poznamo tudi prevajanje za sinhronizacijo, ki jo pri nas večinoma uporabljamo pri tujih otroških risankah in dokumentarnih oddajah. Tako podnaslovno prevajanje kot prevajanje za sinhronizacijo pomagata pri razumevanju tujejezičnih avdiovizualnih vsebin, »zaradi svoje medijske narave pa prispevata tudi k medkulturnemu sporazumevanju, razvoju narodne kulture in jezikovnemu ozaveščanju, kar je pomembno zlasti pri oddajah za najmlajše« (DSFTP). Najmlajši lahko s sinhroniziranimi risankami bogatijo svoj jezik, besedni zaklad. Malo večji otroci se lahko s podnapisi učijo brati, pomembno pa podnapisi vplivajo tudi na jezik najstnikov in odraslih.²

2 Problemi in cilji

Seveda bi se potem zdela samoumevna tudi skrb za kakovost podnapisov. Če so podnapisi tako velik del našega življenja in opazno vplivajo na naš jezik, na naš besedni zaklad, potem bi morali biti vsi podnapisi odlični, če že ne popolni. Vendar se tu zaplete. Za popoln prevod potrebuješ najprej prevajalca, ki obvlada izhodiščni in ciljni jezik, potrebuješ pa tudi lektorja, ki prevod dodatno pregleda in popravi, kot je to ustaljena praksa npr. pri književnem prevajanju.

¹ Napaki v naslovu in podnaslovu bi lektor takoj opazil (v prispevku sta uporabljeni namerno).

² Vpliv je zanesljiv, čeprav mladi že zdaj radi pravijo, da slovenskih podnapisov ne potrebujejo, da jih pri ogledu celo motijo.

Vendar pri AV-prevodih lektorjev praktično ni, ne obstajajo. Svetli izjemi sta zgolj RTV Slovenija in Slovenska kinoteka, kjer poskrbijo za lektorski pregled vseh podnaslovnih prevodov, drugod tega ni.

Najbolj brani prevodi v Sloveniji so torej večinoma nelektorirani. Slovenski gledalec lahko izbira med številnimi, več deset tujimi in domačimi televizijskimi programi, ki ponujajo prevode svojih vsebin. Z izjemo RTV SLO 1 in 2, ki zagotavljata kakovostne in lektorirane prevode, so prevodi vseh drugih televizijskih programov v rokah multinacionalnih družb ter tujih in domačih zasebnih agencij. Te v skrbi za konkurenčnost in zaslužek varčujejo pri honorarjih prevajalcev, lektorjev pa sploh ne zaposlujejo. Imamo tudi priljubljene pretočne platforme, kot so HBO, Netflix, Disney+ in podobne, in tu je težava še hujša, saj pri nekaterih od njih nenadoma ne umanjka samo lektor, ampak tudi prevajalec. Čeprav so pretočne vsebine za slovenskega gledalca plačljive, mu ne ponudijo prevoda v materni jezik.³ Prav tako se v vse več tujih zasebnih prevajalskih agencijah odločajo za strojne prevode, s čimer prevajalec postane le še urejevalec strojno prevedenega besedila. Če bi se strojno prevajanje uveljavilo in razširilo, nikakor ni pričakovati izboljšanja položaja ne za prevajalce ne za lektorje. A vrnimo se k lektorjem. Je poklic lektorja v svetu AV-prevodov izginjajoč poklic? Ne, samo agencije se očitno pretvarjajo, da lektorji ne obstajajo oziroma jih ni. Še več, delo lektorjev od vsega začetka prelagajo na prevajalce, ki si morajo pregledovati prevode med sabo. Pričakujejo, da bo prevajalec lektor, kar pa seveda ni (*ni vsak lektor prevajalec in ni vsak prevajalec lektor*). Sploh pa »to za prevajalce pomeni dodatno obremenitev, ki si je ob nizkih tarifah ne morejo privoščiti. V Sloveniji je uzakonjen 40-urni delovni teden, vendar prevajalci AV-vsebin v tem času ne zaslužijo niti za minimalno plačo, kaj šele, da bi se približali povprečni slovenski neto plači« (Mertelj, 2018, 137). In tako dobimo zelo povprečne AV-prevode.

3 Sklep

In še rešitev? Je prisotnost lektorja in skrb za jezik v svetu najbolj branih prevodov mit? Primera Slovenske kinoteke in RTV Slovenije sta vzora, kar bi bilo mogoče treba večkrat poudariti. Mogoče bi tako k podobni rešitvi napeljali še koga od zasebnikov. Po zelo grobi in hitri oceni bi glede na zahtevnost lektorskega dela potrebovali vsaj enega lektorja na devet AV-prevajalcev, kar nikakor ni veliko.

Pravopisne napake, zatipki in nesmiselni stavki ne motijo vseh bralcev podnapisov, zelo pa vplivajo ravno na najranljivejše jezikovne skupnosti. Mladi in otroci, ki spremljajo večinoma prevode priljubljenih serij in risank na komercialnih televizijah ter v zadnjem času celo nepodnaslovljene pretočne vsebine (Netflix in Disney+), pač nimajo najboljšega vzora. In za zdaj se zdi, da je tako zgolj zaradi neurejene slovenske zakonodaje, ki neprevedene pretočne vsebine dopušča, ter zaradi varčevalne oz. koristiljubne politike zasebnih agencij in ponudnikov AV-vsebin. Vendar, kaj se zgodi, ko mladi človek knjižnega jezika ne obvlada? Takrat, pravi dr. Kozma Ahačič, se »samoobrambno zateka v zvrsti jezika, kjer se počuti bolj doma« (Roglič, 2022). Le kakšen jezik bo to?

Viri in literatura

- DSFTP = Društvo slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev. <http://www.dsftp.si/p/prevajanje-av-vsebin.html> (26. 9. 2022).
- Bajsič B., Žun K. (2017): *Ljubljana – mesto kina*. (Pedagoško gradivo.) Ljubljana: Kinodvor.
- Bratuž, I. (2022): *Pepelka zna slovaško, finsko, turško in grško, ne pa tudi slovensko*. Delo, 8. 8. 2022. <https://www.delo.si/kultura/razno/disney-plus-slovenscina-minus/> (26. 9. 2022).
- Mertelj P. (2018): Pregled razmer na področju prevajanja avdiovizualnih vsebin. V: Pregelj, B. (ur.): *Bela knjiga o prevajanju 2018: Premiki na področju prevajanja, tolmačenja, podnaslavljanja in lektoriranja v Sloveniji*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 137–138. http://belaknjiga-oprevajanju.si/files/2019/03/Bela_knjiga_cela.pdf (26. 9. 2022).
- Pušnik, N. (2022): *Ahačič: Slovenija mora pritisniti na ponudnike vsebin (Netflix, Disney+)*. N1 SLO, 21. 8. 2022. <https://n1info.si/novice/slovenija/ahacic-slovenija-mora-pritisniti-na-ponudnike-vsebin-netflix-disney/> (26. 9. 2022).
- Roglič, T. (2022): *Obljubljajo kvaliteto, pa nimajo za vejico*, Delo, 9. 9. 2022. <https://www.delo.si/kultura/razno/obljubljajo-kvaliteto-pa-nimajo-za-vejico/> (26. 9. 2022).
- RTV Slovenija (2022): *Panoptikum, Politika jezika*. Oddaja predvajana 7. 9. 2022.

³ Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša in društvo DSFTP sta ravno v začetku septembra 2022 javno spregovorila o nujnosti prevodov vseh pretočnih tujih AV-vsebin v materni jezik in k razpravi povabila tudi Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

Jana Zidar Forte

Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije

jana.zidar@gmail.com

(Ne)vidnost tolmaškega poklica v času dela na daljavo – izziv ali priložnost?

Konferenčni tolmači naj bi bili v primerjavi z drugimi jezikovnimi poklici bolj vidni in prepoznavni, pa to drži? Pandemija je povzročila močan pretres in premike tudi na področju konferenčnega tolmačenja, delo po spletu je za tolmače pomenilo edino možnost opravljanja poklica. Zdi se, da se tolmačenje na daljavo tudi po koncu omejitev vzpostavlja kot nova, tehnološko močno podprta oblika tolmačenja. Ob tem se poraja strah, da postajajo tolmači z delom na daljavo še bolj neopazen in neviden člen v večjezični komunikaciji, včasih le še kot glas, ki v slušalke tako ali tako prihaja samodejno. Prispevek bo na podlagi prakse in ankete Združenja konferenčnih tolmačev Slovenije poskusil osvetliti to področje in podati nekaj predlogov, kako v spremenjenih okoliščinah ohraniti in okrepiti vidnost tolmaškega poklica.

Ključne besede: konferenčno tolmačenje, delo na daljavo, vidnost tolmačev, tehnološko podprto tolmačenje, ZKTS

1 Uvod

V razpravi predstavnikov jezikovnih poklicev med pripravljanjem Bele knjige o prevajanju 2018¹ je bil izrečen komentar, da je med vsemi predstavniki specializiranih jezikovnih uporabnikov oz. jezikovnih poklicev nam tolmačem najlažje, češ da smo del dogajanja in ne v ozadju kot izvajalci drugih jezikovnih poklicev; da imamo neposreden stik z naročniki in da so naše storitve zaradi tega bolj na očeh uporabnikom, da smo bolj vidni. Danska raziskava (Dam, Zethsen, 2013) o položaju tolmačev v primerjavi s

prevajalci sicer ni pokazala bistvenih razlik med poklicema, obsežna anketa, ki jo je Paola Gentile (2014) opravila med tolmači po vsem svetu, prav tako ni zagotovila jasnih rezultatov, ki bi potrjevali izstopanje tolmačev. Zaradi svoje visoke usposobljenosti bi tolmači sami svoj poklic uvrstili med poklice, ki so visoko na družbeni lestvici (odvetniki, sodniki, zdravniki), vendar pa hkrati menijo, da v družbi zaradi različnih razlogov ne uživajo tako visokega ugleda in prepoznavnosti, ampak se uvrščajo v rang srednješolskih učiteljev. Toliko o položaju, kaj pa vidnost?

»Dandanes velja, da mora biti tolmač sicer dovolj samozavesten, da si upa nastopati pred številnim občinstvom, po drugi strani pa dovolj skromen, da diskretno ostaja v ozadju« (Biffio Zorko, Maček, 2015, 15). Tolmači smo bili in smo morda še danes del kdaj »velikega« dogajanja; pogosto so konferenčni tolmači hodili z ramo ob rami s predsedniki² – četudi so ti dobro govorili tuje jezike in so se bili sposobni s sogovorniki pomenkovati v istem jeziku. Danes pa mnoga srečanja tudi na najvišji ravni potekajo v angleščini kot jeziku diplomacije (Dosan, 2020) in torej brez tolmačenja.

2 Zlata doba tolmačenja

Največji razcvet je poklic konferenčnega tolmača doživel po drugi svetovni vojni, v okviru mednarodnih organizacij in različnih pobud mednarodnega sodelovanja; ob neutrudnem prizadevanju – tudi tolmačev – je tudi slovenščina v sedemdesetih in zlasti osemdesetih letih postala enakovreden kongresni in konferenčni jezik, nato jezik samostojne države in

¹ Knjiga je dostopna na istoimenski spletni strani Bele knjige o prevajanju z nekaterimi dodatnimi vsebinami.

² Poudarki so iz pogovora z ustanovnim članom Mednarodnega združenja konferenčnih tolmačev AIIIC Christopherjem Thierryjem (Ratej, 2018).

kasneje uradni jezik EU.³ Konferenčni tolmači smo bili resda pogosto del zgodovinskih trenutkov, a v resnici vedno delamo v ozadju in v senci tistih, ki jih in jim tolmačimo, opazijo nas le, ko pride do težav.⁴

Konferenčni tolmači se sicer že med študijem tolmačenja naučimo, da moramo svojo nalogo opraviti tako dobro, da se poslušalci sploh ne bodo zavedali, da poslušajo sporočilo posredno. Ko konsektivno tolmačimo na odru, naj bi se tako rekoč zlili z ozadjem, nikakor ne smemo »zasenčiti govornika, siliti v ospredje ali na odru po svoje zabavati občinstva« (Biffio Zorko, Maček, 2015, 23), celo naša obleka naj bi bila čim bolj nevpadljiva. Če so prisotne kamere, nas običajno postavijo tako, da nas ni videti.

Najpogostejši način tolmačenja je sicer simultano tolmačenje, med katerim tolmači sedimo v tolmaških kabinah,⁵ naj gre za prenosne kabine ali vgrajene v samo dvorano srečanja, in sproti prevajamo sporočilo iz enega v drug jezik. V tem primeru smo od dogajanja in govornikov ločeni s steklom, kabine so največkrat v zadnjem delu dvorane. Ali nas udeleženci in govorniki opazijo? Ob vgrajenih kabinah so za tolmače včasih določeni tudi povsem ločeni vhodi in tako na dogodkih ne prihaja do stikov z govorniki in udeleženci. Tudi sicer je običajna praksa, da se tolmači, če niso ravno del delegacije, vzdržijo nagovarjanja udeležencev dogodka, npr. med odmori ali po koncu srečanja, če to ni nujno zaradi samega tolmačenja. Natančnih pravil ali navodil o tem ni, a večino tolmači na dogodkih nimamo neposrednih stikov z udeleženci, razen morda neverbalne komunikacije v obliki prijaznih nasmehov in pogledov.

3 Tolmačenje na daljavo

Včasih za tolmače oz. tolmaške kabine v dvorani srečanja ni prostora in nas zato raje prestavijo v drugo

dvorano ali celo na drugo lokacijo. Za nekatere organizatorje je to lahko tudi priročen izgovor, posebej ko gre za dogodek na visoki ravni, pri katerem bi že sama prisotnost tolmačev morda ovirala neposredno komunikacijo (zelo pogosto je na takšnih sestankih tudi dvakrat več tolmačev kot govornikov in poslušalcev).⁶

Tako so se začeli prvi koraki konferenčnih tolmačev v svet dela na daljavo. Pri tolmačenju iz sosednje dvorane ali stavbe je bila zveza vzpostavljena analogno, po žici, tolmači pa so delali na eni, skupni lokaciji, še vedno kot ekipa in na običajnih tolmaških konzolah, dvorano in aktivnega govornika so spremljali na zaslonih; niso pa imeli neposrednih stikov z govorniki.

Že v preteklosti so se posamezni udeleženci na konferenco občasno priklapljali po videopovezavi. Simultano tolmačenje takšnih govornikov je običajno potekalo po ustaljenem načinu, prek tolmaških konzol, včasih pa so tolmačem v kabino prinesli dodatne prenosnike, tako da so morali tolmači že pokazati višjo raven večopravnosti in poleg konzole upravljati še videokonferenčni program.

Potem pa je svet brutalno pretresla pandemija covid-19. V prvih mesecih strogo omejenega družbenega življenja je marsikaj zastalo, tudi načrtovani dogodki in srečanja so bili v celoti odpovedani. Običajno polni koledarji tolmačev v prvi spomladanski sezoni dogodkov so se v hipu izpraznili.

4 Tolmačenje po spletu

Sčasoma se je izkazalo, da tehnične rešitve za srečevanje po spletu, pri čemer se vsak udeleženec vključi s svoje lokacije, že obstajajo. Najprej so srečanja potekala le v angleščini, nato pa tudi s tolmačenjem, največkrat konsektivnim. Kasneje so se razvile in izpopolnile tudi rešitve za simultano tolmačenje, a nam posebnih platform je bil za naročnike in organi-

³ Iz potrebe po usklajenem delovanju konferenčnih tolmačev v prvih letih kongresne dejavnosti v Sloveniji je nastalo tudi Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije.

⁴ O tolmački na kontroverznem srečanju med ameriškim in severnokorejskim predsednikom je pisal tudi časnik Time (2018).

⁵ Tehnična oprema za tolmačenje je natančno določena z ISO-standardi, ki se redno posodablja. Več o tem tudi na spletni strani Združenja konferenčnih tolmačev Slovenije (ZKTS 1).

⁶ Tako npr. za potrebe srečanj Evropskega sveta tolmači 70 tolmačev, med predsedovanjem Slovenije Svetu Evropske unije leta 2021 je bilo na neformalni večerji v dvorani manj kot 30 ljudi, tolmačilo pa je 83 tolmačev (70 na daljavo po posebni povezavi, 13 pa za vsak primer v vgrajenih kabinah v dvorani).

zatorje spletnih dogodkov običajno predrag. V praksi se zdi, da je po začetni zadržanosti vsak osvojil prvi ali drugi način srečevanja na daljavo in potem želel v ta srečanja vključiti tudi tolmače, pogosto brez zavezanja, da niso vse rešitve dobre in da ima tudi improvizacija svoje meje. Ko so se posamezniki in organizacije naučili uporabljati eno od rešitev, smo jih težko prepričali v izbiro primernejših možnosti, čeprav so omogočale boljšo izvedbo dogodkov s tolmačenjem, ker so boljše upoštevale, kar je potrebno za učinkovito delo tolmačev.⁷

Tako kot pri dogodkih v živo se je tudi pri spletnih dogodkih izkazalo, da organizatorji oz. naročniki na tolmačenje pomislijo v zadnjem hipu oz. takrat, ko so vsi drugi parametri dogodka že določeni in niti ni več maneverskega prostora za spremembe ali izboljšave, ki bi omogočile boljše delovne razmere. Tolmači smo (bili) tako stisnjeni v kot in postavljeni pred odločitev, ali sploh sprejmemo naročilo ali ne. Delo v neustreznih razmerah lahko privede do negativnih posledic, na eni strani za zdravje tolmačev, na drugi strani lahko trpi kakovost dela, kar vodi v nezadovoljstvo naročnikov in udeležencev ter posledično krni zaupanje v naš poklic in končno tudi ugled.

Da bi izboljšali načrtovanje in organizacijo dogodkov na daljavo s tolmačenjem, pa tudi za olajšanje tovrstnega dela samim tolmačem, je Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije (ZKTS) že junija 2020 izdalo prvo različico Smernic za tolmačenje na daljavo,⁸ ki temeljijo na dobrih praksah in izkušnjah iz tujine in domačega okolja. Na tej podlagi so bili pripravljene tudi kratki in jedrnaty izročki za tolmače, organizatorje in govornike na srečanjih na daljavo, in sicer tako v slovenskem kot angleškem jeziku, ki so bili namenjeni ozaveščanju o teh vidikih srečanj na daljavo. Poleg tega je združenje organiziralo tudi posebna seminarja, prvi je bil namenjen tolmačem, drugi pa organizatorjem in naročnikom spletnih dogodkov s tolmačenjem. Tovrstne aktivnosti so ključne za ozaveščanje javnosti in naročnikov naših storitev ter za večjo vidnost poklica in so kot take tudi del poslanstva ZKTS.

5 Kaj pravijo tolmači?

ZKTS je o tolmačenju na daljavo med člani in širšo skupnostjo konferenčnih tolmačev opravil anketo, in sicer v dveh krogih, najprej maja 2020 in nato v začetku leta 2021. Rezultati so pokazali, da so tolmači – tudi po sili razmer – hitro poprijeli za tolmačenje na daljavo. Tako je že v začetku leta 2021, le 8 mesecev po prvem krogu anketiranja, delež tistih, ki so imeli izkušnje s tolmačenjem po spletu prek programov in platform, poskočil s 27 % na 73 %. Velika večina sodelujočih tolmačev (81 %) je tovrstne izkušnje pridobila šele v času epidemije.

Poleg tega pa je anketa jasno pokazala, da tolmači tudi v času zaprtja in odpovedanih naročil niso sedeli križem rok. Za tolmačenje na daljavo prek platform in videokonferenčnih programov so se bili v velikem številu (86 %) pripravljene še naprej usposabljanje, za kar je v 69 % primerov poskrbel naročnik ali ponudnik platforme. Poleg tega se je 43 % tolmačev, ki so se odločili za simultano tolmačenje na daljavo, še dodatno izobraževalo na lastne stroške.

Čeprav je kar 80 % sodelujočih tolmačev poročalo o upadu prihodkov in jih je 87 % v letu 2020 zaznalo upad naročil, so se vseeno odločili za naložbo v posodobitev opreme, da bi lažje delali tudi od doma. Kar 90 % anketirancev je navedlo, da so posodobili svojo strojno ali programsko opremo, slušalke, mikrofoni in drugo potrebno opremo, pri čemer so za to porabili od 30 do 2000 EUR (povprečni znesek 330 EUR). Glede na navedene zneske je mogoče sklepati, da je šlo bodisi za nakup boljših slušalk bodisi za nakup programske opreme ali zmogljivejših računalnikov. Jasno so torej pokazali svojo željo, da kljub spremenjenim okoliščinam še naprej ostanejo vidni, tj. prisotni in aktivni. Čeprav je bila še leto dni po začetku pandemije po mnenju 87 % anketirancev kakovost zvoka pri delu na daljavo izrazito problematična, jih je 69 % navedlo, da so pripravljene sprejemati tovrstna naročila.

⁷ Že pred pandemijo so bili v pripravi standardi za simultano tolmačenje prek platform; dokončno so bili sprejeti septembra 2022 v obliki ISO 24019:2022.

⁸ Smernice in pripadajoče gradivo so dostopni na spletni strani tolmaškega združenja (ZKTS 2).

6 Nova realnost

Kljub odpravi omejitev in vrnitvi tradicionalnih dogodkov s tolmačenjem na kraju dogodka se zdi, da bo tolmačenje na daljavo v taki ali drugačni obliki ostalo. Natančnejšo sliko bodo gotovo dali rezultati tretjega kroga ankete, ki jo ima ZKTS v načrtu izvesti konec leta 2022. Vsekakor pa je dejstvo, da tovrstno tolmačenje izrazi to sloni na uveljavljanju in uporabi tehnoloških rešitev, tako pri govornikih kot pri tolmačih, to pa ima običajno za posledico krepitev nevidnosti, kar smo že lahko opazili pri prevajalskem delu (Šorli, 2019, 105).

Pri delu na daljavo se tako zgodi, da tolmač dejansko postane zgolj še glas, ki ga udeleženci slišijo. Celo na najnaprednejših platformah za simultano tolmačenje je tolmač običajno odrezan od dogajanja in klepeta v »glavni sobi«, neposredno lahko komunicira le s kolegi v ekipi in tehnično ekipo. Če se uporablja razširjeni videokonferenčni program in je tolmač sicer del »glavne sobe«, ga pogosto prosijo, naj izklopi videozajem s kamero in namesto svojega imena v okence vpiše zgolj Tolmač 1 ali Tolmač 2.

Prav zaradi tega tehnološkega premika v nevidnost je še pomembneje, da postanemo vidni v vseh drugih spremljevalnih aktivnostih, ki so del naše storitve in poklica. Zlasti to velja za predhodne stike z naročniki, govorniki, v katerih se moramo pozicionirati kot enakovreden partner pri dogodku, ki zna vljudno, a jasno razložiti, v katerih okvirih to sodelovanje poteka: katero gradivo potrebuje za pripravo, kaj narediti ob tehničnih težavah, v katerih primerih se tolmačenje prekine, kako stopiti v stik z udeleženci na oddaljenih lokacijah, katero opremo naj udeleženci na oddaljenih lokacijah uporabljajo, da bosta zagotovljena ustrezna zvok in slika za potrebe tolmačenja, kako opraviti predhodno testiranje ipd.

Poleg odlično opravljene storitve je pomembno, da se tudi po končanem delu obrnemo na naročnika, pohvalimo, kar je treba pohvaliti, in predlagamo spremembe, kjer je mogoče izvedbo izboljšati, ter se seveda zahvalimo za sodelovanje. S takšnim pristopom lahko pridobimo vidnost in vzpostavimo odnos

kljub temu, da se delo opravlja na daljavo in da morda ne naročnika ne govornikov nikoli ne srečamo v živo. Predvsem pa na tak način pokažemo profesionalen in še zlasti človeški obraz, ki se lahko pri takem tehnološko podprtem delu izgubi.

A na tak način lahko vidnost dosežemo le na individualni ravni posameznih naročnikov in tolmačev. Zato se zdi v tem času ključna tudi vloga reprezentativnih organizacij, ki lahko s svojimi aktivnostmi na različnih ravneh in po različnih kanalih opozarjajo širšo javnost na pomen poklica in ozaveščajo o ustreznih delovnih razmerah in načinih sodelovanja.

7 Sklep

Za vidnost tolmaškega poklica (in drugih jezikovnih poklicev) lahko največ naredimo sami. Okoliščine našega delovanja, morda tudi način dela, se bodo nenehno spreminjali in razvijali, temu ni mogoče ubežati. A za obstoj, vidnost in prepoznavnost naših poklicev moramo v prvi vrsti poskrbeti sami. Na eni strani tako, da stremimo k profesionalnosti in kakovosti naših storitev, in na drugi strani s postavljanjem jasnih okvirov delovanja za celotno poklicno skupnost, prek poklicnih organizacij, ki za svoje učinkovitost in uspešno delo potrebujejo aktivno in angažirano članstvo.

Viri in literatura

- Biffio Zorko, H., Maček, A. (2015): *Osnove konferenčnega konsektivnega tolmačenja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Dossan, Z. (2020): English as a Language of Diplomacy. *Journal of Literature, Language and Linguistics* 73. 16–24. <https://iiste.org/Journals/index.php/JLLL/article/view/54833> (28. 10. 2022).
- DSFTP, DSKP, DZTPS, LdS, SCIT, ZKTS: Bela knjiga o prevajanju. <http://belaknjigaoprevajanju.si/> (28. 10. 2022).
- Gentile, P. (2013): The Status of Conference Interpreters: A Global Survey into the Profession. *Rivista internazionale di tecnica della traduzione = International Journal of Translation* 15. 63–82.
- ISO 24019:2022 (2022): Simultaneous interpreting delivery platforms – Requirements and recommendations. <https://www.iso.org/standard/80761.html> (28. 10. 2022).
- Ratej, M. (2018): Evropa osebno: Christopher Thiery. Val 202. <https://val202.rtvlo.si/podkast/evropa-osebno/2948287/174564212> (28. 10. 2022).
- Šorli, M. (2019): Slovenska jezikovna politika: status jezikovnih delavcev in delavk v dobi tehnologije in digitalne humanistike. V: Pregelj, B. (ur.): *Bela knjiga o prevajanju 2018: Premiki na področju prevajanja, tolmačenja podnaslavljanja in lektoriranja v Sloveniji*. 105–109. http://belaknjigaoprevajanju.si/files/2019/03/Bela_knjiga_cela.pdf (28. 10. 2022).
- Time (2018): Meet the 'Unsung Hero' Who Interpreted for President Trump During His 1-on-1 With Kim Jong Un, 13. 6. 2018. <https://time.com/5309282/lee-yun-hyang-trump-kim-translator/> (28. 10. 2022).
- ZKTS (2020) = Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije (2020): Rezultati ankete ZKTS o tolmačenju na daljavo 2020. https://zkts.si/images/datoteke/Rezultati_ankete_ZKTS-maj_2020.pdf (28. 10. 2022).
- ZKTS (2021) = Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije (2021): Rezultati ankete ZKTS o tolmačenju na daljavo 2021. https://zkts.si/images/datoteke/Rezultati_ankete_ZKTS-jan_2021.pdf (28. 10. 2022).
- ZKTS 1 = Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije: Tehnična oprema. <https://zkts.si/nasveti/tehnicka-oprema> (28. 10. 2022).
- ZKTS 2 = Združenje konferenčnih tolmačev Slovenije: Tolmačenje na daljavo. <https://zkts.si/nasveti/tolmacenje-na-daljavo> (28. 10. 2022).

Matej Šekli

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slavistiko
 ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
 matej.sekli@guest.arnes.si

O jezikovni normativnosti nenormativno¹

V prispevku so na izbranih primerih iz (narečne in knjižne) slovenščine ponazorjene nekatere dihotomije kodifikacijske norme knjižnega jezika, kot so npr. neproduktivno in produktivno (bukov, lipov/češnjev : aronijin), znanstveno- in ljudskoetimološko (espresso : ekspreso), »knjižno« in »narečno« (goriški : gorički), ljudsko in učeno (Žid : Jud), sistemsko in nesistemsko normirano (delavec : plesalec), prevzeto in prevedeno (heiligenkreuški : svetokriški), korektno in hiperkorektno ([kôp̩pa] : [kôlpa]).

Ključne besede: slovenski jezik, knjižni/standardni jezik, normativnost, zgodovinsko jezikoslovje

1 Uvod²

Družbeno jezikovno pojavnost, imenovano *knjižni/standardni jezik*, je v odnosu do drugih jezikovnih različic možno definirati z različnih jezikoslovnih vidikov, in sicer geneo-, tipo- in sociolingvistično, pri čemer se prva dva nanašata na knjižni jezik sam (tj. na njegovo fenomenologijo in ontologijo), tretji pa na njegovo funkcijo kot sredstva besednojezikovnega sporazumevanja v družbi. Geneolingvistično (genetsko jezikoslovno), tj. glede na genezo, nastanek, je knjižni jezik normirana (kodificirana, standardizirana) različica jezika. Tipolingvistično (tipološko jezikoslovno), tj. glede na lastnosti, knjižni jezik definira predvsem sistemskost in prožna ustaljenost kodifikacijske jezikovne norme, kot tudi njegova (vsaj hipotetična) polnofunkcionalnost, tj. široka funkcijskozvrstna razčlenjenost (razvite ima vse funkcijske zvrsti, tj. praktičnosporazumevalna, publicistična, strokovna in umetnostna besedila). Sociolingvistično (družbenostno jezikoslovno), tj. glede na funkcije pri besednem sporazumevanju v družbi, sta zanj med drugim značilni njegovi družbeni vlogi – povezovalna (znotraj jezikovne skupnosti)

in predstavniška (zlasti navzven jezikovne skupnosti) –, iz česar izhaja med drugim tudi zavestno obvladovanje in obvezujoč odnos govorcev do njegove kodificirane jezikovne norme.

V prispevku je na izbranih primerih iz (narečne in knjižne) slovenščine predstavljen pogled na kodifikacijsko normo slovenskega knjižnega jezika s stališča zgodovinskega jezikoslovja. To jezikovno stanje v različnih zemljepisnih in družbenih ter obojih časovnih jezikovnih različicah pojasnjuje v okviru jezikovnega spreminjanja. Nastalo jezikovno raznolikost (lingvodiverzitetu) preučuje na časovni, prostorski/zemljepisni in družbeni ravni (diahronija, diatopija, diastratija). Ponazorjene so nekatere dihotomije knjižne norme.

2 Neproduktivno in produktivno: *bukov, lipov/češnjev proti aronijin*

Za jezikovne pojave je značilna časovna zamejenost. To pomeni, da je neki jezikovni pojav produktiven, tvoren samo v nekem določenem časovnem obdobju. Po tem obdobju lahko ostane produktiven po starejšem modelu ali pa postane povsem neproduktiven, netvoren. Posledično se na neki časovni točki v jeziku pojavljajo jezikovni pojavi iz različnih obdobj, starejši in mlajši, neproduktivni in produktivni. Neproduktivni jezikovni pojav se torej pojavlja kot »usedlina« jezikovnega dogajanja v nekem starejšem obdobju. Ta za »naivnega govorca«, ki nima vpogleda v jezikovno preteklost, pogosto ni več povsem jasna in jo zato dojemamo kot »nepravilnost«, »izjemo«. Posledično lahko prihaja do njene oblikovne reanalize in pomenske reinterpretacije ali do njene zamenjave z novejšim produktivnim pojavom.

¹ Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si>), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.

² Teoretično-metodološki pristop izvajanj v pričujočem besedilu je natančneje predstavljen v nekaterih avtorjevih monografskih objavah (Šekli, 2014, 2018). Določeni deli besedila so bili delno že objavljeni, in sicer *bukov, lipov/češnjev : aronijin* (Šekli, 2019), *delavec : plesalec* (Šekli, 2021: 81, 103), *heiligenkreuški : svetokriški* (Šekli, 2022: 89), in so tu teoretično in gradivsko dopolnjeni. V skladu z znanstvenimi standardi v zgodovinskem jezikoslovju je jezikovno gradivo onaglašeno tonemsko. Za

Slovenski pridevniki na *-ov* tipov *bukov* in *lipov/češnjev* so se prvotno tvorili k samostalnikom ženskega spola *ū*-jevske sklanjatve na *-ev* [əv] kot *bukev*, drugotno pa tudi k samostalnikom ženskega spola *ā*-jevske sklanjatve na *-a* kot *lipa*, *češnja*. V praslovanščini so se iz samostalnikov ženskega spola *ū*-jevske sklanjatve s pomenoma neživo in nepojmovno³ izpeljevali pridevniki na **-ov-ṭ* (> sln. *-ov*) z regularno prevojno spremembo morfema **-ṭv-* v **-ov-* (> sln. *-av/-v-* v *-ov*), ki so imeli besedotvorni pomen **‘tak, ki je v zvezi z x’* (pri čemer je *x* podstavni samostalniik). Ta besedotvorni vzorec je bil iz praslovanščine podedovan v slovenščino in druge slovanške jezike (psl. **buk-y*, tož. ed. **buk-ṭv-ṭ*, rod. ed. **buk-ṭv-e* ‘bukev’ → **buk-ov-ṭ* ‘tak, ki je v zvezi z bukvi’ > sln. *búk-ev* [búkəv], rod. ed. *búk-v-e* → *búk-ov*; psl. **bersk-y*, tož. ed. **bersk-ṭv-ṭ*, rod. ed. **bersk-ṭv-e* ‘breskev’ → **bersk-ov-ṭ* ‘tak, ki je v zvezi z breskvi’ > sln. *brěsk-ev* [brěskəv], rod. ed. *brěsk-v-e* → *brěsk-ov*). Glede na slovarski pomen samostalnikov v jedru zložene samostalniške besedne zveze, ki jih ti pridevniki pomensko določajo, imajo pridevniki na *-ov* s pomenom ‘tak, ki je v zvezi z x’ naslednje sobesedilne (kontekstualne) pomene: 1) pripadnostni (sln. *bukov* ‘tak, ki pripada bukvi’ v *bukovo listje*); 2) svojilni (sln. *bukov* ‘tak, ki ima bukev’ v *bukov gozd*); 3) snovni (sln. *bukov* ‘tak, ki je iz bukve’ v *bukova drva*); 4) lastnostni (sln. *breskova polt*, pri čemer ima *breskov* tu preneseni pomen po metafori ‘tak, ki je podoben breskvi’).

V slovenščini dokumentirani prvotni pridevniki s pripono *-ov/-ev* k samostalnikom ženskega spola na *-ev* [əv], ki so pomenili neživo in nepojmovno, so bili glede na svoj slovarski pomen torej lahko razumljeni tudi kot snovni (sln. *búkov*, *brěskov*, *směkov* star.). Na osnovi teh sicer maloštevilnih pridevnikov so v zgodovini slovenščine zaradi pomenskega stika po analogiji začeli nastajati pridevniki na *-ov/-ev* tudi iz samostalnikov ženskega spola na *-a* (npr. *lipa* → *lípov*, *čēšnja* → *čēšnjev*, *borovnica* → *borovničev*, *ájda* → *ájdiv*, *smětana* → *smětanov*), ki pa so omejeni na pomensko polje rastline in njihovi deli ter na snovne samostalnike. Pridevniki s pripono *-ov/-ev* iz samostalnikov ženskega spola so v slovenščini po eni strani

oblikovno in pomensko stabilni, na kar kaže nastajanje pridevnikov iz novejših prevzetih podstav (npr. *bálzov*, *makadamijev*), po drugi strani pa prihaja do reinterpretacije pripone *-ov/-ev* kot pripone »svojilnih«⁴ pridevnikov k samostalnikom moškega spola s pomenom živo, in sicer tako človeško (*sínov*, *brátov*) kot nečloveško (*kónjev*), zaradi česar hiperkorektno nastajajo pridevniki s pripono *-in*. Ti so sicer značilni za »svojilne«⁴ pridevnike iz samostalnikov ženskega spola s pomenom živo, in sicer tako človeško (*mâmin*) kot nečloveško (*krâvin*) (npr. *banânin*, *citrônin*, *mêtin*, *sívkin*, *grenîvkin*, *sôjin*, *arônjin*, *čijin*).⁴

Dvojnost *bukov*, *lipov/češnjev* na eni strani in *aronijin* na drugi v sodobni (knjižni) slovenščini odraža torej časovno jezikovno raznolikost, in sicer starejše, (manj) produktivno (*bukov*, *lipov/češnjev*) proti mlajšemu, (bolj) produktivnemu (*aronijin*). Pojasnjevanje te besedotvorne dvojnosti brez upoštevanja časa nastanka izpeljank s priponama *-ov/-ev* in *-in* se izkaže za nerelevantno. Tako so npr. poskusi razlage razvrstitve različnih pripov z razliko v pomenu izpeljanke v sodobnem (!) jeziku neuspešni, saj so v nasprotju z jezikovno dejanskostjo, dejstvi. Če bi držalo, da so »vrstni«⁴ pridevniki na *-ov* (*limonova pita*), »svojilni«⁴ pa na *-in* (*limonin sok/lupinica*), potem bi se moralo glasiti tudi ***buk(v)ova drva* : ***bukvino listje*, ***lipov čaj* : ***lipino deblo*, ***aronijev sok* : ***aronijina jagoda*, kar pa v jeziku nikoli ni obstajalo in ne obstaja.

3 Znanstveno- in ljudskoetimološko: espreso proti ekspreso

Časovno jezikovno raznolikost preučuje zgodovinsko jezikoslovje, znotraj katerega posebno mesto zavzema etimologija. Etimologija je zgodovinskojezikoslovna disciplina, ki išče izvor pomenonosnih jezikovnih prvin od morfema do frazema, tj. njihovo prvotno obliko in prvotni pomen, pri čemer uporablja teorijo in metodologijo (zgodovinsko)primerjalnega jezikoslovja (dokumentacija knjižnega in narečnega ter obojega zgodovinskega jezikovnega gradiva, primerjalna metoda in metoda re-

skrbno branje članka se zahvaljujem Roku Dovjaku, ki je besedilo bral zelo natančno s stališča nekoga, ki se v okviru lektorskega dela z dihotomijami knjižnega jezika srečuje dnevno, in predlagal nekaj zelo relevantnih vsebinskih izboljšav. Tudi pobuda za nastanek prispevka je bila njegova, sproti me je namreč »zalagal«⁴ s problematičnimi primeri iz vsakdanje rabe (*limonov/limonin*, *espreso/ekspreso*, *Žiri Žirov*, *Črnan/Črjan*, [osiŋnica]/[osiŋnica] idr.), za kar sem mu zelo hvaležen.

3 Glede na slovarski (leksikalni) pomen samostalniki pomenijo živo (*animatum*) in neživo (*inanimatum*); živo je lahko človeško (*personale*) in nečloveško (*impersonale*), neživo pa nepojmovno (*concretum*) in pojmovno (*abstractum*).

4 Pripoma *-ov* na samostalniških osnovah ženskega spola tipov *bukov* (*ū*-jevska sklanjatve) in *lipov/češnjev* (*ā*-jevska sklanjatve) ter pripoma *-ov* na samostalniških osnovah moškega spola tipov *sínov* (*u*-jevska sklanjatve) in *brátov/kónjev* (*o*-jevska sklanjatve) sta enakovredni (homonimni). Imata torej dva različna izvora (tip *bukov* je nastal pri samostalnikih ženskega spola *ū*-jevske sklanjatve in se nato razširil na samostalnike ženskega spola *ā*-jevske sklanjatve; tip *sínov* je nastal pri samostalnikih moškega spola *u*-jevske sklanjatve in se nato razširil na samostalnike moškega spola *o*-jevske sklanjatve), ki sta po naključju glasovno enaka. Pomenska razlika med »svojilnimi«⁴ in »vrstnimi«⁴ pridevniki na *-ov* (SP 2001: § 956) je v povezavi s slovničnim spolom podstavnega samostalnika: 1) moški (in srednji) spol: živo = »svojina«⁴ (*sínov*, *brátov*, *kónjev*), neživo = »vrstnost«⁴ (*ilov* star., *dôbov*, *třnov*; *gábrov*, *ánanasov*, *kostánjev*, *ječmėnov*, *krúhov*, *želėzov*); 2) ženski spol: neživo = »vrstnost«⁴ (*búk*ov, *líp*ov, *čēšnjev*). Interpretacije, da gre pri tipih *bukov* in *lipov/češnjev* za »nasilje«⁴ moškega spola nad ženskim, za »diskriminacijo«⁴ ženskega spola na račun moškega ipd., so v nasprotju z jezikovnimi dejstvi.

konstrukcije). Znanstvena etimologija odkriva jezikovno dejanskost, faktičnost, tj. obliko in pomen jezikovne prvine v času njenega nastanka, torej zgodovinsko kontekstualizirano. Za razliko od znanstvene etimologije pa ljudska etimologija jezikoslovno neizobraženih govorcev nekega jezika znanstvenih metod ne (more) pozna(ti). Namesto jezikovne dejanskosti je pri »naivnem govorcu« v ospredju dojemanje jezikovnih pojavov izključno v njegovi sedanosti. Laik razlago za določno jezikovno prvino namreč išče z najbližjo jezikovno asociacijo, »na prvo žogo«, brez vpogleda v jezikovno preteklost. Ta asociacija je po naključju sicer lahko celo pravilna, čeprav je njen avtor ne zna znanstveno utemeljiti, zelo pogosto pa se izkaže, da ljudska etimologija z jezikovno dejanskostjo nima nobene zveze.

»Naivni govorec« v besedi *médved* vidi korena *med-* in *ved-* ter pomen besede razlaga kot 'tisti, ki vé (za) med'. Dejansko pa gre za zelo star sklop, ki je nastal v daljni jezikovni preteklosti, zelo verjetno že v pozni praindoevropsčini (do ok. 3000 pr. n. š.), kar poleg slovanskih potrjujejo tudi drugi indoevropski jeziki (prim. staroindijski pridevnik *madhvád-* 'tak, ki je med'), ter je bil nato podedovan iz praindoevropsčine v praslovanščino (pie. **med^huh₁ed-* > **med^hued-* > psl. **medvědb*), iz praslovanščine (do ok. 800 n. š.) pa dalje v slovenščino in druge slovanske jezike (psl. **medvědb* 'medved' > sln. *médved*, hrv. *mědvjed*, srb. *mědvjed*, rus. *medvědb*, češ. *medvěd*).

Prvotna oblika besede se je glasila **med^huh₁ed-* > **med^hued-*: v prvem delu je vsebovala samostalnik **med^hu* 'med' (> stind. *mádhu* 'med, medica', psl. **medь* 'med' > sln. *měd*), v drugem delu pa glagolski koren **h₁ed-* 'jesti' > **ed-* (> stind. *ádmi* 'jem', psl. **jědti* > **jěsti* > sln. *jěsti*, koren *jed-* je razviden npr. v obliki 3. os. mn. sed. *jedó*). Prvotni pomen besede je torej bil '*tak, ki je med'. Znanstvenoetimološka morfemska delitev besede, ki temelji na jezikovni dejanskosti in ki zato seže v čas, ko je beseda nastala, je torej *medv-ed* (-v- je ostanek nekdanje osnove na **-u-*), ljudskoetimološka pa *med-ved*, saj »naivni govorec« besedo lahko segmentira samo na podlagi svojega znanja sodobnega jezika, ki pa zgodovinsko kontekstualizirani jezikovni dejanskosti ne ustreza. Skratka, gledano znanstvenoetimološko, *medved* torej ni *medoved*, temveč *medojed*.

Ljudska etimologija je zelo pogosta pri neznanstvenem razlaganju zemljepisnih in osebnih imen. Včasih se celo zgodi, da zablode ljudske etimologije postanejo »uradne« razlage, kar se lepo pokaže npr. pri jezikih v stiku. Na (avstrijskem) Koroškem blizu Gospe Svete je kraj, ki se slovensko imenuje *Plešivec* [plešívæc]. Gledano znanstvenoetimološko je to krajevno ime izpeljanka s pripono *-ec* [æc] iz pridevnika *plešív* 'gol, neporasel' in prvotno pomeni 'tisti, ki je gol, neporasel' (podobno kot je *stárec* [stáræc] izpeljanka s pripono *-ec* [æc] iz pridevnika *stár* in prvotno (in še vedno) pomeni 'tisti, ki je star'), pridevnik *plešív* pa je spet izpeljanka s pripono *-iv* iz samostalnika *plěša* 'pleša; golo mesto (v gozdu)' (podobno kot je pridevnik *črvív* izpeljan s pripono *-iv* iz samostalnika *črv*). Ljudska etimologija pa ime *Plešivec* povezuje z besedno družino *plēs*, *plesáti* *plěšem* ipd., kar pa je besedotvorno neutemeljeno (pridevnik iz *plēs* bi se glasil ***plesiv*, iz *plesáti* *plěšem* pa ***plesav* (podobno kot *godrnjäv* iz *godrnjáti*), torej bi se ime glasilo ***Plesivec*, ***Plesavec*). Ljudskoetimološka asociacija na koren *ples-* je bila vzrok za napačen prevod (o prevajanju zemljepisnih imen prim. razdelek 7) krajevnega imena v nemščino, ki se glasi *Tanzenberg* 'plešoča gora', kar je zloženka iz *Tanz* 'ples', *tanzen* 'plesati' in *Berg* 'gora'.

Ljudskoetimološka naslonitev na neko drugo besedo lahko povzroči tudi glasovno preureditev besede po vzoru te druge besede. V nekaterih slovenskih narečjih (npr. tersko, nadiško, briško, obsoško) se sln. *tóča* 'padavine v obliki večjih ledenih zrn' zaradi asociativne povezave z glagolom *tólči* *tólčem* [tóučí tóučem] glasi *tólča* [tóuča] (zapis je poknjizen), saj *toča* *tolče*, pri čemer besedi *tóča* in *tólči* etimološko nista niti sorodni. Poimenovanje za vrsto kave it. *espresso* (kar je eliptična, izpustna oblika it. *caffè espresso* 'ekspresna, hitra kava'),⁵ je bilo prevzeto kot sln. *esprêso* 'ekspresna kava'. Zaradi pomenske naslonitve na sln. *eksprêš* pog., *eksprêsen* 'zelo hiter' (kar je izposojeno in s pripono *-en* [ən] izpeljano nem. *express* 'zelo hiter'; prim. tudi avstr. nem. *Express(zug)* 'ekspresni vlak', prevzeto kot sln. *eksprêš* 'ekspresni vlak') je bilo sln. *esprêso* prenačeno v *eksprêš* ali celo preoblikovano v hibridno, križano obliko *eksprêso*.⁶ V tem primeru je bila pomenska asociacija celo etimološko pravilna.

5 Pridevnik it. *espresso* 'hiter, nagel' je prevzel iz ang. *express*, frc. *exprès* in glasovno prilagojen po inerciji poenostavitve polzapornika x [ks] v pripornik s, ki se pojavlja v domačem besedju (prim. enakovredno it. *espresso* 'izrecen, nedvoumen', kar je podedovano lat. *expressus* 'iztisnjen; izrazit, nazoren, jasen, očiten').

6 Drugače pa je bilo it. *cappuccino* 'kava s spenjenim mlekom' prevzeto kot sln. *kapučin*, in sicer zelo verjetno preko kolonialnih beneških narečij (it. *il veneto coloniale*) italijanščine, ki so v neposrednem stiku s primorskimi slovenskimi narečji. V beneški italijanščini namreč izglasni *-o* v položaju za zvočnikom onemi (tržaško it. *capuzin*, mlajše, pod vplivom knjižnega jezika *capucin*). Na Primorskem v javni rabi izgovorno in pisno prevladuje *kapučin*, medtem ko se v osrednjeslovenskem prostoru pojavlja [kapučino] (zapisano citatno *cappuccino* ali pravopisno podomačeno *kapučino*). Podobno zaradi jezikovnega stika z govorno italijanščino na Primorskem prevladuje *Milân*, rod. ed. *Milâna* 'središče Lombardije' (in ne ***Milano*, rod. ed. ***Milanota* tako kot *nôno*, rod. ed. *nônota* v južnih primorskih narečjih), drugod pa *Milâno*.

4 »Knjižno« in »narečno«: goriški proti gorički

Za jezikovne pojave je značilna prostorska/zemljepisna zamejenost. Pri normiranju, standardizaciji knjižnega jezika pa se navadno izbere samo ena od prostorskih/zemljepisnih jezikovnih različic. Ta postane »knjižna«, preostale pa so posledično s stališča kodifikacijske norme knjižnega jezika okvalificirane kot »narečne« oz. »pokrajinske«, »pogovorne« oz. »govorjene« ipd. Za sodobni slovenski knjižni jezik, kakršen se je na glasovni in oblikovni ravni dokončno normiral po sprejetju novih oblik v letih 1848–1851, so med drugim značilni npr. v samoglasniškem sistemu enoglasniški sistem z dvema kakovostna sredinskih samoglasnikov (z odrazi tipov *svēt, lēto, bōg, mesō*, rod. mn. *nōg, otrōk* in ne *sveit, leitu, bug, mesu*, rod. mn. *nug, otruk*, kar je bilo značilno za knjižni jezik druge polovice 16. stoletja), *a*-jevski in ne *e*-jevski odraz nekdanjega dolgega polglasnika (*pēs* [pəs] : *pāsji*; *sēn* [sən] : *sánje*; *vescā* [vəscā] > *věsca* [vəscā] : *vās*) in neupoštevanje samoglasniškega upada (vokalne redukcije) (*palica* in ne *palca*), v soglasniškem sistemu pa etimološko zapisovanje različnih odrazov jezičnika */z <I> ([stōu], rod. ed. [stóla] kot <stol, stola> in ne <stov, stola>; [vōuk] kot <volk> in ne <vovk>), zapisovanje odrazov prvotnih trdnonebnikov (palatalov) */n, */l kot zaporedij <nj>, <lj> (*ljubiti, pōlje, mōlj, pregānjati, kōnj, Ljubljāna, Cēlje, Krānj* in ne *lubiti, pole, mol, pregnati, kon, Lublana, Cele, Kranj*), nepoenostavljeni soglasniški sklop *šč* (*klěšče* in ne *kleše, ognjišče* in ne *ognjiše*; poenostavitev tipa */leščnik (iz *lěska*) > *lěšnik* je izpričana tudi v narečjih, ki ohranjajo *šč*), pri pridevniki na *-ski* odraz */-č-*bsk*- > *-ški* in ne *-čki* (*goriški* in ne *gorički*).

Prostorska/zemljepisna jezikovna raznolikost je izrazito vidna v zemljepisnih in osebnih imenih – pri slednjih predvsem pri vzdevkih in iz teh nastalih priimkih – ter je izjemoma sprejeta tudi v knjižni jezik. Raznolikost je najbolj opazna na glasovni ravni. Različne glasovne vzporednice lahko odražajo prostorsko/zemljepisno raznolikost, ki je hkrati tudi časovna (tj. starejše in mlajše jezikovno stanje: *Brdo* [br̩do] > *Brdo* [bárdo] > *Bardo*; *Holm* [xõum] > *Hum/Hom*; *Lanišče* > *Laniše*; *Loge* > *Voje*, *Preloge* > *Prevoje*; *Lipovšček* > *Lipušek*; *Debeleč* > *Debec*; *Kranjec* > *Krajnc*), ali pa samo prostorsko/zemljepisno raznolikost (tj. nastalo vzporedno, nobena od različic ni starejša ali mlajša: *Goriška* : *Goričko*, za pridevnike na *-čki* prim. še *Žička kartuzija*, *Donačka gora*). Manj pogosto se v knjižnem jeziku pojavljajo narečne posebnosti na oblikovni ravni. Arhaična oblika roditelja množine samostalnikov moškega spola *o*-jevske sklanjat-

ve z ničto končnico, ki se v knjižnem jeziku pojavlja pri peščici samostalnikov kot *otrōk, kōnj, lās, zōb, mōž*, rod. mn. *otrōk, kōnj, lās, zōb, mōž*, se v panonskih slovenskih narečjih najde tudi v samomnožinskih zemljepisnih imenih (*Martjanci*, rod. mn. iz *Martjanec*, knjižno iz *Martjancev*). Zemljepisna imena namreč pogosto ohranjajo starejše oblikovne lastnosti v primerjavi s svojimi občnoimenskimi vzporednicami (prim. bolj arhaičen sklanjatveni vzorec samostalnikov moškega spola *o*-jevske sklanjatve v množini v *Žirī*, rod. mn. *Žirōv*, mest. mn. v *Žirēh*; zemljepisno ime *V zidēh* : občno ime v *zidōvih*).

Gledano jezikovnokulturno je za slovenski knjižni jezik značilno, da se zemljepisna imena v slovenskem jezikovnem prostoru *praviloma* knjižijo, normirajo, standardizirajo v skladu z etimološko-zgodovinskim načelom. To pomeni, da so njihove narečne lastnosti samo izhodišče, ki se ga upošteva, a se ga prenese, »transponira« v knjižno normo, tj. narečne lastnosti se zamenjajo s svojimi knjižnimi ustreznici (tako kot *vās* in ne *vēs* tudi *Kotmara vas* in ne *Kotmara ves*; tako kot *brēg* in ne *brieg/breig* tudi *Breg* in ne *Brieg/Breig*; tako kot *vōda* in ne *vōda* tudi (*Murska*) *Sōbota* in ne (*Murska*) *Sōbota*; tako kot *brāt*, rod. ed. *brāta* za narečno *b'rā:t*, rod. ed. *b'rā:ta* tudi *Krās*, rod. ed. *Krāsa* za narečno *K'rā:s*, rod. ed. *K'ra:sa*; tako kot *dētēja* in ne *detela* tudi *Zilja*, *Ziljica* in ne *Zila*, *Zlica* (prim. it. *Slizza*); tako kot *pisānje* in ne *pisaje* tudi *Velēnje* in ne *Veleje*, *Črnjān* in ne *Črjan*). To ne velja za lokalno rabo na dveh ločenih območjih slovenskega jezikovnega prostora v zamejstvu, na katerih je (bil) slovenski knjižni jezik (zgodovinsko) le delno prisoten ali sploh odsoten. Gre za Rezijo (*Bila* za *Bela*) ter Terske doline (*Bardo*, *Čarni Varh* za *Brdo*, *Črni Vrh*) in Nadiške doline (*Špietar*, *Muost*, *Garmak* za *Špeter*, *Most*, *Grmek*), kot tudi slovensko Porabje (*Slovenska ves* za */*Slovenska vas*).

5 Ljudsko in učeno: Žid proti Jud

Za jezikovne pojave je značilna družbena zamejenost. V knjižnem jeziku soobstajajo jezikovne prvine različnega družbenega izvora, ljudskega in učenega. Ljudske prvine so značilne za ljudski, narečni jezik in so v knjižni jezik prišle skupaj z njegovo narečno podstavo, medtem ko so učene prvine nastale znotraj knjižnega jezika v procesu njegovega kultiviranja, t. i. civilizacijskojezikovne nadgradnje. Podobno kot pri prostorski/zemljepisni jezikovni raznolikosti se tudi pri družbeni jezikovni raznolikosti pri normiranju knjižnega jezika izberejo samo nekatere

prvine, ki postanejo »ustrezne«, »primerne«, preostale pa so posledično s stališča kodifikacijske norme knjižnega jezika opredeljene kot »neustrezne«, »neprimerne« ipd. Besede kot *scāti ščijem/ščim*, *srāti sêrjem* so npr. v ljudskem jeziku povsem nevtralne, v knjižnem jeziku pa so kvalificirane »nižje pogovorno«, »vulgarno« ipd., za tovrstne pomene se zaradi tabuiziranja zunajjezikovne stvarnosti, ki jo poimenujejo, uporabljajo evfemistična poimenovanja (*iti na stran*, *opravljati potrebo* idr.). Podobno se nekateri etnonimi (narod(nost)na imena) in iz teh izpeljani pridevniki, kot so *Läh*, rod. ed. *Láha* (*lâški*), *Žid* (*židovski*), *Cigàn*, rod. ed. *Cigána* (*cigânski*), ki so v ljudskem jeziku prisotni stoletja, o čemer pričajo različna poimenovanja (*laška češplja*, *laški topol*, *laški fižol* – *židovska četrt*, *židovska ulica*, *židovsko pokopališče* – *ciganska godba*, *ciganski golaž*), in so ponekod v slovenskem jezikovnem prostoru še vedno lahko povsem nevtralna, zaradi slabšalnega sobesedila (!),⁷ v katerem se pojavljajo oz. so se pojavljala, v knjižnem jeziku raje nadomeščajo s poimenovanji *Furlän/Italijân*, *Jūd*, *Rôm*, ki se zdijo bolj nevtralna.

6 Sistemsko in nesistemsko normirano: *delavec* proti *plesalec*

Kodifikacijska norma knjižne slovenščine upošteva jezikovno rabo v narečni slovenščini, ki pa je v procesu knjiženja, normiranja, standardizacije v skladu z uveljavljenim etimološko-zgodovinskim načelom prenese-na, »transponirana« v jezikovno obliko, ki je značilna za knjižno normo (prim. razdelek 4). Lahko pa se zgodi, da standardizacija knjižnega jezika ni izpeljana dosledno, sistemsko, »pravilno«, kar pri usvajanju knjižne norme lahko ustvarja zmedo. Eklatanten primer nesistemske standardizacije je pisanje pripone [ʋc] s pomenom vršilec dejanja in nosilec stanja iz osrednjeslovenskega narečnega jezika (osrednjeslovensko [dɛlaʋc], [plesâʋc], toda rezijansko *'dɛlavec*, *p'lɛsavec*) kot *-vec/-lec* [vɛc/lɛc] v knjižni slovenščini.

Slovenski jezik 16. stoletja, v katerem še ni prišlo do redukcije polglasnika, izkazuje jasno dopolnjujočo razvrstitev pripon *-vec* [vɛc] in *-lec* [lɛc], in sicer so izpeljanke iz glagolov dejanja (z izjemo glagolov premikanja) imele

pripono *-v-ec* (*-v-* je izvorno iz deležnika na *-v-ši*) (*pevec*, *delavec*, *gledavec*, *poslušavec*, *prodajavec*), izpeljanke iz glagolov premikanja in glagolov stanja pa pripono *-l-ec* (*-l-* je izvorno iz deležnika na *-l* oz. iz tega nastalega pridevnika) (*prišlec*, *umrlec*, *gnilec*, *osamelec*, *pogorelec*, *prebivalec*). V knjižni slovenščini je v drugi polovici 19. stoletja prišlo do etimološko-zgodovinsko »neupravičene«, poleg tega pa še nedosledne posplošitve zapisa prvotnega osrednjeslovenskega glasovnega zaporedja [ʋc] (ki je nastalo po glasovnem sovpadu iz **vc* in **lc*) z <lc> (po knjižni hrvaščini je to pravopisno rešitev uvedel Fran Levstik leta 1862). Zato ima sodobni knjižni jezik to nedosledno »novoknjižno« posplošitev pisave z *-l-* (*pevec*, *pivec*, *klavec*, *delavec* – *prišlec*, *umrlec*, *gnilec*, *osamelec*, *pogorelec*, *prebivalec* – *gledalec*, *poslušalec*, *prodajalec*). Pravilo, po katerem od nekorenskih glagolov pripono *-vec* »dodajamo: /.../ b) osnovi na samoglasnik, če je pred glagolsko pripono *l* ali *lj*: *voliti* – *volivec*, *ponavljati* – *ponavljavec*« (SP 2001: § 948), ne ustreza jezikovni dejanskosti v narečni slovenščini in krši zgodovinsko-etimološko načelo, a je v pravopisnem slovarju izvedeno dosledno in je posledično usvojljivo.

7 Prevzeto in prevedeno: *freisinški* proti *bržijski*, *heiligenkreuški* proti *svetokriški*⁸

Gledano jezikovnokulturno je za slovenski knjižni jezik značilno zavestno prizadevanje po odpravljanju iz tujih jezikov prevzetih in po tujih jezikih posnetih (kalkiranih) jezikovnih prvin, ki se pojavljajo v neknjižnih jezikovnih različicah. Načelo »čiščenja« knjižnega jezika tujejezičnih prvin je utemeljil Jernej Kopitar (1780–1844) v svoji nemško pisani slovenski slovnici z naslovom *Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark* 'Slovnica slovanskega jezika na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem' (Ljubljana, 1808), in sicer tedaj nadvse aktualnih nemcizmov tako na besedijski kot na slovnični ravni (str. 53–56). Načelo izražanja z jezikovnimi sredstvi, lastnimi jeziku samemu, je – odmerjeno v pravi meri – samo po sebi ustrezno in je odraz negovane jezikovne kulture. Neupravičeno pa se zdi na silo sloveniti vse (besedijske) jezikovne prvine. To še posebej velja za zemljepisna imena, ki v slovenskem jezikovnem prostoru

⁷ »Na tem mestu se bomo dotaknili izraza *vlah*, že zato, ker se pojavlja v slovenščini kot *vlah*, *lah*, pa tudi v drugih slovanskih jezikih. [...] Dobro je dodati, da izraz nikakor ni povsod slabšalen: res pa je tako že na enem mestu v Kasselskih glosah („welsche Treue“, nekako „Lahova beseda“). Je gotovo nevtralen v slovenskih krajevnih imenih (*Laško*, *Lahovče*), pač pa je *Lah* v naši govorjeni besedi stilno negativno obarvano, a ne v zahodnih slovenskih narečjih (Benečija, Rezija): tam je docela nevtralni izraz za romanskega sosedo, Furlana.« (Skubic, 2002, 16–17.)

⁸ Po modelu sln. *Linz* [linc] → *linški* [linški] je izpeljano tudi *Heiligenkreuz* [xajlīgəŋkrojc] → *heiligenkreuški* [xajlīgəŋkrojški]. V skladu s SP 2001: § 981 (»Če sta *j* in *v* pisana npr. z *i/y* ali *u*, ju pred *-ski* pišemo po domače: [...] *Allgäu Allgäua* [álgoj ájgoja] – *allgojski*«) lektor v razmislek predlaga zapis *heiligenkrojški*. V primeru [xajlīgəŋkrojc] se pred pripono *-ski* ne nahaja /j/, temveč /c/, zato *heiligenkreuški*.

nimajo kontinuitete, in iz teh izpeljane pridevnike. Tako »slovenski prevodi« imen kot nem. *Salzburg*, *München* v sln. *Solnograd* (*solnograški*), *Monakovo*, ki so nastali v 19. stoletju, zgodovinsko niso upravičeni. Primera kot npr. *brižinski* za *Freisinger* (1854) in *svetokriški* za *Heiligenkreuzer* (2022) pa kažeta na to, da se zgodovina primerov pretiranega purizma lahko ponovi.

Anton Janežič (1828–1869) je v svojem slovensko pisnem delu *Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva ter z malim cirilskim in glagoliškim berilom za Slovence* (Celovec, 1854) za nemški pridevnik *Freisinger* »tvoril« slovenski pridevnik *Brizinski* (str. 1, 3, 119, 120, 128, 141) z naslednjim pojasnilom: »Imenuje se Brizinski, ker je bil naj popred v mestu Freisingen na Bavorskem hranjen in šele pozneje v Monakovo prenesen« (str. 128). V novi izdaji slovnice z naslovom *Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo. Nova, vsa predelana in popravljena izdava* (Celovec, 1863) pa se pojavlja oblika *brižinski* (npr. str. 12, 13), ki se je pozneje uveljavila in je danes tako ustavljena, da se dojema kot nevtralna. Ob odkritju zgodnjeh slovenskih števnikov v latinskem rokopisu iz cistercijskega samostana Heiligenkreuz v Dunajskem gozdu se je v televizijskem prispevku z naslovom *Veliko jezikoslovno odkritje v Svetokriškem rokopisu* avtoric Špele Kožar in Petre Kos Gnamuš v oddaji *Dnevnik* na prvem programu Televizije Slovenija 12. junija 2022 pojavil domiselni prevod pridevnika nem. *Heiligenkreuzer* kot sln. *svetokriški*, ki je sicer jezikovno ustrezen, a njegova raba ni v skladu z rabo zemljepisnih imen in iz teh izpeljanih pridevnikov v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku.

8 Korektno in hiperkorektno: [kôupa] proti [kôlpa]

Ena od družbenih razsežnosti normiranega, standardiziranega knjižnega jezika je med drugim tudi to, koliko njegovo kodificirano jezikovno normo govorci zavestno obvladujejo in kako obvezujoč odnos čutijo do nje. Skratka, govorci morajo normo knjižnega jezika obvladati, če se želijo nemoteno in uspešno sporazumevati v knjižnem jeziku. Zaradi razlike med neknjižnimi različicami in knjižnim jezikom pa se lahko zgodi, da govorci pri pre-

hodu iz neknjižnega v knjižni jezik »odpravijo« preveč prvin neknjižnega jezika, misleč, da so te neknjižne.

Eden od značilnih hiperkorektizmov sodobne knjižne slovenščine (mišljeno je obdobje od sredine 19. stoletja naprej) je t. i. elkanje, tj. izgovor [l] v primerih, v katerih se v narečni slovenščini pojavlja izgovor [u], ki je zato upravičeno določen tudi za knjižno normo, govorci pa hiperkorektno, »nadpravidno«, pod vplivom zapisa v knjižnem jeziku izgovarjajo [l] (to je t. i. branje po črki) (npr. *dôl* [dôu], *jêlka* [jêuka], *jêlša* [jêuša], *kôlk* [kôuk], hiperkorektno [dôl], [jêlka], [jêlša], [kôlk]). Hiperkorekcije je veliko pri zemljepisnih imenih, saj govorci nedomačini pogosto ne poznajo krajevnega izgovora, ki je izhodišče za knjiženje (*Dol* [dôu], rod. ed. *Dola* [dôla],⁹ (*Črni*) *Kal* [kau], rod. ed. (*Črnega*) *Kala* [kala], *Kostel* [kôsteu], rod. ed. *Kostela* [kôstêla]; *Delnice* [dêunice], *Osilnica* [osiunica], *Selnica* [sêunica] (ob Dravi); *Golnik* [goɯník], *Tolmin* [toɯmín]¹⁰ idr.). Pojavlja pa se tudi obratno, da se namesto <l> po narečnem izgovoru zapisuje <v> (*Jelšček* [jêušček] : *Jevšček* iz *jêla* 'jelka'; *Selnica* [sêunica] : *Sevnica* iz *sêlo* 'vas, naselje').

9 Sklep

V pričujočem prispevku so s pomočjo spoznanj zgodovinskega jezikoslovja ponazorjene nekatere dvojnosti znotraj kodifikacijske norme knjižnega jezika, in sicer praviloma brez vrednostnega opredeljevanja do njih. Izvajanje skuša torej biti čim bolj »nenormativno«. Avtor ne »zagovarja« ne ene ne druge dvojnosti, ne »zavzema« se za uveljavitev ne tega ne onega. Edino, za kar goreče pledira, je širjenje znanja, védenja o različnih jezikovnih pojavnostih, različicah in različnih jezikovnih pojavih. Prepričan je, da bi že malce bolj poglobljeno poznavanje raznolikih plasti posameznih jezikovnih pojavov, ki kot časovne, prostorske in družbene »usedline« od najstarejše do najmlajše sestavljajo knjižni jezik, zunaj ozkega kroga znanstvenega jezikoslovja v širši strokovni in drugi zainteresirani javnosti lahko pomirilo prenekatero »jeziko(slo)vno polemiko«, ki ima v luči poglobljenega razumevanja kompleksne jezikovne pojavnosti, ki ji pravimo *knjižni/standardni jezik*, marsikdaj značaj *pravde od oslôve sence*.

9 Jezikovno »spreminjanje« v smeri narečno – poknjiženo – hiperkorektno nazorno ponazarja izgovor krajevnega imena *Dol* (pri Ljubljani) v treh generacijah od druge polovice 19. do konca 20. stoletja, in sicer si glasovne »spremembe« sledijo: »od 1. najstarejše oblike [dôu – dôwa] (ô ô), ki jo poznam tako rekoč zlasti iz ust svojega deda (rojen je bil leta 1852 /.../), do 2. petdeset let mlajše oblike [dôu – dôla] (ô ô), kakor so in smo jo govorili v moji mladosti in nasploh pred drugo svetovno vojno, in 3. najnovejše oblike [dôl – dôla] (ô ô), kakršno čedalje pogostejše slišim iz ust nedomačinov in jo začenjajo govoriti tudi domačini.« (Moder, 2001, 189.)

10 Krajevno ime *Tolmin* se v narečni slovenščini izgovarja [tumin] (rezijansko), [tomín] (nadiško), [tmín] (nadiško, obsoško, tolminsko). Bolj arhaičen *u*-jevski narečni izgovor korenskega zloznika tipa *Tumin* [tumin] in *Gumin* [gumin] (rezijansko) je odraz slovenskega kratkega (in sicer nenaglašene) zlogotvornega jezičnika *ʎ (sln. *ʎmín, *ʎmín).

Viri in literatura

- Ahačič, K., et al. (2011): *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Bezljaj, F. (ur.) (1974): *Začasni slovar slovenskih priimkov*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Inštitut za slovenski jezik.
- Bezljaj, F. (1976–2007): *Etimološki slovar slovenskega jezika I–V*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 1976, 1982, 1995, 2005, 2007.
- Brozović, D. (1996): Sociolingvistika prema genetskoj in tipološkoj lingvistici. *Suvremena lingvistika* 41–42/1–2. 87–94.
- Doria, M. (1987): *Grande dizionario del dialetto triestino*. Trieste: Edizioni «Meridiano».
- Furlan, M. (2013): *Novi etimološki slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Založba ZRC.
- Fussy, H., Steiner, U. (ur.) (*2012): *Österreichisches Wörterbuch*. Wien: Österreichischer Bundesverlag Schulbuch.
- Hock, H. H. (*2021): *Principles of historical linguistics*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter.
- Merkù, P. (1999): *Slovenska krajevna imena v Italiji: priročnik / Toponimi sloveni in Italia: manuale*. Trst: Mladika.
- Moder, J. (2001): Nekaj lastnih imen iz Dola pri Ljubljani. *Simpozij Slovenska lastnoimenskost: zbornik s simpozija '99 v Pišecah*. Pišecce: Komisija "Maks Pleteršnik", Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba. 185–198.
- Pleteršnik, M. (1894–1895): *Slovensko-nemški slovar I–II*. Ur. Metka Furlan. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2006.
- Skubic, M. (*2002): *Romanski jeziki*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za romanske jezike in književnosti.
- Jakopin, F., et al. (1985): *Slovenska krajevna imena*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Snoj, M. (*2016): *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Snoj, M. (2009): *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan, Založba ZRC.
- SP 2001 = Toporišič, J. (ur.), et al. (2001): *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- SSKJ² = Bajec, A. (ur.), et al. (2014): *Slovar slovenskega knjižnega jezika I–II*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Šekli, M. (2014): *Primerjalno glasoslovje slovanskih jezikov 1: Od praindoevropsčine do praslovanščine*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Šekli, M. (2018): *Tipologija lingvogeneze slovanskih jezikov*. *Linguistica et philologica* 37. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Šekli, M. (2019): Izvor pridevnikov tipa *bukov* in *lipov*/češnjev v slovenščini. *Slavistična revija* 67/2. 281–289.
- Šekli, M. (2021): Geneza naglasnih sistemov slovenskega jezika in njihova standardizacija v knjižni slovenščini. V: Mirtič, T., Snoj, M. (ur.): *1. Slovenski pravorečni posvet. Razprave* 25. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede. 78–110.
- Šekli, M. (2022): Zgodnjeslovenski števniki v *Heiligenkreuškem rokopisu* (2. pol. 12. stol.). Ob odkritju dragocenega jezikovnega drobca zgodnje slovenščine. V: Rezar Mlakar, C. (ur.): *Mohorjev koledar 2023*. Celje: Celjska Mohorjeva družba. 89–93.
- Šivic-Dular, A. (1988): Temeljna načela pri pisanju slovenskih zemljepisnih imen. *Jezik in slovstvo* 34. 3–14.
- Šivic-Dular, A. (1990): O ljudski etimologiji. V: Pretnar, T. (ur.): *26. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Šivic-Dular, A. (1998): K normiranju slovenskih zemljepisnih imen. V: Pogorelec, B. (ur.): *24. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 55–66.
- Zdovc, P. (2010): *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem / Die slowenischen Ortsnamen in Kärnten*. Razprave 21. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede.
- Zingarelli, N. (2013): *Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.

Rok Dovjak

Prevajanje, lektoriranje in podnaslavljanje, RTV Slovenija

rok.dovjak@rtvslo.si

Spletna anketa o potrebah po lektoriranju in delovnih razmerah v tej dejavnosti

Lektorsko društvo Slovenije združuje 111 članov, ki se redno ali občasno ukvarjajo z lektoriranjem. Ni znano, kolikšen delež ljudi, ki (zlasti poklicno) lektorirajo, zastopajo. Zakona o gospodarskih družbah oz. o podjetjih določata, da je sestavni del firme tudi oznaka dejavnosti, a je ta razmeroma ohlapna, zato iz imen ni vselej razvidna. Standardna klasifikacija dejavnosti iz leta 2008 pa lektoriranje obravnava skupaj z nekaterimi drugimi dejavnostmi pod šifro 82.190: Fotokopiranje, priprava dokumentov in druge posamične pisarniške dejavnosti. Vrzel naj bi deloma zapolnili podatki, zbrani s spletno anketo o položaju lektorja v delovnem procesu, okoliščinah dela in možnostih za zaposlitev. K izpolnjevanju so bili povabljeni predstavniki največjih medijev in založb v državi, pa tudi nekaterih večjih javnih ustanov ter posamezniki.

Ključne besede: dejavnost lektoriranja, poklic lektorja, vprašalnik, zaposlitvene možnosti, izobrazba, delovne razmere, obračunavanje storitve

1 Uvod

Izhodišče za pisanje prispevka je bilo vprašanje: Koliko ljudi v Sloveniji se z lektoriranjem ukvarja kot s pretežno poslovno dejavnostjo? Podatek nikakor ni na dlani. Zdi se, da lektoriranje kot dejavnost v uradnih registrih postaja vse bolj zabrisano, nejasno in neočitno, prikrito. Če je bil poklic lektorja (šifra 2444.05) v 90. letih uvrščen v skupino 2444 Filologi/filologinje, prevajalci/prevajalke, tolmači/tolmačke ipd. v razdelku 24 Drugi strokovnjaki/druge stro-

kovnjakinje (Uredba, 1997), ga leta 2008 najdemo med 26 Strokovnjaki/strokovnjakinje za pravo, družboslovje, kulturo ipd.: 2643 Prevajalci/prevajalke, tolmači/tolmačke, lektorji/lektorice in drugi jezikoslovci/druge jezikoslovke (SKP, 2008), v Standardni klasifikaciji iz istega leta pa se lektoriranje omenja le v stvarnem kazalu, šifra N82.190 pa kaže, da se uvršča v dejavnost Fotokopiranje, priprava dokumentov in druge posamične pisarniške dejavnosti (SKD, 2010, 391). Delovno mesto lektorja v javni upravi pa vendarle obstaja, o čemer pričajo nazivi na RTV Slovenija: lektor jezikovni svetovalec (70046), fonetik lektor (70108), lektor prevajalec (70154) (SDM, 5–7).

Kako torej ugotoviti število lektorjev v državi? Sklepamo, da je število tistih, ki se ukvarjajo izključno s fotokopiranjem in pretipkavanjem besedil, razmeroma majhno, po drugi strani pa lektorirajo tudi mnogi prevajalci. Spletna stran Bizi pod dejavnostjo N82.190 najde 298 izvajalcev, pod dejavnostjo M74.300 Prevajanje in tolmačenje, v katero se uvrščajo lektorji prevajalci in tudi izključno lektorji,¹ pa 1448. Lektoriranje pa je tudi dejavnost, ki jo lahko za znanega naročnika (skupina A) opravljamo z vrednotnico za osebno dopolnilno delo (ODD). To opravlja 345 ljudi (SODD). Z lektoriranjem se torej registrirano ukvarja do 2091 ljudi. Firma, torej ime podjetja, mora vsebovati tudi dejavnost, s katero se subjekt ukvarja.

Po Zakonu o gospodarskih družbah (12. in 72. člen) in Zakonu o podjetjih (153., 155. in 157. člen) pa to velja le za dolgo obliko imena. Natančnejše število bi torej dal ročni pregled vseh dolgih imen podjetnikov

¹ Razlog za samoopredelitev samostojnega podjetnika v okviru prevajanja in tolmačenja, tudi če dejansko pretežno ali v celoti ponuja lektorske storitve in to izkazuje celo v imenu podjetja, je lahko nasprotovanje sedanji klasifikaciji dejavnosti, saj jo čuti kot razvrednotovalno in ponižujočo do svojega poklica.

z omenjenih področij. Še vedno pa bi morali k temu prišteti redno zaposlene lektorje ter tiste, ki lektorirajo po avtorski pogodbi. Z anketo naj bi zaznali vsaj del teh kolegov.

2 Zasnova vprašalnika²

Spletna anketa je bila ustvarjena z aplikacijo 1ka. Razdeljena je bila na 5 sklopov, ki pokrivajo različna delovno-zaposlitvena okolja (dnevne novice, periodične izdaje in založništvo, javne ustanove, jezikovne agencije, ponudniki lektoriranja) in jim zato pripada tudi različno število vprašanj oz. so ta zastavljena upoštevaje specifiko posamezne skupine. Vsi sklopi obravnavajo teme, kot so število lektorjev, njihov zaposlitveni položaj (redno zaposleni – honorarni sodelavci) in strokovna podstat (izobrazba, izpopolnjevanje, raba priročnikov), delovne razmere (urnik, stik s piscem, količina dela, obveznosti ob lektoriranju) in plačilo oz. obračun storitve (podlaga in okoliščine določanja cene). Anketo uvaja vprašanje o dejavnosti, v okviru katere se lektorira, ki je tudi podlaga za razvrstitev v sklope, in končuje odprto sklepno vprašanje, pri katerem izpolnjevalec lahko dopiše poljubno misel. Skupaj torej 140 vprašanj (1 + 25/27/21/38/27 + 1) in 224 spremenljivk, pri čemer se nekatera vprašanja zastavijo le ob določenih odgovorih. Pri večini vprašanj je bil mogoč odprt odgovor (drugo), izpolnitev vprašanja pa ni bila obvezna za prehod k naslednjemu vprašanju.

Da bi zmanjšali podvajanje podatkov in dosegli kar največ izdajateljev, smo povezavo do vprašalnika poslali na splošen e-naslov za obvestila (npr. info@) ali urednikom, zaposlenim lektorjem le izjemoma. Za izpolnitev ankete smo zaprosili tudi urednike prilog dnevnih časopisov, smo pa celoten grozd publikacij v tem primeru obravnavali kot enega izdajatelja. Povezava je bila tako poslana na 877 e-naslovov ok. 735 objavljavcev besedil³ s področij dnevnega novi-

čarstva, periodičnih izdaj, založništva, javnih ustanov, jezikovnih agencij in ponudnikov lektoriranja. V prvo skupino smo uvrstili tiskane in spletne medije, ki prinašajo dnevne novice o politiki, gospodarstvu, športu in kulturi, pa tudi športne portale in nekaj radijev.⁴ V drugi skupini smo združili izdajatelje periodičnih publikacij in založnike, torej založbe, društva in ustanove, ki izdajajo tednike, 14-dnevne, mesečnike, strokovne in znanstvene revije ter zbornike, pa tudi spletišča s kuharskimi recepti, književno, svetovnonazorsko in poljudnoznanstveno vsebino ter prireditelje večjih uveljavljenih festivalov. Skupino javnih ustanov sestavljajo univerze in posamezne fakultete, večje splošne in specialne knjižnice, gledališča (z operama in Cankarjevim domom), občine kot izdajateljice občinskih glasil (ter upravnih in drugih besedil na spletni strani) ter državne službe in uradi (npr. Arso, Varuh človekovih pravic, Slovenska vojska, ministrstva, Sektor za prevajanje pri Generalnem sekretariatu Vlade Republike Slovenije). Skupina jezikovnih agencij zajema podjetja, ki se ukvarjajo pretežno s prevajanjem, skupina ponudnikov lektoriranja pa agencije in samostojne podjetnike, ki ponujajo predvsem storitev lektoriranja. 99 % prošenj za izpolnitev ankete je bilo poslanih med 1. in 4. septembrom 2022.

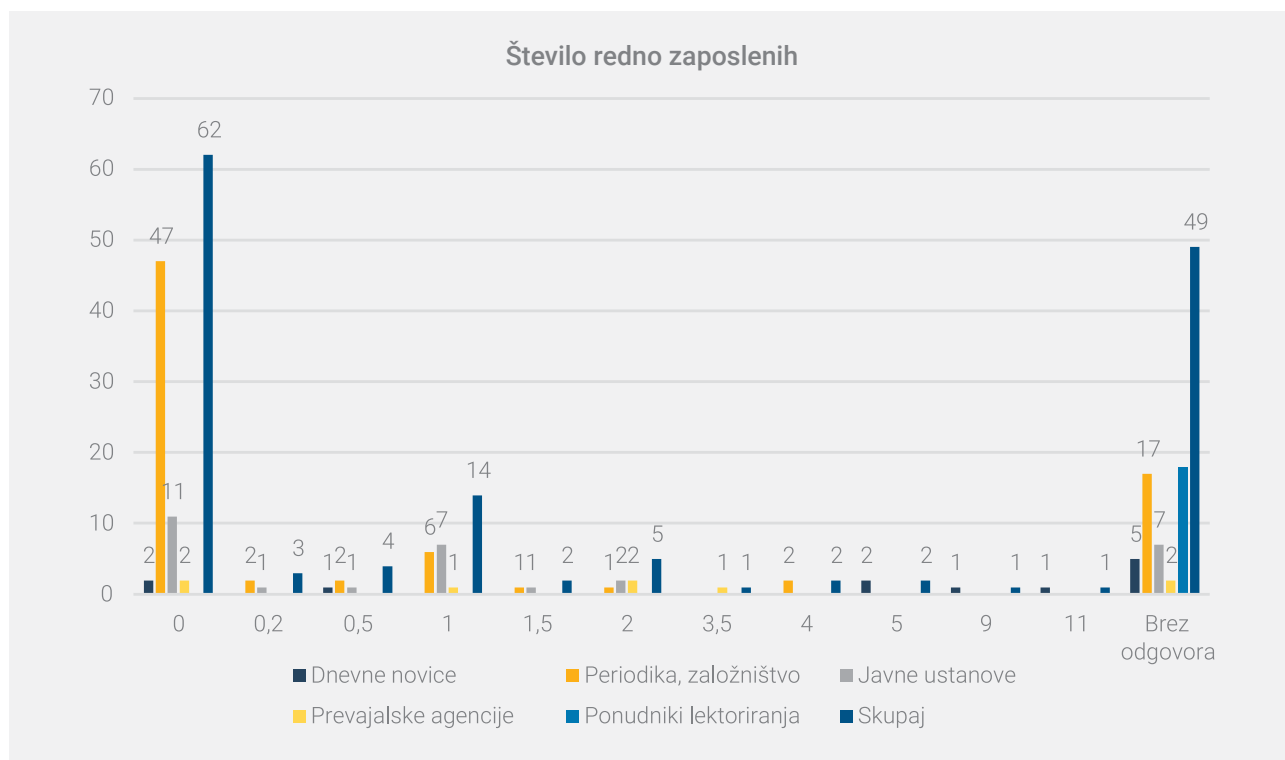
3 Rezultati vprašalnika

Pridobljeni podatki so – razen števila lektorjev – preračunani v deleže. Pod vsakim grafom je navedeno vprašanje oz. njegove različice iz vprašalnika. Nekateri grafi, npr. 23 in 28, prikazujejo več različnih vprašanj.

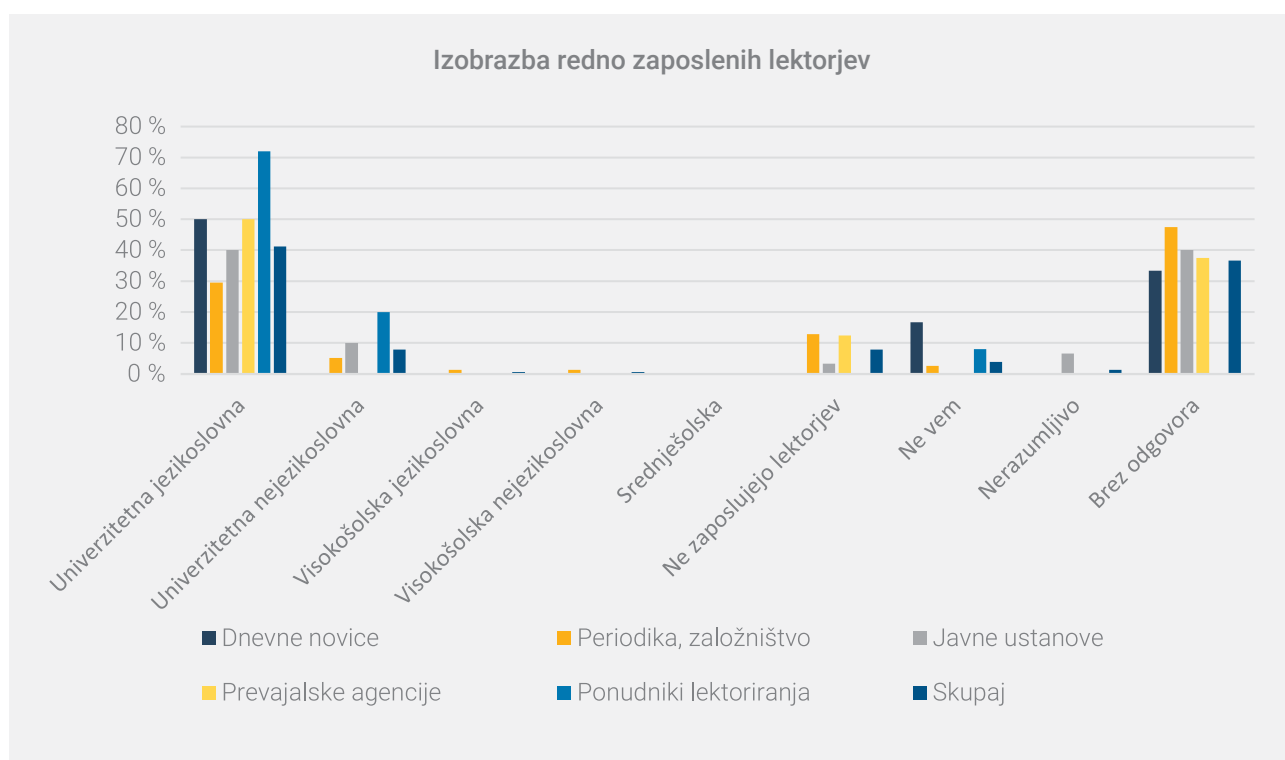
² Za vsebinsko pomoč pri zasnovi ankete se zahvaljujem K. M. Pučnik, za vsebinsko in tehnično pa K. Kovačič.

³ Število publikacij in izdajateljev se giblje med 730 in 745. Razlika 15 enot nastane zaradi nezaznanih enotnih podatkov za stik pri več revijah, mogoče pa so tudi druge napake pri obdelavi podatkov (podvojitve, prerazvrstitve, napake pri štetju). Privzeli smo torej, da je število publikacij in izdajateljev 738, a ker je bilo 10 e-naslovov takšnih, da je bila pošiljka tudi po več poskusih zavrnjena, je končno število 728.

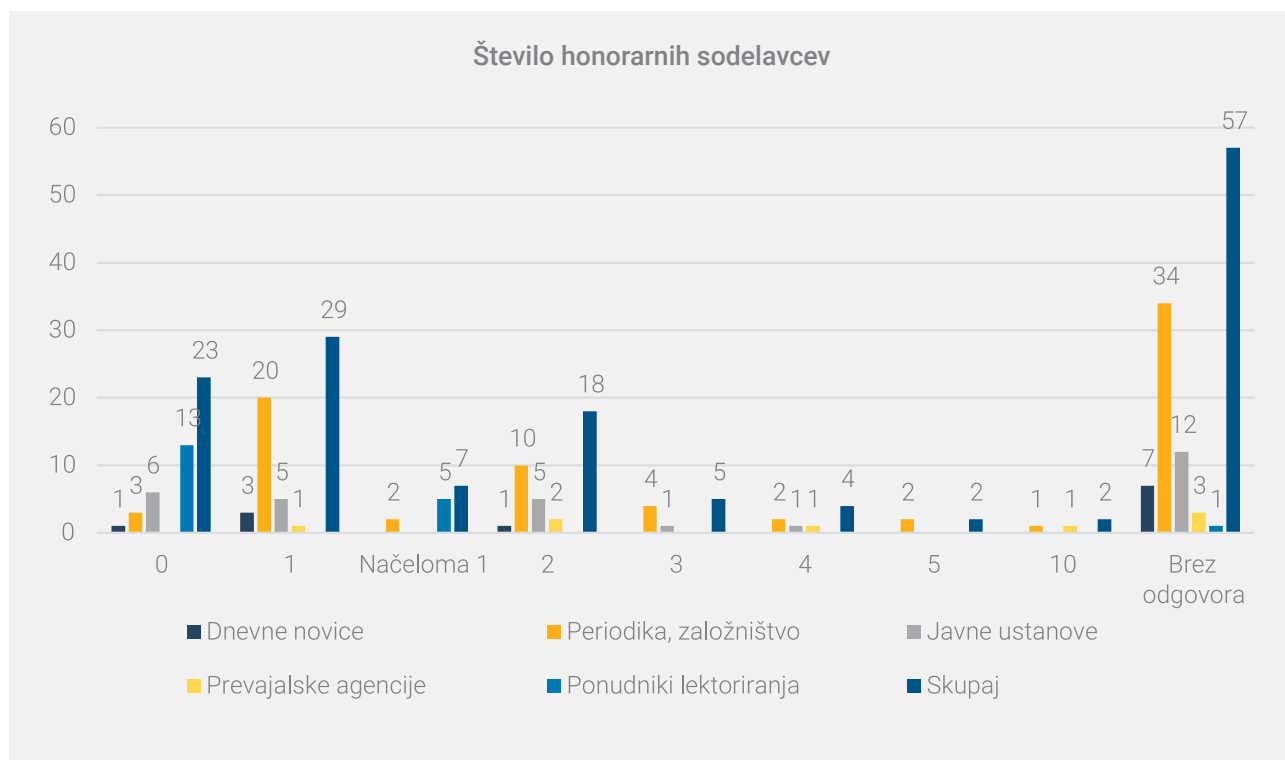
⁴ Seznam smo ustvarili na podlagi več spletnih seznamov (Biblos, KJUC, MK, RiČ, SSLR, SSOMR, UL, UM, ZRSS) ter iskanja po spletu s ključnimi besedami *strokovna revija, prevajalska agencija, lektoriranje, lektor* in naključnih dopolnitev.

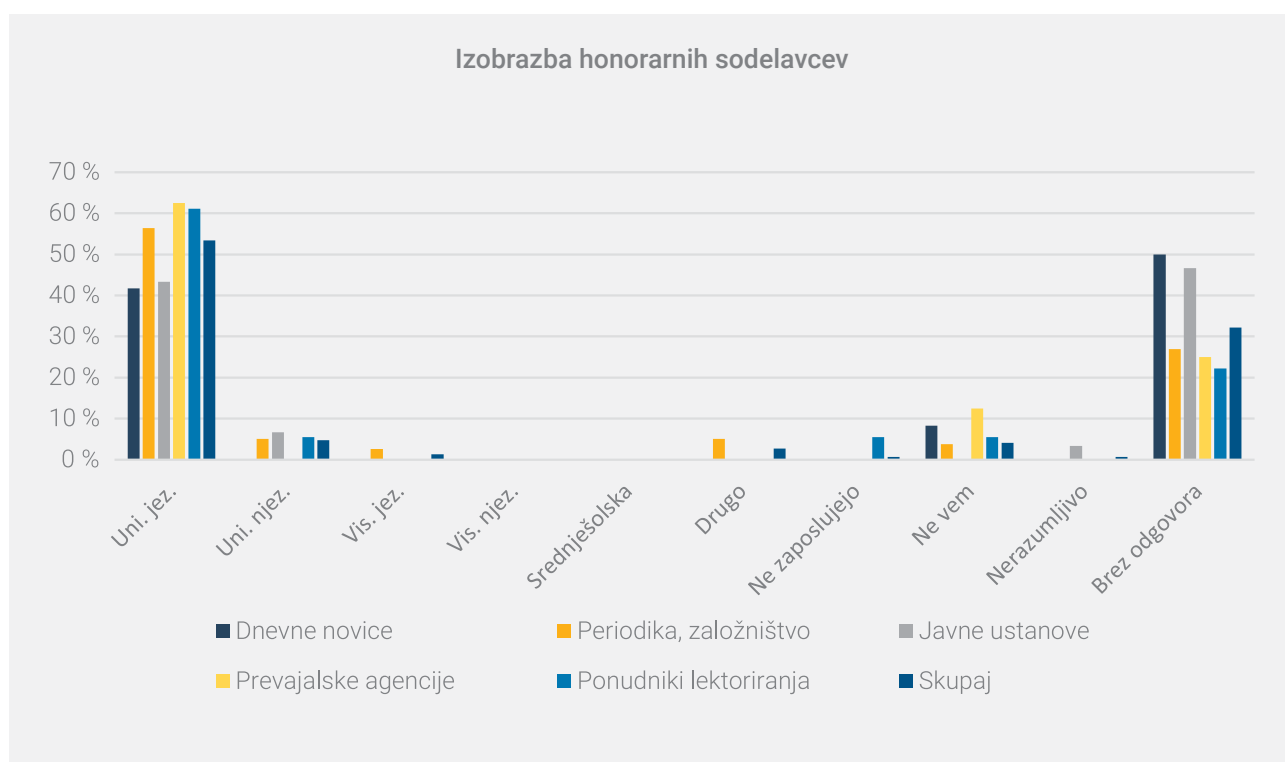
Graf 1: Koliko redno zaposlenih lektorjev deluje v vaši organizaciji?

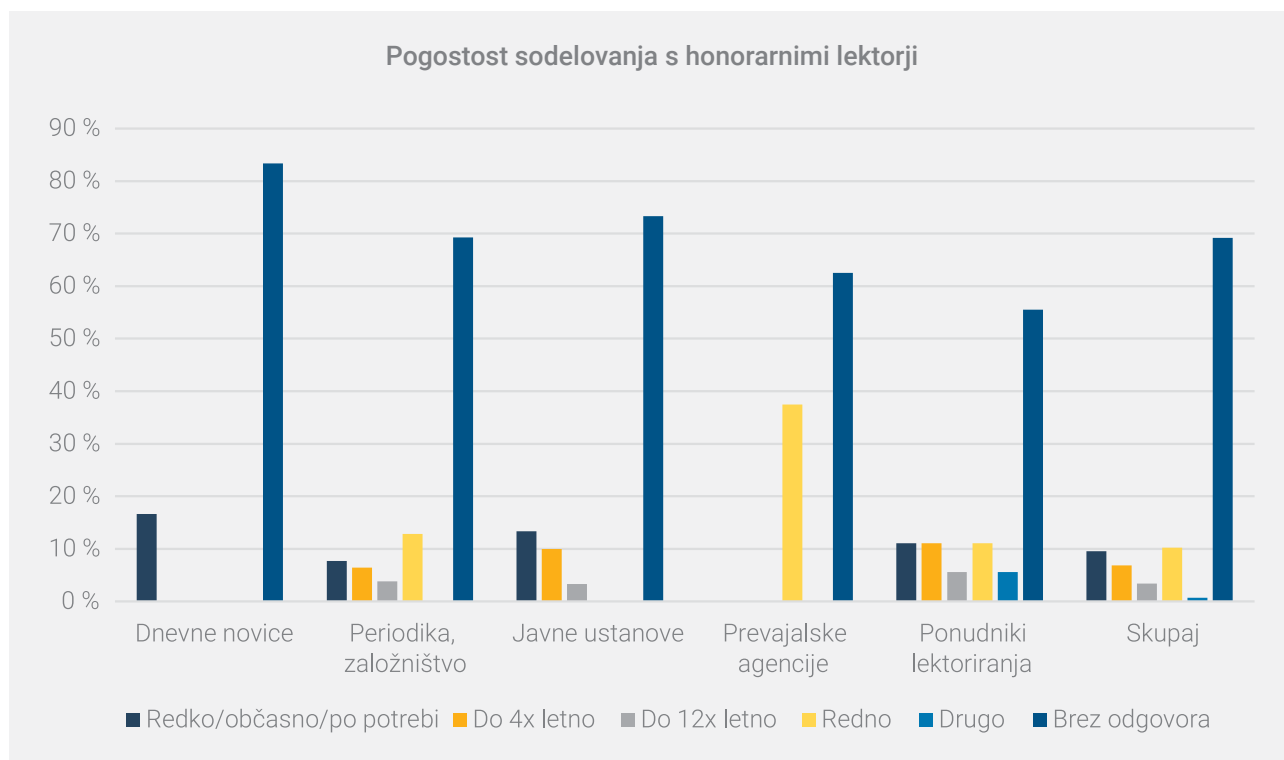
Graf 2: Kakšna je izobrazba lektorjev, zaposlenih v vaši ustanovi?

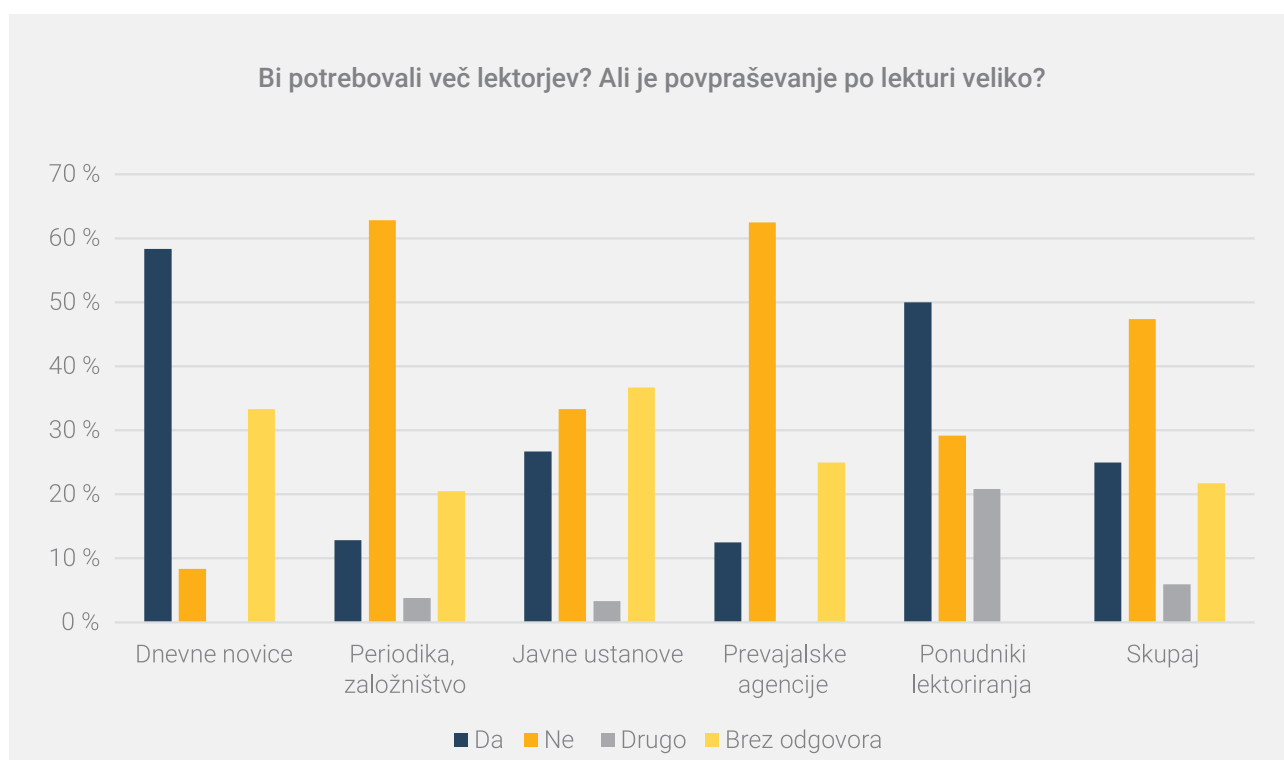
Graf 3: S koliko honorarnimi lektorji sodelujete in kako pogosto?

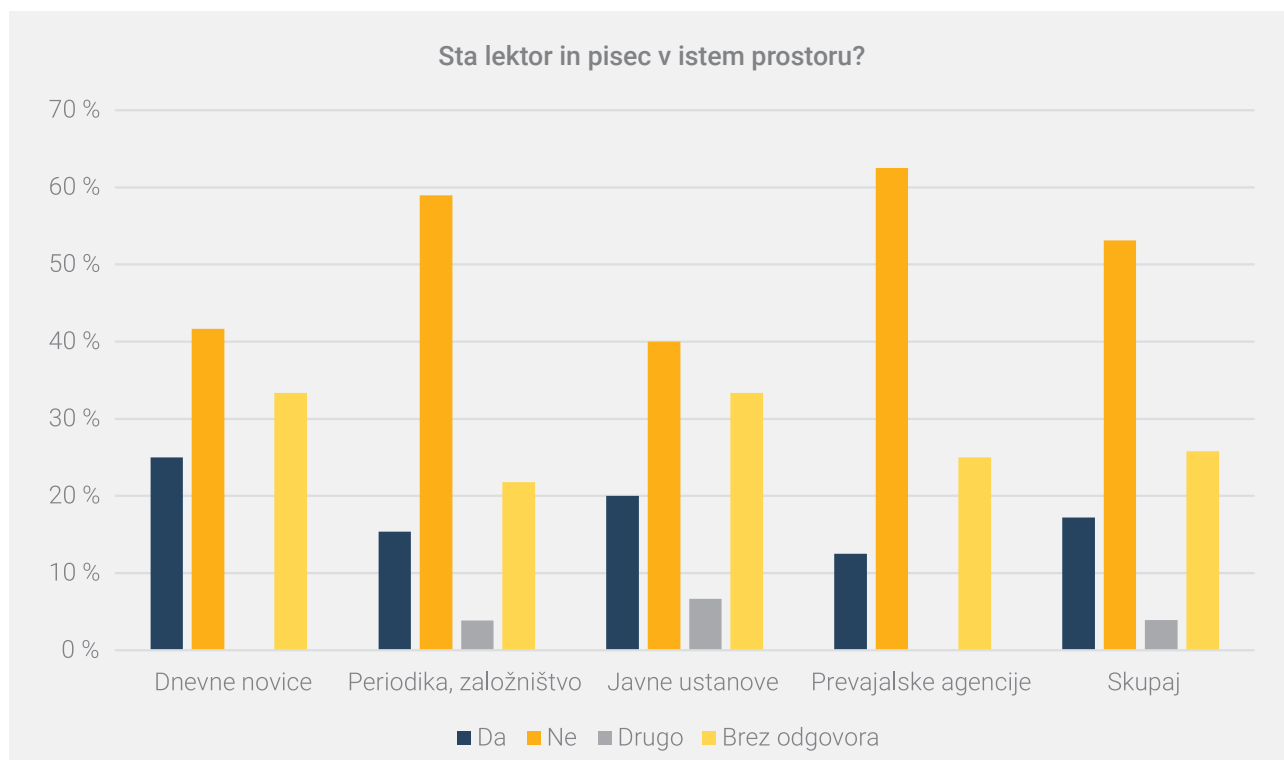
Graf 4: Kakšna je izobrazba honorarnih lektorjev, s katerimi sodelujete?

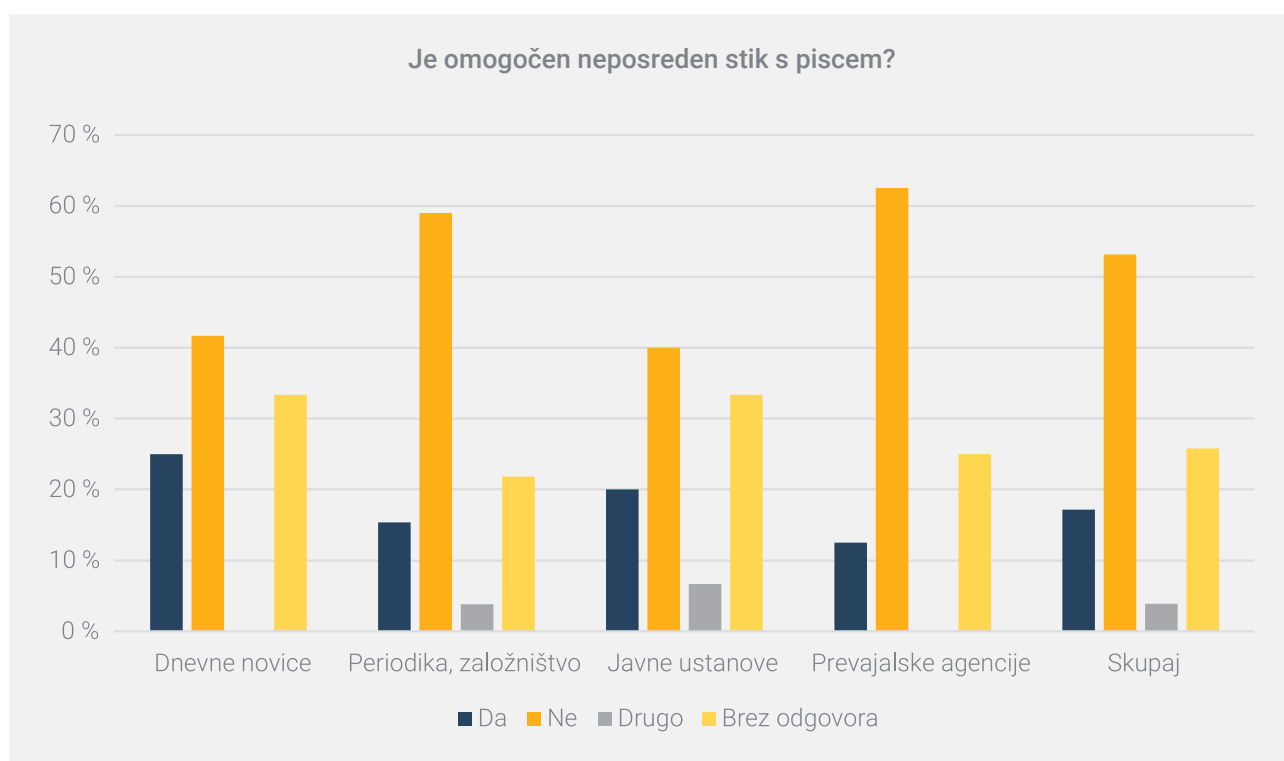
Graf 5: S koliko honorarnimi lektorji sodelujete in kako pogosto?

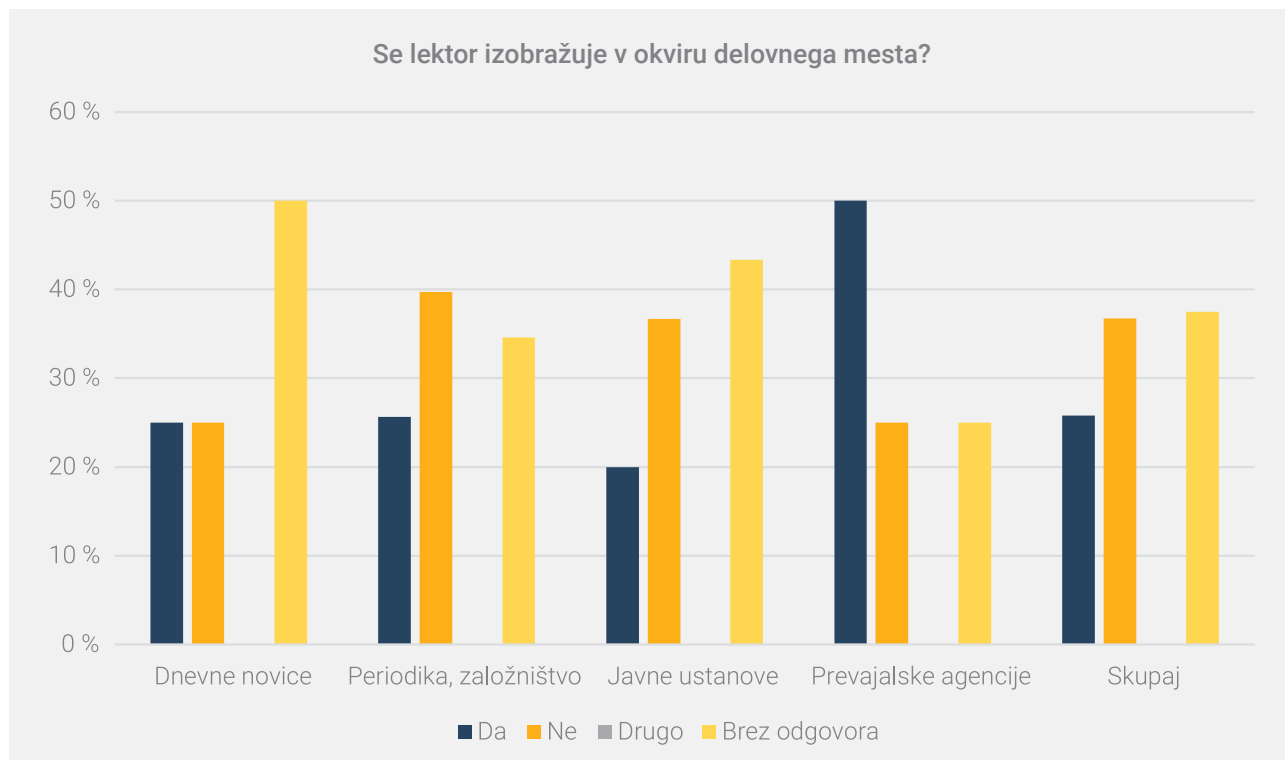
Graf 6: Se vam zdi, da bi glede na obseg objavljanja potrebovali več lektorjev? Se vam zdi, da je povpraševanja po lektorskih storitvah veliko?

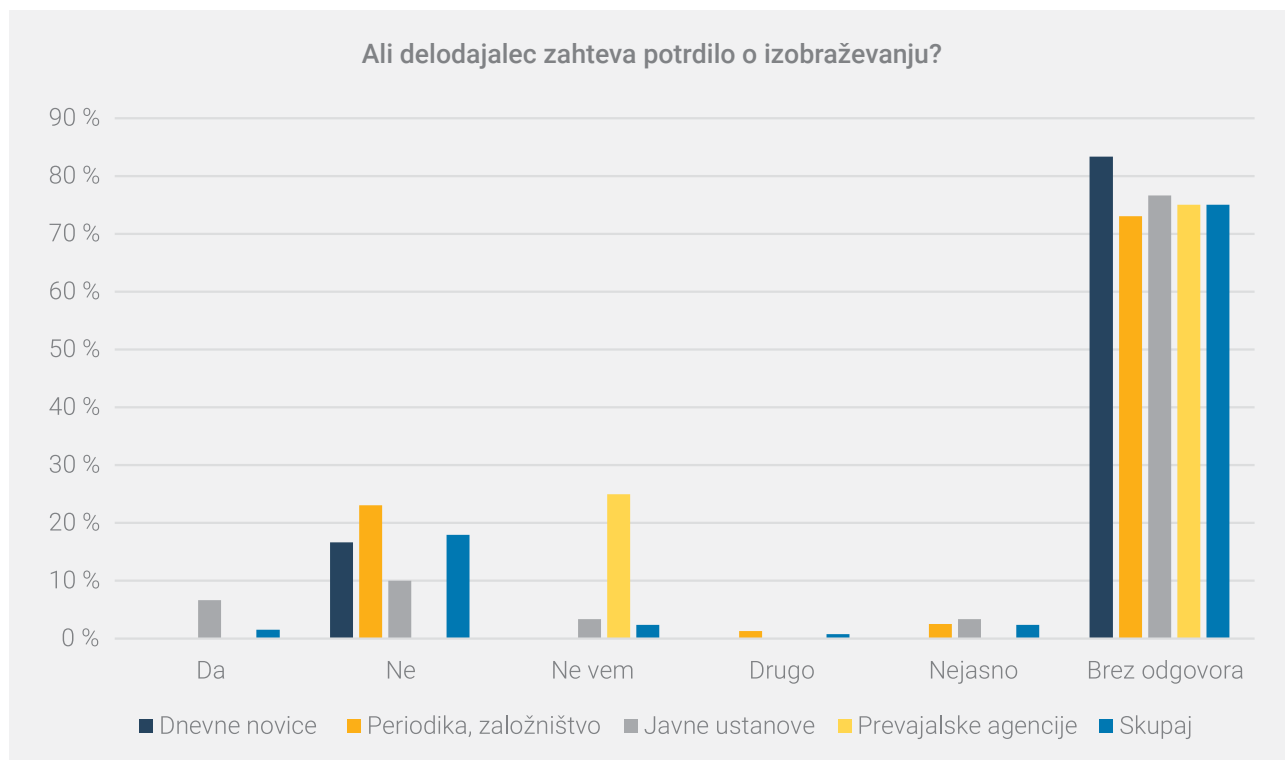
Graf 7: Ali lektorji delo opravljajo v istem prostoru kot novinarji in uredniki? Ali lektorji delo opravljajo v prostorih organizacije in so v neposrednem stiku z urednikom?

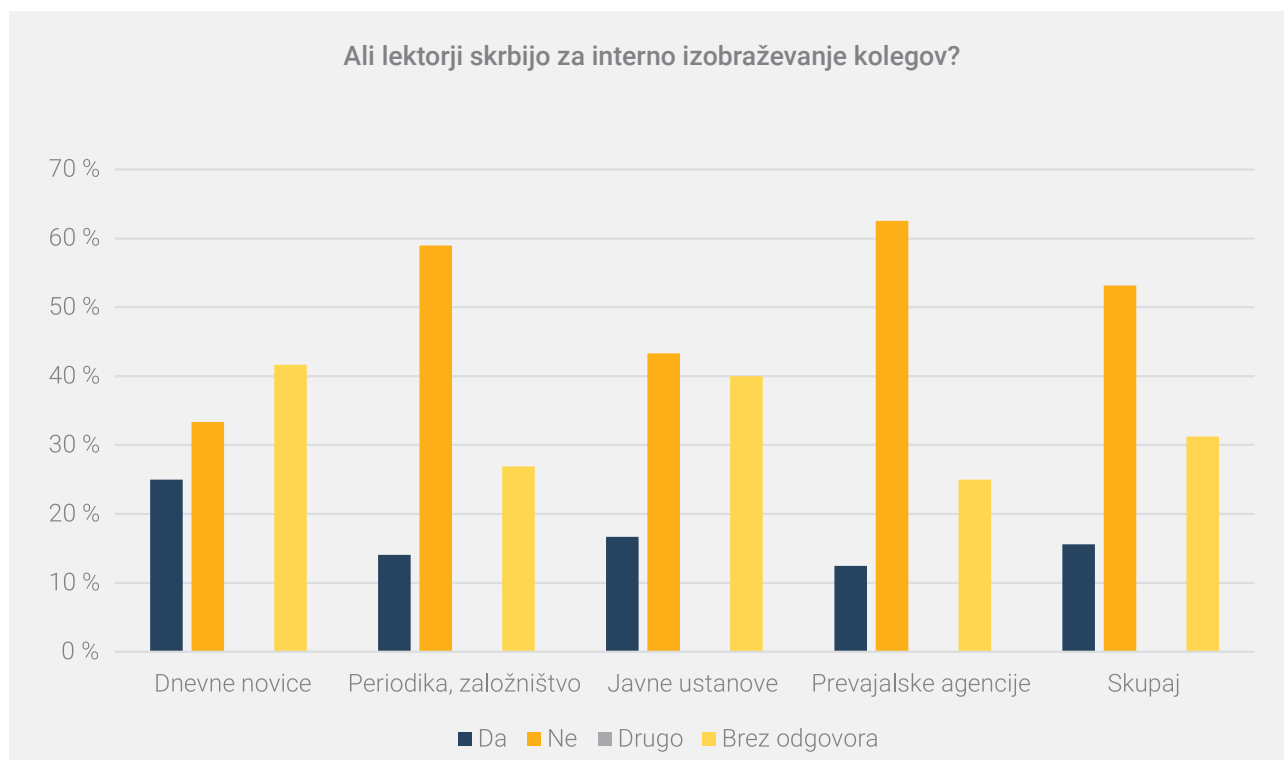
Graf 8: Ali je lektor v stalnem stiku z avtorjem besedila (piscem, prevajalcem) oz. ali imata možnost drug drugemu razložiti in utemeljiti izbrano jezikovno sredstvo?

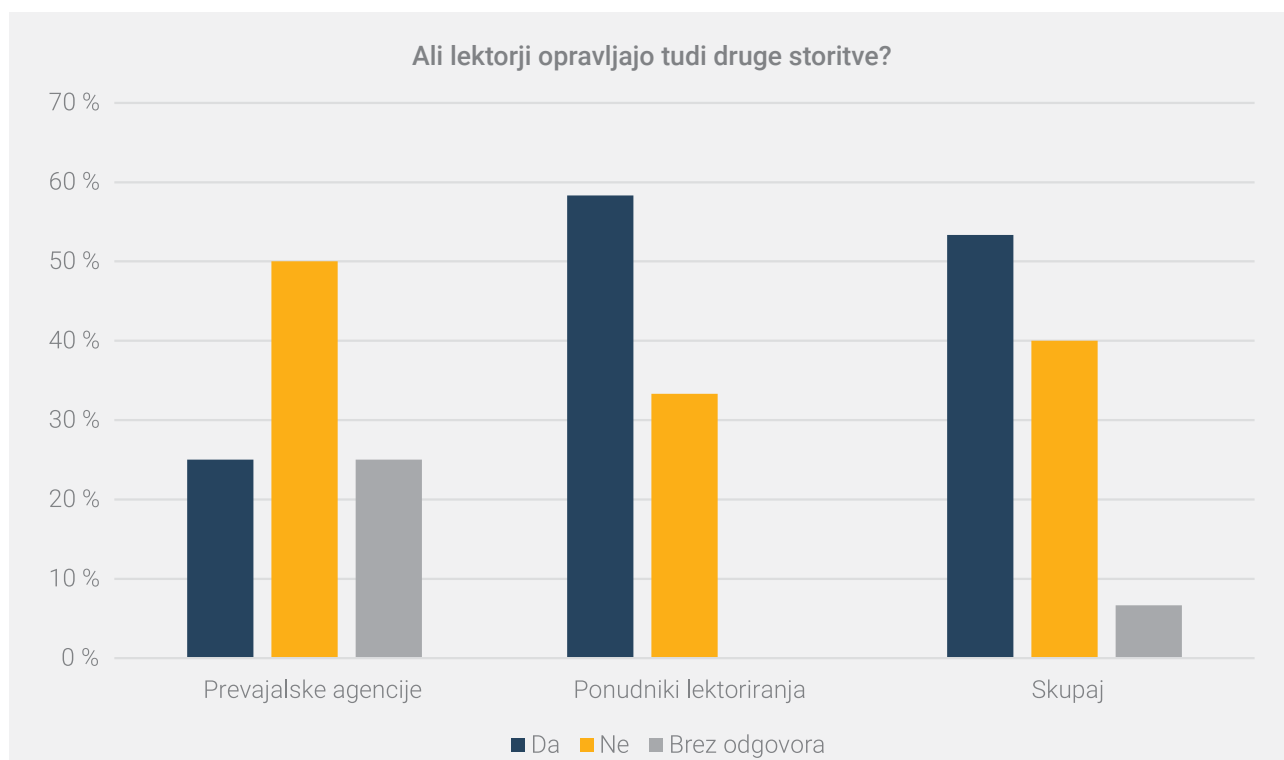
Graf 9: Ali se lektorji v okviru službe izobražujejo?

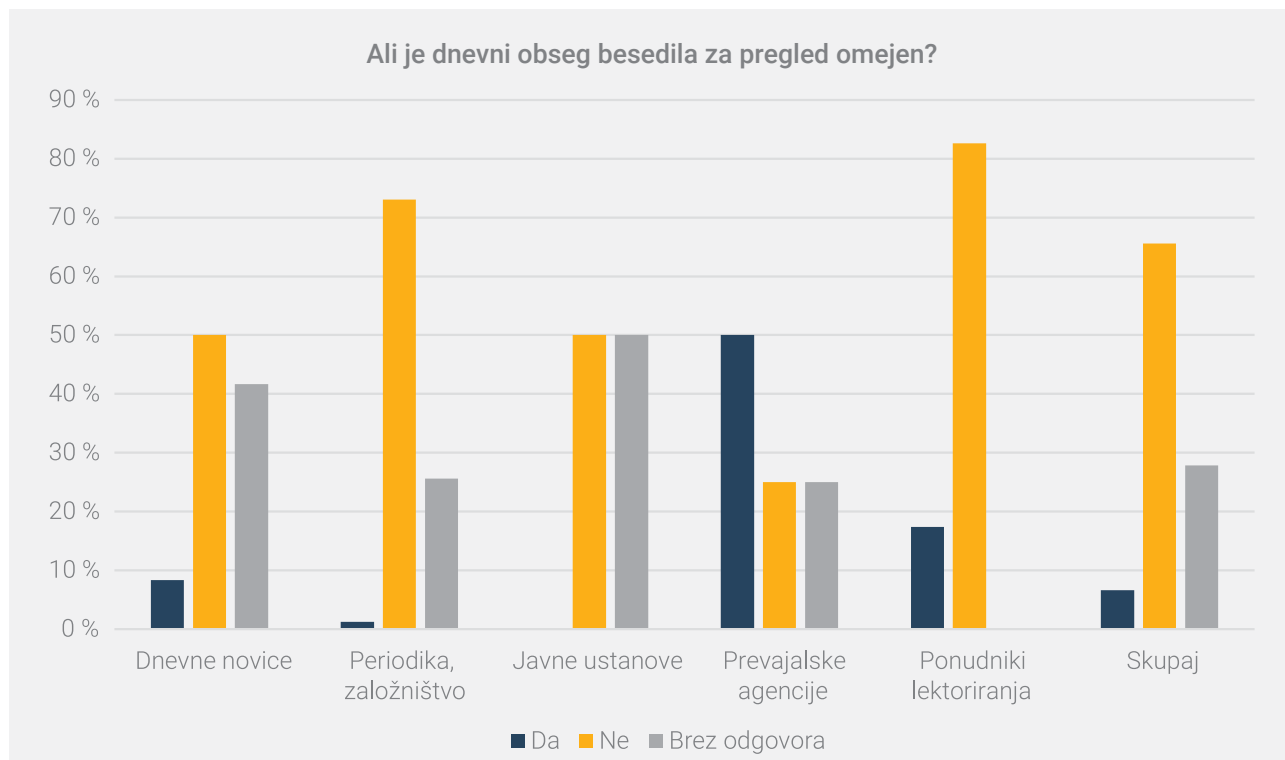
Graf 10: Kako lektorji skrbijo za strokovno izpopolnjevanje? Ali od njih zahtevate poročila o strokovnem izobraževanju?

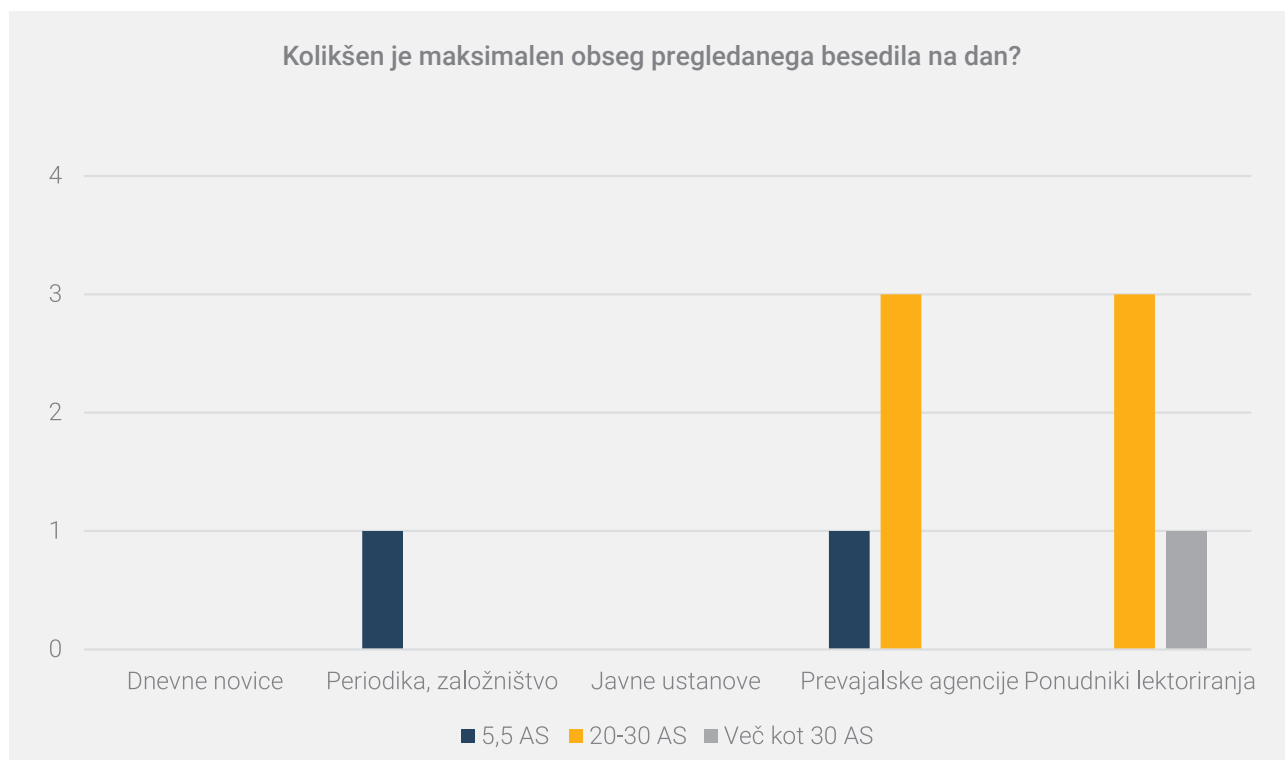
Graf 11: Ali lektorji skrbijo tudi za jezikovno izobraževanje kolegov novinarjev/piscev/sodelavcev?

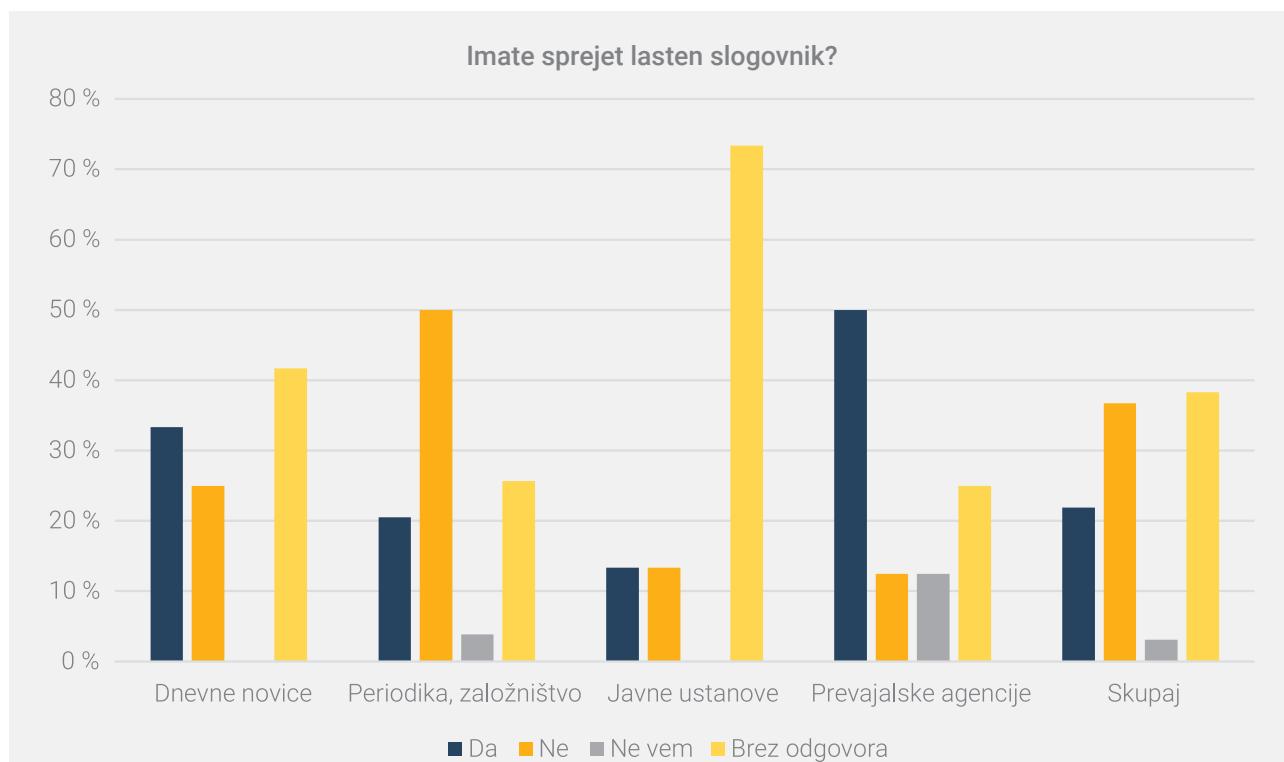
Graf 12: Ali lektorji pri vas opravljajo tudi druga dela (prevajanje, pisanje novičnikov ipd.)?

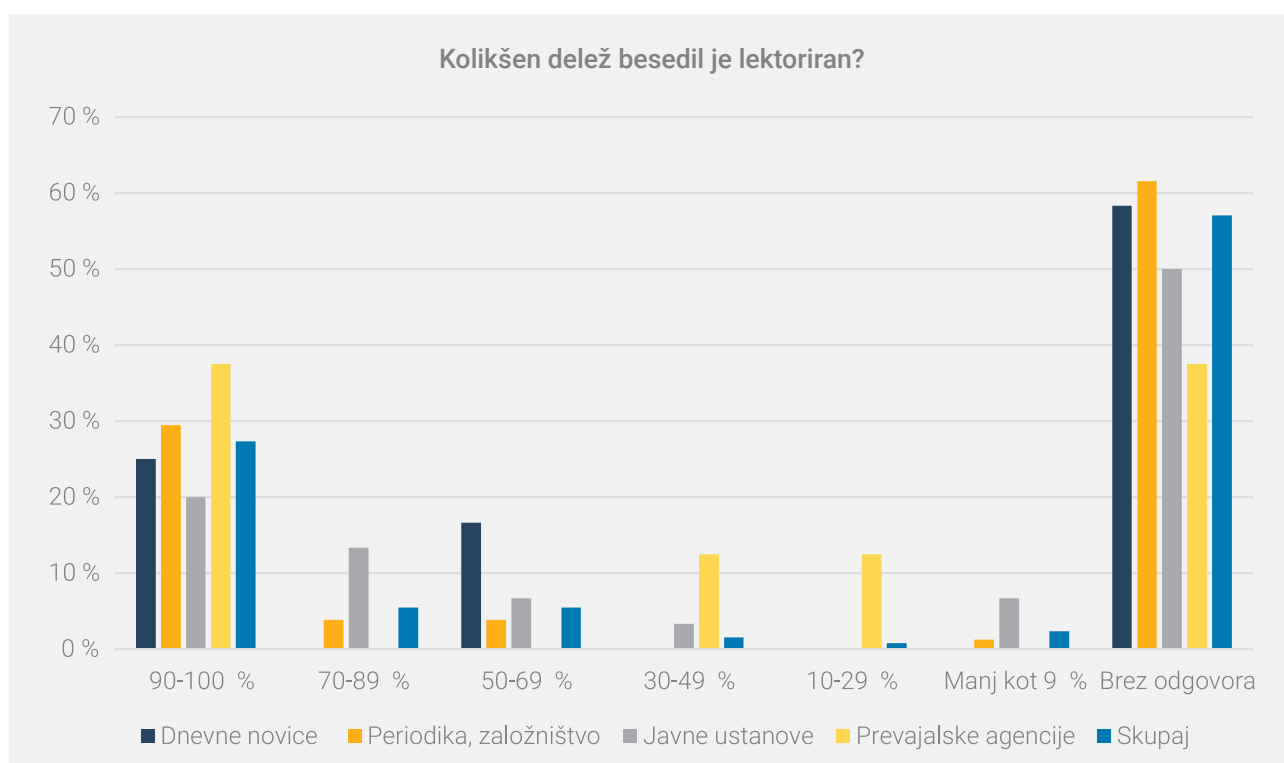
Graf 13: Ali imate sprejeto lektorsko normo, torej določen maksimalen obseg besedila, ki ga posamezen lektor pregleda v enem delovnem dnevu?

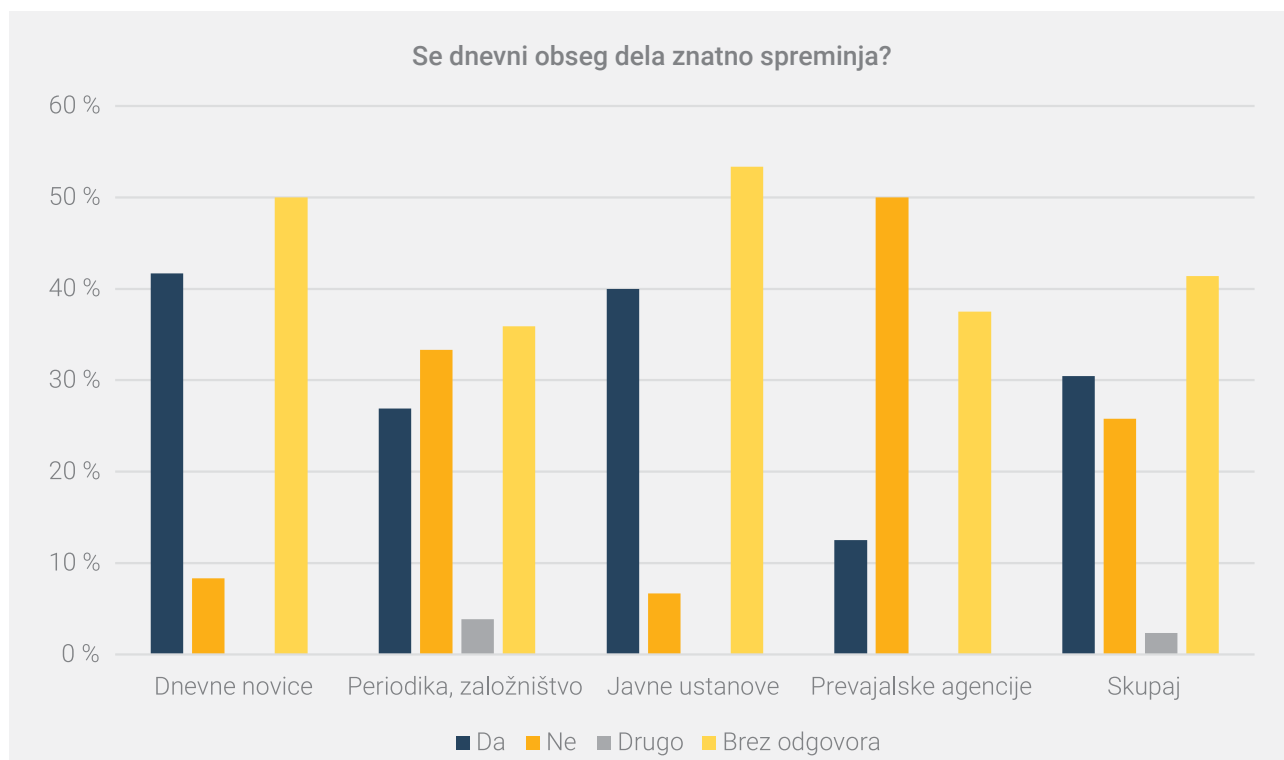
Graf 14: Koliko znaša ta norma in kaj storite, če je besedilo obsežnejše?

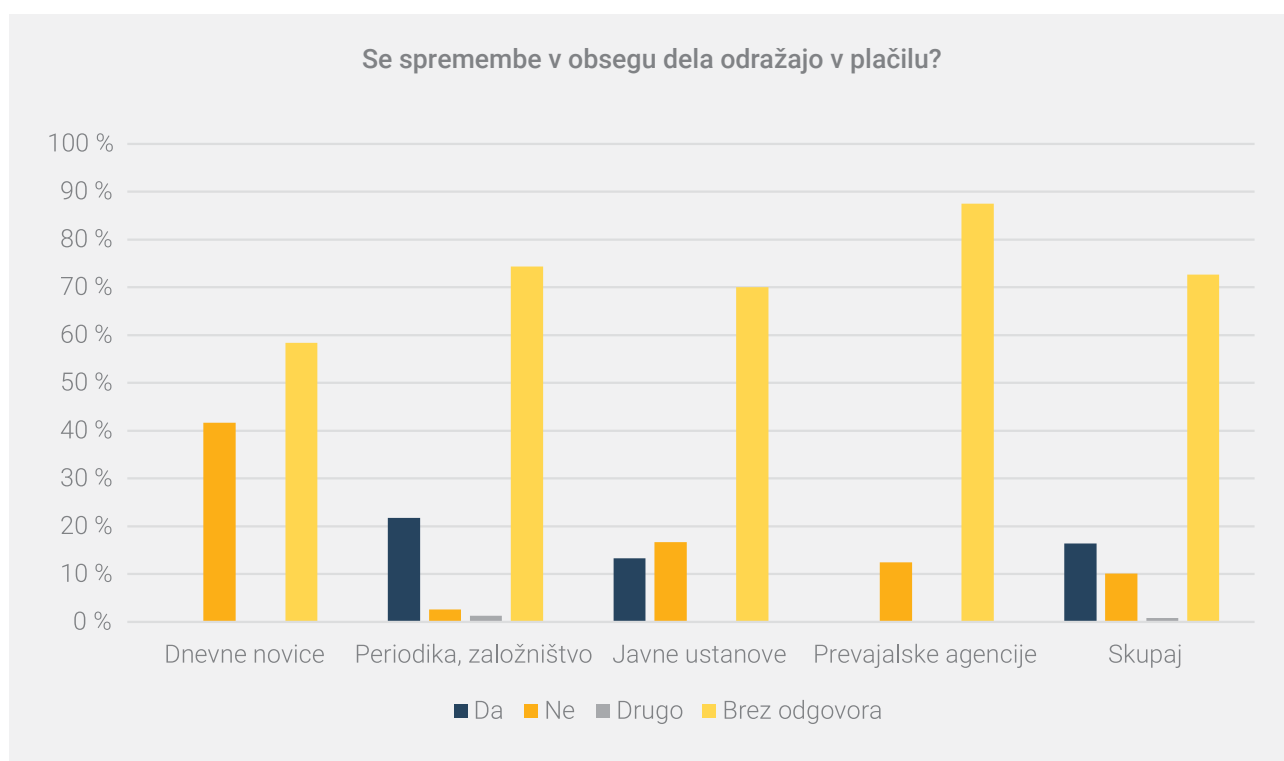
Graf 15: Ali imate zapisane hišne slogovne smernice in pravila?

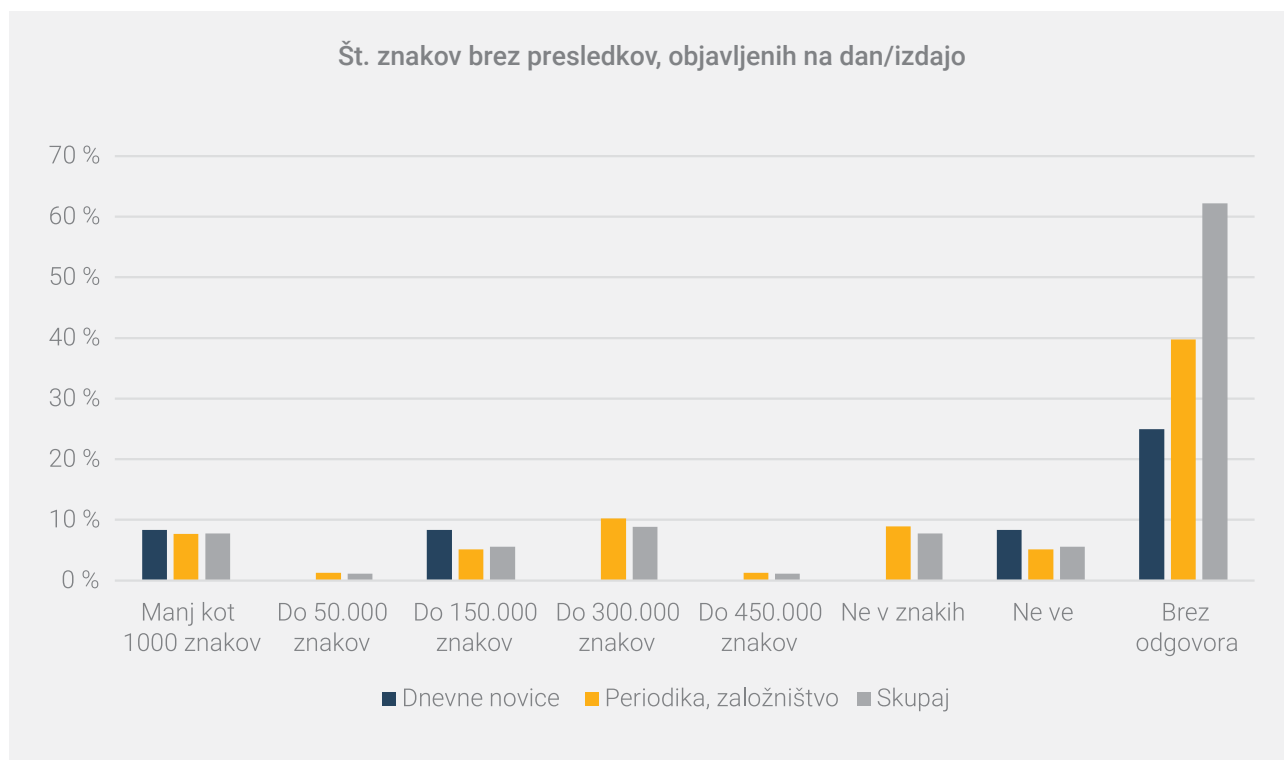
Graf 16: Približno kolikšen delež objavljenih besedil je lektoriran in kaj so vzroki za takšen delež? Kaj oz. katere teme se nujno lektorira?

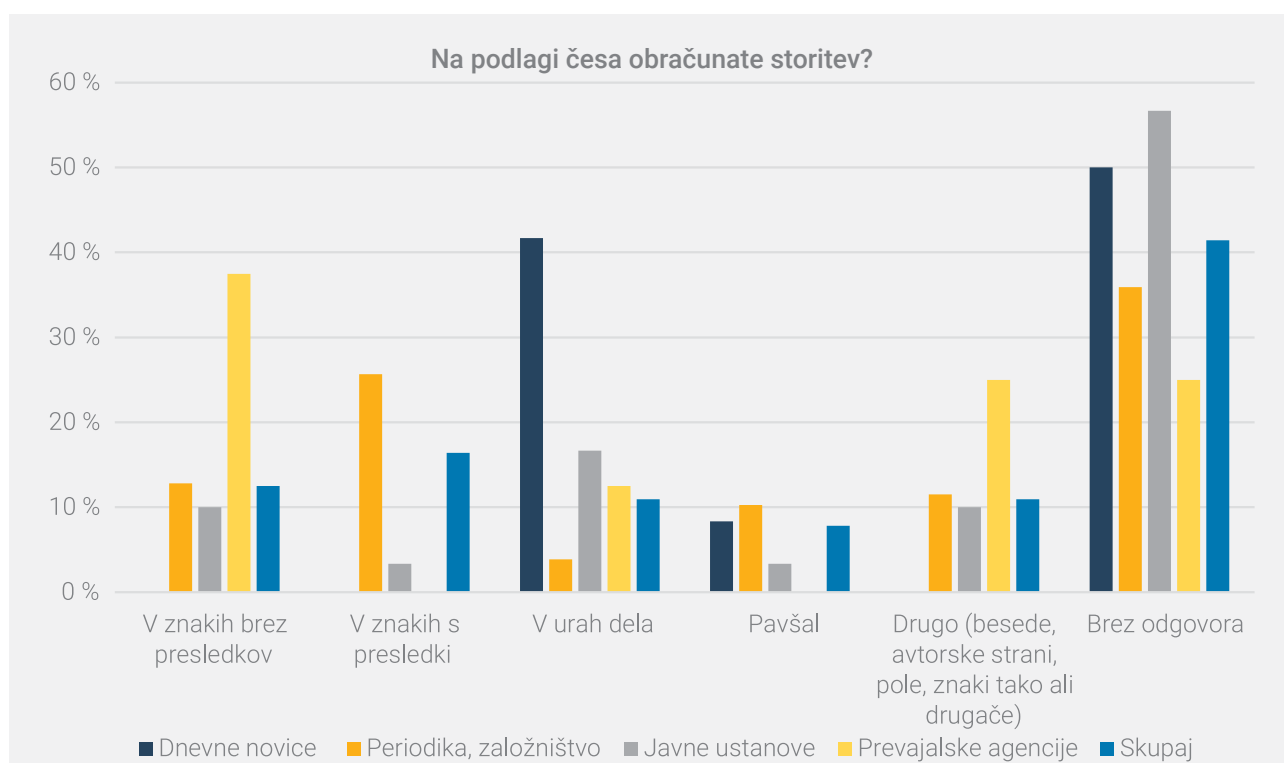
Graf 17: Ali se obseg dela (merjen v številu znakov) lahko znatno spreminja? Ali se obseg dela (merjen v številu znakov) lahko znatno spreminja od izdaje do izdaje?

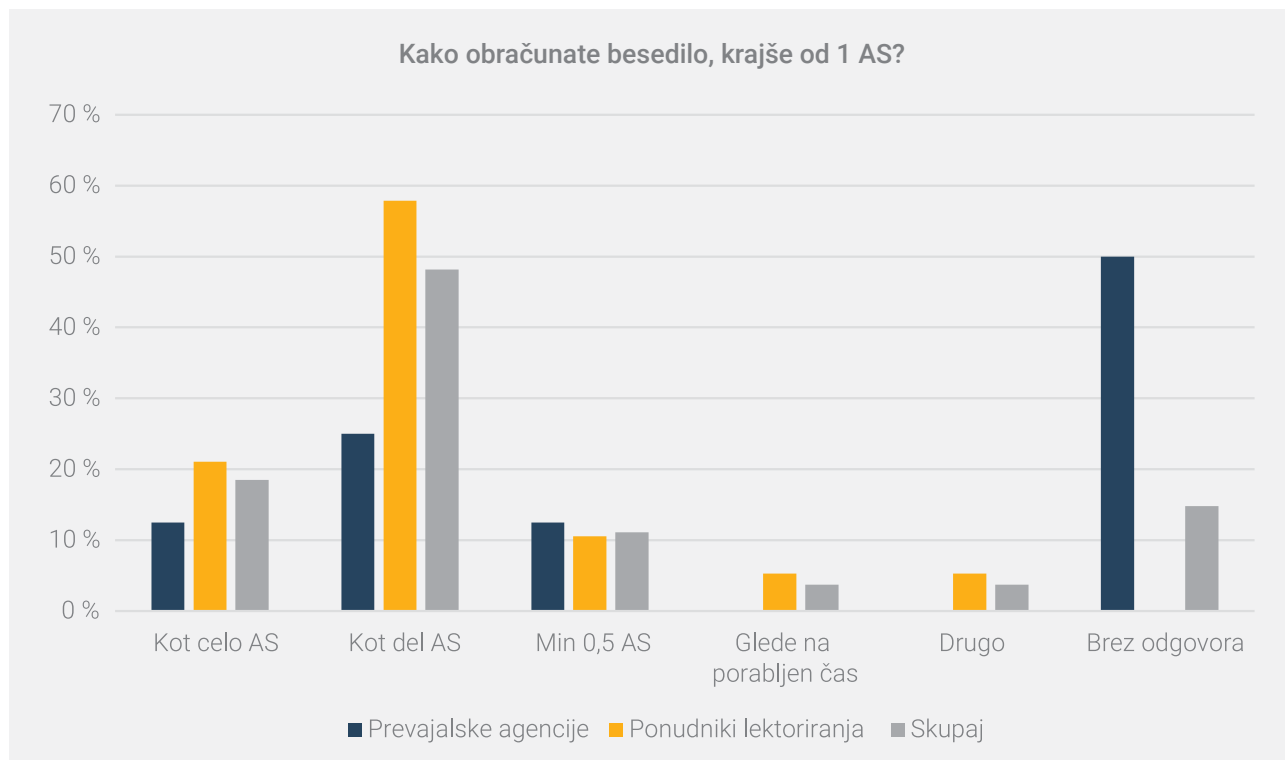
Graf 18: Ali se razlika v obsegu dela upošteva pri plačilu lektorja? Je plačilo za delo, opravljeno v soboto, nedeljo ali praznike, višje?

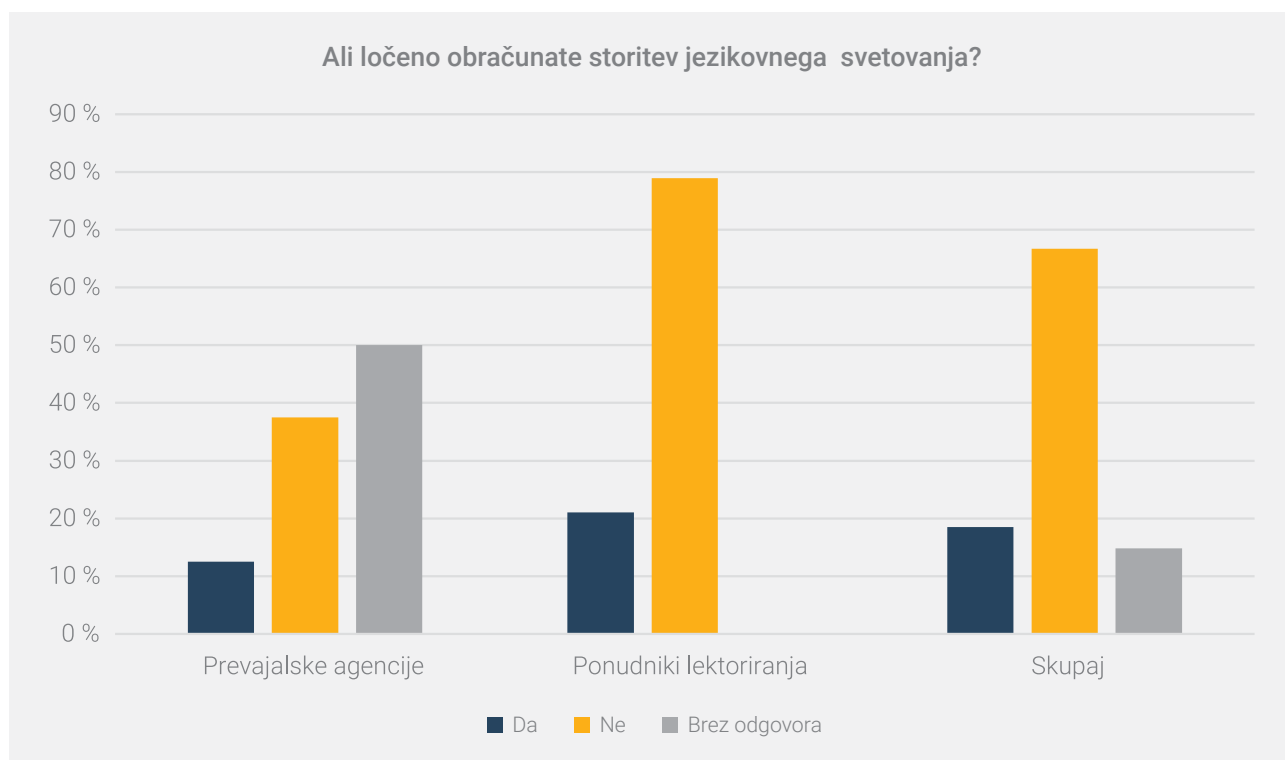
Graf 19: Približno koliko besedila objavite na dan (v znakih brez presledkov)? Približno koliko besedila objavite na izdajo (v znakih brez presledkov)?

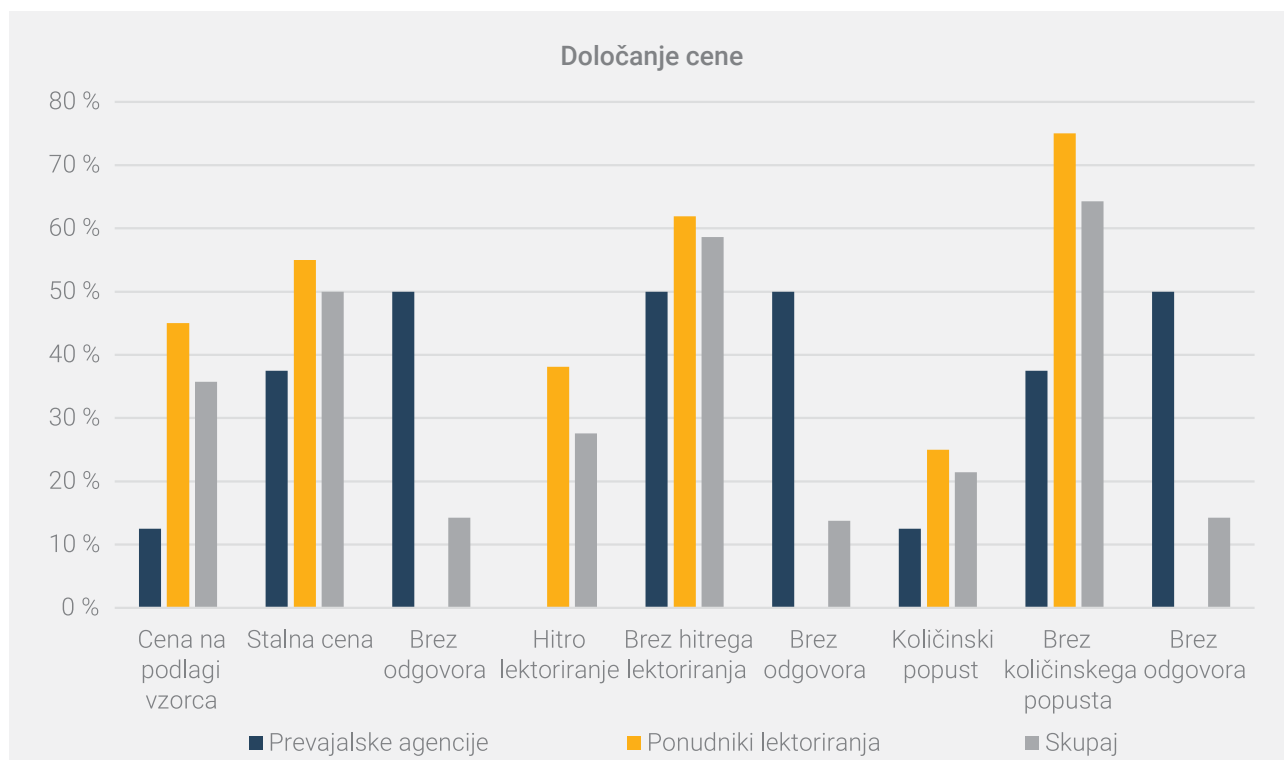
Graf 20: Kako obračunavate lektoriranje?

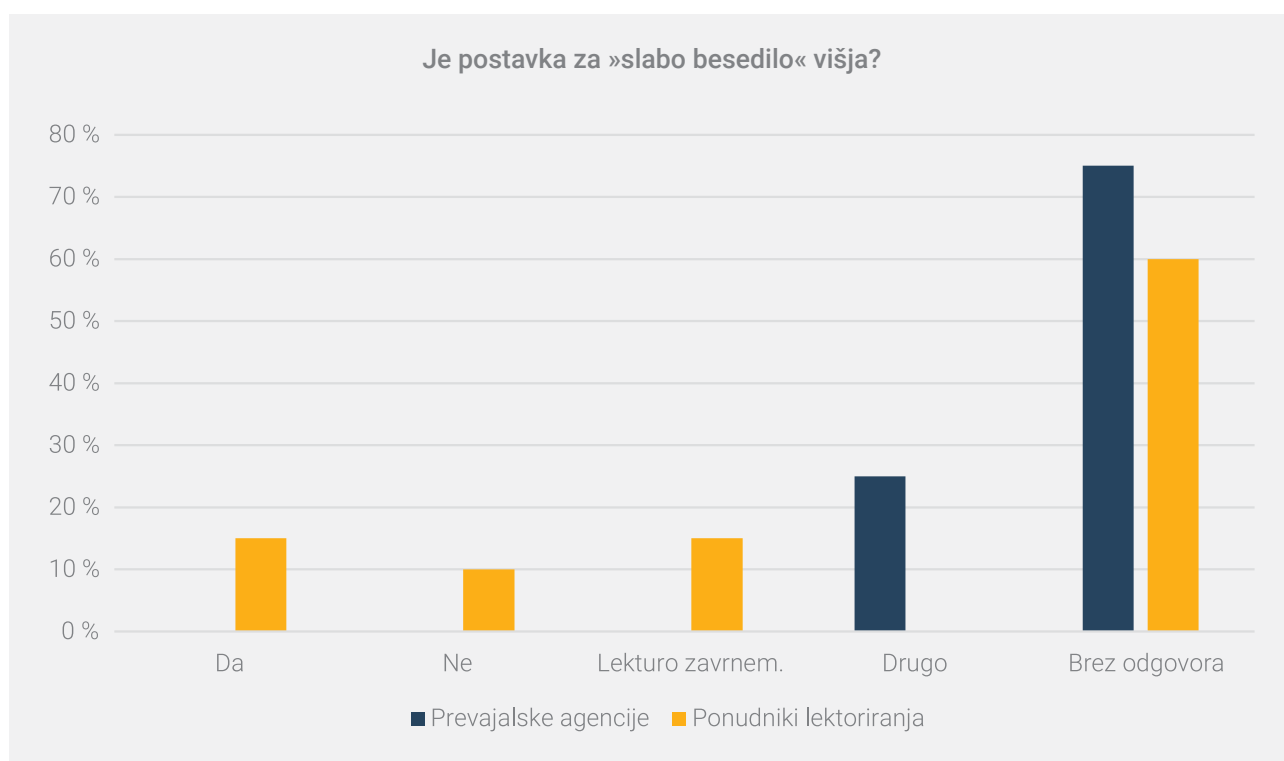
Graf 21: Kako obračunate besedila ali del besedila, ki je krajši od ene avtorske strani?

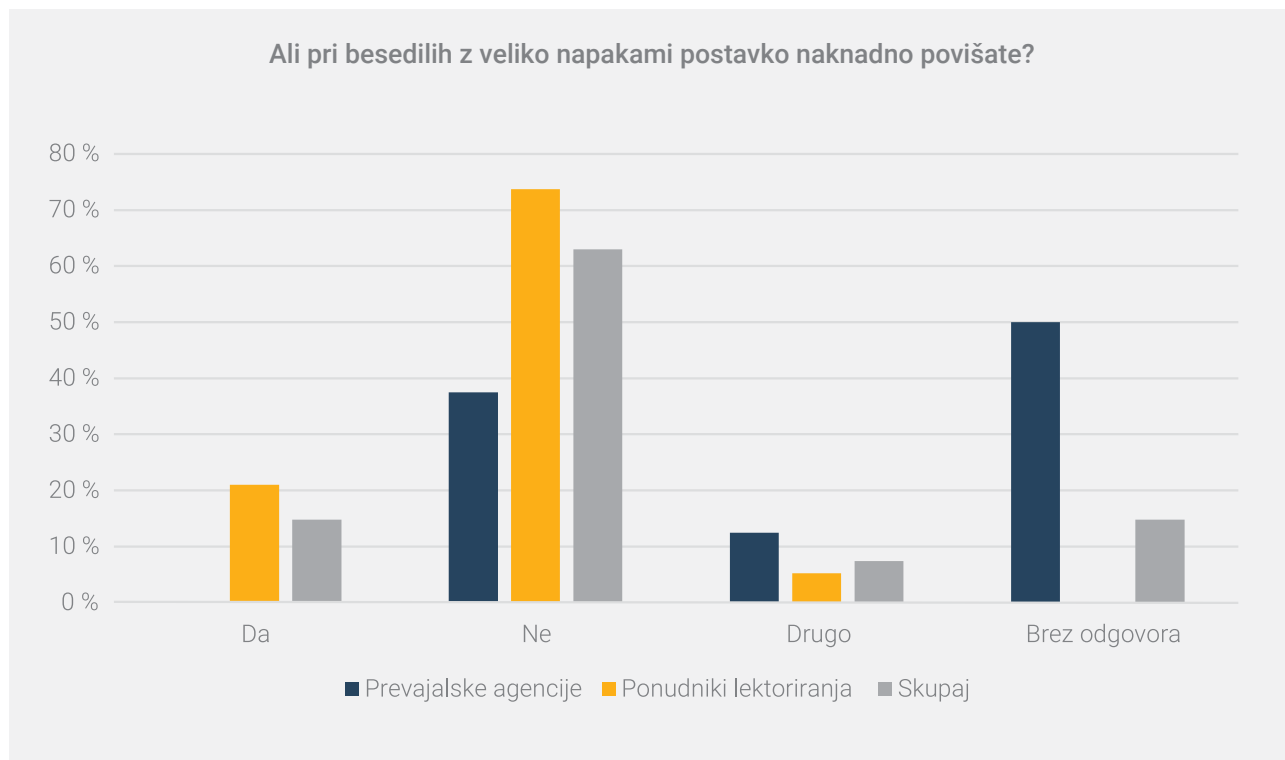
Graf 22: Ali ponujate ločeno storitev jezikovnega svetovanja (nasvet, smernice za pisanje, ne da bi besedilo dejansko sami urejali)?

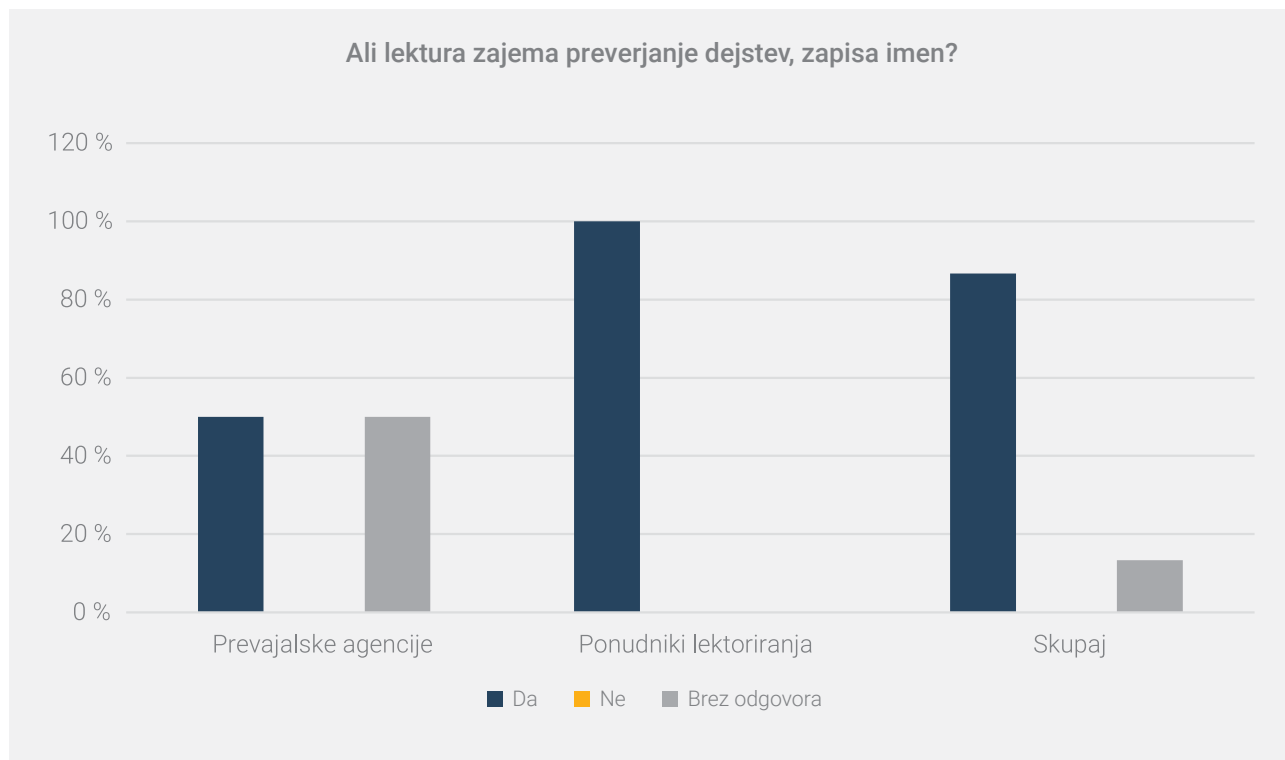
Graf 23: Ali pred sprejemom v lekturo zaprosite za odlomek besedila, na podlagi katerega ocenite, kako zahtevno ali slovnično in pravopisno izčiščeno je besedilo? Ali ponujate storitev hitrega lektoriranja (po višji postavki)? Ali za lektoriranje ponujate količinski popust?

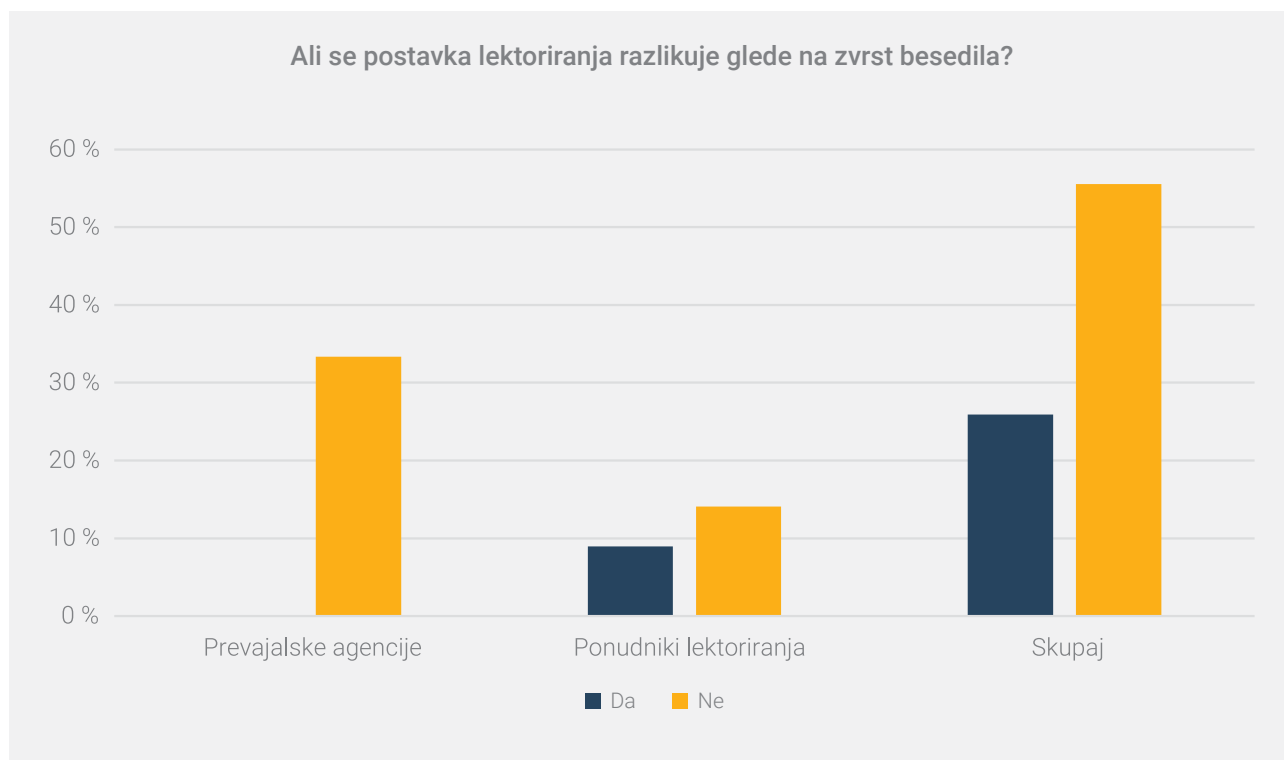
Graf 24: Je postavka za pregled besedila, ki izstopa po večjem številu slovničnih, pravopisnih in drugih napak, torej višja?

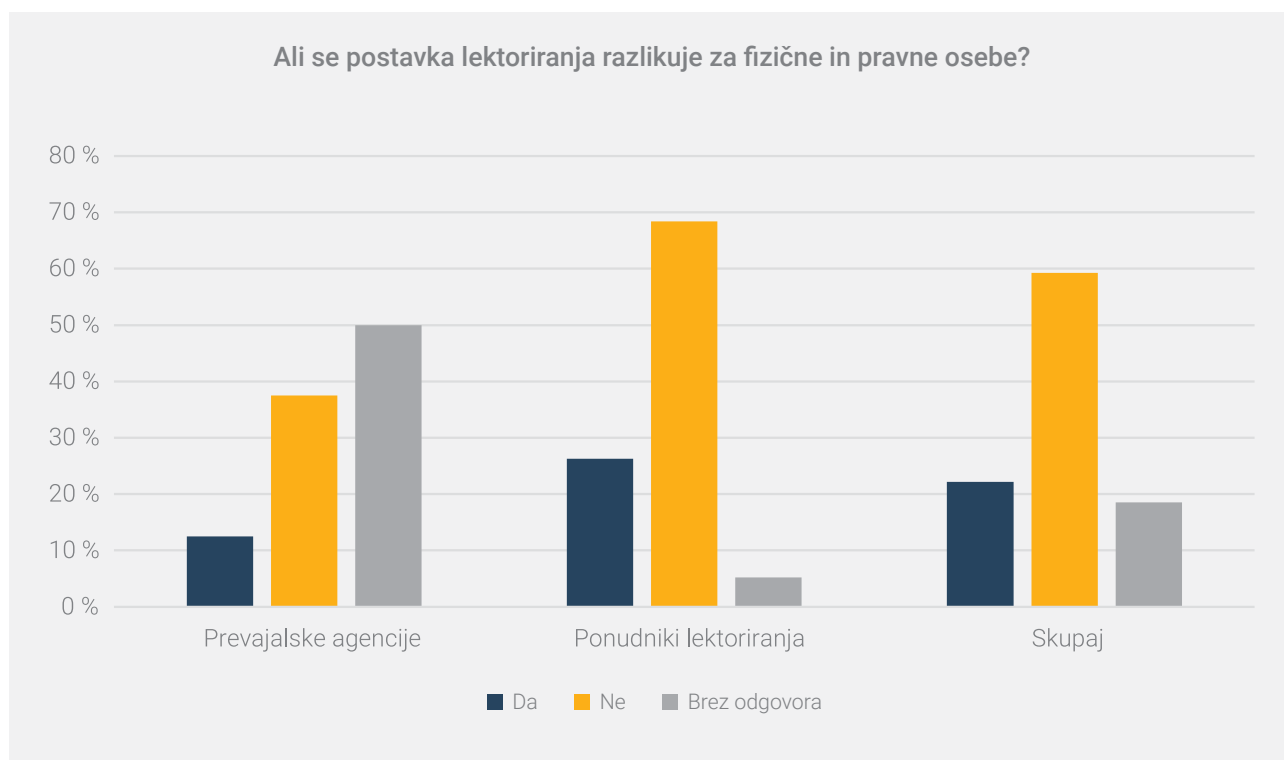
Graf 25: Ali za besedilo, katerega lekturo ste po ceniku že potrdili, pa se izkaže, da vsebuje nadpovprečno veliko število slovničnih, pravopisnih napak, napačnih navedb dejstev ali je oblikovno zelo neenotno, zaračunate pribitek?

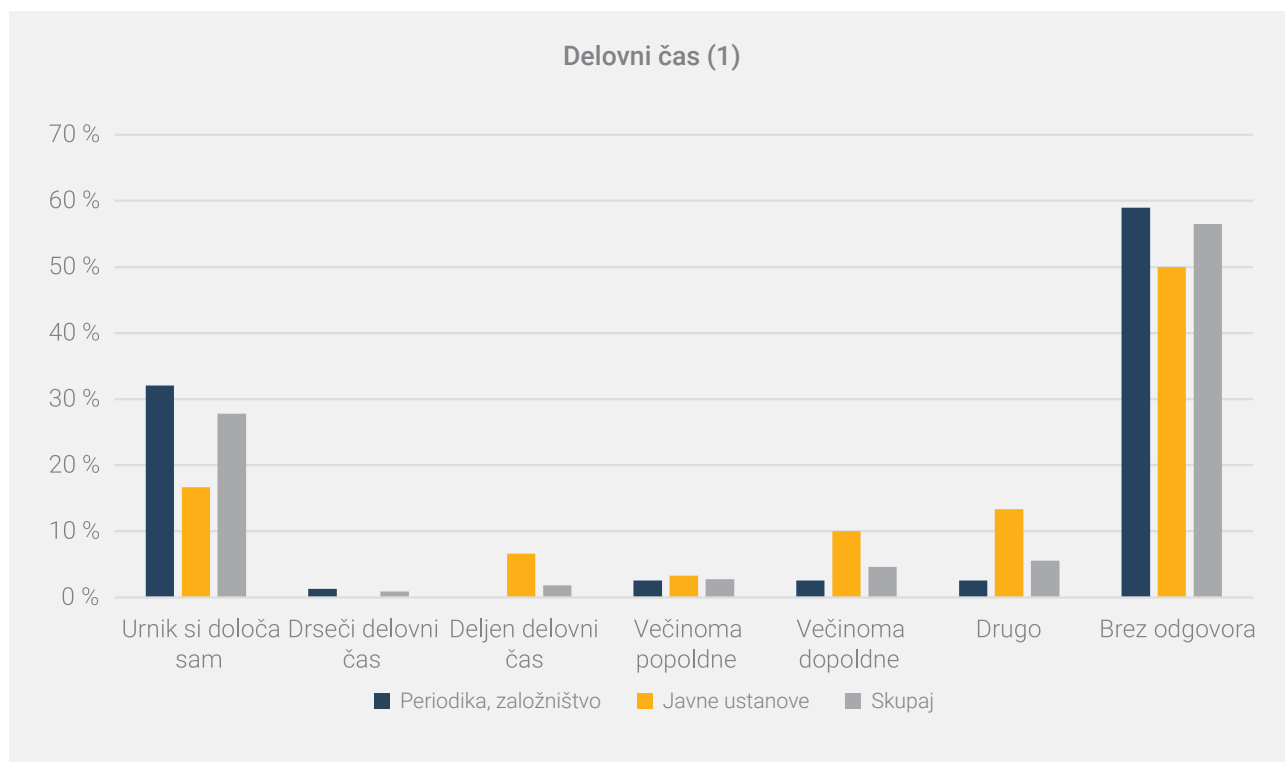
Graf 26: Ali preverjate dejstva in pravilen zapis imen?

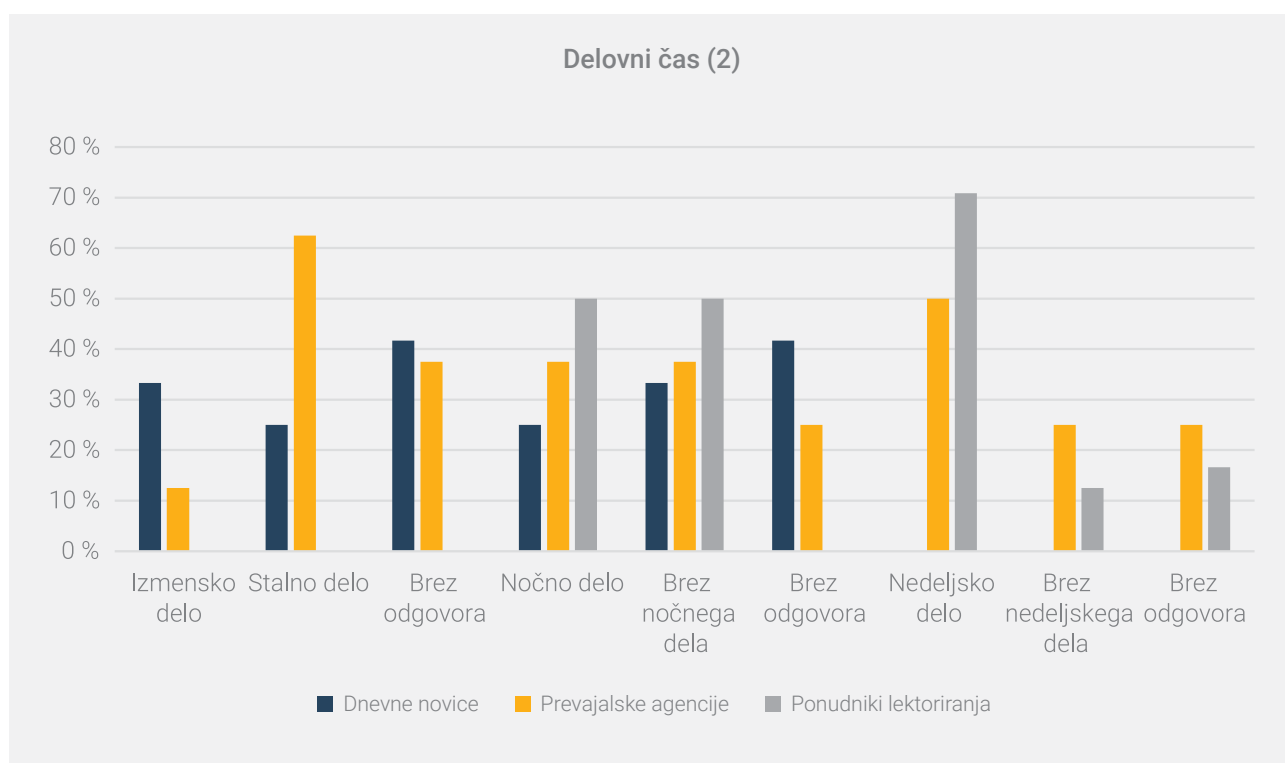
Graf 27: Ali naročnik lektoriranja plača različno ceno glede na zvrst besedila?

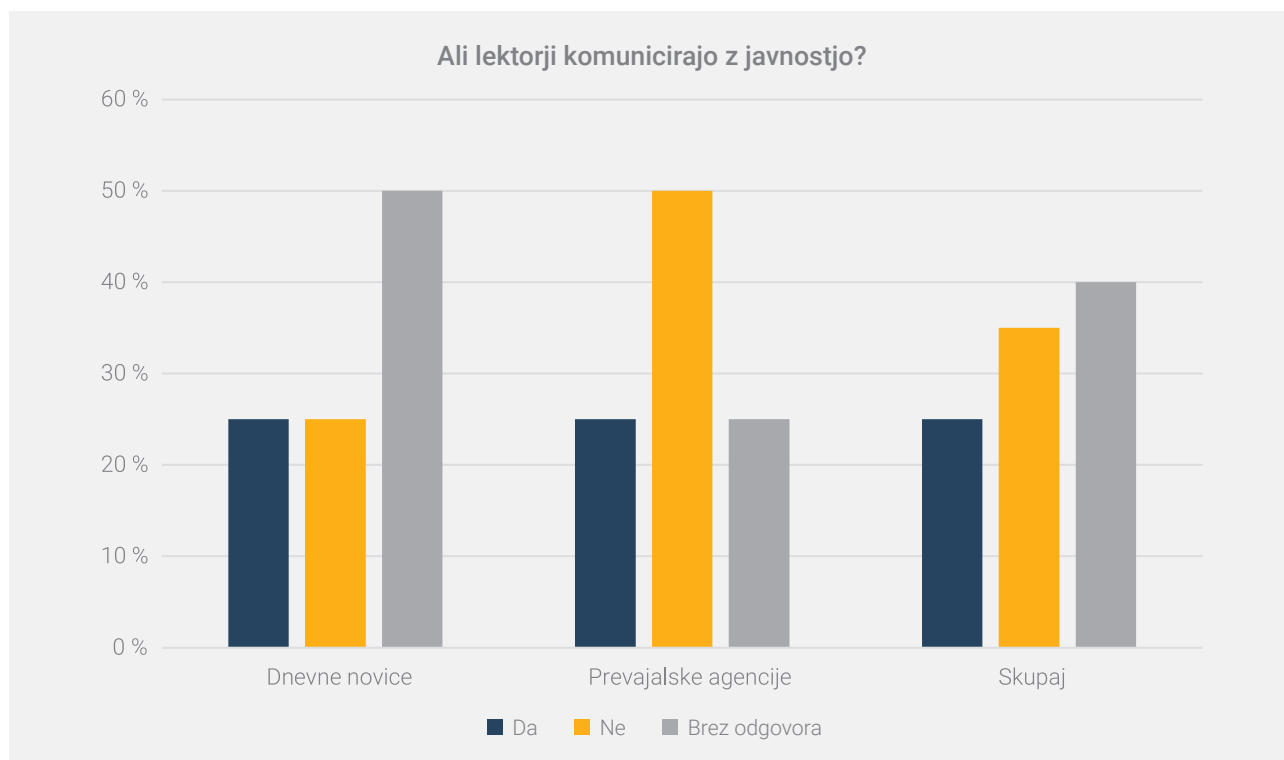
Graf 28: Ali naročnik lektoriranja plača različno ceno glede na to, ali je fizična ali pravna oseba?

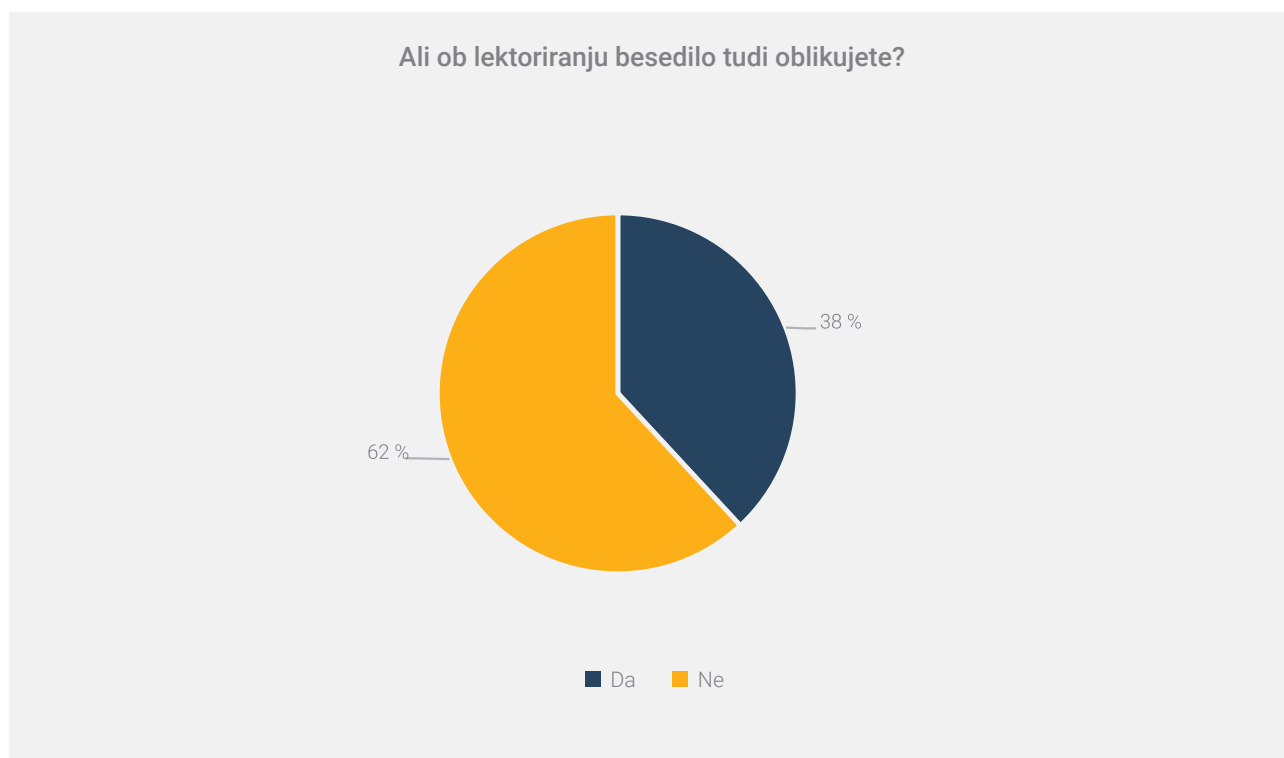
Graf 29: Kako je delo lektorjev organizirano časovno (urnik delovnega časa)?

Graf 30: Ali delo lektorjev poteka izmenjsko? Ali se delo lektorjev konča po 22. uri? Ali delo lektorjev poteka tudi ob koncu tedna ali ob praznikih?

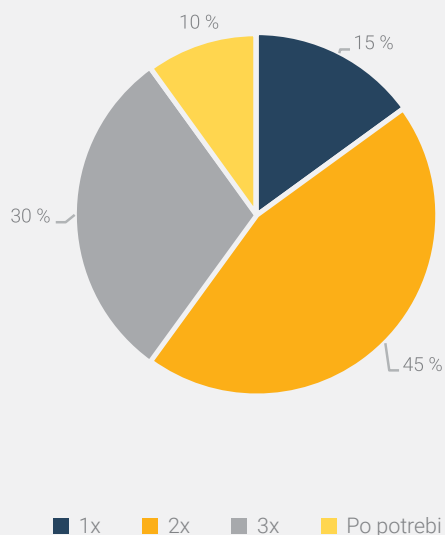

Graf 31: Ali lektorji o jezikovnih rešitvah komunicirajo z javnostjo (pisma bralcev ipd.)? Ali lektor o jezikovnih rešitvah komunicira z javnostjo (ob pritožbah ipd.)?

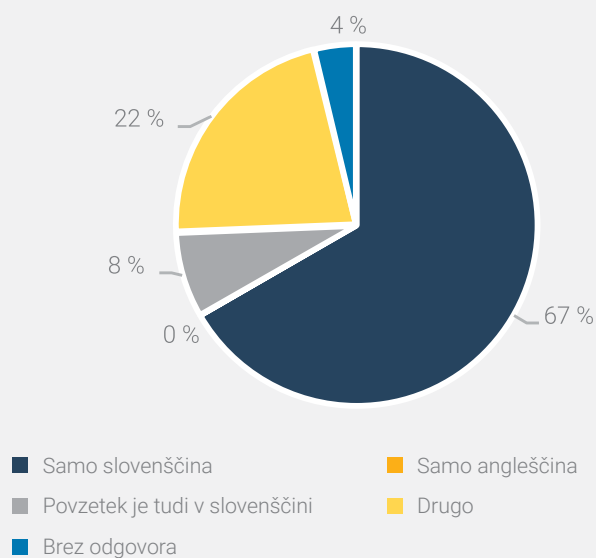
Graf 32: Ali v okviru lektoriranja ponujate tudi oblikovanje besedila oz. uskladitev z zahtevami kake ustanove? (Vprašanje je bilo zastavljeno le ponudnikom lektoriranja.)

Kolikokrat preberete besedilo?

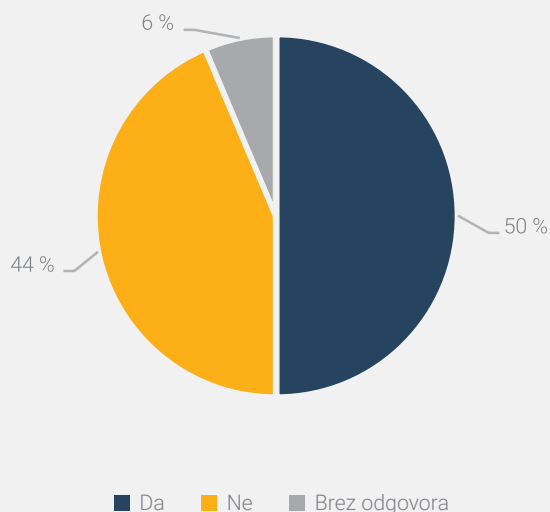
Graf 33: Kolikokrat preberete besedilo, ki ga lektorirate? (Vprašanje je bilo zastavljeno le ponudnikom lektoriranja.)

Jezik objav v revijah

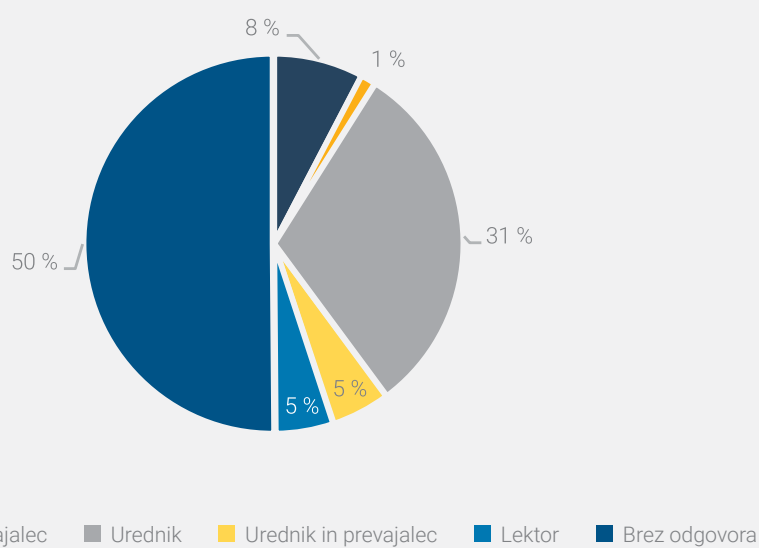
Graf 34: Kateri je jezik objav? (Vprašanje je bilo zastavljeno le izdajateljem periodičnih tiskov in založnikom.)

Je pisec odgovoren za brežhibno besedilo?

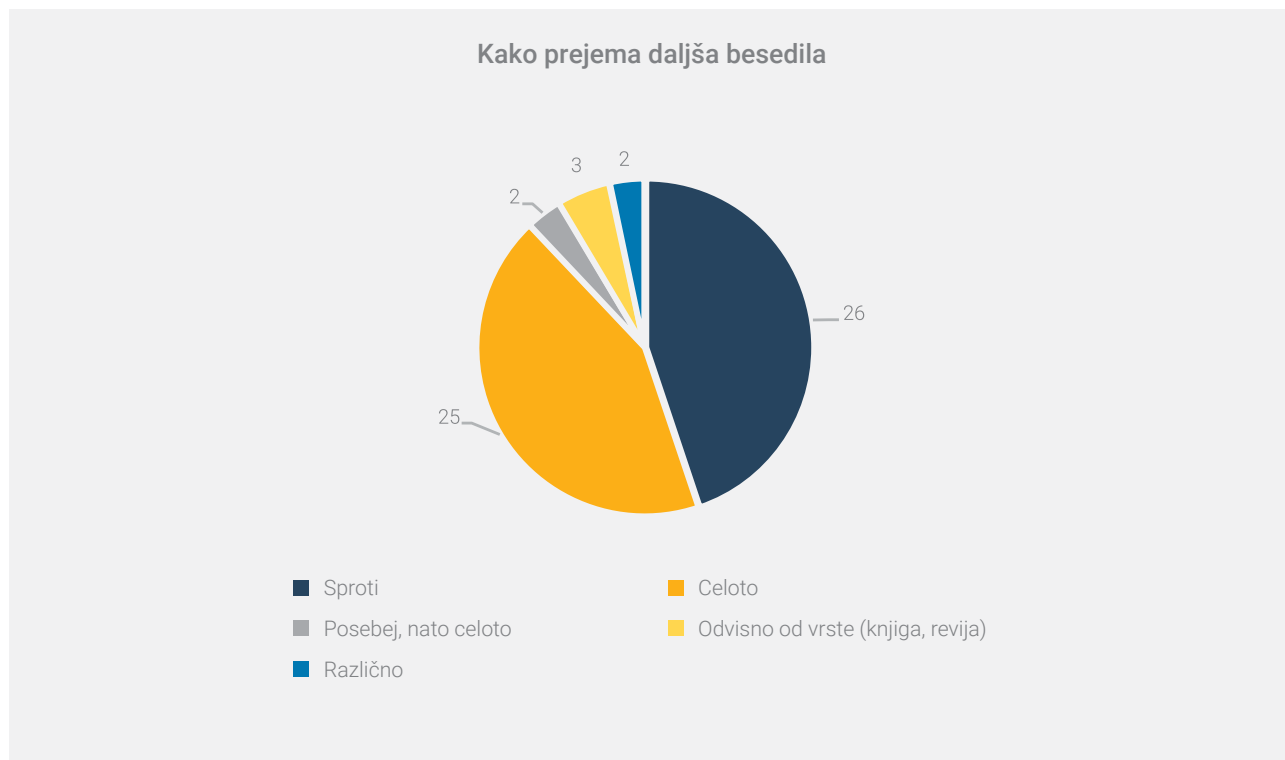

Graf 35: Ali je odgovornost pisca, da zagotovi jezikovno ustrezno besedilo? (Vprašanje je bilo zastavljeno le izdajateljem periodičnih tiskov in založnikom.)

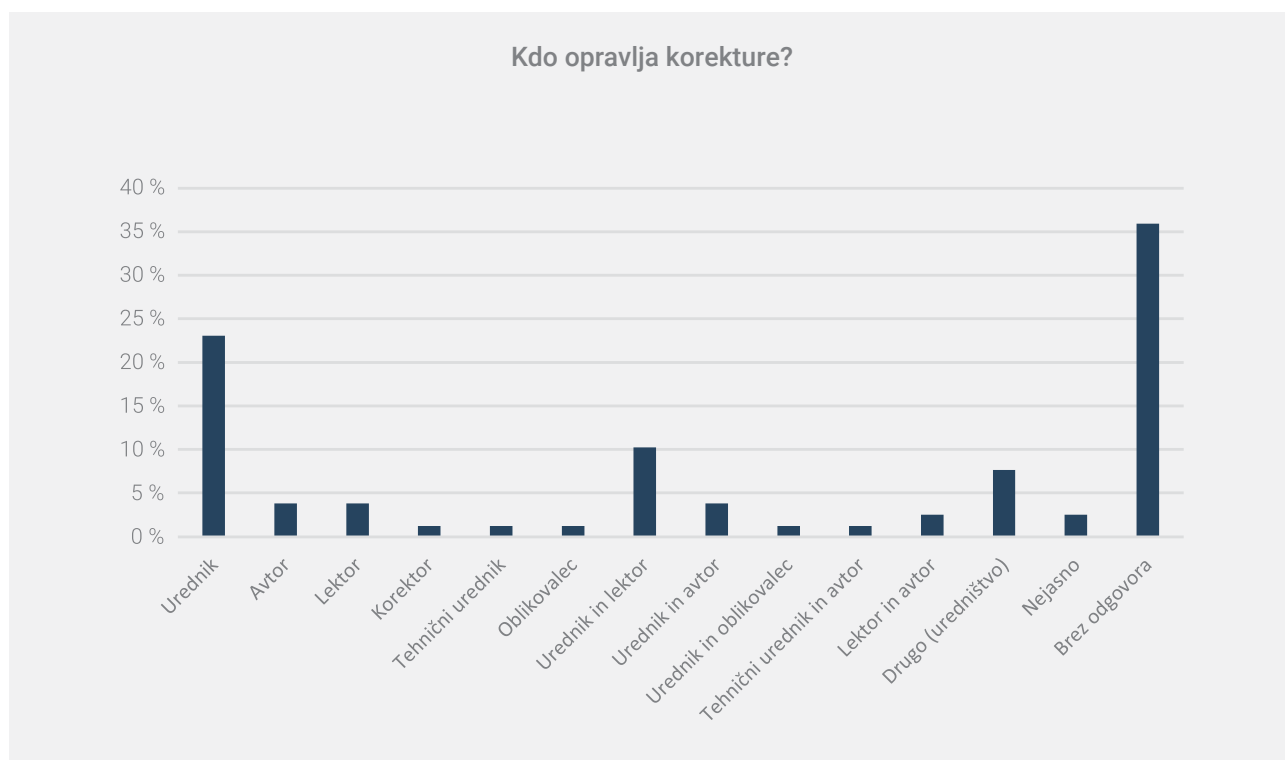
Kdo presoja jezikovno ustreznost?

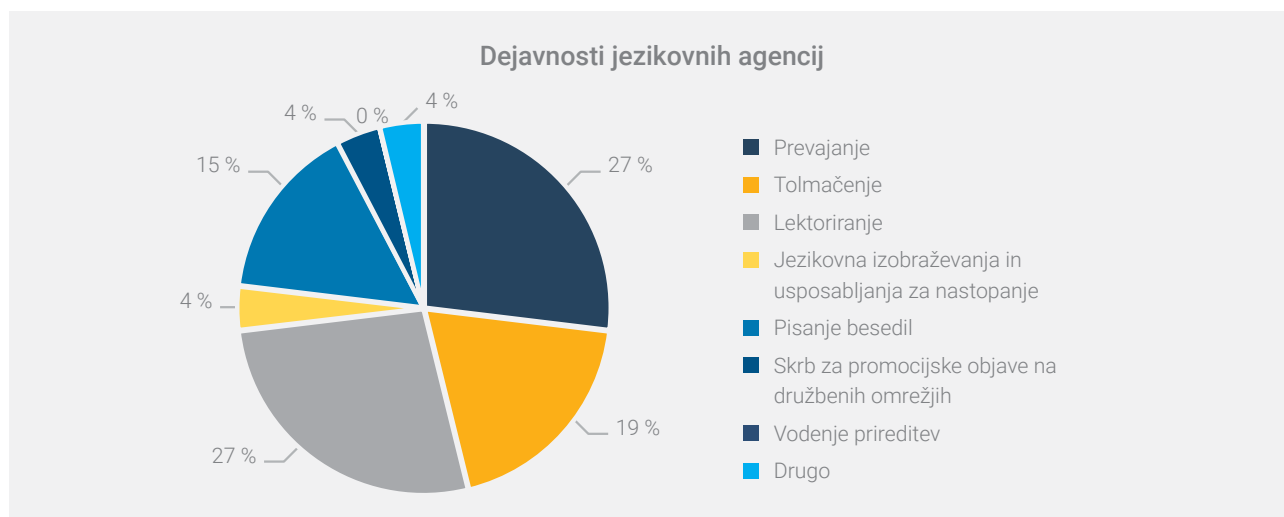
Graf 36: Kdo presoja jezikovno ustreznost besedila? (Vprašanje je bilo zastavljeno le izdajateljem periodičnih tiskov in založnikom.)

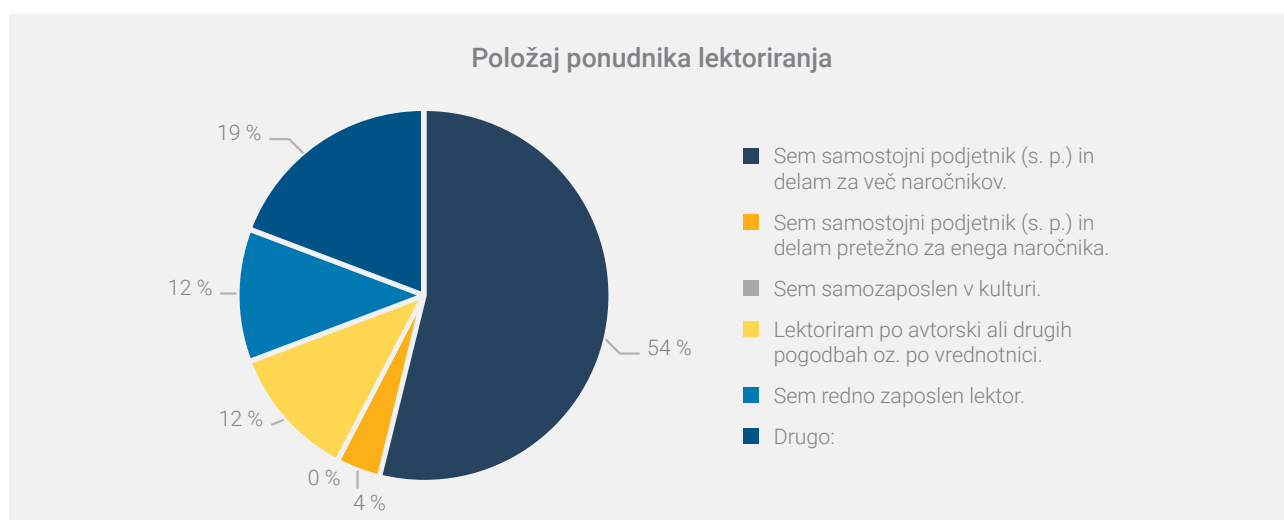
Graf 37: Ali lektor besedila dobiva sproti (več dokumentov) ali po združitvi v celovito publikacijo (en dokument)?

Graf 38: Kdo opravlja korektуре? (Vprašanje je bilo zastavljeno le izdajateljem periodičnih tiskov in založnikom.)

Graf 39: S čim se ukvarja vaše podjetje? (Vprašanje je bilo zastavljeno le jezikovnim agencijam. Možnih je bilo več odgovorov.)

Graf 40: Kako poslovno sodelujete z naročniki?

4 Komentar

V prispevku je analizirano stanje odgovorov 27. septembra 2022; do tedaj je vprašalnik v celoti izpolnilo 146 ljudi, deloma pa še 10 (razlika nastane zlasti med ponudniki lektoriranja).

Vprašalnik	Dnevne novice	Periodika	Založništvo	Javne ustanove	Jezikovne agencije	Ponudniki lektoriranja	Σ
prejelo	46	375	134	126	26	31	738
izpolnilo	12	48	30	30	8	18	146
delež [%]	26,0	12,8	22,4	23,8	30,7	58,1	19,8

Tabela 1: Število razposlanih vabil k izpolnitvi vprašalnika ter število in delež izpolnjenih vprašalnikov.

4.1 Število lektorjev in njihova izobrazba

Lektorje redno zaposlujejo predvsem javne ustanove in večji mediji, ki dnevno obveščajo javnost. Eden izmed slednjih redno zaposluje celo 11 lektorjev. Anкета je zaznala največ 77 redno zaposlenih lektorjev, od tega 11 za polovični čas ali manj, ter okoli 133 lektorjev honorarnih sodelavcev.⁵ Ob tem delovno mesto lektorja ne obstaja v 62 družbah (med njimi tudi eni novičarski), sodelovanje s honorarnim lektorjem pa zanika 23 družb. Pri obeh skupinah močno prevladuje univerzitetna jezikoslovna izobrazba, pri čemer tretjina izpolnjevalcev na vprašanje ni odgovorila. Po anketi najbolj izobražene lektorje najdemo pri jezikovnih agencijah in drugih ponudnikih lektoriranja, jezikovne agencije tudi najbolj poudarjajo izobraževanje lektorjev in s honorarnimi lektorji redno sodelujejo. Polovica agencij ima sprejeta tudi slogovna priporočila, ki zapolnjujejo prazna pravopisna mesta, prav tako tretjina novičarskih medijev. Potrdilo o strokovnem usposabljanju in seminarjih sicer zahteva le peščica javnih ustanov.

4.2 Obseg in okoliščine dela ter delovne razmere

Da je dela veliko, celo preveč, ocenjujejo v novičarskih medijih in pri ponudnikih lektoriranja, da je obvladljivo oz. ga je premalo, pa pri revijah in jezikovnih agencijah. Te in pa ponudniki lektoriranja imajo sprejeto dnevno normo, torej največji obseg besedila, ki se pregleda v enem dnevu – giblje se ok. 25 avtorskih strani. Več kot pri petini novičarskih medijev lektorji skrbijo za jezikovno izobraževanje novinarjev, odgovarjajo pa tudi na pritožbe bralcev, gledalcev in poslušalcev. Druga dela ob lektoriranju pa prevzemajo predvsem ponudniki lektoriranja. Lektor je od pisca besedil načeloma fizično ločen: da delajo v istem prostoru ali stavbi kot pisci, so z deležem nad 20 % odgovorili le zaposleni v novičarskih medijih in javnih ustanovah. Tudi komunikacija s piscem ni neposredna, saj ponekod, zlasti pri revijah, poteka prek urednika ali pa zanjo niti ni želje ali zavedanja o njeni pomembnosti. Odgovor Drugo označuje primere hibridnega dela, torej dela na daljavo ob do-

ločenih dneh. Ker je večina ponudnikov lektoriranja samostojnih podjetnikov, sem domneval, da imajo možnost stalnega stika s piscem, saj se z naročnikom dogovorijo za samo storitev in način pregleda, zato tej skupini vprašanji o delu v istem prostoru in stiku s piscem ni bilo zastavljeno.

Zagotovo besedila oz. izdaje v celoti lektorira manj kot tretjina družb, katerih predstavniki so izpolnjevali vprašalnik – najmanj med javnimi ustanovami. Za novičarske medije se je potrdilo, da večjo pozornost namenjajo tiskanim izdajam, splet pa je pregledan le deloma. Koliko znaša dnevni obseg dela, večina ni odgovorila, kar lahko nakazuje, da s takšnimi podatki v kolektivu ne razpolagajo. Večina ponudnikov lektoriranja besedilo prebere dvakrat, slaba tretjina pa trikrat. Zdi se, da pri obsežnejših naročilih (revija, zbornik, knjiga) večinoma besedila najprej prejmejo posamič, drugo branje pa opravijo že ob združenem dokumentu.

4.3 Delovni čas

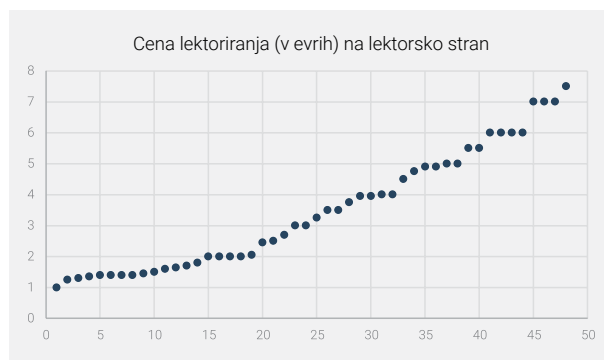
Lektor si urnik načeloma določa sam. Delo v javnih ustanovah poteka dopoldne, pri 5 % pa je delovni čas deljen. Izmensko delo je značilno vsaj za tretjino novičarskih medijev, prav tako nočno delo, ki je pogosto še pri jezikovnih agencijah, a je treba opomniti, da ga večkrat izberejo sami lektorji, ker imajo takrat največ miru ali so po naravi čuječi, nekaj pa jih je v to primoranih zaradi nizkih dohodkov in drugih obveznosti čez dan. Nedeljsko-praznično delo je za novičarske medije privzeto, velik delež dela na proste dni pa izkazujejo tudi prevajalske agencije ter ponudniki lektoriranja.

4.4 Plačilo in način obračunavanja storitve

Obseg dela se lahko znatno spremeni, pri novičarskih medijih skoraj v polovici družb, vendar pa se to ne odraža v dodatnem plačilu; najverjetneje je to vezano na odrejen delovni čas in stalno urno postavko, ki prevladuje v tej skupini. Štiri jezikovne agencije, ki so potrdile delo na dela proste dni, nedeljskega in prazničnega dela ne obračunavajo po višji postavki.

⁵ Oznaka največ se nanaša na možnost, da je v skupini novičarskih medijev podatek podvojen zaradi izpolnjevalcev iz iste družbe ter da isti zaposleni za nepolni delovni čas delo lektorja opravlja v več družbah hkrati, oznaka okoli pa na opredelitev sedmih predstavnikov družb, da načeloma sodelujejo z enim honorarnim lektorjem.

Prevajalske agencije količino dela večinoma obračunavajo po znakih brez presledkov, izdajatelji periodičnih tiskov in založniki pa po znakih s presledki. Večina besedila, krajša od ene avtorske strani, obračuna po številu znakov, petina ponudnikov lektoriranja pa kot celo avtorsko stran. Skoraj desetina novičarskih portalov dnevno objavi za med 50.000 in 150.000 znaki brez presledkov besedil, desetina izdajateljev periodičnih tiskov in založnikov pa dvakrat več. Jezikovno svetovanje ločeno obračuna le slabih 15 % jezikovnih agencij in ponudnikov lektoriranja, pač pa 62 % slednjih zavrača tipografsko oblikovanje v skladu s smernicami ustanove, skoraj vsi pa preverjajo stvarna dejstva in zapis lastnih imen. Ponudniki lektoriranja ceno pogosto prilagajajo zahtevnosti besedila (v ta namen pred izdajo ponudbe zaprosijo za vzorec besedila, petina pa jih ceno lahko tudi naknadno poveša), skoraj 40 % jih ponuja hitro lektoriranje po višji ceni; količinski popust ponuja četrtnina ponudnikov lektoriranja. Storitev se fizičnim osebam načeloma zaračuna po višji postavki. Ker v anketi vprašanje o ceni ni bilo zajeto, ta vidik dopolnujem s pregledom na spletu dostopnih podatkov. Našel sem 48 ponudnikov lektoriranja slovenskega besedila z javnim objavljenim cenikom, ki jim ni treba poslati poizvedbe. Cene, upoštevaje več zvrsti (nestrokovno in strokovno), način objave (tisk – splet) in hitrost opravljene storitve (redno – hitro), se gibljejo 1–7,5 evra, v povprečju pa lektoriranje zaračunajo po 3,47 evra na lektorsko stran.⁶ Opaziti je, da so postavke prevajalskih agencij pogosto višje kot pri samostojnih podjetjih oz. vsaj bolj homogene, med 5 in 7 evrov.

Graf 41: 48 ponudnikov lektoriranja v slovenščini in njihove povprečne cene na lektorsko stran, objavljene na spletnih straneh (neupoštevaje količinski in druge popuste).

4.5 Drugo

Jezik objav v revijah je v 22 % mešan (ob slovenščini še kateri evropski jezik). Anketa zgolj revij v angleščini ne izkazuje, 8 % tistih, ki članke objavljajo v angleščini, namreč objavi povzetek v slovenščini, vendar pa pregled po spletu kaže, da je samo v angleščini objavlajočih slovenskih revij kar nekaj (UL). Vprašanje, ali je za jezikovno ustreznost odgovoren izključno pisec prispevka, kaže veliko razklanost. O potrebnosti lektoriranja sicer najpogosteje presoja urednik, ta tudi najpogosteje ureja korekture.

5 Sklep

Vprašalnik je pokazal predvidljive razlike med redno zaposlenimi lektorji in samostojnimi podjetniki. Žal pa so podatki zaradi drobljenja po dejavnostih pogosto statistično neznačilni. Tudi odziv je bil razmeroma majhen, izkazalo se je, da izpolnjevalci vprašalnika, predvidoma uredniki, o lektoriranju ne vedo vselej dovolj. Odprtost ankete se je izrazila v več preskočenih vprašanjih in polovičnih odgovorih, res pa je že sedanja količina zbranega gradiva težko obvladljiva.

⁶ Treba je opozoriti, da pri ceni storitve le dva ponudnika navajata postavko ločeno od DDV. Podatek smo zanemarili. Pet ponudnikov cene lektore navzgor v ceniku ni omejilo.

Viri in literatura

- 1ka. <https://www.1ka.si/> (18. 10. 2022).
- Biblos = Mestna knjižnica Ljubljana. Biblos. <https://www.biblos.si/zalozbe> (16. 11. 2022).
- Bizi = Poslovni asistent Bizi. Dejavnost SKD. <https://www.bizi.si/seznam/SKD/> (14. 10. 2022).
- KJUC = Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica. Seznam revij. https://www.kjuc.si/wp-content/uploads/2016/06/seznam_revij_obvpisu2016.pdf (16. 11. 2022).
- MK = Ministrstvo za kulturo. Evidenca revij: Seznam novosti 2022. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/DEDISCINA/INDOK/NOVOSTI_KNJIZNICA/revijske_novosti_jan_mar_22.pdf (16. 11. 2022).
- ODD = eUprava Republike Slovenija. Osebnostno dopolnilno delo. <https://e-uprava.gov.si/podrocja/delo-upokojitev/delo/osebno-dopolnilno-delo.html> (14. 10. 2022).
- Rič = Mestna knjižnica Ljubljana. Revije in časopisi. <https://www.mklj.si/revije-in-casopisi/> (16. 11. 2022).
- SDM = RTV Slovenija. Seznam delovnih mest. 14. 8. 2008. http://www.sdrs.net/Dokumenti/RTV/Seznam_DM_2008_08_14.pdf (14. 10. 2022).
- SKD = Braunsberger, F., Hlavaty, M., Schlamberger, N., et al. (2010): Standardna klasifikacija dejavnosti 2008. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. <https://www.stat.si/doc/pub/skd.pdf> (14. 10. 2022).
- SKP = Priloga Standardna klasifikacija poklicev 2008 (SKP-08). https://www.uradni-list.si/files/RS_-2010-050-02661-OB~P001-0000.PDF (14. 10. 2022).
- SODD = Ajpes. Seznam posameznikov, ki opravljajo osebno dopolnilno delo - SODD. https://www.ajpes.si/SODD/rezultati.asp?all=0&zap_st=&naziv=&id_regija=&id_odd=5 (14. 10. 2022).
- SPOT = Slovenska poslovna točka. Fotokopiranje, priprava dokumentov in druge posamične pisarniške dejavnosti. <https://spot.gov.si/sl/dejavnosti-in-poklici/dejavnosti-skd/fotokopiranje-priprava-dokumentov-in-druge-posamicne-pisarniske-dejavnosti/> (14. 10. 2022).
- SSLR = Wikipedia. Seznam slovenskih literarnih revij. https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_slovenskih_literarnih_revij (16. 11. 2022).
- SSOMR = Wikipedia. Seznam slovenskih otroških in mladinskih revij. https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_slovenskih_otro%C5%A1kih_in_mladinskih_literarnih_revij (16. 11. 2022).
- UL = Univerza v Ljubljani. Seznam slovenskih revij z vsemi potrebnimi podatki za citiranje. <https://www.mf.uni-lj.si/o-fakulteti/centralna-medicinska-knjiznica/httpuni-ljbetalibguidescomedicinska-podrocja/navodila-za-avtorje/seznam-slovenskih-revij?q=%2Fo-fakulteti%2Fcentralna-medicinska-knjiznica%2Fhttpuni-ljbetalibguidescomedicinska-podrocja%2Fnavodila-za-avtorje%2Fseznam-slovenskih-revij> (16. 11. 2022).
- UM = Univerza v Mariboru. Časopisi. <https://journals.um.si/> (16. 11. 2022).
- Uredba = Uredba o uvedbi in uporabi standardne klasifikacije poklicev. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 28/1997. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=199728&stevilka=1641> (14. 10. 2022).
- ZGD-1 = Zakon o gospodarskih družbah. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 65/2009, 33/2011, 91/2011, 32/2012, 57/2012, 44/2013, 82/2013, 55/2015, 15/2017, 22/2019, 158/2020, 18/2021. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4291> (14. 10. 2022).
- ZRSS = Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Strokovne revije. <https://www.zrss.si/strokovne-revije/> (16. 11. 2022).

Nataša Purkat

Lektorica

natasaa@lektorica.si

10 mitov o stalnem strokovnem (e-)usposabljanju lektorjev in jezikovnih svetovalcev

Za izboljšanje lektorske obravnave in obdelave besedil, za uspešno sledenje razvojnim spremembam in za opolnomočenje lektorja za hitro in tehtno sprejemanje kakovostnih odločitev je ključno stalno strokovno (e-)usposabljanje lektorjev in jezikovnih svetovalcev. Stalno razvijanje tako družbe kot jezika in besedišča, posodabljanje jezikovnonormativnih in drugih priročnikov, nastajanje novih jezikovnih priročnikov in podobno so samo nekateri izmed številnih dejavnikov, ki potrjujejo to potrebo. V tem prispevku obravnavamo deset najpogostejših mitov v praksi o tovrstnem stalnem strokovnem (e-)usposabljanju, npr. da je to drago, da zanj ni časa, da je le za začetnike, da ni za tiste, ki so končali fakultetni študij, da teoretično učenje ni koristno, da usposabljanja ni mogoče izvajati zaradi varovanja avtorske pravice, da ga redno zaposleni ne potrebujejo, da ni smiselno za tiste, ki ne potrebujejo potrdila, ipd. Iz analize je razvidno, da so vsi miti ovrženi.

Ključne besede: stalno strokovno (e-)usposabljanje, lektor, jezikovni svetovalec, poklicna pot, mit

1 Uvod

Za izboljšanje lektorske obravnave in obdelave besedil, za uspešno sledenje raznim razvojnim spremembam in za opolnomočenje lektorja za hitro in tehtno sprejemanje kakovostnih odločitev je ključno stalno strokovno (e-)usposabljanje lektorjev in jezikovnih svetovalcev. Ti pri svojem delu potrebujejo in uporabljajo številne vire, jezikovnotehnološke, slovarske, terminološke ipd., vendar je v praksi mogoče zaznati, da nekaterih teh ne poznajo prav dobro in jih tudi ne uporabljajo.

Veliko tovrstnih virov je na voljo brezplačno, zato je smiselno, da bi jih vključili v svoje delo, posebno zato, ker lahko pripomorejo k hitrejšemu obvladovanju dela, boljši kakovosti opravljene storitve in konkurenčnejšemu položaju na trgu. Stalno razvijanje tako družbe kot jezika in besedišča, posodabljanje jezikovnonormativnih in drugih priročnikov, nastajanje novih jezikovnih priročnikov in podobno so samo nekateri izmed številnih izzivov, ki potrjujejo, da je nujno tudi v prihodnje izvajati stalno strokovno (e-)usposabljanje lektorjev in jezikovnih svetovalcev.

V tem prispevku obravnavamo deset najpogostejših mitov v praksi o stalnem strokovnem (e-)usposabljanju lektorjev in jezikovnih svetovalcev.

2 Miti in argumenti proti njim

1. mit: Strokovna (e-)usposabljanja so draga.

Pri usposabljanju za poklicno poslovno prakso glavni kazalnik, ali se zadevno usposabljanje splača, ni cena tega usposabljanja, temveč to, kako zadovoljivo njegova vsebina zapolnjuje posameznikove vrzeli v znanju. Brezplačna ali poceni usposabljanja so lahko odlična ali pa neuporabna. Draga usposabljanja pa so lahko izčrpana ali prezahtevna (Harnby, 2016). Cena (e-)usposabljanja tako ni pravi kazalnik za odločitev za usposabljanje.

Pomembna sta vsebina takega usposabljanja in to, kako dobro vsebina takega usposabljanja pomaga odpraviti posameznikove vrzeli v znanju in spretnostih za strokovno lektoriranje.

Vsekakor ne gre zanemariti brezplačnih ali poceni učnih gradiv, spletnih seminarjev, knjig, raznih usposabljanj in konferenc, če lahko zagotovijo tisto, kar mora lektor vedeti, in bodo koristni za njegov osebni in poslovni razvoj. Enako ni smiselno zavrniti usposabljanja, ki se zdi drago, če lahko prav to usposabljanje omogoči učinkovito konkuriranje med lektorji na trgu.

2. mit: Nimam časa za strokovno (e-)usposabljanje.

Kar nekaj e-usposabljanj na trgu je prilagodljivih, kar pomeni, da se posameznik lahko uči ob svojem času in v svojem tempu (povzeto po Winstead, 2022). V današnjih razmerah zdravstvenih izzivov in ob napredku tehnologije v ospredje prihajajo e-usposabljanja in druga e-srečanja strokovnjakov in tistih, ki se želijo izuriti za poklic. To lahko marsikomu olajša udeležbo na usposabljanju, sodelovanje v aktivni obliki usposabljanja in ne nazadnje obnavljanje znanja ob razpoložljivih posnetkih e-srečanj.

3. mit: Strokovno (e-)usposabljanje je za začetnike.

Tako kot v vsakem drugem poklicu se morajo tudi izurjeni lektorji stalno strokovno izpopolnjevati. To jim omogoča, da so stalno v stiku z napredkom v stroki, lažje sledijo željam in potrebam stranke, poleg tega si s tem krepijo samozavest, najpomembnejše pa je, da številne stranke bolj zaupajo tistim, ki izkazujejo poznavanje novosti v stroki.

Stalni strokovni razvoj lahko neposredno vpliva na način, kako zaposleni v vlogah, povezanih s strankami, neposredno sodelujejo s strankami, lahko pa ima tudi manj neposredne učinke na splošno izkušnjo strank, saj dobre raznovrstne spretnosti pomenijo, da so zaposleni sposobni najti najboljšo možno rešitev za stranko (Bagshaw, 2022).

4. mit: Kdor želi delati kot lektor, ne potrebuje strokovnega (e-)usposabljanja.

Za osebo, ki želi postati lektor, je koristno, da se udeleži kakovostnega (e-)usposabljanja, saj se bo pri tem naučila potrebnih veščin lektoriranja, se seznanila z nekaterimi pomembnimi prednostmi in pastmi

pri tem delu, poleg tega bo pridobila samozavest, na podlagi potrdila o končanem usposabljanju in usvojenega znanja bo lahko pritegnila več strank, vedela, kako določiti ceno lektoriranja, in zaščitila svoj ugled (povzeto po Babcock, 2022a).

5. mit: Moje delo je odlično, pravijo. Ne potrebujem strokovnega (e-)usposabljanja.

Ne glede na to, ali je posameznik izšolan lektor (ima slovenistično ali sorodno izobrazbo) ali pa priučen (brez ustrezne izobrazbe) z izkušnjami, je pomembno, da stalno neguje svoje strokovno znanje in/ali izkušnje in spretnosti. Le tako bo lahko pri svojem delu napredoval osebno in strokovno. Pomembno je tudi, kdo meni, da je lektorjevo delo dobro: poznavalci iz stroke ali (navadno nepoučeni) ljubitelji lepega jezika. V primeru drugih lahko lektorja kaj hitro zavede, da stalno strokovno usposabljanje zanj ni potrebno in je morebiti celo potrata denarja in/ali časa. Ko pa tak lektor naleti na poznavalca iz stroke, se utegne to mnenje spremeniti. Če pa poznavalci iz stroke menijo, da je lektorjevo delo dobro, je to vredno vse pohvale, zanesljivo pa tak lektor ve, kako koristno je lahko stalno strokovno usposabljanje za njegov razvoj.

6. mit: Teoretično učenje ni koristen način strokovnega (e-)usposabljanja.

Eden od načinov, kako obravnavati teorijo in prakso kot del celovitosti, je uporaba pojma *teorija za znanje o nečem* in pojma *praksa za poznavanje nečesa*. Podobno je bila teorija uporabljena za *znanje o nečem*, praksa pa se je uporabljala za *vedenje o tem, kako se nekaj stori* (Kilbrink, 2012). Tako kot v drugih poklicih sta tudi za lektorja pomembna tako teoretična podlaga, ki jo lahko usvoji med študijem slovenistike ter na strokovnih delavnicah in predavanjih, kot praktično usposabljanje na delovnem mestu in na strokovnih delavnicah.

7. mit: Redno zaposlitev že imam, zato strokovnega (e-)usposabljanja ne potrebujem.

Strokovno usposabljanje za odrasle lahko izpolnjuje različne potrebe in ni namenjeno izključno iskalcem zaposlitve. Prednosti tega za zaposlene so številne (povzeto po Ipag, 2020):

Zaposleni se lahko *specializira* na izbranem področju. V lektorski praksi so znani primanjkljaji lektorjev za zelo zahtevna medicinska, pravna, tehnična in druga besedila. Ti primanjkljaji se kažejo tako v tem, da ni prav veliko visoko usposobljenih lektorjev za tovrstna znanstvena besedila, ki so jezikovno in terminološko zahtevnejša od poljudnih, kot v tem, da lektorji, ki se tovrstnih besedil lotijo brez ustreznih kompetenc, dela ne opravijo najboljše.

Zaposleni ima lahko možnost *notranjega napredovanja*. S stalnim strokovnim usposabljanjem izboljša znanje in spretnosti ter se lahko poteguje za višji položaj ali drugo delovno mesto, ki mu je ljubše.

Za vsakega zaposlenega je ključno, da *posodablja znanja in spretnosti*. Tehnološki napredek in spremenjene delovne metode so razlog, zakaj nekatere tehnike dela ali pristopi k delu postanejo zastareli. Usposabljanje za posodabljanje znanj in spretnosti je zato nujno za zaposlene, ki želijo med delovnim časom ostati konkurenčni in učinkoviti.

Zaposleni po končanem strokovnem usposabljanju pridobi *ново priznanje ali diplomo* o usvojenem znanju. Kljub temu da je že usvojeno znanje korak naprej, nekaterim okrepi samozavest tudi to, da so pridobili novo priznanje ali diplomo.

Zaposleni v sorodnem poklicu, na primer prevajalec, se lahko s stalnim strokovnim usposabljanjem celo *poklicno prekvalificira*. To zaposlenemu lahko omogoči bolj raznovrstno delo, zanesljivo pa je to korak naprej na poklicni poti.

8. mit: Lektor ne potrebuje posebnega znanja in spretnosti.

Za delo lektorja so potrebna posebna znanja in spretnosti. Da bi oseba lahko postala lektor, sta potrebna trdo delo in predanost. Biti uspešen lektor zahteva več kot le dobro znanje jezika. Poglavitna znanja, spretnosti in sposobnosti za lektorja so med drugim (glej Babcock, 2022b; Purkat, 2015):

- odlično poznavanje slovnice in pravopisa na splošno, še zlasti pa besedotvorja, besedoslovja, besediloslovja, skladnje idr.,

- sposobnost zaznavanja in popravljanja pravopisnih in drugih napak,
- sposobnost zaznavanja in popravljanja slogovnih napak (brez subjektivnosti),
- izpopolnjena raziskovalna sposobnost (iskanje virov, uporaba ustreznih virov, prednostno razvrščanje virov),
- usposobljenost za delo z računalnikom,
- sposobnost dolgotrajne zbranosti in pozornosti ter samodiscipline,
- zmožnost samostojnega dela (ki je včasih osamljeno) in razmišljanja,
- splošna razgledanost, želja po stalnem strokovnem izpopolnjevanju,
- odlično pisno komuniciranje.

9. mit: Zaradi varovanja avtorske pravice strokovnega (e-)usposabljanja ni mogoče izvajati.

Nekatera, če ne kar vsa strokovna (e-)usposabljanja potekajo ob uporabi le delov gradiv. To pomeni, da se na tovrstnih usposabljanjih ne uporabljajo celotna gradiva, navadno za to niti ni potrebe. Da bi bilo strokovno (e-)usposabljanje kar najbolj učinkovito, je koristno, da se iz celotnega gradiva izluščijo tehtnejši deli, primerni za obravnavo. Tako dosežemo, da strokovno (e-)usposabljanje ne postane bralna vaja nerelevantnega gradiva, ampak se obravnavajo vidiki, načrtani s ciljem zadevnega strokovnega (e-)usposabljanja.

10. mit: Ne potrebujem potrdila o strokovnem (e-)usposabljanju, torej se mi ga ni treba udeležiti.

Bistvo strokovnega (e-)usposabljanja ni v tem, katero potrdilo udeleženec pridobi, da bi ga predložil morebitnemu delodajalcu ali drugim. Ključni razlogi za udeležbo so:

- znanje in spretnosti, ki jih udeleženec pridobi na strokovnem (e-)usposabljanju,
- vsebina strokovnega (e-)usposabljanja,
- to, kako dobro je vsebina strokovnega (e-)usposabljanja obravnavala in odpravila vrzeli v udeleženčevem znanju.

Nekatere prednosti strokovnega (e-)usposabljanja so večja splošna odprtost ter sposobnost učenja in nadgrajevanja spretnosti pozneje v življenju.

Prednosti so lahko raznovrstne in se pojavijo v različnih obdobjih, med strokovnim (e-)usposabljanjem ali (veliko) po njem. Posamezniki imajo koristi od boljšega zaslužka, boljših zaposlitvenih možnosti in mobilnosti, zmožnosti za vseživljenjsko učenje, delovnih pogojev in zadovoljstva pri delu. Koristi od nadaljnje strokovnega usposabljanja so lahko tudi osebni razvoj, izboljšanje učinkovitosti na delovnem mestu, mreženje, večje možnosti za boljšo ali zanimivejšo zaposlitev, možnosti za napredovanje po karierni lestvici, boljši zaslužek itd. (Hoeckel, 2008).

3 Sklep

Ob čedalje večjem razvoju sodobnih tehnologij in zaradi nedavnih pomembnih sprememb v družbi, tudi zaradi pandemije covid-19, je smiselno bolj razmišljati o e-obliki usposabljanja. E-usposabljanje lahko poteka v različnih oblikah, danes pa precej običajno prek raznih platform in orodij, kot so Zoom, Microsoft Teams, Moodle, GoTo Webinar in drugi. To lahko pomeni prihranek časa in denarja, vendar morajo biti izpolnjene ključne zahteve. Ob klasičnem usposabljanju je nujno upoštevati, da ni vsako usposabljanje na daljavo enako kakovostnemu e-usposabljanju in samo e-oblika usposabljanja ne zagotavlja njegove kakovosti.

Iz navedene analize je razvidno, da so vsi miti ovrženi, tako dejansko ni konkretnih ovir za (e-)usposabljanje.

Viri in literatura

- Babcock, L. (2022a): *Are Proofreading Courses Worth It?* Proofreading Courses. <https://omproofreading.com/are-proofreading-courses-worth-it/> (20. 8. 2022).
- Babcock, L. (2022b): *18 Must-Have Skills to Be a Proofreader*. Become a Proofreader. <https://omproofreading.com/skills-to-be-a-proofreader/> (20. 8. 2022).
- Bagshaw, E. (2022): *10 Reasons Why An Investment In Professional Development Is Worth Every Cent*. The Colin James Method. <https://colinjamesmethod.com/10-reasons-for-professional-development/> (22. 8. 2022).
- Harnby, L. (2016): *The cost of editorial training – are you hitting the mark or missing the point?* The Editing Blog. <https://www.louiseharnbyproofreader.com/blog/the-cost-of-editorial-training-are-you-hitting-the-mark-or-missing-the-point> (22. 8. 2022).
- Hoeckel, K. (2008): *Costs and Benefits in Vocational Education and Training*. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/41538706.pdf> (10. 9. 2022).
- Ipag (2020): *Why follow vocational training? The advantages*. <https://www.ipag.edu/en/blog/vocational-training-advantages> (10. 9. 2022).
- Kilbrink, N. (2012): *Theory and Practice in Technical Vocational Education: Pupils', Teachers' and Supervisors' Experiences*. V: Ginner, T., Hallström, J., Hultén, M. (ur.): PATT 26 Conference; Technology Education in the 21st Century. Stockholm: Linköpings universitet. 247–252. <https://ep.liu.se/ecp/073/029/ecp12073029.pdf> (10. 9. 2022).
- Purkat, N. (2015): *Vloga informacijsko-komunikacijske tehnologije pri nadaljnjem strokovnem usposabljanju in delu samozaposlenih lektorjev*. Magistrsko delo. Maribor: Doba.
- Winstead, S. (2022): *The Best Online Proofreading Classes for Newbies and Pros Alike (2022)*. My eLearning World. <https://myelearningworld.com/best-online-proofreading-classes/> (10. 9. 2022).

Saška Štumberger

Oddelek za slovenistiko, Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

saska.stumberger@ff.uni-lj.si

Projekt Razvijanje veščin za uspešno lektoriranje in urejanje besedil

Namen prispevka je predstaviti projekt Razvijanje veščin za uspešno lektoriranje in urejanje besedil, ki poteka na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Predstavljeni so cilji, vsebina in potek projekta. Ugotovitve zajemajo predstavitev študentov, njihove samoocene pravopisnega znanja in lektorskih izkušenj. Ti podatki so primerjani z oceno lektore publicističnega besedila, ki ga je pripravila lektorica na Dnevniku. Primerjava podatkov kaže večjo samokritičnost študentov na 1. stopnji študija: študenti 3. letnika so besedilo zelo dobro popravili, čeprav so svoje pravopisno znanje ocenili kot srednje. Na 2. stopnji sta se samoocena in ocena lektore približali, tak rezultat pa je posledica večje samozaveesti, ki so jo študenti pridobili s študijem in z lektorskimi izkušnjami.

Ključne besede: lektoriranje, slovenistika, pravopis, urejanje besedil, slovenski knjižni jezik

1 Cilj in opis projekta

Diplomanti imajo na začetku lektorske poti težave, ker nimajo dovolj praktičnega znanja, ne poznajo razmer na trgu, naročniki pa se raje odločajo za preizkušene ali priporočene lektorje. Cilj projekta je študentom ponuditi lektorsko znanje in možnost pridobiti praktične izkušnje ter jim po študiju omogočiti lažji začetek lektorskega poklica.

V uvodnem delu so se študenti udeležili delavnic o izpopolnjevanju besedil in pravopisu, ki sta bili še posebej namenjeni študentom 1. letnika in neslovenistom. V nadaljevanju so se seznanili s samozaposlitvijo, ki je pogost način zaposlovanja lektorjev.

Jesenski del bo potekal na fakulteti. Študenti bodo lektorirali publicistična in strokovna besedila ter utemeljevali lektorske posege, v igrah vlog pa se bodo preizkusili tudi v konfliktnih situacijah.

2 Potek projekta

Projekt je razdeljen na več delov: najprej sem odprla e-učilnico, zbrala prijave in podatke sodelujočih, nato sem izvedla delavnico o izpopolnjevanju besedil in pravopisu. Naslednji del so bile delavnice o samozaposlitvi, pisanju in popravljanju uradovnih besedil, ki jih je izvedla samozaposlena lektorica. Potekale so po Zoomu, vsebine pa so bile naložene v e-učilnico. Za tako izvedbo sem se odločila, ker so se v uvodnem delu skupine šele oblikovale, z izvedbo na daljavo pa smo se izognili tudi težavam zaradi okužbe s koronavirusom.

Zbiranje prijav je potekalo pisno. Vabljeni so bili vsi študenti Filozofske fakultete na 1. in 2. stopnji. Odziv je bil zelo dober, in sicer se je v e-učilnico prijavilo kar 99 kandidatov.

Ker je bilo to za načrtovano izvedbo nadaljevanja projekta preveč, smo se izvajalke dogovorile, da bodo morali študenti opraviti dve nalogi: napisati uradovno besedilo in opraviti lekturo publicističnega besedila.

3 Sodelujoči študenti

Zahtevani nalogi je opravilo 55 študentov. Močno prevladujejo študenti slovenistike, samo trije so z

drugih smeri: eden študira psihologijo, dva sta študenta anglistike in primerjalne književnosti. Med slovenisti prevladujejo dvopredmetni študenti, enopredmetnih je pet.

Razvrstitev po letnikih kaže, da je največ študentov drugega letnika (28), na drugem mestu so študenti prvega letnika (13), ki jim sledijo študenti tretjega letnika (9). Z druge bolonjske stopnje sta dva študenta prvega, dva študenta drugega letnika in en študent dodatnega leta.

Ob prijavi so študenti navedli tudi samooceno pravopisnega znanja. Pričakovano jih je na 1. stopnji največ izbralo srednjo možnost. Na 2. stopnji so trije od petih napisali, da pravopis odlično obvladajo, to pa se prekriva z lektorično oceno lekture.

Primerjava samoocene pravopisnega znanja in ocene lekture tako kaže, da so na 1. stopnji študenti bolj samokritični. To še posebej velja za 3. letnik, v katerem je samo en študent svoje pravopisno znanje ocenil kot odlično, lektorica pa je oceno zelo dobro podelila kar petim študentom.

Rezultati kažejo napredovanje študentov med študijem. To je povezano s študijskimi vsebinami, študenti pa se veliko naučijo tudi z delom. Ob prijavi jih je 31 od 55 navedlo, da že imajo lektorske izkušnje. Na prvi stopnji lektorirajo razredne časopise, seminarske in diplomske naloge, interne publikacije, nagovore, občinske novice, poročila, zapisnike in študentske revije. Na drugi stopnji lektorirajo revije, spletne portale, publicistična besedila in zaključna dela.

Informacije o izkušnjah študentov kažejo, da začnejo pri manj zahtevnih besedilih in znanih naročnikih, nadaljujejo pa z večjimi izzivi. Pričakovano se jim ob tem pojavljajo nova vprašanja, ki so jih navedli kot vsebinske predloge in želje.

Študente zanima, kaj lektoriranje obsega in »kakšni posegi so že preveliki«. Večkrat so omenjena slogovna vprašanja, npr. »meja med slogovno ustreznostjo in slogovno preferenco, torej do katere mere gre za slogovno šibkost in s tem nekaj, potrebno popravka, in kdaj lektor uveljavlja lastno slogovno preferenco

zoper avtorjevo«. Zanimajo jih pravopis, priročniki, lektoriranje strokovnih besedil, zaposlitvene možnosti in kaj narediti, »ko v normativnih priročnikih ne najdemo odgovora/pravila za nek poseben primer«.

4 Vsebina projekta

Študentski predlogi so bili upoštevani pri pripravi vsebine, zato so bili predstavljeni postopki izpopolnjevanja besedila. Razprave o lektoriranju v slovenski javnosti (npr. STA, 2011; Bratož, 2013; Radmilovič, 2021) namreč kažejo, da je veliko lektorskih nesporazumov posledica neločevanja med naslednjimi postopki izpopolnjevanja besedila: urejanje, lektoriranje in korigiranje. V nestrokovni rabi se namreč za vse rabi samo en izraz: lektoriranje.

Predstavitev posegov v besedilo je povzeta po učbeniku Slovenski jezik 4 (Korošec in Dular, 1992), ki pravi, da v besedilo najgloblje posegamo pri **urejanju** (redigiranju), to delo pa opravljajo uredniki oz. redaktorji. Urejanje zajema krajšanje, daljšanje besedila, spreminjanje vsebine in oblike, dodajanje naslovov in mednaslovov, urednik pa razmišlja tudi o oblikovanju takega besedila, da bo pisec »dosegel svoj namen« (prav tam, 97).

V urejanje besedila spadajo še dodajanje podatkov, spreminjanje vsebine ter ustrezna razvrstitev delov besedila, urednik pa je odgovoren »tudi za rabo uveljavljenega strokovnega oziroma predpisanega uradnega izrazja (če za to ni zadosti poskrbel že pisec)« (prav tam, 99).

Lektoriranje je »popravljanje slovničnih napak in slogovnih neustreznosti«, v učbeniku pa opozarjajo na to, da »lektor včasih nevede prestopi meje svojih pooblastil, če v besedilu zamenja kak izraz z drugim, ker meni, da je drugi slogovno ustrežnejši, ne zaveda pa se, da se izraza mogoče ločita tudi pomensko (čeprav njuni pomenski odtenki za dano besedilo mogoče niso zmeraj bistveni)« (prav tam, 100).

Pri lektoriranju upoštevamo načela praktične stilistike (Korošec in Dular, 1992, 100–101).

Načelo slovnične pravilnosti in besedne čistosti

pravi, naj bo besedilo skladno s pravili slovnične norme ter brez nepotrebnih prevzetih besed in vulgarizmov. **Načelo jasnosti** pravi, naj bo besedilo pregledno in naj ne vsebuje prezapletenih skladenjskih zvez ali naslovniku neznanih oziroma manj razumljivih besed. **Načelo jedrnatosti** pravi, naj besedilo ne navaja naslovniku gotovo že znanih ali za zadevo ne bistvenih podatkov, novih in bistvenih pa naj ne ponavlja. Pri izbiri med sopomenskimi izrazi se je treba odločati za krajše. **Načelo natančnosti** pravi, da morajo biti številski in imenski podatki preverjeni. Pri lastnih imenih moramo paziti na pravopisne in druge posebnosti, upoštevati je treba odtenke med pomensko sorodnimi besedami in pomenske razločke med glasovno podobnimi besedami oz. paronimi. **Načelo živosti in uglajenosti** zajema skrb za poenotenje pravopisnih in drugih dvojnic, ustrezno rabo vljudnostnih izrazov in nagovorov, pomeni pa tudi, da splošne trditve podpiramo s slikovitimi zgledi, vpeljujemo premi govor in menjavamo skladenjske vzorce.

Načelo primernosti je vrhovno načelo praktične stilistike ter ureja tudi rabo socialnih in funkcijskih zvrsti, posebno glede na govorni položaj in namen sporočanja. Zaradi tega načela odpravljamo vse, kar je sporočilno neustrezno: pri strokovnih besedilih izrazitejšo (neterminološko) metaforiko in čustvene izraze, pri praktičnosporazumevalnih ozko strokovno terminologijo in uradna poimenovanja.

Postopek, pri katerem najmanj posegamo v besedilo, je **korigiranje**. Zajema odpravljanje pisnih (tiskovnih) napak. Pri korigiranju so nekoč uporabljali korekturna znamenja, danes pa korekture praviloma vnašamo računalniško.

Študenti se bodo kot lektorji srečevali z vsemi tremi postopki izpopolnjevanja besedil, pomembno pa je, da jih ločujejo. To je pomembno tudi zato, da bodo znali svoje delo ustrezno ovrednotiti.

Posegi v besedilo so bili aktualizirani s primeri lektur umetnostnih besedil, za katera so lektorji imeli zelo omejen čas (Štraher, 2003), in z izkušnjo lektoriranja

teleteksta (Kržišnik, 1986/87). Predstavitev različnih okoliščin lektoriranja je pokazala, da se pri pomanjkanju časa lektorjevi posegi zelo približajo korigiranju, pogosto pa lektor prevzame tudi urednikove naloge.

5 Opisi lektorice

Po uvodnem delu so študenti nadaljevali z delavnicami pri lektorici Petri Pučnik:

»Izvedba delavnic **Biti ali ne biti samostojni podjetnik?** in **Reševanje težav samostojnega podjetnika**

je bila velik izziv zaradi tem, s katerimi študenti predvidoma še nimajo izkušenj. Predstavljeno je bilo delovanje samostojnega podjetnika v praksi. V vajah so morali razmisliti in utemeljiti, zakaj bi/ne bi postali samostojni podjetniki, odpreti s. p. in v paru z igro vlog rešiti dejansko težavo. Rezultat je bil pričakovan – večina podjetja ne bi odprla, ker je tema preveč oddaljena in ker je to preveč odgovorno. Težave so reševali zadovoljivo.

Delavnici **Uradovalna besedila** in **Predlogi za izboljšavo uradovnih besedil** sta jim bili bližji, saj sta vsebovali tematiko, zaradi katere so sodelovali pri projektu. Pri tretji delavnici so morali napisati in oddati spremno pismo na zaposlitveni oglas, v četrti so izboljševali napake iz svojih nalog ter utemeljevali popravke. Pri tem so zelo intenzivno sodelovali in pokazali veliko samoiniciative. Večina je naloge oddala pravočasno in jih zadovoljivo napisala, le ena je bila zavrnjena zaradi neupoštevanja pravil, kar je za udeleženko/udeleženca pomenilo konec sodelovanja pri projektu.«

Po delavnicah so študenti naredili lekturo publicističnega besedila po izboru lektorice pri časopisu Dnevnik Andreje Šeško:

»Potem ko sem pregledala rešene teste, sem bila prijetno presenečena. Po njihovih popravkih se vidi, kje so, koliko že znajo in česa ne opazijo. Nekateri so še pri osnovah, drugi so se že kar nekaj naučili. Očitno je tudi, kdo se je že spoznal z lektorskim delom. Za nikogar ne bi mogla reči, da ne dosega vsaj osnov-

nega znanja. Menim, da bi se večina od njih lahko s primernim mentorskim delom razvila v dobrega lektorja.

Lektoriranje je eden od poklicev, pri katerem je zelo pomembno, kdo te vpelje v delo, torej kakšno znanje ti preda, kajti na fakulteti se naučiš določenih stvari, šele praksa in mentor pa te oblikujeta v dobrega lektorja in te naučita stvari, ki se jih med študijem nisi mogel. Dober lektor pa ne postaneš čez noč, temveč so za to potrebna leta, seveda ob dobrem poznavanju pravopisnih pravil, zaznavanju napak in – temu se ne da izogniti – občutku za jezik. To je poklic, za katerega lahko rečem, da se pri delu lahko vsak dan naučiš kaj novega. Ker je jezik živa stvar, se spreminja, in z njim se mora spreminjati tudi lektor. Radovednosti mu ne sme nikoli zmanjkati, mora biti široko razgledan na najrazličnejših področjih, predvsem pa tudi prilagodljiv v okolju, kjer dela (časopis, radio, televizija, založba ... imajo vsak svoje zakonitosti in zahteve).«

Oktobra se bodo študenti z lektorica Andrejo Šeško in Anjo Miklavčič srečali tudi v živo. Andreja Šeško je študente že spoznala, Anja Miklavčič pa je o svojem delu napisala:

»Če se spomnim svojih začetkov iskanja dela, je bilo zame vse skupaj precej stresno, zlasti takrat, ko sem prvič prišla na razgovor k potencialnemu delodajalcu. Ta je namreč na vrat na nos zahteval takojšnje preverjanje znanja (kar je za tak poklic povsem na mestu), povrhu pa me je še omejil s časom in zahteval brežhibno znanje pravopisnih pravil na pamet!

Ker na to še zdaleč nisem bila pripravljena, je trema naredila svoje, znanje pa sem zaradi tega le deloma izkazala, čeprav sem bila na koncu med kopico dela željnih svežih diplomantov vendarle izbrana.

Prav zaradi takšne izkušnje želim podeliti svoje prve izkušnje, ki sem jih kot sveža diplomantka pridobivala na vseh testiranjih za delo lektorice. Zato je namen lektorske delavnice študente seznaniti, kako v praksi poteka lektoriranje, če temu pripišemo še zelo pomemben dejavnik – delo pod časovnim pritiskom. Pri delu sem torej v ospredje postavila, kako ob časovni omejenosti sploh še zmoremo kakovostno lektorirati in zadovoljiti vse želje delodajalca oziroma naročnika.«

6 Sklep

Projekt bo zaključen novembra, zato o končnih rezultatih še ne moremo govoriti. Že zdaj vidimo povezovanje med fakulteto, lektorji in Lektorskim društvom Slovenije. Projekt je priložnost za učitelje, ki poučujejo lektorske vsebine, lektorje, ki so pripravljene izkušnje in znanje prenašati na študente, in za društvo, ki bo tako pridobilo nove člane in priložnost za izobraževanje novih lektorjev.

Študenti bodo pridobili poklicne kompetence ter stike z lektorji in s kolegi. Prepričana sem, da bo to v prihodnosti pripeljalo do še boljših študijskih rezultatov, mogoče pa tudi do sodelovanja po študiju. Oboje bo prispevalo h kvalitetnejšim lekturam, večjemu ugledu lektorskega poklica in boljši javni jezikovni rabi.

Viri in literatura

- Bratož, I. (2013): Licence za jezik: Lektorji hočejo več oblasti. *Delo*, 3. 12. 2013. <https://old.delo.si/kultura/knjizevni-listi/licence-za-jezik-lektorji-hocejo-vec-oblasti.html> (13. 9. 2022).
- Korošec, T., Dular, J. (1992): *Slovenski jezik 4*. Maribor: Založba Obzorja Maribor. 95–105.
- Kržišnik, E. (1986/87): Zgoščevalno lektoriranje teletekstov. *JIS XXXII/1*. 18–23. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC=4-8MV07CO/?query=%27keywords%3dlektoriranje%27&pageSize=25> (13. 9. 2022).
- Radmilović, M. (2021): Družabno o družbenem. *Val* 202, 9. 3. 2021. <https://val202.rtvsl.si/podkast/zapisi-iz-mocvirja/182/174759516> (13. 9. 2022).
- STA (2011): O lektoriranju leposlovja: Od knjižne norme do izumljanja jezika. *Siol*, 2. 10. 2011. <https://siol.net/trendi/svet-znanih/o-lektoriranju-leposlovja-od-knjizne-norme-do-izumljanja-jezika-55592> (13. 9. 2022).
- Štraher, M. (2003): Obvladati je treba jezik. *Dnevnik*, 12. 3. 2003. <https://www.dnevnik.si/48133> (13. 9. 2022).

Okrogla miza

Jezikovna ideologija, poklicni stereotipi ter primeri dobre prakse lektorjev in jezikovnih svetovalcev

Na okrogli mizi, ki je bila odprta za vso javnost, so jezikoslovci, antropologinja in sociologinja poskušali pogledati na lektoriranje kot na sodobno družbeno prakso. Na številnih preteklih strokovnih soočenjih Lektorskega društva Slovenije smo namreč na dejavnost pogledovali skoraj izključno z jezikoslovnega gledišča ter se kvečjemu dotikali problematike sodobnega trga jezikovnih storitev in prekarizacije. Na drugem kongresu se tem praksam posvečamo bolj celostno. Med drugim bi radi odprli vprašanja, kot so: Ali res potrebujemo lektorje ali bi nam kot skupnosti zadostovala obvladljivejša pravila, kot jih poznajo npr. v romanskem prostoru? Ali bi bilo mogoče oceniti, koliko take prakse poganja ideologija in koliko dejanske potrebe določene družbe? Kaj oblikovanju besedil za javno rabo v hitro spreminjajočem se svetu napoveduje prihodnost? Kaj o slovenski družbi razkrivajo sodobne lektorske prakse v primerjavi s preteklostjo in drugimi kulturami?

Razpravljavci:

dr. Tina Lengar Verovnik, docentka na Katedri za novinarstvo (FDV UL) in znanstvena sodelavka na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša (ZRC SAZU), raziskovalka pri projektu priprave novih pravopisnih pravil in slovarja;

dr. Eva Vrtačič, kulturologinja in antropologinja, docentka na Katedri za kulturologijo (FDV UL);

dr. Erika Kržišnik, upokojena redna profesorica na Oddelku za slovenistiko (FF UL), frazeologinja;

dr. Milica Antić Gaber, sociologinja, redna profesorica na Oddelku za sociologijo (FF UL);

dr. Vojko Gorjanc, sociolingvist, redni profesor za slovenski jezik na Oddelku za prevajalstvo (FF UL).

Posnetek okrogle mize je dostopen na Youtubu in prepis objavljen v reviji Slovenščina 2.0.

Predavatelji in razpravljavci

Dr. Nina Ledinek

Pri raziskovalnem delu se ukvarja predvsem s sodobno leksikografijo in leksikologijo, terminologijo ter korpusnim jezikoslovjem, sodelovala je tudi pri razvoju jezikovnih virov in tehnologij za slovenski jezik. Je soavtorica in sourednica temeljnih enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjev slovenščine (Slovar novejšega besedja slovenskega jezika; Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja; eSSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika, tretja izdaja) ter članica uredniških odborov jezikovnih portalov Fran in Franček. Je tudi soavtorica označevalnih sistemov za oblikoskladenjsko in površinskoskladenjsko označevanje jezikovnih korpusov slovenskega jezika.

Dr. Andrej Perdih

Na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU raziskuje vprašanja sodobne leksikologije in leksikografije na področju slovenskega knjižnega jezika. Načrtuje in vzdržuje slovarske podatkovne baze, vodi vsebinske, vizualne in tehnične procese v procesu objavljjanja slovarjev na slovarskem portalu Fran. Sodeluje pri eSSKJ – Slovarju slovenskega knjižnega jezika, tretja izdaja, je član uredniških odborov portalov Fran in Franček.

Mag. Andreja Kalc

Že poldrugo desetletje deluje kot književna prevajalka iz ruščine in ukrajinščine, specializirana za poezijo, ter lektorica, v preteklosti pa je poučevala slovenščino in ruščino kot tuja jezika. Od leta 2018/19 poučuje slovenščino na Univerzi T. Ševčenka v Kijevu prek programa CSDTJ. Sodeluje tudi s Slovenskim raziskovalnim inštitutom iz Trsta v Delovni skupini za slovenski jezik, ki skrbi za uspešen razvoj javne slovenščine v slovenski skupnosti v Italiji. Je tudi podpredsednica Lektorskega društva Slovenije, članica DSKP-ja in članica SLORI-ja. Bila je prejemnica fakultetne Prešernove nagrade in nagrade Radojke Vrančič za mladega prevajalca.

Gašper Tonin

Je glavni urednik znanstvene medicinske revije Medicinski razgledi, študent 6. letnika medicine in vzporedni študent 2. letnika magistrskega študija slovenistike in splošnega jezikoslovja. Na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani je na primerjalni književnosti in literarni teoriji diplomiral iz nevroznanosti metafore, na slovenistiki pa iz medicinske terminologije – za to delo je prejel tudi dekanovo nagrado. Pred glavnim uredništvom je bil sprva tehnični, nato pa odgovorni urednik Medicinskih razgledov. Je tudi mentor srednješolskim raziskovalnim nalogam in član uredniškega odbora eSinapse. Od leta 2021 je jezikovni sodelavec pri Slovenskem medicinskem slovarju.

Urh Ferlež

Pri raziskovalnem delu se ukvarja z imagografijo Francije v slovenski književnosti in slovensko-francoskimi zgodovinskimi in literarnimi stiki. Vrsto let že sodeluje pri projektu Mladi za Celje kot mentor dijaškim raziskovalnim nalogam s področja književnosti, zgodovine in jezikoslovja.

Zarja Zver

Ljubezen do jezikov goji že od ranega otroštva, za prevajanje pa jo je navdušila profesorica latinščine na Gimnaziji Poljane. Študij na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete v Ljubljani jo je obogatil z dragocenim jezikovnim znanjem in seznanil z izzivi sodobne jezikovne industrije, tretji letnik dodiplomskega študija pa je zaključila še s študentsko izmenjavo v Bruslju. Poleg francoščine sta ji pri srcu zlasti slovenščina, in sicer prav slovnica, in književno prevajanje. Med svoje dosežke tako šteje prevod kratke zgodbe z naslovom Jelka v zbirki Pod milim nebom Sylvaina Tessona.

Vili Grdič

Je študent magistrskega programa Prevajalstvo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Z lektoriranjem se je prvič srečal v srednji šoli, ko je urejal korespondenco in dokumente dveh lokalnih društev, med študijem pa se je lotil tudi večjih lektorskih projektov, ob tem pa nadalje sodeloval z društvoma pri urejanju in jezikovnem pregledovanju njihovih publikacij. Od septembra 2022 je član Lektorskega društva Slovenije.

Darinka Koderman Patačko

Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je diplomirala iz slovenistike in anglistike. Večino svoje poklicne poti se prevodno in lektorsko ukvarja predvsem z besedili za podnaslavljanje in sinhronizacijo, pa tudi z leposlovjem. Posebej se posveča oddajam in besedilom za mlade. Skupaj z drugimi sodelavci iz ekipe Uredništva otroških in mladinskih oddaj na TV Slovenija je prejemnica lanskega priznanja za izjemne delovne prispevke v daljšem delovnem obdobju. Kot članica stanovskih društev, Lektorskega društva Slovenije in Društva slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev, sodeluje pri projektih, kot sta bila SPiPP 1 in priprava smernic za podnaslavljanje v slovenščini.

Nataša Müller

Je diplomirana anglistka in profesorica španskega jezika, vse svoje poklicno življenje pa se ukvarja s prevajanjem. Začela je kot podnaslovna in knjižna prevajalka, nato je pet let vodila Oddelek za prevajanje in lektoriranje na Televiziji Slovenija in bila mentorica številnim mladim prevajalcem. Zadnja leta se prevodov loteva kot urednica, v založbi Mladinska knjiga ureja prevodno leposlovje.

Diana Jenko Grden

Je diplomirana hispanistka, preživlja se kot samozaposlena v kulturi. Že skoraj 20 let podnaslovno prevaja filme, dokumentarne filme, serije in risanke za domače in tuje TV-programe, filmske festivale ter kino (večinoma iz angleščine in španščine).

Maja Sužnik

Kot diplomirana anglistka prevajalka in lektorica ter direktorica podjetja Jezikovne storitve Peresce se že vrsto let udeležuje strokovnih srečanj in tam opozarja na status prevajalcev in lektorjev, neurejenost trga, pasti in prednosti podjetništva, največ pozornosti pa namenja mladim, ki se izobražujejo za jezikovne poklice, in jim skuša predstaviti realnost trga, na katerega vstopajo. Poleg izobraževanj, ki jih pripravlja za svoje naročnike, je še posebej ponosna na dve izjemno odmevni predavanji v okviru projekta Jezikovnik (sodelovanje jezikovnih podjetij, študentov in Filozofske fakultete v Ljubljani): Prevajalec – genialni univerzalec ter Prevajalec in naročnik – z roko v roki.

Dr. Jana Zidar Forte

Je doktorica prevodoslovja, konferenčna tolmačka in prevajalka za angleški in francoski jezik. Zaposlena je na Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije, ob tem pa zunanja sodelavka Oddelka za prevajalstvo FF UL na magistrskem programu Tolmačenje ter aktivna članica Združenja konferenčnih tolmačev Slovenije in predsednica njegovega upravnega odbora.

Dr. Matej Šekli

Leta 2001 je diplomiral iz primerjalnega slovanskega jezikoslovja in slovenistike ter leta 2007 doktoriral iz jezikoslovja, oboje na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Na Oddelku za slavistiko in Oddelku za slovenistiko iste fakultete predava predmete s področja primerjalnega jezikoslovja slovanskih jezikov ter je hkrati sodelavec Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Njegova znanstvenoraziskovalna področja so primerjalno jezikoslovje slovanskih jezikov, zgodovinska slovnica in dialektologija slovenskega jezika, slovensko imenoslovje ter slovenščina v stiku s sosedskimi jeziki. Je avtor knjig *Zemljepisna in osebna lastna imena v kraju Livek in njegovi okolici* (2008), *Primerjalno glasoslovje slovanskih jezikov 1: Od praindoevropsčine do praslovanščine* (2014) in *Tipologija lingvogenez slovanskih jezikov* (2018) ter soavtor jezikovnih atlasov OLA (*Общеславянский лингвистический атлас* 'Slovanski lingvistični atlas') 6 (2007), 9 (2009), 10 (2015), 12 (2020) in SLA (*Slovenski lingvistični atlas*) 1 (2011), 2 (2016).

Lea Avguštin

Diplomirala je iz pedagogike, smer andragogika, na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani ter nadaljevala magistrski študij Management neprofitnih organizacij. Več kot 12 let je predavateljica in koordinatorka evropskih projektov. Zadnja leta se strokovno ukvarja s področjem obvladovanja stresa in celostnega pristopa k dobremu počutju (angl. wellbeing). Ima naziv predavateljica višje šole za področje Menedžment stresa in metode sproščanja ter Duševna aktivnost in osebna sprostitve. Že več kot 13 let izvaja jogo, zadnja leta pa jo tudi poučuje.

Rok Dovjak

Deluje kot fonetik lektor na RTV Slovenija. Diplomiral je iz slovenistike in zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani, nato pa bil honorarni sodelavec (lektor, pisec, urejevalec jezikovne rubrike) Uredništva za nove medije RTV Slovenija ter pripravnik na eni izmed ljubljanskih gimnazij. Od leta 2019 lektorira besedila za televizijske oddaje in filme ter sodeluje pri govornem izobraževanju v okviru zavoda. Leta 2015 se je včlanil v Lektorsko društvo Slovenije in odtlej dejavno sodeluje pri društvenih projektih (jubilejna razmišljanja ob 20-letnici društva, društveni dogodki, SPiPP 2).

Nataša Purkat

Je diplomirana slovenistka in sociologinja kulture ter magistrica menedžmenta vseživljenjskega izobraževanja. Od leta 2008 vodi svoje podjetje Lektor'ca. Dela kot prevajalka, revizorka prevodov, lektorica in urednica. Nekdanja predsednica Lektorskega društva Slovenije s pozornostjo za stalno strokovno usposabljanje lektorjev danes mesečno organizira in izvaja tudi strokovne delavnice za lektorje in prevajalce pod krovnim imenom Lektornica. Na teh najpogosteje sama predava (slovenska skladnja, pravopis, besedotvorje, besedoslovje, besediloslovje, včasih pa tudi terminologija z različnih področij), sodeluje pa tudi z vabljenimi predavatelji.

Dr. Saška Štumberger

Je docentka za slovenski jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani, sodeluje pri predmetih s področja slovenskega knjižnega jezika, pravopisne norme in lektoriranja, na Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo pa poučuje slovenščino kot izbirni predmet. Na Oddelku za slovenistiko je koordinatorka za nepedagoško prakso in izvaja projekt Razvijanje veščin za uspešno lektoriranje in urejanje besedil.

Dr. Matejka Grgič

V Trstu je študirala filozofijo in slovenščino, nato pa magistrirala in doktorirala na ljubljanski univerzi. Predavala je na več univerzah v Italiji in Sloveniji; od leta 2008 do leta 2016 je bila znanstvena direktorica Slovenskega izobraževalnega konzorcija v Gorici. Je publicistka, prevajalka, tolmačka in lektorica. Od leta 2016 redno sodeluje s Slovenskim raziskovalnim inštitutom v Trstu, od leta 2018 pa je zaposlena na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Dr. Erika Kržišnik

Njeno osrednje področje raziskovanja (in poučevanja v okviru Oddelka za slovenistiko) je frazeologija. Hkrati je dolgoletna nosilka in predavateljica predmetov, povezanih z lektoriranjem: na predbolonjskem študijskem programu Jezikoslovne podstave lektoriranja I in II; Lektoriranje oz. izbirni predmet bolonjskega programa Normativno, (jezikovno)zvrstno in besedilnovrstno urejanje besedila (zadnja leta vsako drugo leto). Konec 70. in v začetku 80. let prejšnjega stoletja je sodelovala pri akciji Slovenščina v javnosti (v zborniku iz l. 1983 pokriva področje gospodarstva Jezik v gospodarstvu, str. 47–55). Večkrat je navajana njena objava v reviji *Jezik in slovstvo*: Zgoščevalno lektoriranje.

Dr. Milica Antić Gaber

Je redna profesorica na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, kjer predava na dodiplomskem in podiplomskem študiju ter koordinira doktorski program Študiji spola. Bila je gostujoča predavateljica in raziskovalka na Centralnoevropski univerzi (Budimpešta), Centru za ženske študije (Beograd); Meduniverzitetnem centru (Dubrovnik), Birkbeck Collegeu (London), Centru za ženske študije (Novi Sad) in Univerzi Pompeu Fabra (Barcelona). Sodelovala je in/ali koordinirala več nacionalnih in mednarodnih projektov s področja enakosti spolov. Bila je članica Ekspertne skupine Evropskega inštituta za enakost spolov, predsednica Slovenskega sociološkega društva (2010–2016) in članica izvršnega odbora Evropskega sociološkega združenja (2017–2021).

Dr. Vojko Gorjanc

Je redni profesor za slovenski jezik na Oddelku za prevajalstvo in vodja oddelčne katedre za slovenski jezik, kjer med drugim predava predmet Slovenski jezikovni standard. Raziskovalno se ukvarja s sociolingvistiko in kritično analizo diskurza, ki ju kombinira s korpusnojezikoslovnim metodološkim pristopom. V zadnjem času je njegovo osrednje raziskovalno zanimanje usmerjeno v vprašanje jezikovnih in jezikoslovnih ideologij, posebej standardnojezikovne ideologije.

Dr. Tina Lengar Verovnik

Je predavateljica na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani, kjer od leta 2001 poučuje na dodiplomskem in magistrskem študiju novinarstva. Od leta 2016 kot gostujoča predavateljica izvaja tudi izbirni predmet na dodiplomskem študiju slovenistike na Univerzi v Celovcu. Od leta 2014 je kot znanstvena sodelavka dopolnilno zaposlena na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v pravopisni sekciji. Je tudi članica ožjega sestava Pravopisne komisije pri SAZU in ZRC SAZU. Raziskovalno se ukvarja s pravopisom in normativnimi vprašanji sodobnega knjižnega jezika, s pisno in govorno kulturo medijskih besedil, stilistiko radijskih novinarskih žanrov ter radijskimi praksami mladih občinstev.

Dr. Eva Vrtačič

Zaposlena je na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani, kjer poučuje antropološke predmete v okviru Oddelka za kulturologijo in je članica Centra za metodologijo in informatiko Oddelka za sociologijo. Zanimajo jo različni aspekti vsakdanjega življenja, zlasti kot ga sooblikujejo sodobne digitalne tehnologije. Z vidikov politične participacije, transparentnosti in nadzora s slednjimi rokuje tudi v okviru inštituta Danes je nov dan. Z lektorji in lektoriciami ima dobre izkušnje.

Zahvala

Zamisel o lektorskem kongresu je v našem društvu zorela več let. Ob vsakem pogovoru, predavanju in delavnici smo se bolj zavedali, kako zelo potrebujemo daljše srečanje, ko se nas bo zbralo več in bomo lahko prisluhnili tudi več vsebinam, saj nam te sicer razpršene uhajajo med prsti. Potrebna pa je bila odločna in trdna volja, iskrena predanost in neomajno zaupanje, da nam bo uspelo, da se je znenadna zanosna zamisel ostvarila. Leta 2020 smo se, v negotovih razmerah zaradi napovedovane vnovične razglasitve epidemije, zbrali na prvem društvenem kongresu v toplicah v Mali Nedelji. In sad tistega srečanja je bilo tudi srečanje dve leti kasneje, v Izoli – ali bolje rečeno nad njo, med modrino morja in neba. Tokrat prvič tudi z zbornikom. Ta odraža občutno vsebinsko razširitev od prvega kongresa; vanj so zajeti prispevki 13 avtorjev, tako praktičnih kot znanstvenih jezikoslovcev, ki se jim na tem mestu vsem toplo zahvaljujem za sodelovanje in predstavitev prispevkov na kongresu. Oblikovalki Špeli Starc Kovač gre zasluga za izbrano naslovnico in prelom. Hvala tudi razpravljavcem na okrogli mizi ter snovateljicama tega dogodka, prav tako tudi predavateljici o stresu in izvajalki jutranje jogijske telovadbe. Vse te vsebine so poskrbele, da je bil kongresni program celovito zaokrožen in informativno izčrpen.

Od Prlekije do Obale je dolga pot. Ne bi bila mogoča brez vizije naše predsednice Kristine M. Pučnik, njenih pobud, vztrajnosti in vseh dejavnosti, ki jih je za društvo, in s tem tudi za kongres, opravila. Hvala! Naj te nalezljivo navdušenje in dobra voljo nikdar ne mineta. In hvala tudi podpredsednici Andreji Kalc, ki je s tehtnim premislekom pripomogla h kar najboljši končni izvedbi društvenih načrtov. Zahvalo dolgujem celotnemu programskemu odboru, ki je bedel nad zasnovo prispevkov in zbornika, še posebej dr. Eriki Kržišnik in dr. Tini Lengar Verovnik, ter tehničnemu odboru, ki je poskrbel, da smo kongres preživeli v res imenitnem okolju. Marku Janši se iz srca zahvaljujem za pregledno in likovno učinkovito spletno stran o kongresu, ki jo je osveževal več tednov pred našim velikim dogodkom in ki je nedvomno pripomogla, da je društvo in njegovo dejavnost spoznalo tudi več nečlanov. Enako velja za mreženje in objave na Facebookovi strani, za kar sta skrbeli Maja Sužnik in Tea Kačar. Ekipa, hvala za potrpežljivost drug z drugim, tudi takrat, ko ste se utapljali v drugem delu ali ko se s katerim predlogom nismo strinjali. Skupaj nam je uspelo, kar smo si želeli – omogočili smo dvodnevno izmenjevo strokovnega znanja, prostor za razpravo in druženje. Hvala Anžetu Grabeljšku za ves angažma pri fotografiranju in Denisu Horvatu (ND videostudio) za snemanje okrogle mize, s čimer smo povečali doseg in odmevnost kongresa. Za sproščeno druženje in srbeče pete pa smo vsi hvaležni skupini Melanholiki, ki nas je s svojo glasbo nepretrgoma razveseljevala več kot tri ure. Hvala vsem, ki ste se kongresa udeležili, pa naj ste ostali na plesu ali ne – vaš delež k prijetnemu ozračju, ki je spodbujal nova znanstva in deljenje izkušenj, je nespregljiv.

Rok Dovjak

Kongresni zbornik Lektorskega društva Slovenije

Kongres Lektorskega društva Slovenije, Izola, 6. in 7. oktobra 2022

MITI VČERAJ, DANES, JUTRI

Uredil: Rok Dovjak

Strokovno pregledali: dr. Erika Kržišnik, dr. Tina Lengar Verovnik

Prelom: Špela Starc Kovač

Korekture: Rok Dovjak, Kristina M. Pučnik

Naslovnico oblikovala: Špela Starc Kovač

© Lektorsko društvo Slovenije, 2022. Vse pravice pridržane.

Vsakršno kopiranje, prepisovanje, razmnoževanje in kakršnokoli razširjanje v komercialne namene brez pisnega dovoljenja izdajatelja je prepovedano.

Izdalo Lektorsko društvo Slovenije, v Ljubljani novembra 2022.

Izdajo zbornika je omogočilo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni
in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 129375235

ISBN 978-961-96050-0-4 (PDF)

SEASONS
OF
MUSIC